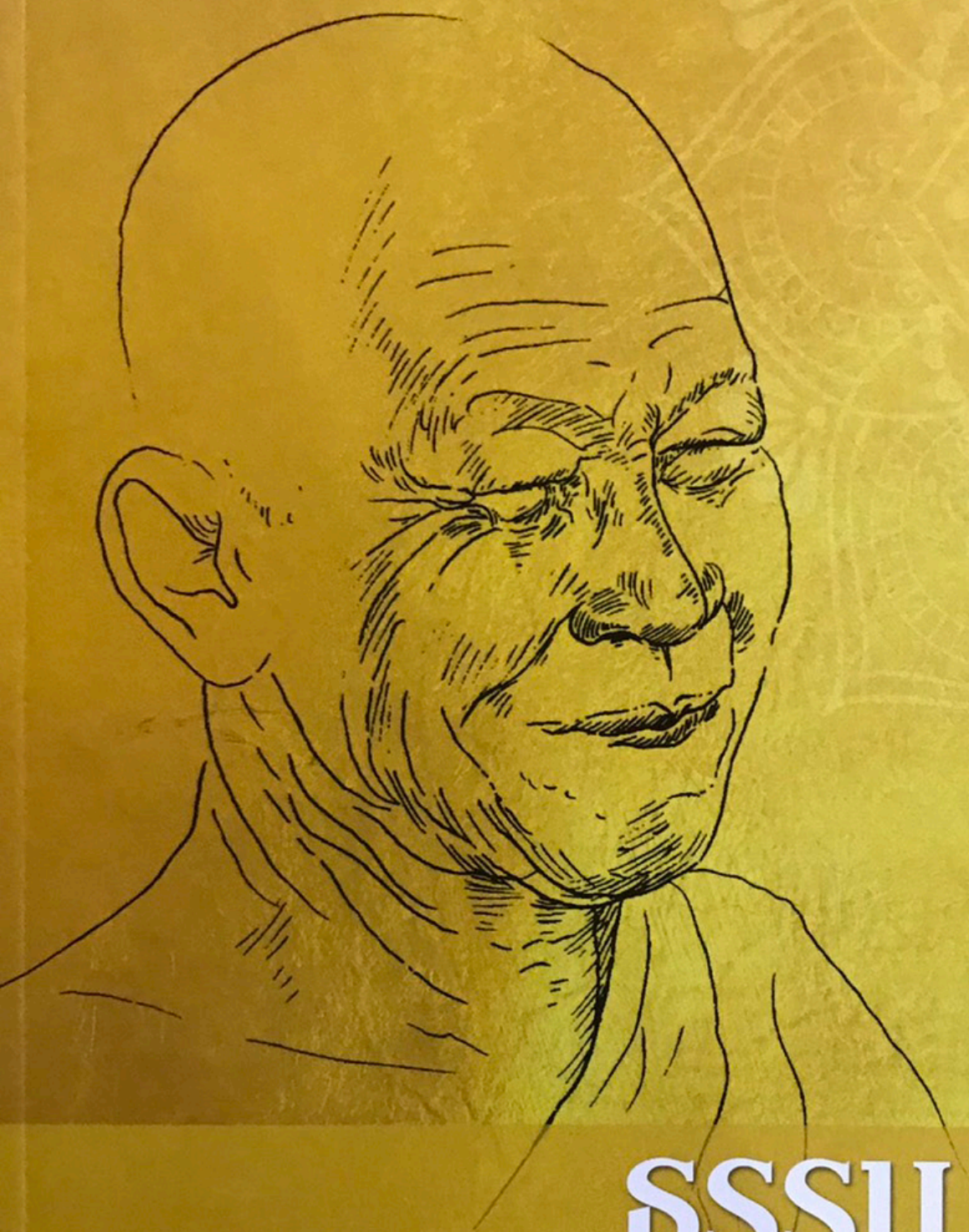

ธรรม

ชุดเตรียมพร้อม

โดยท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

เรา กับ จิต

๒๓

คำอนุโมทนา

หนังสือธรรมะแต่ละเล่มจะสำเร็จขึ้นมาเพื่อแจกทานให้ท่านผู้ใคร่ธรรมได้อ่าน ย่อมสำเร็จด้วยอำนาจแห่งศรัทธาของท่านผู้ใญ่บุญทั้งหลายช่วยกันบริจาคและจัดทำ แม้เล่มนี้ก็สำเร็จขึ้นมาเพราะแรงศรัทธาของท่านผู้ใญ่บุญหนุนโลกเช่นเดียวกัน ลำพังผู้แสดงก็มีเพียงลมปากอย่างเดียวเท่านั้น พอแสดงจบลงลมปากก็หายสูญไปในขณะนั้น ไม่อาจเหนี่ยวรั้งธรรมที่แสดงออกนั้นๆ ให้จีรังยั่งยืนสืบไปได้เลย เพราะไม่มีปัญญาสร้างธรรมให้จีรังยั่งยืนได้ด้วยวิธีการใดๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม จำต้องอาศัยบุญบารมีของท่านคณะศรัทธาผู้ใญ่บุญทั้งหลาย ช่วยเสริมสร้างความจีรังถาวรแห่งธรรม ด้วยการร่วมกันบริจาคและจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้นมา เพื่อท่านผู้อ่านได้อาศัยพึ่งร่มเงาแห่งใญ่บุญหนุนโลกอันไม่มีประมาณนั้น ผู้แสดงจึงขออนุโมทนากับท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งมาพร้อมนี้ บุญกุศลทั้งมวลที่เกิดขึ้นเพราะการบำเพ็ญนี้ จงสำเร็จผลอันพึงหวังตั้งใจหมายโดยทั่วกันเทอญ

๒๖

คำอนุโมทนาในการพิมพ์เมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๕๒๗

คำนำ

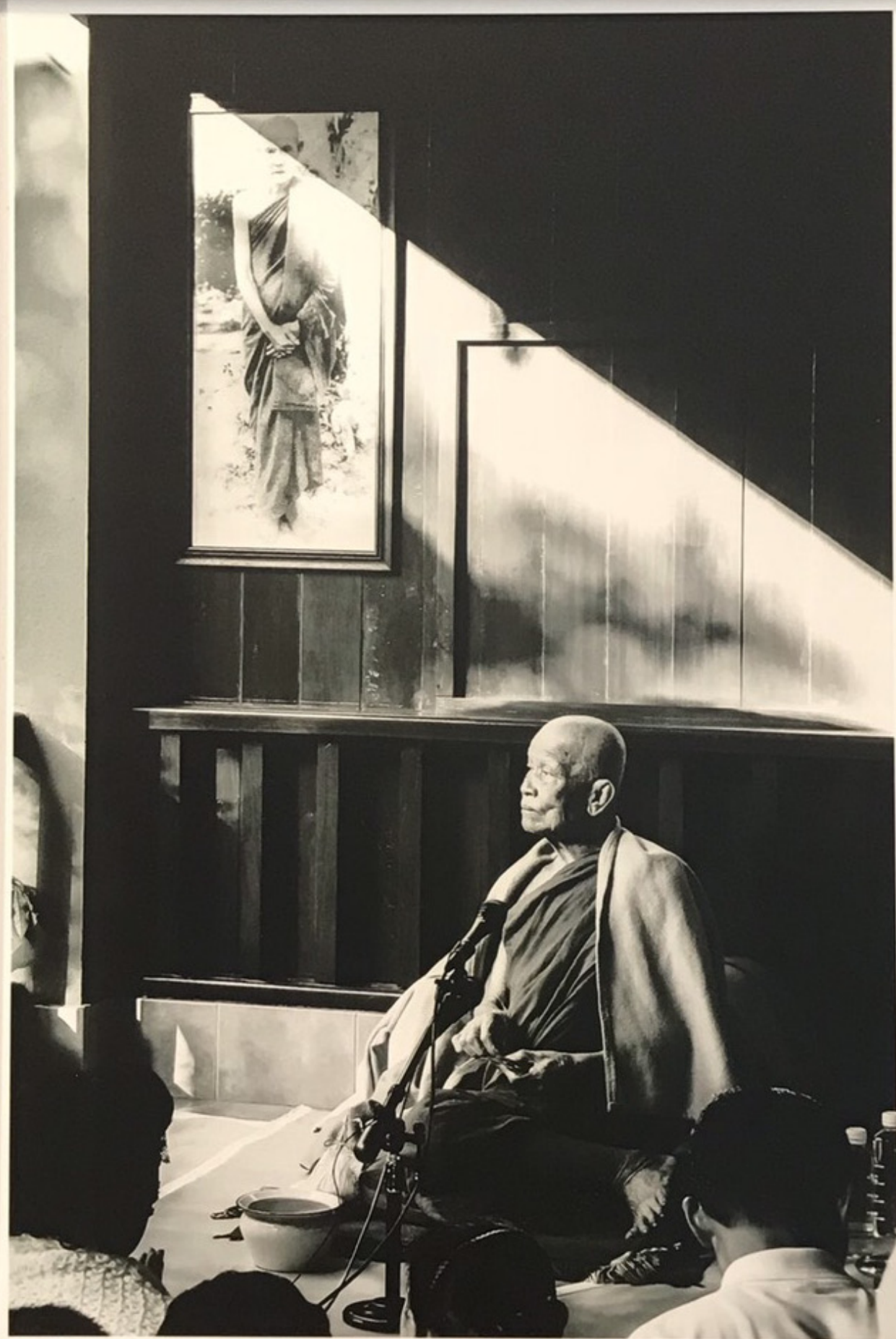
ก่อนอื่นต้องขอภัยต่อท่านผู้อ่านโดยทั่วกัน ที่ไม่อาจดัดแปลงแก้ไขเนื้อธรรมและสำนวนต่างๆ ให้เหมาะสมกับหนังสือเล่มนี้ ที่จะออกสู่สายตาสาธารณชนซึ่งมีความรู้สึกในแง่แห่งธรรมหนักเบาต่างกัน เนื่องจากการแสดงธรรมแต่ละกัณฑ์แก่ท่านผู้ฟัง ซึ่งล้วนเป็นนักปฏิบัติธรรมด้วยกัน ประสงค์อยากฟังธรรมป่า ที่เกี่ยวกับภาคปฏิบัติจิตภาวนามากกว่าภาคอื่นๆ ผู้แสดงซึ่งเป็นพระป่าๆ อยู่แล้วจึงเริ่มแสดงธรรมป่าโดยลำดับตามนิสัยป่า แต่กัณฑ์เริ่มแรกจนถึงกัณฑ์สุดท้าย ซึ่งรวมการเทศน์ติดต่อกันมาโดยลำดับ ในช่วงนั้นคงไม่ต่ำกว่า ๘๐ กัณฑ์ ซึ่งส่วนมากมักเป็นธรรมเผ็ดร้อนมากกว่าจะสมน้ำสมเนื้อเท่าที่ควร

หลังจากการแสดงธรรมผ่านไปแล้วเป็นปีๆ จึงมีท่านผู้ศรัทธา คือ ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี มาแสดงความประสงค์ขออนุญาตพิมพ์กัณฑ์เทศน์เหล่านี้ขึ้นเป็นเล่มเพื่อแจกทาน และประสงค์ให้กัณฑ์เทศน์เหล่านี้ที่พิมพ์เป็นเล่มแล้วจริงยั่งยืนไปนาน จึงได้อนุญาตตามอภัยด้วย โดยไม่มีหนทางแก้ไขกัณฑ์เทศน์เหล่านี้ให้เหมาะสมแก่ท่านผู้อ่านทุกๆ ไปได้แต่อย่างใด ถ้าเรื่องใดประโยคใดไม่เหมาะสมกับจริตนิสัยก็กรุณาผ่านไป ยึดไว้เฉพาะที่เห็นว่าควรแก่นิสัยของตนๆ เพื่อประโยชน์ในกาลต่อไป

หนังสือที่ผู้เขียนเรียบเรียงขึ้น หวังให้ทุกท่านที่มีจิตศรัทธาได้เป็นเจ้าของพิมพ์แจกเป็นธรรมทานด้วยกันได้ทุกโอกาส โดยไม่ต้องขออนุญาตแต่อย่างใด ส่วนการพิมพ์เพื่อจำหน่าย จึงขอสงวนสิทธิ์ทุกๆ เล่มไป ดังที่เคยปฏิบัติมา

คำนำในการพิมพ์เมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๕๒๗

ปฐมเหตุ ธรรมชุดเตรียมพร้อม

ผู้จัดทำ ขอนำบทความที่หลวงตาพระมหาบัวได้กล่าวถึงคุณเพาพงา วรธนะกุล ซึ่งคัดลอกบทความบางตอนจาก “ญาณสัมปันนัมมานุสรณ์” หน้า ๔๕๗-๔๕๘ จากหนังสืออนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิง ถวายแด่พระสรีระสังขารพระธรรมวิสุทธิมิ่งคล (หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน)

ผู้แต่ง : วัดป่าบ้านตาด

ISBN : 978-974-350-988-9; Year/Edition : สิงหาคม ๒๕๕๔/๙๒๔

บทความบางตอนจากหน้า ๔๕๗ ‘เริ่มเทศน์เพื่อคนป่วย’

ในปี พ.ศ.๒๕๑๔ สตรีซึ่งเป็นศิษย์องค์หลวงตาท่านหนึ่งชื่อคุณเพาพงา วรธนะกุล ได้ป่วยไข้ไม่สบายจึงไม่คิดทำงานทางโลกอีกต่อไป คุณเพาพงาได้เขียนจดหมายขอมาปฏิบัติจิตตภาวนาเตรียมรับกับมรณภัยที่วัดป่าบ้านตาด ซึ่งองค์หลวงตาท่านก็ได้ให้ความอนุเคราะห์ตามที่ขอและตั้งใจไปแสดงธรรมเป็นกรณีพิเศษ ดังนี้

“...คุณเพาเราเสีย(ชีวิต)ไปก็ปีแล้ว ปี ๒๕๑๙-๒๕๒๐ ไม่รู้นะ เหตุที่ว่อย่างนั้นก็คือว่า คุณเพานี้เป็นโรคมะเร็งกระดูกข้างๆ นี้ หมอเขาบอกว่าอยู่อย่างนานได้ ๖ เดือน แก่ก็หมดหวังละ เลยเขียนจดหมาย ‘อยากมาภาวนาก่อนตาย’

เราก็พูดเป็นสองพักเอาไว้ (ตอบจดหมาย) ‘ถ้าไปภาวนาธรรมดๆ นี้ อยากอยู่ที่ไหน ไปที่ใดไปก็ไม่ได ไม่ไปก็ไม่ว่า’ เราว่าจั้นนะ ข้อสอง ‘ถ้าตั้งใจจะภาวนาจริงๆ เพื่อเห็นโทษแห่งความตายของตัวเองแล้ว ก็ เอา! ไปได้’

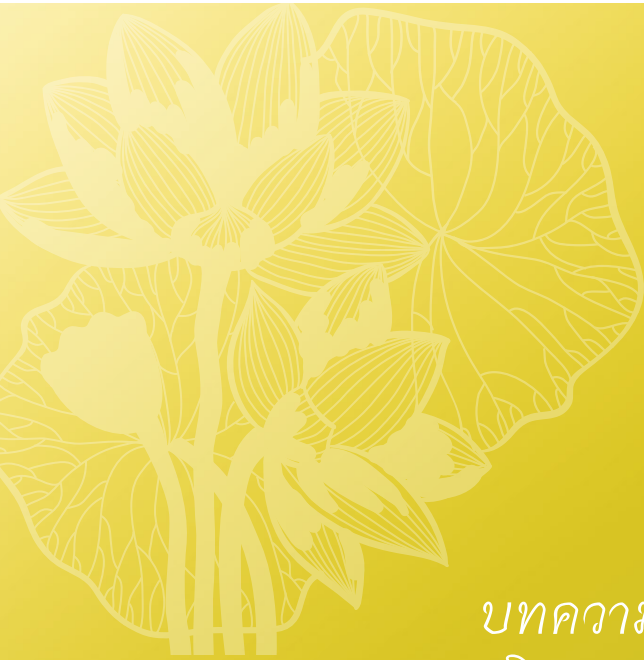
เราว่าสองพัก พอแก่ได้รับจดหมายเย็นวันนี้แกก็ออกเดินทางเลย ตอนเข้าไปถึงแล้ว ไปรถยนต์ ‘อ้าว จดหมายได้รับหรือยัง’

‘ได้รับเมื่อเย็นวานนี้ พอได้รับแล้วก็มาเลย’

‘เฮ้! ถ้าอย่างนั้นให้เลือกเอา ภูมิที่อะไร ห้วยธาร อยู่ กับภูมิคุณหญิงก้อย สองหลังนี้ให้เลือกเอาเป็นที่สงัด จะพักหลังไหนก็ได้’

ก็ตอบว่า ‘พักหลังคุณหญิงก้อย’ แต่ก่อนมันเตี้ยๆ ฟังยกขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้...

ตั้งแต่วันนั้นมาเราเข้าไปเทศน์ให้ฟังทุกวันนะ ดูเหมือนเป็นปี ๒๕๑๔-๒๕๑๙ เทศน์ให้ฟังทุกวัน พอตกเย็นมาจวนมืดแล้วไปกับท่านปัญญา ท่านปัญญาเป็นผู้จัดเทพ เราไปเทศน์ให้ฟังทุกๆ เย็นเลย เว้นแต่วันไหนประชุมพระ หรือเรามีธุระจำเป็นเราก็บอกล่วงหน้าเอาไว้ว่าวันพรุ่งนี้จะไม่เข้ามา นอกจากนั้นเทศน์ทุกวันๆ ดูเหมือน ๙๐ กว่ากัณฑ์ ไปอยู่นั้นตั้ง ๓ เดือนนั้นละจึงได้หนังสือเล่มที่ว่า “ศาสนายูที่ไหน” หนึ่ง “ธรรมชุดเตรียมพร้อม” หนึ่ง สองเล่มนี้ที่เทศน์ติดกันไปเรื่อยๆ เป็นหนังสือสองเล่มนี้ ก็อยู่ยันปี ๒๕๑๙ มั้ง แก่เสียปีนั้น เราลืมๆ เสีย...”

บทความบางตอนจากหน้า ๔๕๕ 'โยมแม่ได้หลักใจทั้งเทศน์ลูก'

ในช่วงที่ท่านเมตตาสงเคราะห์คนป่วยในคราวนี้เองทำให้โยมแม่ขององค์หลวงตาท่านมีโอกาสดัง
ธรรมอย่างต่อเนื่อง เกิดผลด้านจิตใจดังนี้

“...โยมแม่ก็ได้มาฟังเทศน์ ไม่มากละเทศน์ก็ดูเหมือนประมาณสัก ๓๐ นาทีละมั้ง แต่ละกันทีละ
ละ ๓๐ หรืออย่างมากที่สุด ๔๐ นาที หากเทศน์ทุกวันเลย... นี่ละก็เทศน์สอนคุณเพาพงา เทศน์ติดเทศน์
ต่อ เทศน์ไม่หยุดไม่ถอย ตั้งแต่นั้นมาแล้วก็ไม่เคยเทศน์อย่างนั้นอีกนะ มีหนเดียวเท่านั้นในชีวิตของเราที่
เทศน์ติดกันไปเลยใน ๓ เดือนเทศน์ทุกๆ คืน เว้นวันประชุมพระ ถ้าวันไหนประชุมอบรมพระไม่เข้าหรือ
มีธุระจำเป็นที่จะไปไหนก็ไป”

โยมแม่จึงได้กำลังใจที่ไปเทศน์สอนคุณเพา โยมแม่ได้กำลังใจตอนนั้น ถึงขนาดที่ว่าพอคุณเพา
กลับไปแล้วก็พูดเปิดอกกับเรา นิมนต์เราให้ไปเทศน์ “วันไหนไม่มีแขกคนมา ถ้าอาจารย์ว่างก็ขอนิมนต์มา
เทศน์สอนอบรมแม่บ้างนะ เวลาฟังเทศน์นี้ไม่ได้บังคับจิตใจ พอเริ่มเทศน์จิตจ่อปั๊บเท่านั้น เทศน์นี้จะกล่อม
ลง แล้วแนวเลยไม่ต้องบังคับ จิตสงบทุกครั้งเลยไม่มีพลาด ฟังกันที่ไหนได้เหตุผลเลย ไม่ต้องบังคับ พอ
เสียงธรรมเริ่ม สติก็เริ่มจับจิตเกี่ยวโยงกันโดยลำดับ ความรู้กล่อมลงๆ ธรรมเทศนาถ่อมใจแนวลง สงบ
แนวๆๆ ถ้าแม่ทำโดยลำพังตนเอง นั่งจนหลังจะหักมันก็ไม่ลง อยากนิมนต์อาจารย์มาเทศน์เป็นการช่วย
ทางด้านจิตตภาวนาได้ดี”

องค์หลวงตาได้ปรารภถึงโยมมารดาของท่านว่า

“...พูดถึงโยมแม่เราพอใจในการปฏิบัติธรรม โยมแม่ได้หลักไม่สงสัยเลย ดีไม่
ดีจะไม่กลับมาเกิดอีกก็ได้... หยุดพักนี้แล้วออกจากนี้ก้าวฝั่งเลย ถึงไม่ถึงที่สุดในขณะที่
นั้นก็ก้าวเตรียมพร้อมแล้วที่จะพุ่ง...
โยมแม่เราไม่กลับมาเกิดแล้วละ ไปนิพพานข้างหน้าเลย...”

การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ที่ประทานไว้ด้วยพระเมตตาสุดส่วนไม่มีใคร
เสมอในโลก นั่นคือการบูชาพระองค์ท่านแท้ การเห็นความจริงที่มีอยู่กับตัวตลอด
เวลาด้วยปัญญาโดยลำดับ นั่นก็คือการเห็นพระตถาคตโดยลำดับ

การเห็นความจริงอย่างเต็มใจด้วยปัญญานั้นแล คือการเห็นพระพุทธเจ้าเต็ม
พระองค์ พระพุทธเจ้าแท้ ธรรมแท้อยู่ที่ใจ การอุปัฏฐากใจตัวเอง คือการอุปัฏฐาก
พระพุทธเจ้า การเฝ้าดูใจตัวเองด้วยสติปัญญา คือการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระ
ธรรม พระสงฆ์ อย่างแท้จริง

พญามัจจุราชเตือน และบุกธาตุชั้นรื้อของสัตว์โลกตามหลักความจริงของเขา
เราต้องต้อนรับการเตือน และการบุกของเขาด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร
ไม่ถอยหลัง และชนสมบัติ คือ มรรค ผล นิพพาน ออกมาอวดเขาซึ่งๆ หน้า ด้วย
ความกล้าตาย โดยทางความเพียร เขากับเราที่ถือว่าเป็นอริศัตรูกันมานาน จะเป็น
มิตรกันโดยความจริงด้วยกัน ไม่มีใครได้ใครเสียเปรียบกันอีกต่อไปตลอดอนันตกาล

ธาตุชั้นรื้อเป็นสิ่งที่โลกจะพึงสละทิ้งที่เสียดาย เราพึงสละด้วยสติปัญญาก่อน
หน้าที่จะสละชั้นรื้อแบบโลกสละกัน นั่นคือความสละอย่างเอก ไม่มีสองกับอันใด
กรุณาพึงให้ถึงใจ เพราะเขียนด้วยความถึงใจ เออว่

ที่มา รูปแสดงนจดหมายจาก ญาณสัมปันนธัมมานุสรณ์ 458, ข้อความอักษรจากเว็บไซต์ www.luangta.com

สารบัญ

อะไรคือจิต จิตพระอรหันต์	๑๔๑
จะฝึกจิต ต้องฝึก	๑๔๘
จิตวุ่นวาย	๑๖๐
อุบายฝึกจิตทางลัด	๑๗๓
อุบายชำระจิตให้เป็นธรรม	๑๘๕
จิตตานุปัสสนา	๑๙๗
จิตผ่องใส คือ อวิชชา	๒๐๙
จิตว่างเพราะว่างกาย	๒๒๔
กายวิเวก จิตวิเวก อุปธิวิเวก	๒๓๙
สร้างธรรมให้จิตให้พอก่อนตาย	๒๕๑
จงสร้างवासนาที่ใจ	๒๗๓
จงสร้างใจ ให้ช่วยตัวเอง	๒๘๕
จิตบริสุทธิ์	๒๙๖
พระนิพพานกังวลอยู่ในจิต	๓๑๐
สร้างเรือนสามชั้นให้จิต	๓๒๐

ภาค

๒

“เรา กับ จิต”

อะไรคือจิต จิตพระอรหันต์

เทศน์โปรดคุณเพาพงา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๘

ท่านอาจารย์มั่นท่านว่า “ใจ” มีภาษาเดียวเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะเป็นชาติใด ภาษาใด มีเพียงความรู้คือใจนี้ ฉะนั้นท่านจึงว่าเป็นภาษาเดียว พอนึกออกมาก็เข้าใจ แต่เวลาแยกออกมาพูดต้องเป็นภาษานั้นภาษานี้ ไม่ค่อยเข้าใจกัน ความรู้สึกภายในจิต ใจนั้นเหมือนๆ กัน ธรรมกับใจจึงเข้ากันสนิท เพราะธรรมก็ไม่ได้เป็นภาษาของอะไร ธรรมก็คือภาษาของใจ ธรรมอยู่กับใจ”

ความสุขความทุกข์อยู่กับใจ การทำให้สุขหรือให้ทุกข์เกิดขึ้นก็ใจเป็นผู้คิดขึ้นมา ผลที่ปรากฏขึ้นเป็นสุขเป็นทุกข์ ใจเป็นผู้รับรู้ เป็นผู้รับภาระในผลของตนที่คิดขึ้นมา ใจกับธรรมจึงเข้ากันได้สนิท ไม่ว่าจะเป็นชาติใดภาษาใด เรื่องธรรมนั้นเข้ากันได้ทั้งนั้น เพราะใจกับธรรมเป็นของคู่ควรกันอยู่แล้ว

ใจนี้คือแก่นในสกลกายของเรา เป็นแก่นอันหนึ่งหรือเป็นของแข็ง หรือเป็นสาระสำคัญที่มีอยู่ในร่างกายนี้ ได้แก่ใจเป็นหลักใหญ่ อาการที่เกิดขึ้นจากใจ เช่น ความคิดความปรุง เกิดแล้วดับ ๆ ก็หมายถึงความกระเพื่อมของใจกระเพื่อมขึ้นมา คือความคิดปรุง ความหมายเกี่ยวกับการคาดการณ์นั้นหมายถึงสัญญา ยาวออกไปก็เป็นสัญญา สั้นก็เป็นสังขาร คือปรุงพลัภก็เป็นสังขาร สัญญา คือความหมายความจำ วิญญาณหมายถึงการรับรู้ในขณะที่สิ่งภายนอกเข้ามาสัมผัสอายตนะภายใน เช่น ตากับรูปสัมผัสกันเกิดความรู้ขึ้นมา เป็นต้น เหล่านี้มีการเกิดการดับอยู่ประจำตัวของเขาเอง ท่านจึงเรียกว่า “ขันธ” แต่ละหมวดแต่ละกองรวมแล้วเรียก ว่า “ขันธ”

ขันธห้ากองนี้มีการเกิดการดับกันอยู่เป็นประจำ แม้แต่พระชีณาสพท่านก็มีอาการเหล่านี้เช่นเดียวกับสามัญชนทั่วๆ ไป เป็นแต่ว่าขันธของท่านเป็นขันธล้วนๆ ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องบังคับบัญชาใช้ให้ทำนี้ ปรุงนี้คิดนั้น เป็นขันธที่คิดโดยธรรมชาติของมันเอง เป็นอิสระของขันธ ไม่มีอะไรมาบังคับให้คิดนั้นปรุงนี้เหมือนจิตสามัญชนทั่วๆ ไป ถ้าจะเทียบขันธของสามัญชนทั่วๆ ไป ก็เหมือนนักโทษที่ถูกบังคับบัญชาอยู่ตลอดเวลา ความคิดความปรุง ความสำคัญมั่นหมายต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่มีผู้บังคับบัญชาออกมาให้คิดอย่างนั้นให้ปรุงอย่างนี้ ให้สำคัญมั่นหมายอย่างนั้นอย่างนี้ คือมีกิเลสเป็นนาย หัวหน้า บังคับบัญชาขันธเหล่านี้ให้แสดงตัวขึ้นมา

ส่วนพระชีณาสพคือพระอรหันต์ท่านไม่มี ปรงก็ปรงธรรมดา พอปรงแล้วก็ดับ ไปธรรมดาไม่มีเชื้อต่อ ไม่มีเชื้อกตถววจิตใจ เพราะไม่มีอะไรบังคับเหมือนดังชั้นที่มี กิเลสปกครองหรือมีกิเลสเป็นหัวหน้า ผิดกันตรงนี้ แต่ความจริงนั้นเหมือนกัน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นอนิจจัง คือความไม่เที่ยง ความแปรสภาพของแต่ละ ชั้นๆ มีประจำตัวด้วยกัน นับแต่รูปชั้นคือกายของเรา เวทนาชั้น ได้แก่ความสุข ความทุกข์ ความเฉยๆ นี่ก็เกิดดับๆ สัญญา สังขาร วิญญาณ มีเกิดมีดับประจำตนอยู่ ตลอดไป

ส่วนความรู้จริง ๆ ที่เป็นรากฐานแห่งความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดดับๆ นี้ไม่ดับ เราจะพูดว่า “จิตนี้ดับไม่ได้” เราจะพูดว่า “จิตนี้เกิดไม่ได้” เพราะฉะนั้นจิตที่บริสุทธิ์ แล้วจึงหมดปัญหาในเรื่องเกิดเรื่องตาย ที่เกี่ยวกับธาตุชั้นไปถือกำเนิดเกิดที่นั่นที่นี้ แสดงตัวอันหยาบออกมา เช่น เป็นสัตว์เป็นบุคคลเหล่านั้น เป็นต้น จึงไม่มีสำหรับจิต ท่านที่บริสุทธิ์แล้ว

แต่ถ้าไม่บริสุทธิ์ ก็พวกนี้แหละไปเกิดไปตาย หมายป่าช้าอยู่ไม่หยุด เพราะจิตที่ไม่ตายนี้แหละ

ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงสอนโลก เฉพาะอย่างยิ่งคือโลกมนุษย์เรา ผู้ที่รู้ดีรู้ชั่ว รู้บาปบุญคุณโทษ และรู้วิธีการที่จะแก้ไขตัดแปลงหรือส่งเสริมได้ เข้าใจในภาษาธรรมที่ท่านแสดง ท่านจึงได้ประกาศสอนโลกมนุษย์เป็นสำคัญกว่าโลกอื่น ๆ เพื่อจะได้พยายามตัดแปลงหรือแก้ไขสิ่งที่เห็นว่าไม่เกิดประโยชน์และเป็นโทษ ออกจากจิตใจกายวาจา และสอนให้พยายามบำรุง ส่งเสริมความดีที่พอมืออยู่บ้างแล้วหรือมีอยู่แล้ว และที่ยังไม่มี ให้มีให้เกิดขึ้น สิ่งที่มีแล้วบำรุงรักษาให้เจริญ เพื่อเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความชุ่มเย็นมีความสุข มีหลักมีเกณฑ์ด้วยคุณธรรมคือความดี หากได้เคลื่อนย้ายจากธาตุชั้นปัจจุบันนี้ไปสู่สถานที่ใด ภพใดชาติใด จิตที่มีความดีเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงอยู่เสมอ ย่อมเป็นจิตที่ดี ไปก็ไปดี แม้จะเกิดก็เกิดดี อยู่ก็อยู่ดี มีความสุขเรื่อย ๆ ไป

จนกว่าจิตนี้จะมีกำลังสามารถอำนาจวาสนา มีบุญญาภิสมภารที่ได้สร้างโดยลำดับลำดับ นับตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ต่อเนื่องกันมา เช่นวานนี้เป็นอดีต สำหรับวันนี้ วันนี้เป็นอดีตสำหรับวันพรุ่งนี้ ซึ่งเป็นวันที่เราได้สร้างความดีมาด้วยกันทั้งนั้น และหนุนกันเป็นลำดับ จนกระทั่งจิตมีกำลังกล้าสามารถ เพราะอำนาจแห่งความดีนี้เป็นเครื่องสนับสนุน แล้วผ่านพ้นไปได้

คำว่า “สมมุติ” คือการเกิดการตายดังที่เป็นอยู่นั้น จะไปเกิดในภพที่เจียบ ๆ ละเอียดขนาดไหนก็ตาม ที่เป็นเรื่องของสมมุติแฝงอยู่นั้นจึงไม่มี ท่านผ่านไปหมดโดยประการทั้งปวง นี่ได้แก่จิตพระอรหันต์และจิตพระพุทธเจ้า พูดถึงเรื่องนี้ก็ยังมีเรื่องของ

“พระวังคีสะ” พระวังคีสะ ท่านเก่งมากในการที่ดูจิตผู้ที่ตายแล้ว ไปเกิดในภพใดแดนใด ตั้งแต่ท่านเป็นฆราวาส ใครตายก็ตาม จะว่าท่านเป็นหมอดูก็พูดไม่ผิด ท่านเก่งทางไสยศาสตร์นั้นแหละ เวลาใครตายเขานำเอากะโหลกศีรษะมาให้เคาะ ป๊อก ๆ ๆ กำหนดดูทราบว่าอันนั้นไปเกิดที่นั่น ๆ เช่นไปเกิดเป็นสัตว์นรกก็บอก ไปเกิดในสวรรค์ก็บอก ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไปเกิดเป็นเปรตเป็นผีอะไรท่านบอกหมดไม่มีอึดมีอันบอกได้ทั้งนั้น ขอให้ได้เคาะกะโหลกศีรษะของผู้ตายนั้นก็แล้วกัน

พอท่านวังคีสะได้ทราบจากเพื่อนฝูงเล่าให้ฟังว่า พระพุทธเจ้ายังเก่งกว่านี้อีกหลายเท่า ท่านอยากได้ความรู้เพิ่มเติม จึงไปยังสำนักพระพุทธเจ้าเพื่อขอเรียนวิชาแขนงนี้เพิ่มเติมอีก พอไปถึงพระพุทธเจ้าท่านก็เอาศีรษะพระอรหันต์มาให้เคาะ “เอ้า ลองดูซิไปเกิดที่ไหน?” เคาะแล้วฟัง เสียงบ, เคาะแล้วฟัง เสียงบ, คิดแล้วเสียงบ กำหนดแล้วเสียงบ ไม่ปรากฏว่าเจ้าของกะโหลกศีรษะนี้ไปเกิดที่ไหน!

ท่านจนตรอก ท่านพูดสารภาพอย่างตรงไปตรงมาว่า “ไม่ทราบที่เกิด”

ที่แรกพระวังคีสะนี้ว่าตัวเก่งเฉลียวฉลาด จะไปแข่งกับพระพุทธเจ้าเสียก่อนก่อนจะเรียนต่อ พอไปถึงพระพุทธเจ้า พระองค์เอากะโหลกศีรษะพระอรหันต์มาให้เคาะนี้ซิ ! ท่านมาติดตรงนี้! ที่นี้ก็อยากจะเรียนต่อ ถ้าเรียนได้แล้วก็จะวิเศษวิโสมาก เมื่อการณเป็นไปเช่นนั้นก็ขอเรียนที่สำนักพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนวิชาให้ สอนวิธีให้ คือสอนวิชาธรรมนี้ให้ ฝึกปฏิบัติไป ๆ พระวังคีสะก็เลยสำเร็จพระอรหันต์ขึ้นมาเลยไม่สนใจจะไปเคาะศีรษะใครอีก นอกจากเคาะศีรษะเจ้าของ รู้แจ้งชัดเจนแล้วหมดปัญหาไปเลย นี่เรียกว่า “เคาะศีรษะที่ถูกต้อง”!

เมื่อยกเรื่องจิตที่ไม่เกิดขึ้นมา กะโหลกศีรษะของท่านผู้บริสุทธิ์แล้ว เคาะเท่าไรก็ไม่รู้ว่าไปเกิดที่ไหน! ทั้ง ๆ ที่พระวังคีสะแต่ก่อนเก่งมาก แต่จิตที่บริสุทธิ์แล้วหาที่เกิดไม่ได้ ! เช่น “พระโคธิกะ” ก็เหมือนกัน นี่ก็น่าเป็นคดีอยู่ไม่น้อย ท่านไปบำเพ็ญสมณธรรมเจริญขึ้นไปโดยลำดับ ๆ แล้วเสื่อมลง เจริญขึ้นเสื่อมลง ฟังว่าถึงหกหน หนที่เจ็ดท่านจะเอามืดโงมมาเชือดคอตนเอง “โธ่ เสียใจ” แต่กลับได้สติขึ้นมา จึงได้พิจารณาธรรมจนได้เป็นพระอรหันต์ในวาระสุดท้าย อันนี้เราพูดย่อเอาเลย ตอนท่านนิพพาน พวกพญามารก็มาคั่นหาวิญญูณของท่าน พูดตามภาษาเราก็คือว่า “ตลบเมฆเลย” การขุดการคั่นหาวิญญูณของท่านนั้นไม่เจอเลย ไม่ทราบที่ท่านไปเกิดที่ไหน

พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งว่า “การที่จะคั่นหาวิญญูณของพระโคธิกะที่เป็นบุตรของเรา ซึ่งเป็นผู้สำเร็จเสร็จสิ้นไปแล้วโดยประการทั้งปวงนั้น จะขุดจะคั่นจะพิจารณาเท่าไร

หรือพลิกแผ่นดินค้นหาวิญญานท่านก็ไม่เจอ มันสุดวิสัยของ “สมมุติ” แล้วจะเจออย่างไร! มันเลยวิสัยของคนที่มีกิเลสจะไปทราบอำนาจจิตของพระอรหันต์ท่านได้!

ในวงสมมุติทั้งหลาย ไม่มีผู้ใดจะสามารถตามวิถีจิตของพระอรหันต์ท่านได้ เพราะท่านนอกสมมุติไปแล้ว จะเป็นจิตเหมือนกันก็ตาม ลองพิจารณาดูซิ จิตของเราที่กำลังลุ่มลูกคลุกคลานอยู่เวลานี้ก็ตาม เมื่อได้ถูกชำระเข้าไปโดยสม่ำเสมอไม่หยุดไม่ถอย ไม่ละความเพียรแล้ว จะค่อยละเอียดไปได้ จนละเอียดถึงที่สุด ความละเอียดก็หมดไป เพราะความละเอียดนั้นเป็นสมมุติ เหลือแต่ธรรมชาติของทั้งแห่งหรือธรรมทั้งดวง ที่เรียกว่า “จิตบริสุทธิ์” แล้วก็หมดปัญหาอีกเช่นเดียวกัน เพราะกลายเป็นจิตประเสริฐ เช่นเดียวกับจิตของท่านที่พ้นไปแล้วนั้นนั่นแล

จิตประเภทนี้เป็นเหมือนกันหมด ไม่นิยมเป็นผู้หญิงผู้ชาย นี่เป็นเพศหรือสมมุติอันหนึ่งต่างหาก ส่วนจิตนั้นไม่ได้นิยมว่าเป็นหญิงเป็นชาย ความสามารถในอรรถในธรรมจึงมีได้ทั้งหญิงทั้งชาย และความสามารถที่บรรลुธรรมชั้นต่างๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นไปได้ ก็เป็นไปได้ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ไม่มีกฎเกณฑ์ที่จะบังคับกันได้ ขอแต่ความสามารถอำนาจวาสนาของตนพอแล้ว เป็นอันผ่านไปได้ด้วยกันทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นเราจึงควรพยายามอบรมจิตใจของเรา อย่างน้อยก็ให้ได้ความสงบเย็น จะด้วยธรรมบทใดก็ตาม ที่เป็นธรรมซึ่งจะกล่อมให้จิตมีความสงบ แล้วปรากฏเป็นความร่มเย็นเป็นสุขขึ้นมาภายในจิตใจ พึงนำธรรมบทนั้นมาเป็นเครื่องกำกับ มาเป็นเครื่องพึงพิง เป็นเครื่องยึดของจิต เช่น อานาปานสติ ซึ่งเป็นกรรมฐานสำคัญบทหนึ่งในวงปฏิบัติทั้งหลาย รู้สึกว่าอานาปานสติจะเป็นธรรมที่ถูกกับจริตนิสัยของคนจำนวนมากว่าธรรมบทอื่นๆ และนำเข้ามาประพฤติปฏิบัติภายในจิตใจของเราให้ได้รับความสงบเย็น

เมื่อใจเริ่มสงบ เราก็จะเริ่มเห็นสาระของใจ หรือจะเริ่มเห็นใจว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไร ก็คือความที่จิตรวมกระแสนของตัวเข้ามาสู่จุดเดียว เป็นความรู้ล้วนๆ อยู่ในตัว นั้นแหละท่านเรียกว่า “จิต” ความรวมตัวเข้ามาของจิตนี้ รวมเข้ามาตามขั้นตามความสามารถ ตามความละเอียดของจิต ตามขั้นของจิตที่มีความละเอียดเป็นลำดับ ถ้าจิตยังหยาบ รวมตัวเข้ามาก็พอทราบได้เหมือนกัน เมื่อจิตละเอียดเข้าไปก็ทราบความละเอียดลงไปอีกว่า จิตนี้ละเอียด จิตนี้ผ่องใส จิตนี้สงบยิ่ง จิตนี้เป็นของอัศจรรย์ยิ่ง ยิ่งขึ้นไปโดยลำดับๆ จิตดวงเดียวนี้แหละ!

การชำระการอบรมเพื่อความสงบ การพิจารณาค้นคว้าแก้ไขสิ่งที่ขัดข้องภายในจิตด้วยปัญญา ซึ่งเป็นวิธีที่จะทำให้จิตก้าวหน้า หรือทำให้ถึงความจริงของจิตได้โดยลำดับ ด้วยการกระทำดังที่กล่าวนี้ ใจจะหยาบขนาดไหนก็หยาบเถอะ ถ้าลงความเพียร

ได้พยายามติดต่อกันอยู่เสมอด้วยความอุตสาหะพยายามของเราอยู่แล้ว ความหยาบนั้นก็จะค่อยหมดไป ๆ ความละเอียดจะค่อยปรากฏขึ้นมาเพราะการกระทำหรือการบำเพ็ญของเรา จนกระทั่งสามารถผ่านพ้นด้วยการพาตฟั่นกิเลสให้แหลกไปได้เช่นเดียวกันหมดไม่ว่าผู้หญิงผู้ชาย

ในขณะที่เรายังไม่สามารถจะทำอย่างนั้นได้ก็ไม่ต้องเดือดร้อนใจ ขอให้ทำใจให้มีหลักมีเกณฑ์ เป็นที่ยึดเป็นที่พึ่งของตนเองได้ ส่วนสกลกายนี้เราก็พึ่งเขามาแล้วตั้งแต่วันเกิด ทราบได้ด้วยกัน พาอยู่พานอน พาขับพาถ่าย พาทำงานทำการ ทำมาหาเลี้ยงชีพ ทั้งเราใช้เขา ทั้งเขาใช้เรา ทั้งเขาบังคับเรา ทั้งเราบังคับเขา เช่น บังคับให้ทำงาน แล้วเขาก็บังคับเราให้เป็นทุกข์ ปวดนั้นเจ็บนี้ ต้องไปหาหยุกหาयरักษา ก็เขานั้นแหละเป็นคนเจ็บ และก็เขานั้นแหละเป็นคนหาหยุกหาयर เงินทองข้าวของก็เขาแหละหามา มันหมุนกันไปหมุนกันมาอยู่อย่างนี้

ไม่ทราบว่าเป็นใหญ่กว่าใคร ธาตุชั้นกับเรา? เราบังคับเขาได้ชั่วคราว และเขาก็บังคับเราได้ตลอด! การเจ็บไข้ได้ป่วย การหิวกระหาย การอยากหลับอยากนอน ล้วนแต่เป็นเรื่องกองทุกข์ซึ่งเขาบังคับเราทั้งนั้น และบังคับทุกด้าน แต่เราบังคับเขาได้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ฉะนั้นในกาลอันควรที่เราจะบังคับเขา ให้พาเขาภาวา เอา ทำลงไป เมื่อธาตุชั้นธัมมปกติดอยู่ จะหนักเบาเล็กน้อยเพียงไรก็ทำลงไป แต่ถ้าธาตุชั้นไม่ปกติ มีการเจ็บไข้ได้ป่วย เราก็ต้องรู้ความหนักเบาของธาตุชั้น เรื่องใจให้เป็นความเพียร อยู่ภายในตัวอย่าลดละปล่อยวาง เพราะเป็นกิจจำเป็น

เราอาศัยเขามานานแล้ว เวลานี้มันชำรุดทรุดโทรมก็ให้ทราบว่ามันชำรุด อันไหนที่ควรจะใช้ได้ อันไหนที่ใช้ไม่ได้ เราเป็นเจ้าของทราบอยู่แก่ใจ ที่ควรลดหย่อนผ่อนผัน ก็ผ่อนผันไป

ส่วนใจที่ไม่เจ็บป่วยไปตามชั้น ก็ควรเร่งความเพียรอยู่ภายใน ไม่ขาดประโยชน์ ที่ควรได้รับ ให้ใจมีหลักมีเกณฑ์ อยู่ก็มีหลัก ตายก็มีหลัก เกิดที่ไหนก็ให้มีหลักเกณฑ์ อันดีเป็นที่พึงพอใจ คำว่า “บุญ” ก็ไม่ให้ผิดคาดผิดหมาย ไม่ให้ผิดหวัง ให้มีสิ่งที่พึงพอใจอยู่ตลอดเวลา สมกับเรา “สร้างบุญ” คือความสุขที่โลกต้องการด้วยกัน ไม่มีใครอึดพอก็คือความสุขนี้แหละ จะเป็นสุขทางไหนก็ตามเป็นสิ่งที่โลกต้องการ เฉพาะอย่างยิ่ง สุขทางใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นเพราะการทำคุณงามความดีเป็นลำดับ ๆ มีภาวา เป็นต้น

นี่เป็นความสุขอันเป็นแก่น หรือเป็นสาระสำคัญภายในใจ ฉะนั้นให้พากันบำเพ็ญในเวลาร่างกายหรือธาตุชั้นยังเป็นไปอยู่ เมื่อถึงอวสานแห่งชีวิตแล้วมันสุดวิสัยด้วยกัน ทำได้มากน้อยก็ต้องหยุดในเวลานั้น เรียกว่าหยุดงานพักงาน และเสวยผลในอันดับต่อไป

โน่น! ภาทอไปโน่น! ควรจะทำได้เราก็อทำ ถ้าผ่านไปเสียหรือหลุดพ้นไปได้ ก็หมดปัญหาด้วยประการทั้งปวง ไม่มีอะไรมาเกี่ยวข้องยุ่งเหยิงต่อไป นี่พูดถึงเรื่องจิต เพราะจิตเป็นหลักใหญ่ ที่จะพาเราไปดีไปชั่ว ไปสุขไปทุกข์ ก็คือจิต ไม่ใช่สิ่งอื่นใดที่จะพาให้เป็นไป

คำว่า “กรรม” ว่า “เวร” ก็อยู่ที่จิตเป็นผู้สร้างไว้ ตนจะจำได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่เชื้อของมันซึ่งมีอยู่ภายในใจนั้นก็ปิดไม่อยู่ในการให้ผล เพราะเป็นรากเหง้าอยู่ในจิต เราก็ยอมรับไปตามกรรมนั้น แต่เราอย่าไปตำหนิมัน เมื่อเราทำลงไปแล้วก็ไปอันทำจะไปตำหนิได้อย่างไร มือเขียนต้องมือลบ ยอมรับกันไปเหมือนนักกีฬา เรื่องของกรรมเป็นอย่างนั้น จนกว่าจะพ้นไปได้ มันก็หมดปัญหานั้นแหละ

ต่อไปให้ท่านปัญญา (ภิกษุปัญญาวรโธ Peter John MORGAN ชาวอังกฤษ) อธิบายให้ท่านเหล่านี้ฟัง เพราะมีชาวต่างประเทศอยู่ด้วย

จะฝึกจิต ต้องฝึก

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔

เราเป็นชาวพุทธ พระพุทธเจ้าของเราเป็นนักเหตุผล เป็นนักอรรถนักธรรม นักรู้ นักฉลาดแหลมคม และเป็นคลังแห่งธรรม ผลธรรมที่อยู่ในคลัง คือพระทัยอันบริสุทธิ์ของพระองค์นั้น มีแต่พระธรรมดวงประเสริฐเลิศโลก ท่านได้มาด้วยเหตุผลอันใดท่าน จึงได้รำลือ เราก็คือเป็นคณๆ หนึ่งไม่เห็นเป็นที่รำลือ พระพุทธเจ้าก็เป็นคณๆ หนึ่ง แต่ทำไมท่านจึงรำลือทั่วโลกธาตุ “สตฺถา เทวมนุสฺसानิ” เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ท่านรำลือทุกอย่างบรรดาความดีทั้งหลายไม่ว่าฝ่ายเหตุไม่ว่าฝ่ายผล ท่านเป็น “คลังแห่งพระธรรมดวงประเสริฐ”

พระธรรมที่ปรากฏให้โลกผู้สนใจกราบไหว้บูชาอยู่นี้ พระพุทธเจ้าทรงชุดค้นได้มาก่อนใครทั้งโลก แล้วทรงนำออกแจกจ่ายโลก แม้กระนั้นโลกยังไม่เห็นสำคัญในธรรมดวงประเสริฐนั้น เห็นสำคัญแต่เรื่องไม่ประเสริฐเรื่องเหลวไหล ที่กุมอำนาจอยู่ภายในจิตใจ ความเคลื่อนไหวไปมาของใจกายวาจา จึงเป็นไปตามอำนาจเหล่านี้เสียโดยมาก

เมื่อเช่นนั้น แม้ความต้องการสั่งประเสริฐเลิศโลกก็ “สักแต่ความต้องการเท่านั้น” เพราะไม่ได้สนใจดำเนินตามเท่าที่ควร ไม่ได้ฝึกสิ่งที่กุมอำนาจไว้ภายในใจเพื่อการปฏิบัติบำเพ็ญธรรม สัมกับเป็นลูกศิษย์พระตถาคตผู้ทรงฝึกอย่างยิ่ง

การฝึกเพื่อเหตุเพื่อผลเพื่ออรรถเพื่อธรรมนั้นแล เป็นความดียิ่งสำหรับเรา เพราะครูเราคือพระศาสดาและสาวก ท่านพาฝึกและได้ดีสิริมทางมงคลสูงเด่นแก่โลก เพราะความฝึก ความดีมีคุณค่าของคนเรามีอยู่ที่ตรงนี้ ไม่ใช่มีอยู่ที่เนื้อที่หนังเหมือนสัตว์ ตายแล้วนำเข้าสู่ตลาด ผลปรากฏออกมาเป็นเงินเป็นทอง เป็นอาหารการบริโภคที่สำเร็จประโยชน์ได้ทั่วโลกดินแดน

ส่วนมนุษย์เรานี้ ไม่ได้มีคุณค่าอยู่ที่เนื้อที่หนังอย่างสัตว์เหล่านั้น แต่มีคุณค่าทางจิตใจ มีคุณค่าทางความประพฤติอัธยาศัยหน้าที่การงาน อันเป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม

ความประพฤติ ถ้าไม่ดำเนินมาจากจิตใจก็ไม่มีทางดำเนิน จิตใจถ้าไม่มีเหตุผลเป็นเครื่องดำเนินก็ไม่ปลอดภัย เพราะฉะนั้นมนุษย์เราจึงควรมีเหตุผลแนบสนิทกับใจ ต้องใคร่ครวญเหตุว่าดีหรือไม่ดีอยู่เสมอ ทุกอาการที่เคลื่อนไหวไปมา ผลที่สำเร็จออกไปจากเหตุนี้จะเป็นอย่างไร? เมื่อเหตุไม่ดีแล้วผลก็ต้องไม่ดี เพราะไม่ขึ้นอยู่ด้วย

ความเสกสรรปั้นยอหรือเสกเป่าแล้วก็ว่าดี ดังที่โลกๆ มักนิยมใช้กันเสมอมา แต่ดีและชั่วอยู่ที่การทำเหตุเป็นสำคัญกว่าการ “เสก” ใดๆ นี่เป็นหลักธรรมชาติที่ใครๆ ไม่ควรฝืน เพราะเป็นความจริง เมื่อเหตุดีผลต้องดี ใครจะติเตียนวันยังค่ำ หรือยกโลกธาตุมาตำหนิติเตียนว่า “ทำชั่วได้ดี ทำดีกลับได้ชั่ว” อย่างนี้ ก็สักแต่คำพูดหรือความเสกสรรปั้นยอของคนต่างหาก แต่นำมาใช้เป็นการยืนยันรับรองไม่ได้ เพราะเป็นความคิดการกระทำของคนผู้จะทำลายตนและสังคมต่างหาก ธรรมแท้ไม่เกี่ยวกับเรื่องจอมปลอมอย่างนี้ เพราะความจริงเป็นเรื่องใหญ่โตมาก ในโลกทั้งสามไม่มีอะไรจะจริงยิ่งกว่าความจริงดังที่กล่าวมานี้

พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงสั่งสอนโลกตามหลักความจริงนี้ทั้งนั้น ไม่ว่าธรรมในแง่ใด ไม่ว่าพระสูตร พระวินัย พระปรมาัตถ์ ล้วนแสดงตามหลักความจริง จะเคลือบคลาดจากนี้ไปไม่มี ฉะนั้นพวกเราที่เป็นชาวพุทธ จึงต้องพยายามประพฤติปฏิบัติตน และพึงคำนึงถึงพระพุทธเจ้าเสมอ แม้จะไม่ได้มุ่งความเป็นพระพุทธเจ้าเหมือนพระองค์ก็ตาม แต่ก็ควรคำนึงถึงความเป็น “ลูกศิษย์ของตถาคต” คือพุทธบริษัท ได้แก่อุบาสก อุบาสิกา เป็นต้น แล้วพยายามปฏิบัติบำเพ็ญตามธรรมของพระองค์ พระพุทธเจ้าทรงฝืนทุกสิ่งทุกอย่างบรรดาที่เป็นข้าศึกต่อความดี เราก็ต้องฝืนเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า เพราะต้องการความดีหรือของดีที่ปราศรัยท่านว่าดี ไม่ใช่ดีแบบเสกสรรปั้นยอเสกเป่าแล้วก็ตื่นลมกัน โดยไม่ยอมเหลือบมองดูปราชญ์ท่านว่าเป็นอย่างไรบ้าง

อันความไม่ดีนั้นมีอยู่แล้วภายในจิตใจ สิ่งที่เราฝืนไม่ให้ทำความดีนี้ล้วนแต่สิ่งที่ชั่วทั้งนั้น ถ้าเราไม่ยอมฝืนก็แสดงว่า เรายอมจำนนต่อความชั่วความต่ำทรามที่มีอยู่ภายในจิตใจมากน้อยนั้น ถ้าเราฝืนก็แสดงว่าเราเห็นโทษแห่งความไม่ดีนั้น และฝืนให้หลุดพ้นจากความไม่ดี หรือทำลายความไม่ดีโดยลำดับด้วยความฝืน ความบากบั่น กลั่นกรองตัวเอง ความเห็นโทษเป็นเหตุปัจจัยให้ฝืนสิ่งต่ำทรามเหล่านี้ เพื่อความดีทั้งหลาย

เรื่องของศาสนาเป็นเรื่องฝืนสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย ไม่ใช่เป็นสิ่งที่คล้อยตามของไม่ดี แต่เป็นสิ่งที่ฝืน ฝืนตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด จนหาสิ่งที่ให้ฝืนไม่ได้ จิตก็สะดวกสบาย ไม่มีอะไรมาฝืนกันอีกต่อไป สิ่งที่เราฝืนมีมากมีน้อยเพียงไรนั้นแลคือตัวภัย สิ่งนั้นเมื่อเราดำเนินไปตามหรือคล้อยไปตาม จะมีกำลังมากขึ้นโดยลำดับจนกลายเป็นนิสัย คำว่า “กลายเป็นนิสัย” คือที่โลกเขาว่า “ตามใจตัวเองจนเป็นนิสัย” แต่ความจริงก็ตามธรรมชาติฝ่ายต่ำนั้นแหละ เพราะใจไม่มีอำนาจเหนือสิ่งนั้น และสิ่งนั้นอยู่เหนือใจ โลกเลยพูดเสียว่า “เอาแต่ใจตัวเอง ไม่คำนึงถึงเหตุผลบ้างเลย”

ที่นี้การที่เรามาประพฤติปฏิบัติ เราจำต้องฝืน ดังที่ท่านทั้งหลายมาสู่สถานที่นี้ หรือไปสู่สถานที่ใดเพื่อคุณงามความดีทั้งหลาย ก็ต้องฝืนเช่นเดียวกัน ถ้าไม่ฝืนก็ไม่ได้

ของดี ปกติของคนส่วนมาก เวล่ำเวลาจะมีมากน้อยเท่าไร สิ่งที่มีนกดขี่บังคับอยู่ภายในใจ ซึ่งเป็นผู้กุมอำนาจหรือผู้คุมอำนาจนั้น จะแย่งชิงเอาไปกินจนหมดไม่มีเหลือเลย จนกระทั่งโน้นละ ขณะที่สิ้นลมหายใจมันจึงจะปล่อย ก่อนนั้นมันไม่ค่อยปล่อยให้มีเวลาว่างกัน! ด้วยเหตุนี้โลกจึงไม่ค่อยมีเวลาทำความดีกัน จำต้องมีดีทั้งมา มีดีทั้งอยู่และมีดีทั้งเวลาจะไปและไปกัน ไม่มีเวลาสว่างสร้างชา

วันคืนปีเดือนมีอยู่เท่าเดิม ปีหนึ่งมี ๓๖๕ วัน วันหนึ่งคืนหนึ่งมี ๒๔ ชั่วโมง ก็ไม่มีว่าง! สำหรับธรรมชาติเจ้าอำนาจนี้จะไม่ยอมว่างให้ใครเลย กุมอำนาจอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งสิ้นลมหายใจถึงจะเปิดโอกาสให้ว่า “เวลานี้ว่าง จึงได้ตาย!” นั่น จงพิจารณาให้ถึงใจ เคียดแค้นให้ถึงธรรม ดำเนินให้ถึงแดนปลดปล่อยอย่าถอยมันเป็นอันตรายชาติมนุษยพุทธบริษัทที่ฉลาดและแข็งแกร่งในโลก มีศาสดาเป็นจอมทัพ ไม่เคยพาพวกเราให้กลับแพ้นี้

เมื่อคิดเรื่องเหล่านี้มันน่าสลดสังเวชมากที่สุด เพราะสิ่งเหล่านี้เคยกดถ่วง เคยทรมาน เคยทำให้เราได้รับความทุกข์มากมายมากต่อมากจนไม่อาจทนได้ แม้เช่นนั้นก็ยังไม่ทราบว่สิ่งเหล่านี้เป็นภัยแก่ตัวเอง ถึงจิตใจจะวุ่นวายเดือดร้อนขนาดหนักแทบไม่มีสติ ก็ว่า “วันนี้ใจไม่ดีเลย!” แล้วก็ไม่ได้ทราบว่ ไม่ดีเพราะอะไรเป็นเหตุทำให้ใจไม่ดี

ความจริงก็คือธรรมชาติอันนั้นแลทำคน จะเป็นอะไรมาจากโลกไหนเล่า? แต่เราไม่อาจทราบได้ จึงต้องอาศัยการอบรมให้ทราบว่ สิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก สิ่งไหนดีสิ่งไหนชั่ว ความดีเป็นคุณแก่จิตใจ ความชั่วเป็นภัยต่อจิตใจ มันติดอยู่กับใจดวงเดียวทั้งสองอย่าง มีเพียงมากกับน้อยที่ต่างกัน

เพราะฉะนั้นเราจะหาอุบายวิธีใด แก่สิ่งไม่ดีซึ่งมีอยู่ในจิตอันเดียวกัน ให้ออกไปได้โดยลำดับ? นอกจากอรรถธรรมและตัวเราเองที่จะฝึก โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องมือเท่านั้น ไม่มีวันที่จะได้รับการปลดปล่อยตัวออกสู่ความว่างได้ตลอดไป

“พระพุทธเจ้าท่านทำไมจึงว่าง?” เราต้องคิดไปเช่นนั้นเพื่อแก้ตัวเอง “ท่านก็เป็นถึงพระมหากษัตริย์ ทำไมท่านถึงว่างและออกบำเพ็ญพระองค์ได้” เราไม่มุ่งบำเพ็ญตามแบบพระพุทธเจ้าก็ตาม แต่เรายกท่านเป็นครูในส่วนที่เราจะยึดได้ มาปฏิบัติเพื่อตัวเอง

ทำไมพระพุทธเจ้าท่านว่าง ท่านไม่มีกิเลสหรือ? ท่านไม่หึงไม่หวงอะไรบ้างหรือ? ลูกก็มี เมียก็มี สมบัติพัสถานมากมาย ไฟระฟ้าประชาธิปไตยทั้งหลายเต็มแผ่นดิน ซึ่งเป็นสมบัติอันมีค่ามหาศาลของพระองค์ทั้งนั้น ทำไมพระองค์ว่างได้ พระองค์ปล่อยได้และว่างได้ จนได้ตรัสรู้และสะท้อนโลกธาตุ

เราไม่ถึงกับจะต้องปล่อยอย่างพระพุทธเจ้า แต่ปล่อยแบบลูกศิษย์มีครู จึงควรวางเวลาว่างสำหรับตนให้ได้บ้าง อะไรที่มีสาระสำคัญที่สุดในโลกนี้? จิตของเรามุ่งทำอะไรทุกวันนี้? ว่าอะไรเป็นศักดิ์สิทธิ์และวิเศษที่สุด ที่จะเป็นสารคุณอันสำคัญพึงเป็นพึงตายได้จริง ๆ มีอะไรบ้างอยู่ในโลกนี้? เราเป็นมนุษย์พุทธบริษัททั้งคน ควรคิดให้เต็มใจก่อนจะหมดโอกาสคิดและทำ เพื่อสิ่งที่พึงหวังตั้งใจหมาย คิครอบ ๆ ตัวก็พอสะดุดสะเทือนใจไม่เสียผล ดูเอาซีไปที่ไหนเห็นมีแต่ป่าช้าเคลื่อนไปหมด ไม่ว่าสัตว์ว่าบุคคล “ป่าช้า” เต็มตัวด้วยกัน เราหวังอะไรเป็น “สรณะ” เราหวังอะไรเป็นหลักเป็นฐานเป็นที่มั่นใจเรา? เมื่อมองไปไหนมีแต่ภัยรอบด้าน จนจะหาทางคืบคลานออกไม่มี

ทั้งนี้ถ้าไม่มีอรรถมีธรรมภายในใจบ้างแล้ว คนเราจะหาหลักเกณฑ์ไม่ได้เลย จะรวนเรเลื่อนลอย จนกระทั่งวันสิ้นชีพายชนม์ก็เลื่อนลอยไปอย่างนั้น ไม่มีอะไรเป็นหลักในอนาคต ถ้าไม่รีบสร้างหลักยึดไว้เสียแต่บัดนี้ เมื่อจิตใจในปัจจุบันมันเลื่อนลอยอย่างไร ไม่มีหลักเกณฑ์อย่างไร อนาคตไม่ต้องพูด ก็คือผู้นี้แหละ ผู้เลื่อนลอยนี้แหละจะไปเป็นผู้เดือดร้อนระทมขมขื่นในอนาคต ไม่ใช่อะไรจะพาให้เป็น ต้องใจดวงรวนเรเลื่อนลอยนี้แหละพาให้เป็น

พระสาวกท่านมีจำนวนมาก ท่านทำไมว่างได้? ท่านทำไมฝันได้ คำว่า “ฝัน” เป็นสิ่งสำคัญมาก ทำไมท่านฝันได้ กิเลสของท่านเป็นกิเลสประเภทใดท่านจึงฝันได้? กิเลสของเราเป็นกิเลสประเภทใดเราจึงฝันไม่ได้ ก็เป็นกิเลสประเภทเดียวกัน ธรรมเครื่องแก้ไขก็เป็นประเภทเดียวกัน ทำไมจะนำมาแก้สิ่งที่ฝันธรรมไม่ได้!

บุคคลผู้จะต่อสู้แก้ไข หาเวลาหรือหาโอกาสเพื่อตัวเอง ก็เป็นบุคคลเช่นเดียวกับเราไม่ผิดกันเลย ถ้าผิดก็ผิดแต่ว่าท่านมีความเข้มแข็ง เรามีความอ่อนแอ ท่านเป็น “นักต่อสู้” เราเป็น “นักถอยหลัง” ท่านกล้าหาญ เราซี้ซลาดหวาดกลัวเท่านั้นที่ผิดกัน! แล้วจะอย่างไรกับตัวเราจึงจะเข้ากันได้กับท่านและหลักธรรมของท่าน จะไม่เป็นข้าศึกกัน

ความอ่อนแอ เป็นต้น นี้แหละเป็นสิ่งที่จะทำให้เราได้รับความทุกข์ความลำบากบ่นเพื่อยุติตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่ความบ่นไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย แต่เมื่อได้บ่นบ้างก็อาจเป็นทางระบายออกแห่งความทุกข์ทางหนึ่ง ความจริงไม่ใช่ทางระบายออกแห่งทุกข์ ความบ่นมันเป็นแง่ที่น่าคิดอันหนึ่งเหมือนกัน เพราะความคิดที่จะบ่นก็เป็นงานของจิต การบ่นออกมาก็เป็นงาน นอกจากนั้นยังทำให้บางคนรำคาญ อีกอย่างหนึ่งเขาก็มีอะไรอยู่ในใจของเขา พอมาพบเรื่องของเราที่มาบวกกันเข้า เลยไปกันใหญ่ สุดท้ายมีแต่กองทุกข์ทั้งสองฝ่าย จึงต่างคนต่างหาบหามอย่างเต็มกำลังไม่มีคำว่า “ปลง”!

เพราะฉะนั้นเพื่อปลดเปลื้องสิ่งที่เราไม่พึงปรารถนาทั้งหลาย จึ่งขึ้นอยู่กับ “ความฝืน” ฝืนมากฝืนน้อย ฝืนเถอะ การฝืนเรา ฝืนสิ่งไม่ดีของเราเป็นความชอบธรรม ไม่ผิด ฝืนได้มากได้น้อยเป็นสิริมงคล เป็นความดีประจำตัวของเรา จนกลายเป็นนิสัย แห่งการฝืนสิ่งไม่ดีทั้งหลาย ใจจะมีความมองอาจกล้าหาญขึ้นมา ผลสุดท้ายเรื่องที่เราฝืน นั้นก็เลยยอมจำนน

จะไปไหนมาไหน จะพูดอะไร มีเหตุผลอย่างไร ที่เห็นว่าถูกต้องแล้วก็ตาม นั้น ไม่มีอะไรมาขัดแย้งกีดขวาง ย่อมเป็นไปตามเหตุผลนั้นอย่างเดียว สิ่งที่จะมา ฝืน สิ่งที่มาคอยกีดกันขวางทางเดินของเรานั้น มันค่อยสลายค่อยละลายไป ในที่สุดก็ ล้มละลายไป เมื่อเราเคยฝืนเสมอ ๆ เคยต่อสู้ต้านทานมันเสมอ และเคยได้รับชัยชนะมา แล้ว สิ่งนั้นจะมาชนะเราอีกไม่ได้ เราได้ชัยชนะโดยลำดับ ชนะไปเรื่อย ๆ และชนะจนไม่ มีอะไรจะต่อสู้กับเราอีก นั่น! ความฝืนเป็นผลอย่างนี้แล

ใจชอบอย่างนี้ แต่เหตุผลเป็นอย่างนั้น เราต้องฝืนความชอบใจเพื่อเหตุผลนั้น ๆ ซึ่งเป็นความถูกต้อง ถ้าจะดำเนินหรือทำไปตามความชอบใจ ก็ความชอบใจนี้มีเหตุผล อะไรบ้าง? ส่วนมากไม่มี นอกจากเหตุผลของกิเลสเพื่อหาทางเล็ดลอดธรรมเท่านั้น ซึ่ง มีอะไรก็อ้างมาตามเรื่องของมัน ส่วนมากเราชอบเหตุผลของกิเลสมากกว่าเหตุผลของ ธรรม ฉะนั้นผลที่ได้รับจึงมีแต่ความทุกข์ความร้อนภายในใจ ที่เกิดขึ้นจากการทำตาม เหตุผลของกิเลส

แม้นั่งอยู่นิ่ง ๆ แต่จิตไม่ได้นิ่ง จิตมีความคิดปรุงยุ่งเหยิงอยู่ตลอดเวลา ไม่มี อิริยาบถใดมาห้ามมันได้นอกจาก “สติปัญญา” ปกติแล้วจิตล้วนสร้างความทุกข์ขึ้นแก่ ตน ด้วยความคิดปรุงในแง่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นทางไม่ดี เราก็มียอมเห็นโทษ นี่แหละเหตุผล ของกิเลสเป็นอย่างนี้ หากความถูกต้องไม่ได้เลยแต่ไหนแต่ไรมา

ส่วนเหตุผลของธรรมนั้นมีความถูกต้อง ผลที่ได้รับคือความสุขความเย็นใจ ตลอดไป ตั้งแต่ขั้นเริ่มฝึกหัดจนถึงขั้นสูงสุด

การปฏิบัติตัวหรือการปฏิบัติศาสนา เป็นความลำบากผิดธรรมดาอยู่บ้าง ถึงจะ ผิดธรรมดา เราก็อธิบายว่าเราหักห้ามใจ ไม่ให้เป็นไปตามสิ่งต่ำทรามที่กิเลสตั้งชื่อตั้ง นามในสิ่งที่ตนชอบว่า “ธรรมดา” ฉะนั้นจำต้องฝืนกัน เมื่อฝืนครั้งนี้ได้ผล ครั้งต่อไปสิ่ง ที่จะทำให้เราฝืนก็อ่อนลง ๆ ความเข้มแข็งทางด้านเหตุผลและความเพียรก็เพิ่มขึ้น เลยไม่ คำนึงถึงสิ่งที่จะมาขัดขวางเรายิ่งกว่าเหตุผลที่จะดำเนินไปตามที่เห็นว่าถูกต้อง นี่แหละ นักธรรมะมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ท่านทรงดำเนินอย่างนี้!

ทำไมท่านจึงไม่หึงไม่หวงไม่ห่วงไมโยครอบครวเห้าเรือน ท่านเป็นมนุษย์
ปุถุชนเช่นเดียวกัน ท่านต้องหวง ท่านต้องฝืนอย่างยิ่ง เพื่อธรรมดวงเลิศ นั้นแลครูของ
พวกเรา! สวาททั้งหลายท่านก็ฝืนเต็มกำลังของท่าน จนได้เป็น “พุทฺธ ธมฺม สงฺฆ สรณ
คจฺฉามิ” เข้ามาสู่ใจของพวกเรา

เราที่เป็นผู้รับเอา “พุทฺธ ธมฺม สงฺฆ สรณ คจฺฉามิ” เข้ามาสู่ใจ ก็อย่าเอาเข้ามา
เหยียบย่ำทำลายท่านเล่น โดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติแห่งธรรมนั้นๆ หรือแห่งพุทฺธ แห่ง
ธรรม แห่งสงฆ์ ว่ามีคุณค่ามากเพียงไร จึงเอามาเหยียบย่ำทำลายกับความขี้เกียจอ่อน
แอ ความเห็นแก่ตัว ความไม่มีเหตุผล นำพระพุทฺธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ มาสกปรก
ด้วยทำไม ต้องคิดอย่างนี้เสมอ ซึ่งเป็นเครื่องเตือนใจเราให้ตื่นตัว จะได้พยายามแก้ไข
ตนตามท่านไปโดยลำดับ

อะไรโล่งก็สู้อจิตใจโล่งไม่ได้ อะไรคับแคบตีบตันก็สู้อจิตใจคับแคบตีบตันไม่ได้
อะไรจะทุกข์ก็สู้อจิตทุกข์ไม่ได้ อะไรจะสุขก็สู้อจิตสุขไม่ได้ เนะ! รวมลงที่จิตแห่งเดียว!

ดินฟ้าอากาศก็โล่งอย่างนั้นเอง เมื่อมีความทุกข์ภายในจิตใจ แม้จะอยู่ในกลาง
ทุ่งโล่งๆ นั้น อากาศโล่งๆ ก็ช่วยอะไรไม่ได้ จึงว่ามันอยู่ที่จิต ถ้าจิตมีความปลอดโปร่ง
โล่งสบายแล้วอยู่ที่ไหนก็สบาย อยู่ในถ้ำ ในเหว ในกระต๊อบ อยู่ในร่มไม้ชายภูเขา ก็
สบายทั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องคิดว่าอากาศโปร่งที่นั่น อากาศโปร่งที่นี่ เพราะผู้ขัดข้อง
จริง ๆ ก็คือจิตซึ่งเป็นตัวก่อเรื่องเท่านั้น ฉะนั้นความสุขความทุกข์ ตลอดทั้งสาเหตุให้
เกิดสุขเกิดทุกข์ จึงรวมอยู่ที่จิตเป็นสำคัญกว่าสิ่งอื่น ๆ ปราชญ์ท่านจึงสอนลงที่ใจอันเป็น
ตัวการสำคัญ ใครจะสอนได้ถูกต้องยิ่งกว่าปราชญ์คือพระพุทฺธเจ้าไม่มี! อย่าพากันลูป
คล่ำที่นั่นที่นี่ เดียวเวลาเมื่อไปโดนเอาแมงป่องเข้าจะร้องไม่เป็นเสียงคน จะว่า “ไม่บอก”

สมบัติอันมีค่ามากก็คือใจ เป็นหลักเป็นประธานของสิ่งทั้งหลายก็คือใจ จึงไม่
ควรปล่อยใจให้สิ่งเลวทรามทั้งหลายเข้ามาเหยียบย่ำทำลาย จนแหลกเหลวไปอย่างน่า
เสียดาย ส่วนผลอันไม่พึงปรารถนามันโยนให้เราเป็นคนรับเคราะห์ แม้ทุกข์แทบเป็น
แทบตายก็คือเราเองเป็นผู้รับ! ส่วนกิเลสความต่ำทรามเหล่านั้นไม่ได้มารับทุกข์กับเรา
เลย ผู้เสียเปรียบจึงคือเรา ผู้โง่เขลาต่อเล่ห์เหลี่ยมของมันอยู่เรื่อยไป

ฉะนั้นจงพยายามแก้ไขถอดถอนมันด้วยเหตุด้วยผล ความสุขอันพึงหวังนั้นเรา
จะไปหาที่ไหนในโลกนี้ มันก็เพียงผ่านๆ ไปดังที่เคยได้ประสบพบเห็นกันมาแล้ว ผ่าน
มาชั่วขณะๆ เท่านั้นแล้วก็ผ่านไป มันไม่มีความสุขที่จีรังถาวรอะไรเลย

แต่ความสุขที่เป็นขึ้นในจิตใจ เกิดขึ้นตามหลักธรรมชาติของจิตด้วยการ
ประพฤติปฏิบัติธรรม นี่เป็นความสุขที่จีรังถาวร จนกลายเป็นความสุขอันตายตัว เป็น

“อกุปธรรม” คือเป็นความสุขที่ไม่กำเริบ เพราะจิตใจไม่กำเริบไม่เปลี่ยนแปลงตลอดอนันตกาล

สมบัติในโลกนี้ก็คือใจซึ่งเป็นสมบัติอันล้นค่า จงพยายามรักษาใจให้ดีโดยสม่ำเสมอ เฉพาะอย่างยิ่งจิตตภาวนายำถือน่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น ทำพอเป็นพิธีก็ต้องก็เราไม่ใช่เป็นคนพิธี แต่เราเกิดมาเป็นคนทั้งคนไม่ใช่ตุ๊กตา พอจะภาวนาเป็นพิธี นั่งภาวนาทีละ ๕ นาที ๑๐ นาที ๑๕ นาที ก็แทบล้มแทบตาย แทบจะหามกายเข้าโรงพยาบาล ซึ่งเป็นเรื่องอับอายขายหน้าชาวพุทธและนักปฏิบัติจริง ๆ เกินกว่าจะอภัยกันได้

เวลากิเลสพาเอาไปหลงทั้งวันทั้งคืน ยังสนุกกับมันได้ชนิดลืมตัวลืมตายลืมป่าช้าที่มีอยู่กับตัว นั้นเรารู้ไหม? กิเลสมันกล่อมคนดีขนาดไหนดูเอาที่ตัวเอง เพราะเคยถูกกล่อมถูกหลงมาด้วยกัน แม้ผู้เทศน์ก็ไม่มีมารยาทเว้นในการถูกตมตุน ฟังเอามันกล่อมดีขนาดนั้นแหละ กล่อมจนเคลิ้มหลับไม่รู้สีกตัวเลย แม้จะเข้าโลงผีอยู่แล้ว ยังอยากฟังเสียงเพลงลูกทุ่งมันอยู่เลยไม่มีวันเวลาอึดพอ จนหมดลมหายใจไปเปล่า ๆ

สิ่งเหล่านี้นักปราชญ์ท่านดำหนินัก แต่พวกเราทำไมจึงชอบนัก ชอบอะไรมันก็ไม่รู้ ตามความจริงแล้วคนเราชอบอะไรย่อมจะเจอสิ่งนั้น ชอบกิเลสก็เจอกิเลสและทุกข์ที่แฝงมากับกิเลส ชอบธรรมก็เจอธรรมและสุขที่แฝงมากับธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในโลกไม่บกพร่องจึงหาได้ด้วยกัน สุขก็หาได้จากเราคนเดียว ทุกข์ก็หาได้จากเราคนเดียวตามสาเหตุที่เราดำเนินไป ผลก็ต้องเป็นอย่างนั้นไม่เป็นอย่างอื่น

นี่เราแน่ใจแล้วว่าเราเกิดเป็นมนุษย์ เป็นภูมิที่สูงส่ง ในโลกนี้ถือว่ามนุษย์สูงกว่าสัตว์ และได้พบพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนที่ถูกต้องแม่นยำมาจากหลักแห่ง “สวากขาตธรรม” พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชอบแล้ว พยายามดำเนินให้เป็นไปตามหลักแห่ง “สวากขาตธรรม” ผลที่พึงได้รับจะเป็นที่พึงพอใจ เราอย่าถือใครเป็นหลักเป็นเกณฑ์ยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในการยึดและการดำเนิน

วิถีทางแห่งการครองชีพก็ตาม วิถีทางแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อความอบอุ่นแก่จิตใจก็ตาม ไม่มีใครจะเกินพระพุทธเจ้าไปได้ในความฉลาดแหลมคม ด้วยอุบายวิธีป้องกันหรือรักษาตัว ทั้งเกี่ยวกับสิ่งภายนอกและสิ่งภายใน พระพุทธเจ้าเป็น “นักรู้ นักฉลาดแหลมคมทุกอย่าง” “นักปกครองบ้านเมือง” ก็เป็นพระองค์หนึ่ง “นักปกครองด้านจิตใจ” ก็เป็นพระองค์หนึ่ง นักปกครองโลกทั่ว ๆ ไปด้วยอุบายวิธีการอบรมสั่งสอนโดยถูกต้องเหมาะสม ไม่มีศาสดาองค์ใดจะแข่งพระองค์ไปได้ โดยความฉลาดแหลมคมยิ่ง

กว่าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนจนถึงขั้น “นิพพาน” เราจะหาขนาดไหนอีก มีใครที่จะสอนให้เลย ‘นิพพาน’ ไปเคยได้ยินบ้างไหม? ไม่เคยได้ยิน!

เพราะถึงที่นั่นแล้วเป็นสถานที่สุดจุดหมายปลายทางโดยสมบูรณ์แล้ว เช่นเดียวกับเราขึ้นมาถึงบนบ้านแล้ว เป็นที่เหมาะสมและถึงจุดที่หมายแล้ว เพราะไม่ใช่ขรัวตา ดังที่ท่านอาจารย์มั่นท่านเคยนำมาพูดเป็นอุบายเพื่อเป็นคติแก่พระเสมอว่า “ทำอะไร ทำแบบเถรตรงนี่ มันไม่ได้เรื่องอะไร? ท่านว่า แล้วท่านก็ยกนิทานขรัวตาขึ้นมาว่า “ขรัวตาคนนั้นเดินเข้าไปในบ้าน ถูกเขานิมนต์ขึ้นไปบนบ้าน การนิมนต์ขึ้นไปบนบ้านก็คือ นิมนต์ขึ้นนั่งบนบ้านนั่นเอง แต่ขรัวตาไม่เข้าใจอย่างนั้น พอถูกเขานิมนต์ให้ขึ้นไปบนบ้านก็ปีนขึ้นไปบนช่อโน้น “อ้าว! ท่านปีนขึ้นไปบนช่อโน้นทำไมล่ะ แล้วกันพิสดารเกินเหตุแล้วนี่ นิมนต์ท่านลงมา” พอขรัวตาองค์นั้นลงมาแล้ว ก็เผ่นออกจากบ้านเขาไปเลย ไม่มองหน้ามองหลัง นั่น! เป็นอย่างนั้นไปเสีย

ความจริงเขานิมนต์ขึ้นไปนั่งบนบ้านเขาต่างหาก แต่ท่านกลับปีนขึ้นไปบนช่อ บ้านเขาโน้น เวลาถูกนิมนต์ให้ลงมาก็ลงและเตลิดเลยบ้านเขาไปเสีย นี่คือการไม่พอดี ไม่มีประมาณ ไม่มีเหตุมีผลเอาเลย เพราะความซื่อเสียจนเชื่อไปแบบไม่รู้สึกรู้สั

การสั่งสอนนั้น เมื่อสอนถึงนิพพานแล้วจะสอนไปไหนกันอีก เมื่อจิตบรรลุนิพพานแล้วจะเตลิดไปไหนกันอีก ถ้าไม่คว่ำเอาแบบขรัวตามาใช้ก็ต้องยุติการก้าวไปเพียงเท่านั้น เพราะสุดยอดแห่งธรรมแล้ว หรือสุดยอดแห่งสมมุติ จิตเป็นวิมุตติเต็มภูมิ อรรถภูมิธรรมแล้ว ปัญญาทั้งมวลก็ยุติกันลงแค่นี้

การกล่าวนิทานเรื่องขรัวตามาแทรกก็เพื่อให้ทราบ ว่า เรื่องความไม่ใคร่ครวญ คนไม่ใคร่ครวญพินิจพิจารณา คนแบบ “เถรตรง” ตรงเสียจนเช่นนั้น ไม่ยังประโยชน์ใดๆ ให้เกิดขึ้น จึงควรถือเป็นคติตัวอย่างได้ดี

ในวงปฏิบัติของเรานี้มีบ้างไหมที่ปีนขึ้นไปบนช่อ มีซิ! มีแต่จำพวกที่คอยจะปีนขึ้นไปบนช่อนั้นแหละเป็นส่วนมาก ไม่ไปกันละตามหลัก “มัชฌิมา” ตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ชอบปีนขึ้นไปบนช่อกันแทบทั้งนั้น ท่านยกนิทานขรัวตาปีนขึ้นไปบนช่อมาประกอบการแสดงธรรม น่าฟัง! เพราะขบขันดี “พวกบนช่อ” ท่านว่าอย่างนั้น เป็นคติสำคัญน่าฟังมาก ฟังแล้วซึ่งใจ ทั้งอดหัวเราะอยู่ภายในไม่ได้ นี่ท่านพูดถึงเรื่องคนไม่ใช้ความคิด ไม่ใช้ความพินิจพิจารณาเหตุผลว่าควรไม่ควร เรียกว่า “เถรตรง” คำว่า “เถรตรง” นี่บางท่านก็จะไม่เข้าใจ นี่ท่านพูดถึงครูบาอาจารย์

ท่านล้างบาตรและเช็ดบาตรแห้งแล้ว ท่านเอาปากบาตรคว่ำลง แล้วท่านส่องดูกันบาตรท่าน ส่องให้ตรงกับตะวัน การส่องดูกันบาตรตรงตะวันนั้น ท่านมีความหมาย

ว่าบาตรนี้อาจมีก้นทะลุ เป็นช่องเป็นรูตรงไหนบ้าง ส่องออกไปที่แจ้งหรือส่องกับแสง พระอาทิตย์ มองออกไป ถ้ามีช่องทะลุก็จะมองเห็นชัดเจนตรงที่ทะลุนั้น แล้วก็จะได้อุด ยาเสีย

ที่นี้ลูกศิษย์ “เถรตรง” เห็นอาจารย์ส่องดูก้นบาตร ตนก็ทำตามบ้างโดยไม่ทราบ เหตุผลความมุ่งหมายว่าท่านทำเพื่ออะไร เวลาถูกถามว่า “ทำเพื่ออะไร?” ก็บอกแบบ เถรตรงว่า “เห็นครูอาจารย์ท่านส่องเราก็เลยส่องบ้าง เพราะท่านหลังดี บางที่เราอาจ หลัง” นี่ฟังซิ เรื่องบนชื่อชาติใหม่? ฟังได้ไหม ในวงผู้ปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรม ในคำที่ ว่า “บางที่เราอาจหลังอย่างท่านบ้าง” ถ้าอย่างนี้ก็ปฏิบัติเพื่อ “ความหลัง” ไม่ได้ปฏิบัติ เพื่อ “ความหลุดพ้น” อย่างน้อยก็เพื่อความเป็นคนดีมีความสุข

ครูอาจารย์ผู้ฉลาดมีเหตุผล ท่านทำอะไรย่อมเป็นไปตามเหตุผลทุกอย่าง ไม่ได้ ทำแบบลอยๆ เราผู้มาศึกษากับท่านควรพิจารณาด้วยดีในสิ่งที่ตนทำ ไม่สักแต่ว่าพูดว่า ทำไปแบบสும்เดา เพราะความไม่สนใจดูตัวอย่างท่าน จึงเป็นราวกับทัพพ้อยู่กับแกง ไม่ รู้รสชาติของแกงว่า เปี้ยวหวานเค็มประการใดบ้างเลย จึงหาความฉลาดรอบรู้อะไรไม่ ได้ นอกจากแสวงหาความหลังไปแบบโลกๆ ที่ทำกัน

การศึกษาขึ้นอยู่กับสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เป็นสำคัญ มิได้ขึ้นอยู่กับ การกินอยู่หลับนอนในสำนักของท่านเฉยๆ โดยไม่สนใจกับอะไร การปฏิบัติธรรมของพวก เราทุกวันนี้ก็เหมือนกัน เห็นท่านเดินจงกรมก็เดิน แต่ไม่มีสติตั้ง มีแต่ความคิดผิตคิด เพลินเพลินเลอผลอตัวยุ่งไปหมด พอออกจากทางจงกรม “แหม วันนี้จิตไม่เห็นมีความ สงบบ้างเลย เราเดินจงกรมตั้งนานไม่เห็นได้เรื่องอะไร?” จะได้เรื่องอะไร? เพราะไม่เอา เรื่องอรรถเรื่องธรรมเรื่องความสงบเป็นอารมณ์บ้างเลย เอาแต่เรื่องวุ่นวายมาพัวพันหั่น แผลกอยู่กับจิตตลอดเวลาในทางจงกรม

จากนั้นก็มานั่งภาวนา พอนั่งก็ “เออละ เท่านั้นพอ!” เวลานั้นก็นั่งคิดนั่งปรุงยุ่ง เหยิงวุ่นวายแบบ “ตามรอยโคในคอก” นั้นแล แล้วก็มาตำหนิแบบลมๆ แล้งๆ ไปว่า “นั่งได้เท่านั้นนาที่เท่านั้นนา ที่ไม่เห็นได้เรื่องอะไร นอนเสียดีกว่า” นั้น! ไปลงเอยที่หมอน นั้นแล เลยกลายเป็นที่ติดสินกิเลสอยู่บนหมอนไปเสีย คำว่า “นอนเสียดีกว่า” นั้น แม้ นอนก็ไม่ได้เรื่องอยู่นั้นแล เพราะคนไม่ได้เรื่องอยู่แล้ว ก็ได้แต่เรื่อง “หมอน” เท่านั้น นะซี ไม่ได้มรรคผลนิพพานอะไร จิตลง “ภวังค์หลง” หลับครอกๆ จนตะวันส่องกันก็ ไม่ถอนขึ้นมา (ไม่ตื่นนอนนั่นเอง)

อยู่ที่ใดไปที่ใดก็มีแต่กิเลสตามเหยียบย่ำทำลายอยู่ตลอดเวลา ที่จะได้เหยียบย่ำทำลายกิเลสบ้างไม่ปรากฏ เพราะสติตั้งไม่มี ความตั้งใจไม่มี มีแต่กิเลสตามล่าอยู่ตลอดทุกอิริยาบถ เรามั่นพวก “กิเลสตามล่า” จะว่ายังไง? ถ้าไม่ว่าอย่างนั้น

เอ้า! พยายามตามล่ากิเลสนะ ที่นี่เป็นนายกิเลสเสียบ้าง ต้องฝืนกันบ้าง! ทนและฝืนตรงนี้! จิตไม่อยากคิดไปในอรรถในธรรม เราต้องบังคับให้คิด ทำไมจะบังคับไม่ได้จิตเป็นของเรา เราเป็นเจ้าของจิต เราบังคับไม่ได้ ใครจะบังคับได้ละ ถ้าจิตแหวกแนวแล้วจิตจะมีหลักแหล่งที่ตรงไหน ผลที่เกิดขึ้นจากการแหวกแนวจะเป็นอย่างไร เราต้องรับเคราะห์กรรมอยู่ดี ฉะนั้นเราต้องคิดต้องรู้ไว้ล่วงหน้า จึงเรียกว่า “ปัญญา” มันอยากไปไม่ยอมให้ไป เอ้า! มันอยากทำสิ่งนั้นไม่ยอมให้ทำ มันจะฝืนเราไปได้อย่างไร! เมื่อเหตุผลพร้อมแล้วที่จะไม่ทำ เราต้องไม่ทำ เมื่อเหตุผลพร้อมแล้วที่จะทำ ต้องทำลงไป เป็นก็เป็น ตายก็ตาย! นี่คือนักธรรมะแท้ อยากริเลสก็ไปไม่พ่นมือ ต้องตายในเงื้อมมือไม่วันใดเวลาหนึ่งแน่นอน

ทำไมโลกเขาทำได้ ทำไมเราทำไม่ได้ โลกเขาทำไม่ตาย ทำไมเราทำจะตาย ตายก็ให้ตาย ปาฐามีทุกหนทุกแห่งไม่ต้องเป็นกังวลกับความเป็นความตาย ขอให้ทำสิ่งที่ถูกต้องตั้งงามอย่างสนใจเถอะ ถ้าทำอย่างนั้นบ้างกิเลสมันก็หมอบและต้องได้ผล ไม่มีอะไรมีอำนาจเหนือธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นเครื่องแก้และปราบปรามกิเลส เพราะกิเลสทุกประเภทกลัวธรรมเท่านั้น อย่างอื่นกิเลสไม่ยอมและไม่กลัว ยิ่งความคล้อยตามด้วยแล้ว กิเลสยังร้องเพลงรื่นเริงสนุกสนานอยู่บนหัวใจ ไม่มีวันจบเพลงเลยนั่นแล

ขณะที่ฟังเทศน์นี้จิตมีความสงบจิตอยู่กับตัว ถ้าจิตอยู่กับตัว เวลาฟังท่านอธิบายก็เข้าอกเข้าใจไปโดยลำดับๆ ให้จิตอยู่กับตัวนั้นแหละถูกต้อง ในการฟังเทศน์ไม่จำเป็นต้องส่งใจออกมาข้างนอก ให้อยู่กับตัว กระแสธรรมจะเข้าไปสัมผัสกับความรู้คือใจ เมื่อสัมผัสกันเรื่อย ๆ จิตจะได้รับความสงบในขณะที่ฟัง เมื่อจิตสงบแล้วความสุขนั้นเกิดขึ้นเอง ที่ความสุขไม่เกิดความสุขไม่มีเพราะจิตไม่สงบ จิตยุ่งอยู่ตลอดเวลา ก่อกวนตนเองอยู่ไม่หยุด ความทุกข์ก็มีเรื่อย ๆ นะซี เพราะป้อนเหตุให้เรื่อย ๆ ท่านจึงว่า

“การฟังธรรมมีผล ๕ ประการ ประการสุดท้ายคือจิตผู้ฟังยอมผ่อนไส” จิตจะผ่อนไสได้จิตจะต้องอยู่กับตัว รับสัมผัสกระแสแห่งธรรมที่ท่านแสดงไปโดยลำดับไม่ให้ขาดวรรคขาดตอน ตั้งความรู้ไว้เท่านั้นแหละ ไม่ต้องไปเสียตายอะไรกับสิ่งภายนอก ไม่ต้องไปวุ่นวายกับสิ่งใด ที่เราเคยรู้เคยคิดเคยปรุงเคยเห็นมาแล้ว ไม่เห็นเกิดประโยชน์!

คราวนี้เราต้องการให้รู้ให้เห็นให้เข้าใจในอรรถในธรรม จึงให้ธรรมเหล่านั้นสัมผัสจิตใจ เพราะใจถูกสิ่งอื่นมาสัมผัสเสียมากมายจนใจไม่เป็นใจของตน มันเป็นใจ

กิเลสตัณหาอาสวะ หรือเป็นใจเปรตใจผีอะไรไปก็ไม่รู้ละ ใจเป็นนรกอเวจีไปหมดเพราะ
สิ่งไม่เป็นท่าเข้ามาก่อความวุ่นวาย เวลานี้ให้จิตเป็นภาชนะสำหรับรับธรรม ตั้งหน้าตั้งตา
ฟังโดยเฉพาะ จิตก็สงบ เมื่อสงบแล้วก็เย็น พอจิตเย็นเท่านั้นแหละก็สบายไปเองคน
เรา! เราหาความสบายไม่ใช่หรือ? เราไม่หาความทุกข์!

นี่แหละจุดแห่งความสบายอยู่ที่ตรงนี้ ให้พยายามระงับจิต อย่าปล่อยให้คิดมาก
เกินไป ความคิดมากไม่ใช่ของดี คิดมาก ๆ ไปจนจะเป็นบ้าก็มี เพราะเหตุไร? เพราะสิ่ง
ที่ไม่ดีนั้นแหละจิตชอบคิด จิตชอบไปเกี่ยวข้องกับพัวพัน ยิ่งความโกรธแค้นจิตยิ่งติดยิ่ง
ชอบคิด ก็ยิ่งเพิ่มความร้อนให้จิตใจมากขึ้นโดยลำดับไม่มีประมาณ ตั้งตัวไว้ไม่ได้
ฉะนั้นต้องหักห้ามด้วยการฝืนใจ ใจจะขาดก็ให้ขาดไป จิตเป็นสมบัติของเราทำไมเราจะ
บังคับไม่ได้ และจะมอบให้ใครเป็นคนบังคับให้เรา? ใครเป็นคนรับผิดชอบในจิตของ
เรา? เราเองเท่านั้นเป็นผู้รับผิดชอบ

จงทุ่มกำลังลงไปไม่ทอดยอจิตจะยอมจำนนเอง แล้วสงบตัวลง เห็นผลละทีนี้!
ว่า “อ้อ! ผลแห่งการบังคับจิตเป็นอย่างนี้หรือ!” ต่อไปก็มีแก้ไข หรือเกิดความกล้าหาญ
ที่จะบังคับทรมานตน สุดท้ายจิตก็เป็นสมบัติอันมีค่าขึ้นมาเป็นลำดับ ๆ อยู่ไหนก็สบาย
และมีความยับยั้งตั้งตัวได้ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยสติปัญญาซึ่งเคยได้บำเพ็ญมาและเคย
ได้หลักได้เกณฑ์มาแล้ว

นี่คือการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ความอดความทนต่อหลักศาสนา การพร่ำ
สอนตามหลักศาสนาดีกว่าการพร่ำสอนใครทั้งนั้น ยิ่งผู้ที่สอนตนดีแล้ว พุดให้คนอื่นฟัง
หรือสั่งสอนก็จับใจไพเราะและเชื่อถือไม่จืดจาง

ถ้าตนยังเหลวไหลพุดออกไปก็ไม่มีรสชาติแก่ผู้ฟัง ถึงแม้จะนำคำสอนของพระ
พุทธเจ้าไปพุดเป็นตุ้ ๆ หีบ ๆ มันก็ไม่น่าฟัง มันมีลักษณะ จืด ๆ ชืด ๆ ราวกับอาหารไม่มี
รสอร่อยนั้นแล ถ้าจิตใจเข้มแข็ง ความรู้สึกอยู่ภายในก็มั่นคง ใจมีพลังธรรมการแสดง
ออกก็มีรสชาติดี จับใจซาบซึ้ง เพราะธรรมออกไปจากใจที่เป็นตัวการสำคัญ ซึ่งบรรจุไว้
แล้วหรือบรรจุเต็มแล้ว

จึงขอให้พยายามรักษาจิตใจให้มีสารคุณปรากฏเด่นขึ้นโดยลำดับ ๆ จากการ
ปฏิบัติ มีจิตตภาวนาเป็นต้น อย่าเห็นว่าเป็นกิจนอกประเด็นหรือเป็นกิจพิเศษนอกจาก
ความสำคัญไปเสีย การภาวนานั้นแหละคือเรื่องสำคัญที่สุดในชีวิตจิตใจของเรา มีธรรม
นี้แหละเป็นสำคัญมากกว่าสิ่งอื่นใด นอกนั้นก็เพียงเพียรพยายาม อาศัยกันไปชั่วคราวชั่ว
กาลชั่วเวลา แล้วก็พลัดพรากจากกันไปทั้งเขาทั้งเรา จะหาความจริงถาวรไม่ได้ ทัวทั้ง
แดนโลกธาตุอันเป็นสมมุติมั่นเป็นอย่างเดียวกัน จึงขอยุติเพียงเท่านี้

จิตวุ่นวาย

เทศน์โปรดคุณเพาพงา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘

คนที่มีนิสัยवासนาพร้อมแล้ว คือจำพวก “อุคฆฏิตัญญู” เช่นพระยสกุลบบุตร และพระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ เป็นต้น นี่คือท่านผู้ที่เป็น “อุคฆฏิตัญญู” ซึ่งคอยจะรู้จะเข้าใจในธรรม และบรรลุมรรคผลนิพพานได้อย่างรวดเร็วกว่าทุกๆ จำพวกที่เป็น เวไนยชน ที่ควรจะรู้หรือบรรลุธรรมตามศาสนธรรม

พระยสกุลบบุตร อยู่ในบ้านอยู่ไม่ได้ เมื่อถึงกาลแล้วบ่นว่า “วุ่นวายๆ, ชัดข้องๆ” จนถึงกับออกจากบ้านหนีไปในเวลาเช้าตรู่ โดยไม่มีจุดหมายปลายทางว่าจะกลับมาอยู่บ้านอีกหรือไม่กลับ เพราะความชัดข้องวุ่นวายภายในใจ พอตีไปพบพระพุทธเจ้าซึ่ง กำลังทรงจงกรมอยู่ข้างทางที่พระยสกุลบบุตรเดินผ่านไป พระองค์จึงรับสั่งว่า “มาที่นี่ ที่นี่ ไม่ยุ่งไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ชัดข้อง ที่นี่แสนสบาย เธอจงเข้ามาหาเราที่นี่”

พระยสกุลบบุตรเข้าไป ก็ประทานพระโอวาท จนสำเร็จมรรคผลขึ้นในขณะนั้น อย่างรวดเร็ว

ถ้าอย่างนี้ก็เหมือนง่าย ๆ ง่ายนิดเดียว และง่ายจนอาจลืมความทุกข์ความลำบากของผู้เป็นศาสดา ซึ่งได้สลับสไลไปถึงสามครั้ง ก่อนได้ตรัสรู้ธรรมนำมาสอนโลกที่มี นิสัยมักง่ายเป็นเจ้าเรือน พระยสกุลบบุตรนั้นเหมือนกับคนเป็นโรคซึ่งคอยรับยาอยู่แล้ว ยาก็พร้อมที่จะยังโรคให้หายอยู่ด้วย พอรับประทานยาเข้าไป โรคก็หายวันหายคืนและ ระวังดับไปโดยลำดับจนหายขาด ไม่ยากอะไรเลย! ถ้าเป็นอย่างนี้หมอก็ไม่ต้องเรียน มากมายนัก คนไข้ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนและทรมานไปนาน พอเป็นขึ้นหมอให้รับ ประทานยาก็หายไปแล้ว

นี่ถ้าเราพูดขึ้นง่ายก็เป็นอย่างนี้ แต่พึงทราบในหลายแง่ของโรคที่เกิดและฝังกาย ฝังใจในมวลสัตว์ ว่ามีประเภทต่างๆ กัน ทั้งรักษายากทั้งรักษาง่าย เพราะมิใช่โรคหวัด แต่อย่างเดียว พอจะนัดยาแล้วก็หายไปแล้วอย่างนั้น

อีกชั้นหนึ่งก็หนักลงไปกว่านี้ หนักลงไปเป็นชั้นๆ จนถึงขนาดที่กิเลสไม่ฟัง เสียงธรรม โรคไม่ฟังยา ธรรมจะดี ยาจะดีวิเศษวิโส พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ และ หมอ จะมีความรู้ดีเชี่ยวชาญฉลาดขนาดไหน มันก็เข้ากันไม่ได้กับกิเลสและโรคชนิดไม่ รับยารับธรรม สุดท้ายก็ต้องปล่อยไปตามบุญตามกรรมไม่มีใครช่วยไว้ได้ นอกจาก “กุ สลา ธมฺมา” ที่เชื่อถือกันว่ารับได้ทั้งคนตายคนเป็นไม่เลือกหน้า จนพระที่มุ่งต่อ

“ธรรมาภิสมัย” ยิ่งแทบเป็นแทบตายเพราะหาเวลาบำเพ็ญ ไม่ยุ่งกับ กุสลา ธมฺมา มาติกาบังสกุล แทบเป็นลมตาย

จิตของสัตว์โลกที่มีกิเลสเครื่องวุ่นวายสับสน ก็มักเป็นกันอย่างนี้แต่ไหนแต่ไรมาดำเนินกันไม่ลง เพราะต่างคนต่างมี

โรคที่คอยรับยา คือ ธรรมอยู่แล้ว เช่นประเภท “อุคฆฏัตถุญ” ถัดลงมาคือ “วิปจิตถุญ” และถัดลงมาประเภท “เนยยะ” ที่พอแนะนำสั่งสอนหรือพอจุดลากันไปได้ ดังเราทั้งหลายที่ได้พากันอุตสาหะพยายามตะเกียกตะกายด้วยวิธีต่างๆ หลายครั้งหลายหน บำเพ็ญและฟังการอบรมซ้ำๆ ซากๆ ไม่ลดละทอดถอย ธรรมก็ค่อยๆ หยั่งเข้าถึงใจ ๑ เมื่อรับธรรมด้วยการปฏิบัติบำเพ็ญไม่หยุดไม่ถอย ธรรมก็เข้าถึงใจและหล่อเลี้ยงใจให้ชุ่มชื้นเบิกบานด้วยคุณธรรมในอิริยาบถต่างๆ กิเลสทั้งหลายภายในใจที่เคยหนาแน่น ก็ค่อยๆ จางออกไป เบาบางลงไป ใจค่อยดีดตัวขึ้นสู่ธรรม นำความสุขเข้าไปหล่อเลี้ยง ใจไม่ขาดสาย ราวกับน้ำซับน้ำซึมไหลรินเย็นฉ่ำอยู่ตลอดเวลา ความหวังทั้งหลายก็ค่อยเต็มต้นขึ้นมาเรื่อยๆ

ความจริงธรรมมีมากเพียงไร อำนาจใจก็มีมาก กิเลสก็มีอำนาจน้อยลง ถ้าธรรมไม่มีเลย กิเลสก็มีอำนาจเต็มที่ อยากแสดงอำนาจอย่างไรก็แสดงออกมาอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ความเดือดร้อนจึงมีมาก เพราะกิเลสมีมากและมีอำนาจมาก ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกได้มาก เมื่อธรรมแทรกซึมเข้าถึงใจมากขึ้น กิเลสก็ค่อยอ่อนกำลังลงไป ธรรมก็มีอำนาจมากขึ้นไปโดยลำดับๆ

ฉะนั้นการปฏิบัติธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะพยายามให้ธรรมเข้าสู่ใจอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าอยู่ในสถานที่ใดๆ ควรมีธรรมเป็นสรณะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวใจอยู่เสมอ เพราะกิเลสไม่ได้มีกาล ไม่มีสถานที่ เวล่ำเวลา อดีต อนาคต ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใดทั้งสิ้น แต่ขึ้นอยู่กับผลการกระทำของมันเท่านั้น อยู่ไหนกิเลสก็สร้างตัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงบนหัวใจของสัตว์โลกไม่เว้นวันเวลาเลย กิเลสจึงไม่มีขาดแคลนบนหัวใจสัตว์แต่ไหนแต่ไรมา

ถ้าเราไม่ระมัดระวังตัว มันต้องผลิตผลออกมาเรื่อยๆ ให้ได้รับความทุกข์ความลำบากไม่มีสิ้นสุดจุดจุดหมายปลายทางเลย ความหวังในสิ่งที่พึงใจของสัตว์โลก ก็มีแต่นับวันเลือนรางหายไป เพราะกิเลสที่ตนผลิตขึ้นลบล้างไปเสียหมด

การสั่งสมธรรม การประพฤติดุปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นคู่แข่งหรือเครื่องปราบปราม กิเลส จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเราผู้มีความหวังประจำใจ และต้องการความสงบร่มเย็นเป็นมิ่งขวัญของใจ ตลอดหน้าที่การงานที่เป็นไปเพื่อความราบรื่นดีงามสม่ำเสมอและผลที่พึงพอใจ ต้องอาศัยการอบรมการประพฤติดุปฏิบัติทางด้านศีลธรรม เมื่อธรรมเข้าสู่

จิตใจมากนักน้อย ใจก็ค่อยๆ เกิดความขมขื่นแค้นใจ มีรัศมีแพรวพราว เพราะมีความสงบรวมเย็นภายในตัวเป็นพื้นฐานแห่งธรรม พร้อมกับเห็นคุณค่าแห่งใจและคุณค่าแห่งความพากเพียรไปโดยลำดับ ธรรมเป็นสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้ต้องการความสุขความเจริญทั้งภายในและภายนอกโดยทั่วกัน จึงควรอบรมศีลธรรมให้มีขึ้นภายในจิตใจอย่าได้ลดละปล่อยวาง แม้จะยากแสนยาก ลำบากกายใจเพียงไร ก็ควรทำความดีเป็นคู่เคียงกันไป จะเป็นผู้สมหวังทั้งเบื้องหลังเบื้องหน้า ไม่ขาดทุนสูญดอกไปเปล่าจากความเป็นมนุษย์

ความยากลำบากเราไม่ต้องยึดมาเป็นอุปสรรค ที่เคยได้อธิบายมาหลายครั้งหลายหนแล้ว การแก้กิเลสจะไม่ยากได้อย่างไร เพราะกิเลสมันก่อตัวและแสนเหนียวแน่นมาแต่เมื่อไรไม่มีใครทราบได้เลย และไม่ทราบจนกระทั่งปุ่ยาตายายของมันคืออะไร โคตรแซ่ของกิเลสคืออะไร ไม่ทราบได้เลย ทราบได้แต่เพียงว่า มันเป็นโคตรแซ่ที่เหนียวแน่นแสนเอาเปรียบสัตว์โลกมาเป็นประจำ ไม่ยอมเสียเปรียบใครอย่างง่ายๆ เลยแต่ไหนแต่ไรมาเท่านั้น ฉะนั้นจงพากันผูกอาฆาตมันให้ถึงใจทีเดียว

เราจะทำลายกิเลสซึ่งฝังรากฐานลงอย่างลึกทะลุชั่วหัวใจ จะทำลายเอาอย่างใจคิดใจหวัง ให้ง่ายอย่างปอกกล้วยมันเป็นไปไม่ได้ เพราะกิเลสไม่ใช่กล้วยพอที่จะปอกแล้วเอามารับประทานเลยอย่างนั้นได้ ผู้ปฏิบัติธรรมจึงต้องเป็นผู้มีหลักใจแน่วหนามั่นคง มีความมุ่งมั่นเป็นต้น นี่คือนคนมีหลักใจหรือใจมีหลัก ใจหนักแน่น พุดง่าย ๆ มีเหตุมีผลประจำใจเสมอ เป็นเครื่องบังคับให้ใจดำเนินตาม หรือเดินตามเหตุผลที่พิจารณาเห็นว่าถูกต้องแล้วนั้นๆ เมื่อใจดำเนินตามหลักของเหตุผลอยู่โดยสม่ำเสมอ ความเคยชินของใจก็มีด้วย สิ่งที่จะมาก่อกวณจิตใจให้ได้รับความทุกข์ความลำบาก ก็จะมีน้อยลงเป็นลำดับด้วย ไม่กำเริบเลิบบานดังที่มันมีอำนาจสังหารโลกให้ย่อยยับทางจิตใจ และศีลธรรมอยู่ในท่ามกลางที่ใครๆ ก็ว่า “โลกเจริญๆ” อยู่เวลานี้แบบไม่ลืมหูลืมตา ดังผู้เทศน์อยู่เวลานี้เองซึ่งกำลังมีดบอดเต็มที

นี่แหละที่ท่านสอนให้ไปอยู่ป่า หาที่สงบสงัดดังที่พระท่านอยู่กันเรื่อยมา เช่นพระในครั้งพุทธกาลมีจำนวนมากมายที่มุ่งต่อแดนพ้นทุกข์ ได้ประพฤติปฏิบัติตนด้วยวิธีที่ได้กล่าวมานี้ องค์นั้นสำเร็จมรรคผลอยู่ที่ป่านั้น องค์นี้บรรลุนิพพานอยู่ที่ภูเขาภูนั้นเรื่อยมาโดยลำดับ ชาวของท่านมีแต่ชาวดีวิเศษวิโส บทชาวของเรามีแต่ความโลภโกรธหลงเต็มตัว แทบเคลื่อนย้ายตัวไปไม่ได้ เพราะมันหนักสิ่งเหล่านี้เหลือประมาณเกินกว่าจะหาบหาไปได้

ถ้าดูเผินๆ แบบคนขี้เกียจทั้งหลายสมัยจรวดดาวเทียม ก็เหมือนท่านล้างมือเปิบเอา ๆ ง่ายเหลือเชื่อ ของคนสมัยที่ไม่อยากเชื่อใคร นอกจากเชื่อตัวผู้เดียวที่กำลัง

จะพาลงมือทำอะไรทั้งเป็นๆ อยู่ทุกขณะไม่มีขอบเขตอยู่แล้ว แต่เหตุคือการบำเพ็ญของท่าน ท่านสละเป็นสละตายมาแทบทุกองค์ ไม่ว่าจะออกมาจากสกุลใดๆ เมื่อได้มุ่งหน้ามาประพฤติปฏิบัติธรรม ด้วยความเชื่อความเลื่อมใสต่อพระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ต้องเป็นผู้เปลี่ยนเครื่องแบบใหม่เสียทั้งหมด จริตนิสัยใจคอที่เคยเป็นอะไรบ้าง ซึ่งไม่ดีไม่งามมาแต่ก่อน ท่านพยายามสลัดปิดทั้งหมด เหลือแต่ณีสัยดีประจำเพศความเป็นนักบวช ที่กล่าวหาญต่อความเพียรเพื่อแดนพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว ท่านพยายามดำเนินตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเท่านั้น

เอ้า! หนักก็หนัก, เป็นก็เป็น, ตายก็ตาย, อดก็ยอมอด อิ่มก็ยอมรับว่าอิ่ม ขอให้ได้บำเพ็ญธรรมเพื่อความพ้นทุกข์สมควรมุ่งหมายก็เป็นทีพอใจแล้ว สวากท่านดำเนินอย่างนี้ แล้วก็ถ่ายทอดข้อปฏิบัติปฏิบัติปทาเครื่องดำเนินอันดีงามนั้นมาจนถึงพวกเรา ซึ่งเป็นปฎิปทาที่ราบรื่นดีงามสมควรสมควรแก่บรรคผลนิพพาน และเป็นปฎิปทาที่สามารถแก้กิเลส ถอดถอนกิเลสทุกประเภทออกจากใจได้โดยสิ้นเชิงไม่สงสัย ไม่ว่ากาลใดสมัยใด เมื่อผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระองค์ทรงสอนไว้แล้ว ต้องได้ผลเป็นที่พอใจโดยลำดับทุกยุคทุกสมัย เพราะ “สวากขาตธรรม” ไม่ขึ้นกับโลกกับสมัย แต่ขึ้นกับความจริงอย่างเดียว

คำว่า “ที่นั่นวุ่นวาย ที่นี้วุ่นวาย” จะหมายถึงอะไร? ถ้าไม่หมายถึงใจตัวก่อเหตุนี้เท่านั้นพาให้ไปต่างหาก สถานที่เขาไม่ได้วุ่นวาย นอกจากใจเป็นผู้วุ่นวายแต่ผู้เดียว ดินฟ้าอากาศเขาไม่ได้ว่าเขาเป็นทุกข์เป็นร้อนและวุ่นวายอะไร ถ้าดูแบบนักปฏิบัติธรรมเพื่อธรรมอย่างจริงจัง จะเห็นแต่ใจดวงเดียวนี้นั่นมันวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าทางจิ้งเหลนขาด (ทางจิ้งเหลนขาดมันดิ้นริดๆ) สถานที่ใดก็เป็นสถานที่นั้นอยู่ตามสภาพของเขา ผู้ที่วุ่นวายก็คือหัวใจที่เต็มไปด้วยกิเลสเครื่องก่อกวนให้วุ่นวายนั่นเอง ขึ้นชื่อว่า “กิเลส” แล้ว ทุกประเภทต้องทำคนและสัตว์ให้อยู่เป็นปกติสุขได้ยาก ต้องลูกลี้ลุกลนกระวนกระวายส่ายสั่วไปตามความผลักดันของมันมากน้อยอยู่นั่นเอง

ที่พระพุทธเจ้าท่านว่า “จงมาสู่สถานที่นี้ ที่นี้ไม่วุ่นวาย!” คือพระองค์ไม่วุ่นวาย พระองค์ได้ชำระความวุ่นวายหมดแล้ว บรรดาสิ่งที่ทำให้วุ่นวายภายในพระทัยไม่มีเหลือแล้ว สถานที่นี้จึงไม่วุ่นวายไม่ขัดข้อง

“ยสกุลบุตร” ถ้าพูดถึงชื่อ ก็ว่า “ยส” เข้ามานี้ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง ที่นี้ไม่เศร้าหมองขุ่นมัวไปด้วยตมด้วยโคลนคือกิเลสโสมมต่างๆ แต่ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าจะทรงทราบชื่อทราบนามของเขาหรือไม่ก็ตาม ก็หมายเอาผู้นั้นนั่นแหละ เมื่อเราทราบชื่อของท่านแล้วก็ถือเอาความว่า สถานที่นั้นก็คือสถานที่บำเพ็ญเพื่อความไม่วุ่นวายนั่นเอง

สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่เวลานั้น ก็เป็นสถานที่ที่ฆ่ากิเลส ทำลายกิเลสทั้งมวล ไม่ใช่เป็นที่สั่งสมกิเลส เป็นสถานที่ไม่วุ่นวายกับอะไรรบรดาข้าศึกเครื่องก่อกวน จึงทรงเรียกพระยสเข้ามาว่า

“มาที่นี่ ที่นี่ไม่ยุ่งเหยิง ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่เดือดร้อน” ที่นี่เป็นที่อบรมสั่งสอนธรรมเพื่อแก้ความเดือดร้อนวุ่นวายภายในใจโดยตรง จนยสกุศลบุตรได้บรรลุธรรมเป็นที่พอใจในที่นั้น

ที่นั้นควรเป็นเครื่องระลึก ให้เราทั้งหลายได้คิดถึงเรื่องความวุ่นวายว่า มันอยู่ในสถานที่ใดกันแน่? ถ้าไม่อยู่ในหัวใจนี้ไม่มีในที่อื่นใด เมื่อความวุ่นวายที่ก่อกวนอยู่ในภายในใจระงับดับลงไปแล้ว ด้วยความประพฤติปฏิบัติธรรมในสถานที่อันเหมาะสม ความสงบเย็นใจก็เกิดขึ้น ไปที่ใดอยู่ที่ใดก็ไม่วุ่นวาย เมื่อหัวใจไม่วุ่นวายเสียอย่างเดียว อยู่ที่ไหนก็อยู่เถอะไม่วุ่นวายทั้งสิ้น สบายไปหมด! จะอดบ้างอิ่มบ้างก็สบาย เพราะใจมีธรรม ไม่หิวโหยในอารมณ์เครื่องก่อกวนให้วุ่นวาย เราสังเกตดูเหินๆ ก็พอทราบได้ ด้วยอาการที่แสดงออกของสัตว์และบุคคล ในเวลาที่มีความทุกข์เข้าทับถมมากน้อย เฉพาะอย่างยิ่งขณะจะตายสัตว์จะดิ้นรน คนจะอยู่เป็นปกติสุขไม่ได้ ต้องกระวนกระวายทั้งเนื้อทั้งตัว จนไม่มีสติประคองใจ กระทั่งตายไป

ฉะนั้นจึงมีใจดวงเดียวเป็นตัวก่อเหตุให้เกิดความวุ่นวาย แต่ใจนั้นมีสิ่งที่พาให้ก่อเหตุ ไม่ใช่เฉพาะใจเฉยๆ จะก่อเหตุขึ้นมาอย่างดื้อๆ สิ่งที่แทรกสิงอยู่นั่นคือสิ่งวุ่นวายหรือตัววุ่นวาย เมื่อเข้าไปสิงในจิตใจของผู้ใด ผู้นั้นก็ต้องวุ่นวายไปด้วยมัน การแก้กิเลสคือธรรมชาติที่ทำให้วุ่นวายนี้ จึงแก้ลงที่ใจด้วยข้อปฏิบัติ เช่น ท่านสอนให้กำหนด “พุทโธ, ัมโม, สังโฆ” เป็นเครื่องบริกรรม หรือกำหนด “อานาปานสติ” เป็นอารมณ์ เพื่อใจได้รับความสงบระงับในขั้นเริ่มแรก ซึ่งเป็นธรรมเครื่องระงับความวุ่นวาย ต่อไปก็ตามดูใจว่ามันวุ่นวายกับเรื่องอะไร? นี่คือขั้นเริ่มแรกที่ปัญญาจะเริ่มออกก้าวเดินเพื่อค้นหาสาเหตุ คือตัวกิเลสที่ทำให้ใจวุ่นวายไม่หยุดหย่อน จนกว่าจะรู้เรื่องของมันไปโดยลำดับ ไม่ยอมถอยทัพกลับแพ่ข้าศึก ตัวแทรกซึมก่อกวนที่แอบซ่อนอยู่ภายในจิต

เช่นใจวุ่นวายกับเรื่องรูป รส กลิ่น เสียง เครื่องสัมผัส ซึ่งเข้าใจว่าอันนั้นดี อันนี้ชั่ว อันนั้นเป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ ด้วยความสำคัญต่างๆ ปัญญา พิจารณาคลี่คลายดูให้เห็นตามความเป็นจริงในสิ่งนั้นๆ แล้วย้อนเข้ามาดูจิตใจผู้มีความสำคัญมันหมายในสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นนั่นเป็นนี่ จนเกิดความวุ่นวายขึ้นภายในตัว ให้เห็นชัดเจน

ทั้งภายในภายนอก ใจก็สงบระงับลงไปได้ เป็นอรรถเป็นธรรม พอมีที่ผ่อนคลายหาย ทุกข์ไปได้ไม่รุนแรง

การแก้ความวุ่นวายแก้ตรงที่ความวุ่นวายมีอยู่ คือใจนี้เอง แก้ไม่หยุดไม่ถอย ใจจะผินเราไปที่ไหน จะต้องสงบระงับความกำเริบลงจนได้ไม่เห็นอิทธิพลเครื่องฝึกหัดรบกวนไปได้ ปรารถนาท่านเคยฝึกหัดรบกวนจนเห็นผลมาแล้ว จึงได้นำอุบายวิธีนั้นๆ มาสอนสัตว์โลกเช่นพวกเรา ชาวปฏิบัติธรรมทางใจ

อย่าลืม! อย่าหนีจากจุดนี้! “วิภูจักร” ก็คือจิต เรื่องเกิดเรื่องตาย เรื่องทุกข์ลำบากทั้งหมด คือจิตเป็นสำคัญ เอา! เอาลงที่นี้เลย! ตัวนี้เป็นตัวก่อเหตุ คำว่า “คือจิตนี้” ก็คือกิเลสมีอยู่ในจิตนั่นเอง จิตยังสำรอกปกอกกิเลสออกไม่ได้หมด จึงต้องมีเรื่องไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นภายในจิตอยู่เสมอ ทั้งๆ ที่ไม่ต้องการให้มันเกิดแต่มันก็เกิด เพราะธรรมชาติของมันเป็นอย่างนั้น ทางเดินของมันอยู่ที่นั่น จึงลบล้างไม่ได้ด้วยความสำคัญ ด้วยความต้องการเฉยๆ

แต่ต้องลบล้างด้วยการปฏิบัติ กำจัดสิ่งนั้นๆ ด้วยเหตุผลที่ควร ได้แก่อรรถธรรมนี้แหละเป็นหลักใหญ่ เอ้า! บำเพ็ญลงไป คำว่า “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” “ตนเป็นที่พึ่งของตน” ดังที่เคยแสดงแล้ว ให้เด่นภายในใจและความสามารถของเราเอง อย่าหวังพึ่งใครอื่นอันเป็นการอ่อนความสามารถไม่พิตตัวให้เข้มแข็ง ดังธรรมท่านสอน

มนุษย์เราเกิดมาขอบอาศัยผู้อื่นอยู่เป็นนิสัย อะไรๆ ต้องพึ่งผู้อื่น อาศัยผู้อื่น ตั้งแต่เล็กจนโต ราวกับไม่มีแข่งมีชาไม่มีมือมีเท้า ไม่มีสติปัญญาใดๆ เลย มีแต่ปากกับท้อง เวลาเข้าจนตรอกจนมุมไม่มีผู้อาศัยจะไม่จมไปละหรือ? ฉะนั้นเราเป็นนักปฏิบัติธรรม ต้องหัดพึ่งตัวเองตามหลักธรรมที่สอนไว้ จะเป็นผู้ไม่จมมุมในเวลาจำเป็น พยายามสร้าง “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” ขึ้นในตัว สติไม่มีพยายามสร้างให้มี ปัญญาไม่มีพยายามสร้างให้มี ความซื่อเกียจพยายามปราบปรามมันลงไปที่สิ้นซาก อย่าให้มากิดขวางลงใจอีกต่อไป ความขยันผลิตขึ้นมาด้วยความมีเหตุมีผล เมื่อมีเหตุมีผลความขยันมันเกิดขึ้นได้เอง

ความซื่อเกียจซื่อคร้านนี้ เราเคยได้เงินหมื่นเงินแสนเงินล้านจากมันบ้างไหม? ถ้าเราสร้างโลกด้วยความซื่อเกียจ จะเป็นคนมั่งมีได้ไหม? ความโง่มันจะทำให้คนฉลาดแหลมคมได้ไหม? คนโง่จะทำอะไรให้สำเร็จลุกลงไปด้วยความน่าซมมีไหม? ความโง่ ความซื่อเกียจอ่อนแอหน้า หน้า ทำอะไรทันเขาไหม? ความโง่ ความซื่อเกียจ เมื่อได้เข้าเป็นอันเดียวกันแล้วทำอะไรไม่สำเร็จ ที่สำเร็จของมันคือบนหมอน “ก่อนแล้วนิน กินแล้ว

นอน!” อยู่那儿แหละ นี่แหละโทษของมันเป็นอย่างนี้ แต่คุณของมันยังมองไม่เห็น อาจเป็นเพราะขี้น้ำตาเรียนน้อยจึงไม่อาจรู้เท่าทันมัน จึงขอมอบให้ผู้เรียนมากนำไปวินิจฉัยเองจะเหมาะสมกว่า

ที่ต้องการเห็นอรรถเห็นธรรม เห็นความจริงของศาสนธรรมซึ่งมีอยู่ภายในใจเรา ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ เราจะทำวิธีไหน? จะนำความซึ้งเกียจศีลคร้านนี้เข้ามาเป็นผู้นำทางหรือ? หรือจะเอาความโง่เข้ามาเป็นเครื่องบุกเบิกทาง นอกจากมันจะเพิ่มความซึ้งเกียจและความโง่ขึ้นอีก หวาอะไรเป็นชั้นเป็นอันบ้างไม่ได้เท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นจะเป็นสารคุณของทั้งสองสิ่งนี้

เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่จะแก้ทั้งสองนี้ได้ จะต้องพยายามผลิตสิ่งนั้นขึ้นมา ความฉลาดผลิตได้ ความพยายามคิดอ่านไตร่ตรองอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่ผลิตได้ทำไม่ได้ไม่สุดวิสัยมนุษย์เรา ที่แรกต้องพยายามพาคิดพาค้นไปก่อนเพราะยังไม่เห็นผล ก็ยังไม่มีกำลังใจดูดดื่มในงานคิดค้นไตร่ตรองเป็นธรรมดา จนกว่าผลปรากฏขึ้นมาแล้ว เรื่องความอุตสาหะพยายาม ความบึกบึน ความเชื่อความเลื่อมใส ความดูดดื่มภายในจิต จะเป็นไปเอง เพราะผลเป็นเครื่องดึงดูดให้เป็นไป

จงนำสติปัญญาแก้สิ่งที่นี้ ก็เลสมันอยู่ที่ใจ อย่าไปคาดไปหมายที่โน่นที่นี้ เป็นความผิดทั้งนั้น ก็เลสมันเป็นพาคาดพาทหมายเราไม่ดูมัน คาดว่าที่นั่นจะดี ที่นี้จะดี ที่นั่นจะเป็นสุข ที่นี้จะสบาย ล้วนแต่มันหลอกเรา เมื่อไปแล้วก็อย่างว่านั่นเอง เพราะ “ตัวนี้” มันร้อน ไปไหนๆ ก็ต้องร้อน ตัวนี้มันทุกข์ ไปไหนๆ ก็ทุกข์ ถ้าไม่ดูตัวมันก่อนทุกข์ก่อนเหตุก่อนความวุ่นวายอยู่เสมอภายในใจนี้ จะไม่เห็นที่จืดจาง จะไม่เห็นที่แก้ไข จะไม่เห็นที่ระงับดับมันลงไปได้เลย ความสงบสุขความเย็นใจจะไม่ปรากฏ ถ้าไม่ระงับดับลงที่นี้ ด้วยการพิจารณาที่นี้ แก้มันที่ตรงนี้

มันร้อนที่จุดไหนกำหนดดูที่มันร้อนนั้น มันวุ่นวายที่ตรงไหนกำหนดดูที่มันวุ่นวายนั่น ตั้งสติจ่อเข้าไป! ที่ตรงนั้น ให้เห็นความจริงและความวุ่นวายนี้ว่า มันเกิดขึ้นมาจากอะไร? ความทุกข์เกิดขึ้นมาจากอะไร? อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ ค้นมันลงไปที่จิตนั้น ทุกข์นั้นมันเป็นสนามรบด้วยดีแล้วนี่ ความทุกข์เกิดขึ้นก็เอาความทุกข์เป็นเป้าหมาย กำหนดลงไป หาเหตุมันเกิดขึ้นมาจากอะไร ค้นคว้ามันอยู่ที่ตรงนั้น ค้นมันที่ตรงนั้น ความวุ่นวายกับความทุกข์มันเกี่ยวพันกันอยู่ มันเกิดขึ้นมาจากอะไร เกิดมาจากความสำคัญมันหมายนั้นแหละไม่ใช่เกิดจากอื่น ว่าอันนั้นเป็นนั่น อันนี้เป็นอย่างนี้ ทั้งๆ ที่มันไม่เป็น จิตไปสำคัญเอาเองแล้วหลงความสำคัญของตัว ก็โยยทุกข์ขึ้นมาเผาผลาญตน

เองให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน มีเท่านั้น เรื่องสำคัญอยู่ที่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นจึงให้ย้อนจิตเข้ามาดูที่จุดนี้

เอ้า! เป็นก็ให้รู้ ตายก็ให้รู้ ให้เห็นความจริงกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ มันทุกข์ แค่นั้นให้ดูตัวทุกข์ แต่ก่อนมันยังไม่เกิด ทำไมมาเกิดในขณะนี้ แล้วมันเกิดขึ้นมาจากอะไร ตัวทุกข์มันเป็น “ทุกข์” อยู่แล้วนี่ และเป็นตัว “อนิจจัง อนตตา” อยู่แล้วนี่ ดูให้ชัดด้วยปัญญาจริงๆ นี่แหละเป็นหินลับปัญญา กำหนดพิจารณาลงที่จุดนั้น แล้วความเปลี่ยนแปลงของมันจะแสดงให้เห็น เมื่อสติจดจ่ออยู่ที่ตรงนั้น ไม่ยอมให้จิตคิดไปทางอื่น ซึ่งเป็นการเพิ่มกิเลสขึ้นมาอีก ไม่มีสิ้นสุดยุติลงได้สักที

จงดูเฉพาะจิตที่ว่ามันเป็นทุกข์นั้นด้วยปัญญา ด้วยสติ ใคร่ครวญด้วยความละเอียดถี่ถ้วน นี่แหละชื่อว่าพิจารณาถูกต้อง และเป็นทางระงับดับทุกข์ลงได้โดยไม่ต้องสงสัย ปราชญ์ท่านดับทุกข์ท่านดับที่นี้ ผู้มีสติปัญญาท่านดับกันที่นี้ ตรงนี้แหละคือสถานที่ทำความเพียรให้เกิดปัญญา ไม่ต้องไปปรารภว่า ให้ทุกข์นี้ดับไปเสีย ไม่ต้องไปตั้งความอยากให้ทุกข์มันดับ ความอยากนี้เป็นสิ่งก่อกวนและเป็นสมุทัย จะเพิ่มทุกข์ขึ้นมาเมื่อมันไม่ดับอย่างใจหมาย เพราะฉะนั้นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมกับสิ่งที่ปรากฏอยู่คือความทุกข์เวลานี้ ก็คือการกำหนดให้รู้เรื่องราวรู้ราวของความทุกข์ว่าเกิดขึ้นมาจากอะไร จะเห็นความจริงทั้งทุกข์ด้วย จะเห็นความจริงทั้งสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ด้วยปัญญา นี่แหละเป็นอุบายที่จะยุติความทุกข์ได้ และเป็นอุบายที่จะระงับดับทุกข์ลงได้โดยไม่ต้องสงสัย มีจุดนี้เป็นจุดสำคัญ

ไม่ต้องไปปรารภนา ไม่ต้องไปหมาย มันจะเพิ่มทุกข์ ต้องการแต่ความจริง ให้รู้ความจริง ดูความจริงให้เห็น เมื่อทุกข์ไม่ดับมันจะตายไปด้วยกันก็ให้รู้ “มันจะไปไหนวะ?” เอาอย่างนี้เลย เอาลงให้เด็ดถึงคราวเด็ด จิตไม่ตายไม่ต้องกลัว! เอ้า! พิจารณาในสนามรบนี้ ระหว่างขันธกับจิตนี้เป็นสนามรบของสติปัญญากับกิเลสที่ต่อสู้กัน สติปัญญา กิเลส นั้นเป็นอันหนึ่ง ขันธเป็นอันหนึ่ง มันเป็นคนละอย่างกันตามความจริง

ถ้าขันธไม่ปกติจะเป็นขันธใดก็ตาม จิตต้องกระเทือน ถ้าสติปัญญาไม่ทันจิตต้องกระเทือนและทุกข์ร้อนไปด้วย เพราะตามปกติจิตแล้ว ต้องยึดถือขันธเหล่านี้ว่าเป็นตนอย่างฝังใจ เพราะอะไร? เพราะกิเลสพาให้ฝัง การพิจารณาสิ่งเหล่านี้โดยแยกส่วนแบ่งส่วนออกไป ย่อมเป็นการถอดถอนกิเลส คือความสำคัญนั้นๆ ให้เบาบางลง จนกระทั่งความสำคัญเหล่านี้หมดไป คำว่า “นั่นเป็นเรา,นี่เป็นเรา” ก็หมดไปไม่ต้องบังคับ แต่มันหมดไปด้วยการพิจารณา นี่แหละที่ว่า “ปัญญาตัดขาด ตัดขาดอย่างนี้เอง”

กรุณาฟังให้ตั้งใจ เพราะเทศน์อย่างเต็มภูมิแบบถึงใจ ที่ได้ปฏิบัติหรือสู้รบกับสิ่งเหล่านี้ ชนิตเอาชีวิตเข้าประกันความเป็นความตาย ไม่อาลัยเสียตายชีวิตมาแล้ว จงตัดความสำคัญว่า “นั่นเป็นเรา นี่เป็นของเรา” ออกให้ได้ เพราะทุกข์จะพาให้จม ยิ่งว่าเป็นเราเป็นของเราอยู่อีกหรือ? ยึดเอาทำไม ทุกข์นั้นเป็นเหมือนไฟ ยิ่งว่าเป็นเราและนำมาเผาเราทำไมกัน ความร้อนก็รู้ว่าร้อน ความทุกข์ก็รู้ว่าทุกข์ ยังจะกวาดเข้ามาเผาเจ้าของเข้าไปอีกหรือ ทุกข์ก็ให้รู้ว่ามันเป็นทุกข์ กำหนดดูตรงที่ว่ามันทุกข์ด้วยปัญญา นั่นเป็นความถูกต้องที่สุดแล้ว อย่าไปลูบคลำ หาขวากหาหนามมาทิ่มแทงหัวใจเพิ่มเข้าอีก ถ้าไม่อยากจมไปกับกองทุกข์ไม่มีวันโผล่ขึ้นมาได้นะ

เอ้า ทุกข์ตั้งอยู่ก็ให้รู้ว่าทุกข์ตั้งอยู่ ทุกข์เกิดขึ้นขณะนี้ ตั้งอยู่ขณะนี้ แล้วมันจะดับไปขณะต่อไปนั้น ก็ควรจะรู้เห็นตามความเคลื่อนไหวของมัน แต่จิตทำไมไม่เห็นมันเกิดมันดับ จิตกับทุกข์มันเป็นผู้เดียวกันหรือ? ทุกข์เกิดทุกข์ดับ ทำไมไม่เห็นจิตดับไปด้วยกัน? นอกจากรู้อยู่ตลอดเวลาเท่านั้น ถ้ามีสติคอยดูจ้องดูมัน ฉะนั้นจงพิจารณาให้ชัดเจน เมื่อทุกข์ไม่ดับและมันจะตายไปด้วยกันก็ให้มันตายไป จิตยังไม้มันก็ไม่ตายแน่นอน ขอให้รู้ตามความจริงอันนี้เถิด อย่างกลัวทุกข์กลัวตายซึ่งเป็นสังขาร

นี่คือวิธีเผาผลาญกิเลสในหลักปัจจุบันธรรมตามทางของพระพุทธเจ้า ท่านสอนอย่างนี้ ท่านประพจน์ปฏิบัติอย่างนี้ ท่านรู้เห็นมาอย่างนี้ ได้ผลมาอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะกิเลสไม่เป็นอย่างอื่น คือเป็นกิเลสอยู่โดยดี และธรรมคือสติปัญญาก็สามารถแก้ได้จริงๆ ไม่สงสัย

การแก้กิเลสชนิดต่างๆ ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ที่เราบำเพ็ญปฏิบัติอยู่เวลานี้ เป็นการกระทำที่ถูกต้อง และเหมาะสมแก่การแก้กิเลสทุกประเภทดังพระพุทธเจ้าพาดำเนินมา อยู่ที่ไหนก็ตามอย่าละกิจที่ควรแก้ไข ควรถอดถอน กิจที่ควรจงด่อ กิจที่ควรสอดรู้ กิจที่ควรพยายามให้เข้าใจ อย่าเผลอตวนอนใจว่ากิเลสจะตายไปเองโดยไม่ถูกฆ่าด้วยความเพียรทำต่างๆ เพราะกิเลสไม่ใช่หนูพอจะให้แมวช่วยกัดช่วยฆ่าได้ โดยเจ้าตัวไม่ต้องทำงาน

ส่วนอาการของจิตจะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ถ้ามีการชำระสะสางด้วยข้อปฏิบัติอยู่เสมอ แม้แต่สมาธิก็ยังต้องเปลี่ยนสภาพไป จากความหยาบในเบื้องต้นจนเข้าสู่ความละเอียดขึ้นไปเรื่อยๆ ฐานของจิตคือความแน่นหนามั่นคง ก็จะแน่นหนามั่นคงขึ้นไปเรื่อยๆ ตามความละเอียดของสมาธิ

สติปัญญาเมื่อเรานำมาใช้อยู่เสมอ ก็จะค่อยมีกำลังขึ้นเรื่อยๆ และรวดเร็วขึ้นโดยลำดับเพราะฝึกซ้อมอยู่เสมอ นี่แหละสิ่งที่จะทำให้ปราบปรามกิเลสคือสติกับปัญญา มีมากเพียงไรกิเลสยิ่งกล้ำกลืนมากขึ้น ถ้ามีน้อยกิเลสก็เหี้ยมร้ายทำลายจนแทบไม่

ปรากฏสติปัญญาเลย มีแต่นั่งเฝ้าทุกข้ออยู่เท่านั้น ปล่อยให้ทุกขมันเหยียบย่ำทำลายเอา และบ่นอยู่เท่านั้น บ่นเท่าไรก็ไม่เป็นประโยชน์ จะบ่นไปทำไม

หน้าที่ของเรามีอย่างไร ฟาดฟันมันลงไปให้เห็นเหตุเห็นผล เห็นความสัตย์ความจริงซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจดวงนี้ เมื่อเห็นชัดเจนแล้วก็เลยไม่ต้องบ่น มันแตกกระจายไปหมด นั่น! และจะสู้เหนือปัญญาไปไม่ได้

นั่นแหละจึงเห็นได้ชัดว่าอะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นกองจักร อะไรเป็นตัวพาให้เกิดให้ตาย อะไรเป็นตัวทุกข์ตัวลำบากทั้งหลาย อะไรเป็นตัวยุ่งเหยิงวุ่นวาย ที่ไหนเป็นที่เดือดร้อน ที่ไหนเป็นที่วุ่นวาย ปัญญา รู้ชัดประจักษ์ใจสิ้นสงสัย เพราะความเดือดร้อนวุ่นวายหมดไป เพราะกิเลสตัวก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย ลื่นไปด้วยอำนาจของปัญญา นั่น!

ความหมดทุกข์หมดที่ใจ ร่างกายมีก็เป็นเรื่องของมันจะเป็นไรไป มันมีของมันอยู่จนกระทั่งวันสลายนั่นแหละ ยังเป็นอยู่เดี่ยวแสดงนั่น เดี่ยวแสดงนี้ เดี่ยวเจ็บท้อง เดี่ยวปวดหัวไหล่ ปวดหลัง ปวดเอว ปวดนี้ปวดนั้นอยู่ยังงั้น เรื่องของขันธไม่มีเวลาเป็นปกติสุขได้จะว่าอย่างไร เราอย่าไปสำคัญมันหมายมัน ให้เห็นความจริงของมันจะไม่เดือดร้อน ถึงคราวจริง ๆ มันก็เป็นอย่างนั้น นี่เราเห็นชัดตามเป็นจริงอยู่แล้ว มันจะแตกก็แตก ยึดกับมันได้จะว่าอย่างไร เพราะไม่มีอะไรจะมาทำลายใจได้นี่

การตายของธาตุของขันธ การสลายของธาตุของขันธ ไม่ใช่สิ่งที่จะมาลบล้างหรือทำลายจิตใจให้ฉิบหายไป มันเป็นเรื่องของเขาทำหน้าที่ตามธรรมชาติของเขา คือเขาทำหน้าที่ตาม “ไตรลักษณ์” ได้แก่ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” เขาก็ทำของเขาไป สติปัญญาเรามีเพียงไรก็พิจารณาไปไม่หยุดยั้ง จนรู้รอบตัวโดยสมบูรณ์

ผู้ที่รู้กฎไตรลักษณ์ก็พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงไปชื่อว่า “ผู้ฉลาด” นี่แหละท่านว่า “กุสลา ธมฺมา” ให้ฉลาดที่ตรงนี้ สวดให้ตื่นนะ “กุสลา ธมฺมา” อย่าคอยแต่จะให้เขาเอาพระไปสวดให้เวลาตาย เคาะโลง ปีก ๆ แปีก ๆ เฮ้อ! ราคายุจะตายไป เรานะไม่อยากจะพบอยากเห็น “กุสลา” แบบนั้น นั่นมันแบบคนตายสิ้นท่าแล้ว ต้อง “กุสลา” แบบมีท่า นึกกิเลสกลัวซิ! คือคิดค้นลงที่ “เบญจขันธ์” ให้เกิดความฉลาดขึ้นมา และฆ่ากิเลสไปด้วยซิ ตอนยังเป็นคนอยู่ไม่ฉลาด เวลาตายแล้วไปกว้านเอาพระมาสวด “กุสลา ธมฺมา” ยุ่งไปหมด กุสลา ธมฺมา ก็เท่าเดิมนั่นแหละจะว่าอย่างไร ต้องสวดให้ถูกจุดประสงค์และความหมายซิ

สวด “กุสลา ธมฺมา” แปลว่าความฉลาด เรียนเรื่องของตัวให้รอบคอบให้รู้รอบความงอที่อยู่ในตัวนี้ ความฉลาดก็อยู่ในตัว ผลิตขึ้นมาได้ “อกุสลา ธมฺมา” ก็อยู่ที่จิต

แก้จิตจนบริสุทธิ์แล้วไม่ต้องพูดไม่ต้องสวด! “กุสลา ธมฺมา” ให้เสียเวลา “อกุสลา ธมฺมา” ก็เสียเวลา “อพฺยากตา ธมฺมา” ก็เสียเวลา ถ้าตัวเราเป็น “โมฆะ” ไม่สนใจกับ “กุสลา ธมฺมา” เพื่อความฉลาดด้วยสติปัญญา ดังพระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และสามารถทำได้อยู่ขณะนี้ย่อมฉลาด รอบรู้ตามความจริงแล้วสบายดี ตายแล้วไม่ต้องหาพระมา กุสลา ธมฺมา นะ ! จงทำให้ถึงเหตุถึงผลเถอะ เวลารู้มันรู้จริง ๆ นะภายในจิตใจนี้ เพราะความจริงมีอยู่กับทุกคน ถ้าตั้งใจค้นหาต้องเจอ

พระพุทธเจ้าไม่หลอกลวงโลกนี้ พระองค์เห็นก่อนแล้วรู้ก่อนแล้ว จึงนำความรู้จริงเห็นจริงมาสอนโลก แล้วธรรมนั้น ๆ จะปลอมไปไหน! นอกจากจิตใจเรามันถูกกิเลสพาให้ปลอมเท่านั้นเอง มันถึงปลอมได้วันยังค่ำคืนยังรุ่ง ได้ยินได้เห็นอะไรปลอมไปหมด เพราะกิเลสมันพาให้ปลอม ถ้าสติปัญญาได้หยั่งเข้าไปตรงไหน ความจริงก็ชัดขึ้นมาตรงนั้น ปัญญาเต็มทีความจริงแสดงเต็มภูมิไม่สงสัย นี่แหละท่านเรียกว่า “เรียน ธรรมปฏิบัติธรรมจบ” จบที่ดวงใจนี้

เรียนเรื่องของ “วิภูจักร” “แก้ว วิภูจักร” จบที่จิตแล้วแสนสบาย! ท่านว่าโลกุตตรธรรม ธรรมเหนือโลก” ทั้ง ๆ ที่อยู่ในโลกอยู่ในชั้นนี้ ก็เหนือโลกเหนือชั้นนี้ ไม่ยอมให้ชั้นนี้กดขี่บังคับได้เหมือนแต่ก่อน รู้ตามความจริงของมันเสียทุกอย่างแล้วไม่มีอะไรมากระเทือนจิตใจ ไม่มากดขี่บังคับจิตใจได้เลย จึงเรียกว่า “เหนือโลก” “โลก” คือ “ชั้นนี้” เหนือที่ตรงนี้เอง

“โลกุตตรธรรม” แปลว่า “ธรรมเหนือโลก” “นิพพานํ ปรมํ สุขํ” ถามหาอะไร? ขอให้จิตบริสุทธิ์เท่านั้น กับคำ “นิพพานํ ปรมํ สุขํ” ก็เข้ากันได้เอง เพราะเป็นธรรมอันเดียวกัน

สวดไม่สวด ว่าไม่ว่าก็อันเดียวกัน จงพยายามสวด “กุสลา ธมฺมา” ให้ตัวเองนะ อย่าไปคอยเอาพระมาสวด “กุสลา ธมฺมา” ให้ยุ่งไป โดยที่ตนไม่สนใจกับ “กุสลา ธมฺมา” ที่มีอยู่ในตนนี้เลย

ถ้าเป็นพระผู้มุ่งธรรมมุ่งธรรมจริง ๆ ท่านไม่อยากรุง ท่านรำคาญท่านไม่ออกไป เพราะเสียเวลาบำเพ็ญเพียร นอกจากเป็น “พระหากิน” นั้นแลที่อยากไป เช่นหลวงตาบัวอย่างนี้นะ ไม่แน่ว่าอาจเป็น ขรัวตา “กุสลา” ก็ได้ใครอย่าด่วนเชื่อนัก ให้ใช้สติปัญญาด้วยดี

“เฮ้อ! วันนี้นักคนตายนะ กุสลาอาหารว่างเกิด วันนี้!” มันอาจเป็นไปได้

แต่พระท่านมุ่งอรรถมุ่งธรรมท่านไม่สนใจอะไร ท่านชี้เกียจยุ่ง เวลาสอนให้ “กุสลา ธมฺมา” ไม่สนใจ เวลาตายแล้วมากว้านพระไป “กุสลา ธมฺมา” ให้อย่างทำไม? นั่น! ท่านว่าอย่างนี้ เพราะท่านแสวงธรรม ไม่ได้แสวงอะไรอื่นนี่

เอาละ เอวัง จบเสียที ชื่นพูดไปมากคนเขาจะแข่งเอา

อุบายฝึกจิตทางลัด

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๙

มีผู้ถามปัญหาพระลูกได้บ้างก็ปัญหา “ปากคอก” นี่แหละ มีอยู่กับทุกคน ว่า “โลกนี้มีไหม? โลกหน้ากับผู้ไปโลกหน้าโลกหลังอะไรเหล่านี้ มันก็ไม่ใช่เรื่องของใคร แต่เป็นเรื่องของเราทุกคนที่กำลังแบกภาระอยู่นี้ มีผู้ถามอย่างนั้น เราก็ถามเขาว่า “เมื่อวานนี้มีไหม แล้วเมื่อเช้านี้มีไหม? ปัจจุบัน ณ บัดนี้มีไหม?” เขาก็ยอมรับว่ามี “แล้ววันพรุ่งนี้จะมีไหม วันมะรืน เดือนนี้เดือนหน้า ปีนี้ปีหน้า ปีต่อๆ ไปจะมีไหม?”

สิ่งที่มีมาแล้วพอจำได้ก็พอเดาไปได้ ถึงเรื่องยังไม่มาถึงก็ตาม ก็เอาสิ่งที่จำได้ซึ่งผ่านมาแล้ว มาเทียบเคียงกับสิ่งที่เคยมีเคยเป็นมาแล้ว ช่างหน้าจะต้องเป็นไปตามที่เคยเป็นมานี้ เช่นเมื่อวานนี้มีมาแล้ว วันนี้ก็มี มันเคยผ่านมาอย่างนี้เป็นลำดับ เราจำและจำได้ไม่ลืม แล้วตอนบ่าย ตอนค่ำ ตอนกลางคืนจนถึงวันพรุ่งนี้เช้า เราก็เคยรู้เคยเห็นมาแล้ว เรื่องมันเป็นมาผ่านมาอย่างนั้นซึ่งไม่มีอะไรผิดกัน และยอมรับว่ามีด้วยกัน

ความสงสัยโลกนี้โลกหน้า หรือเกี่ยวข้องกับตัว ก็คือความหลงเรื่องของตัวเองนั่นแหละ มันจึงกลายเป็นเรื่องใหญ่โต และกังวลใจให้ยุ่งอยู่ไม่หยุดทั่วโลกสงสาร ว่า “โลกนี้มีไหม? คนตายแล้วไปเกิดอีกไหม?” นั่นมันคู่กัน ก็ที่เกิดที่ตายนี้คือใครล่ะ? ก็คือเรานั้นเองที่เกิดที่ตายอยู่ตลอดเวลา มาโลกนี้ไปโลกหน้าก็คือเราจะเป็นใคร ถ้าไม่ใช่ “สัตว์โลก” ผู้เป็นนักท่องเที่ยวนี้นี้ ไม่มีใครเป็นผู้แบกหามปัญหาและภาระเหล่านี้!

นี่โทษแห่งความหลง ความจำไม่ได้ มันมาแสดงอยู่กับตัวเรา แต่เราจับสาเหตุของมันไม่ได้ว่าเป็นมาเพราะเหตุใด สิ่งที่เป็นมาที่ผ่านมาแล้วมันก็จำไม่ได้ เรื่องของตัวเองเลยหม่นตัวเอง พันตัวเอง ไม่ทราบจะ何去何ต ความหลงตัวเองจึงเป็นเรื่องยุ่งยากอยู่ไม่หยุด หลงสิ่งอื่นก็ยังค่อยยังชั่ว หลงตัวเองนี่มันปิดตันหาทางออกไม่ได้ ผลก็สะท้อนกลับมาหาตัวเราเองไม่ไปที่อื่น คือนำความทุกข์มาสู่ตัวเรานั้นแล เพราะความสงสัยเช่นนี้เป็นปัญหาผูกมัดตัวเอง มิใช่ปัญหาเพื่อแก้ตัวเองให้หลุดไปได้เพราะความสงสัยนั้น ถ้าไม่พิสูจน์ด้วยธรรมทางจิตตภาวนาไม่มีหวังเข้าใจได้

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้คลี่คลายดูเรื่องของตัว แต่การจะคลี่คลายเรื่องของตัวนั้นสำคัญมาก จะทำแบบตันเตาเอาด้วยวิวิคาคคิด หรือด้วยวิธีอื่นใดไม่สำเร็จได้! นอกจากจะทำคุณงามความดีขึ้นมาโดยลำดับเป็นเครื่องสนับสนุน และยื่นเข้ามาสู่

“จิตตภาวนา” เพื่อคลี่คลายดูเรื่องของตัว อันรวมอยู่ในวงของจิตตภาวนา ซึ่งจะพาให้รู้
แจ้งแทงความสงสัยนั้นให้ทะลุไปได้ พร้อมทั้งผลอันเป็นที่พึงใจ หายสงสัยทั้งการตาย
เกิดตายสูญ

เรื่องของตัวคืออะไร? ก็คือเรื่องของใจ ใจเป็นผู้แสดง เป็นผู้ก่อเหตุก่อผลใส่ตัว
อยู่ตลอดเวลา ทั้งความสุขความทุกข์ ความยุ่งเหยิงวุ่นวายต่างๆ ส่วนมากมักแสดง
ความผูกมัดตัวเองมากกว่าการบำรุงส่งเสริม ถ้าไม่ใช้ความบังคับบัญชาในทางที่ดี ใจ
จึงมีแต่ความรุ่มร้อนเป็นผล คือความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความฟุ้งซ่านวุ่นวาย ใจคิดสาย
แสบไปในแง่ต่างๆโดยหาเหตุหาสาระไม่ได้ แต่ผลที่จะพึงได้รับนั้น มันเป็นสิ่งสำคัญอัน
หนึ่งที่จะทำให้เราเกิดความทุกข์ความกระทบกระเทือนได้ จึงเป็นเรื่องยากเรื่องหนัก
สำหรับบรรดาผู้ยังหลงโลกหลงตัวเอง และตื่นโลกตื่นตัวเองอยู่ โดยไม่สนใจพิสูจน์ตัว
เองด้วยหลักธรรมอันเป็นหลักรับรองความจริงทั้งหลาย เช่น ตายแล้วต้องเกิดอีก
เป็นต้น เมื่อยังมีเชื่อใ้ห้บอกที่พาให้เกิดอยู่ภายในใจ ต้องเกิดอีกอยู่รำไปไม่เป็นอย่างอื่น
เช่น ตายแล้วสูญ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนให้ดูตัวเรื่อง คือดูใจตัวเองผู้พาให้เกิดตาย ถ้ายังไม่
เข้าใจก็ต้องบอกวิธีการในแง่ต่างๆ จนเป็นที่เข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง เฉพาะอย่าง
ยิ่งการสอนให้ภาวนา โดยนำธรรมบทใดก็ตามมาบริกรรมภาวนา เพื่อให้จิตดวงที่หา
หลักยึดยังไม่ได้ กำลังวุ่นวายหาที่พึ่งยังไม่เจอ จนกลายเป็นความหลงไหลใฝ่ฝันไม่มี
ประมาณ ได้ยึดเป็นหลักพอตั้งตัวได้ และมีความสงบเย็นใจไม่วอกแวกคลอนแคลน
อันเป็นการทำลายความสงบสุขทางใจที่เราต้องการ เช่น ท่านสอนให้ภาวนา “พุทโธ อัม
โม สังโม” หรือ “อัญญิ เกสา โลมา” บทใดบทหนึ่งตามแต่จริตชอบ โดยความมีสติควบคุม
ในคำบริกรรมภาวนาของตน อย่าให้เผลอส่งใจไปที่อื่นจากคำบริกรรมภาวนา เพื่อ
ให้จิตที่เคยส่งไปในที่ต่างๆ นั้น ได้เกาะหรืออาศัยอยู่กับอารมณ์แห่งธรรม คือคำ
บริกรรมภาวนานั้นๆ ความรู้ที่เคยฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ก็จะรวมตัวเข้ามาอยู่ใน
จุดนั้น คือจิตซึ่งเป็นที่รวมแห่งความรู้ กระแสแห่งความรู้ทั้งหมดจะรวมตัวเข้ามาสู่
อารมณ์แห่งธรรม ที่บริกรรมหรือภาวนาอยู่ด้วยความสนใจ ก็เพราะบทธรรมบริกรรม
อันเป็นเครื่องเกาะของจิต เป็นเครื่องยึดของจิต ให้ตั้งหลักขึ้นมา เป็นความรู้อย่าง
เด่นชัดเป็นลำดับนั้นแล ฉะนั้นขั้นเริ่มแรกของการภาวนา คำบริกรรมจึงสำคัญมาก

เมื่อได้เห็นคุณค่าสารธรรม ที่ปรากฏขึ้นเป็นความสงบสุขเช่นนี้แล้ว ในขณะที่
เดียวกันก็เห็นโทษแห่งความฟุ้งซ่านวุ่นวายของจิตที่หาหลักยึดไม่ได้ และก่อความ
เดือดร้อนให้แก่ตัวอย่างประจักษ์ใจในขณะนั้น โดยไม่ต้องไปถามใคร คุณและโทษของ

จิตที่สงบและพุ่งชาน เราทราบภายในจิตของเราเองด้วยการปฏิบัติจิตตภาวนา นี่เป็นขั้นหนึ่งอันเป็นขั้นเริ่มแรกที่ท่านสอนให้รู้เรื่องของจิต

แล้วพยายามทำจิตให้มีความสงบแน่วแน่ลงไปเป็นลำดับ ด้วยการภาวนากับบทธรรมดั่งที่กล่าวมานี้ เจริญแล้วเจริญเล่าจนมีความชำนาญ กระทั่งจิตสงบได้ตามความต้องการ ความสุขเกิดขึ้นเพราะใจสงบก็ยิ่งเด่นชัดขึ้นทุกวันเวลา พอจิตสงบตัวขึ้นมาปรากฏเป็นความรู้เด่นชัดแล้ว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรวมกิเลสเข้ามาสู่จุดเดียวกันเพื่อเห็นได้ชัด และสังเกตความเคลื่อนไหวของมันได้ง่ายขึ้น และสะดวกแก่การแก้การถอดถอนด้วยปัญญา ตามขั้นของปัญญาที่ควรแก้กิเลสประเภทหยาบ กลาง ละเอียด ตามลำดับไป

คำว่า “กิเลส” ซึ่งเป็นเครื่องบังคับจิตใจให้พุ่งชานไปในแง่ต่างๆ จนคำนี้จำนวนไม่ได้นั้น เราไม่สามารถที่จะจับตัวของมันได้ว่าอะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นจิตเป็นธรรม ต้องอาศัยความสงบของใจเป็นพื้นฐานก่อน เมื่อจิตสงบตัวเข้ามา กิเลสก็สงบตัวเข้ามาด้วย เมื่อจิตหดรตัวเข้ามาเป็นตัวของตัวเอง หรือเป็นจุดหมายพอเข้าใจได้ เรื่องของกิเลสก็รวมตัวเข้าสู่วงแคบในจุดเดียวกัน คือรวมตัวเข้ามาที่จิต ไม่ค่อยออกเพ่นพ่านก่อวนจิตใจเหมือนแต่ก่อนที่จิตยังไม่สงบ พอจิตสงบเย็นพอตั้งตัวได้บ้างแล้ว หรือตั้งตัวได้แล้ว จากนั้นท่านสอนให้พิจารณาคลีคลายดูอาการต่างๆ ของร่างกายอันเป็นที่ชุ่มชื้นของกิเลสทางด้านปัญญาว่า “จิตไปสนใจกับอะไร? ในขณะที่ไม่สงบไปยุ่งกับเรื่องอะไรบ้าง?” แต่ในขณะที่ใจสงบเป็นอย่างนี้ ไม่ก่อวนตัวเอง

แต่ปกตินิสัยของคนเรา พอมีความสงบสบายบ้างมักซี้เกียจ คอยแต่ล้มลงหมอน ไม่อยากคลีคลายร่างกายธาตุขันธ์ด้วยสติปัญญาเพื่อรู้ความจริง และถอดถอนกิเลสต่างๆ ออกจากใจ โดยไม่คำนึงว่าการละการตัดกิเลสประเภทต่างๆ ที่แทรกสิงอยู่ในภายในชั้นนั้น ท่านละท่านถอนด้วยสติปัญญา ส่วนความสงบของจิตหรือ “สมาธิ” นั้น เป็นเพียงการรวมตัวของกิเลสเข้ามาสู่วงแคบเท่านั้น มิใช่เป็นการละการถอนกิเลส จึงกรุณาทราบไว้อย่างถึงใจ

ใจขณะที่ยังไม่สงบ มักไม่ยุ่งกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วนำมาเป็นอารมณ์กวนใจ บรรดารูป เสียง ฯลฯ นั้น จิตไปหนักในอารมณ์อะไร ซึ่งพอทราบได้ด้วยสติปัญญา ขณะพิจารณาจิตแสดงออกไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์อันใด ก็พอทราบกันได้โดยทางสติปัญญา เรื่องราวของจิตก็พอมองเห็นได้ เพราะจิตเคยสงบ พอเริ่มออกไปสู่อารมณ์ต่างๆ ก็ทราบ ท่านจึงสอนให้พิจารณาคลีคลายด้วยปัญญาเพื่อให้ทราบว่า สิ่งที่จิตไปเกี่ยวข้องนั้นคืออะไรบ้าง พยายามดูให้รู้ให้เห็นอย่างชัดเจนด้วยสติปัญญาขณะ

ออกพิจารณา เว้นแต่จะตั้งใจให้สงบโดยทางสมาธิก็ไม่พิจารณา เพราะ “สมาธิ” กับ “ปัญญา” นั้นผลัดเปลี่ยนทำงานคนละวาระ ดังที่ได้เคยอธิบายแล้ว

ขณะที่พิจารณา “รูป” คือรูปอะไรที่ใจไปเกี่ยวข้องมากกว่าเพื่อน เพราะเหตุใด? ดुरुบขยายรูป แยกส่วนแบ่งส่วนรูปนั้น ให้เห็นชัดเจนตามความจริงของมัน เมื่อแยกแยะส่วนรูป จะเป็นรูปอะไรก็ตาม ให้เห็นตามเป็นจริงของมันด้วยปัญญา ในขณะที่เดียวกันก็จะได้เห็นความเหลวไหลหลอกลวงของจิต ที่ไปยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่างๆ โดยหาสาเหตุอะไรไม่ได้ หามูลความจริงไม่ได้ เพราะเมื่อพิจารณาละเอียดแล้ว ไม่มีอะไรเป็นสาระตามที่ใจไปสำคัญมั่นหมาย มีแต่ความสำคัญของจิตไปลุ่มหลงเขาเท่านั้น เมื่อพิจารณาแยกแยะส่วนต่างๆ ของร่างกาย “เขา” หรือร่างกาย “เรา” ออกดูโดยละเอียดถี่ถ้วนแล้วไม่เห็นสาระอะไร ใจก็เห็นโทษของความสำคัญมั่นหมาย ความยึดมั่นถือมั่นของใจไปเอง เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนเท่าไรก็ยังชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งรูปและเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสต่างๆ ทั้งอาการของจิตที่ไปเกี่ยวข้องกัอาการนั้นๆ จนรู้แจ้งเห็นชัดด้วยปัญญา เพราะคลี่คลายอยู่อย่างสม่ำเสมอทั้งภายนอกและภายใน รู้แจ้งเห็นชัดอาการของจิตทางภายในที่ไปเกี่ยวข้องว่า เป็นเพราะเหตุนั้นๆ อันเป็นเรื่องเหลวไหลทั้งเพ

แต่ก่อนไม่ทราบว่ามันเกี่ยวข้องกันเพราะเหตุไร ต่อมาก็ทราบชัดว่ามันไปเกี่ยวข้องเพราะเหตุนั้นๆ คือเพราะความหลงความสำคัญผิด เมื่อพิจารณาตามความจริง เห็นความจริงในสิ่งภายนอกแล้ว ก็ทราบชัดทางภายในว่า “จิต ไปสำคัญว่าสภาวะธรรมต่างๆ เป็นอย่างนั้นๆ จึงเกิดอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น หรือเกิดความรักความชังขึ้นมา เป็นกิเลสเพิ่มพูนไปเรื่อย ๆ ใจก็ทราบถึงความเหลวไหลของตน

จิตเมื่อทราบตัวเป็นผู้ลุ่มหลงเหลวไหลแล้วก็ถอนตัวเข้ามา เพราะแม้จะฝันคิดไปยึดมั่นถือมั่น สิ่งเหล่านั้นก็ถูกปัญญาแทงทะลุไปหมดแล้ว ไปยึดมั่นถือมั่นหาอะไร! การพิจารณาทราบชัดแล้วว่าสิ่งนั้นเป็นนั่น สิ่งนี้เป็นนี่ ตามความจริงของแต่ละสิ่งละอย่าง นี่แหละคือวิธีคลี่คลาย “กองปัญหาใหญ่” ที่รวมแล้วเป็นผลคือกองทุกข์ภายในใจ ท่านสอนให้คลี่คลายอย่างนี้

เมื่อปัญญาคลี่คลายอยู่โดยสม่ำเสมอไม่ลดละ จนเข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนแล้ว ไม่ต้องบอกให้ปล่อย จิตรู้แล้วปล่อยเอง ย่อมปล่อยเอง จิตที่ยึดคือจิตที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจด้วยปัญญา เมื่อรู้อย่างเต็มใจแล้วก็ต้องปล่อยเต็มที่ ไม่มีอาลัยเสียดาย ความกังวลทั้งหลายที่จิตเคยกังวลเสียดายนั้นก็หายไปเอง เพราะปัญญาสอดส่องมองเห็นแจ้ง

เห็นชัดไปหมดแล้วจะไปมอะไรอีก ปัญหาของใจที่เคยกว้างขวางก็แคบเข้ามา เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภายนอกก็หมดไป ๆ เข้าทำนองที่เคยเทศน์นั่นเอง

จากนั้นก็มาคลี่คลายดูจิต อันเป็นที่รวมของกิเลสส่วนละเอียดว่า แើบออกไปหาเรื่องอะไรบ้าง? และ “แើบออกไปจากที่ไหน? มีอะไรเป็นเครื่องผลักดันให้จิตคิดปรุงเรื่องต่างๆ ขึ้นมา?” พอสติปัญญาทันความคิดปรุงที่แើบออกในขณะนั้น มันก็ดับในขณะนั้น ไม่ถึงกับเป็นเรื่องเป็นราวอะไรขึ้นมาให้ยุ่งยากเหมือนแต่ก่อน เพราะสติทันปัญญาทัน คอยตีต้อนปราบปรามกันอยู่เสมอ เพราะขยับตามร่องรอยแห่งต้นเหตุเข้าไปเรื่อย ๆ จนถึง “ต้นตอกิเลส” ว่ามีอยู่ ณ ที่ใดกันแน่ ลูกเต๋าหล่นหล่น กิเลสมันออกมาจากไหน สัตว์ต่างๆ ยังมีพ่อแม่ พ่อแม่ของกิเลสเหล่านี้คืออะไร? และอยู่ที่ไหน? ทำไมจึงปรุงแล้วปรุงเล่า คิดแล้วคิดเล่า ทำให้เกิดความสำคัญมั่นหมาย ขยายทุกข์อยู่ไม่หยุดไม่ถอย?

ความจริงการคิดปรุงก็คิดปรุงขึ้นที่จิต ไม่ได้คิดปรุงจากที่อื่น จงพิจารณาตามเข้าไปโดยลำดับ ๆ ไม่ลดละร่องรอยอันจะเข้าหาความจริงจนถึงตัว นี่คือการคิดค้นดูเรื่องของกิเลสทั้งมวลด้วยกำลังของสติปัญญาอย่างแท้จริง จนทราบว่าจิตนี้ได้ขาดจากสิ่งใดแล้ว สิ่งใดที่ยังมีความสัมผัสสัมพันธ์ และสนใจอยากรู้ อยากเห็นกันอยู่เวลานี้ จึงตามสือตามเชื่อนี้เข้าไป กิเลสก็นับวันเวลาแคบเข้ามา ๆ เพราะถูกตัดสะพานที่สืบทอดกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสสัมพันธ์ และสิ่งต่างๆ ทั่วโลกดินแดน ออกจากใจด้วยสติปัญญาไปเรื่อย ๆ จนหายสงสัย เหมือนโลกภายนอกไม่มี เหลือแต่อารมณ์ที่ปรุงยิบแฉิบ ๆ ไปภายในจิตเท่านั้น ซึ่ง “กษัตริย์ใหญ่ตัวคนอง” ก็อยู่ที่นี้ ตัวปรุงแต่ง ตัวดีนรณกระวนกระวายน้อยใหญ่ จึงอยู่ที่นี้

แต่ก่อนใจตื่นไปไหนบ้างก็ไม่ทราบ ทราบแต่ผลที่ปรากฏขึ้นมาเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นที่พึงใจเลยทุกระยะไป คือมีแต่ความทุกข์ซึ่งโลกไม่ต้องการกัน ใจเราเองก็แบกแต่กองทุกข์จนหาทางออกไม่ได้ เพราะไม่ทราบเงื่อนไขเงื่อนไขกัน ที่นี้พอทราบแล้ว เรื่องเหล่านี้ค่อยหมดไปสิ้นไป ก็ยังรู้ชัดเห็นชัดที่จิต ซึ่ง”อวิชชา” มาแสดงเป็นตัวละคร เป็นตัวเรื่องราวอยู่ในตัวเอง หาที่ยึดที่เกาะอะไรกับภายนอกไม่ได้ เป็นแต่แสดงอยู่ภายในตัว เพราะเหตุใดจึงไม่ยึดไม่เกาะ ก็เพราะสติปัญญาเข้าใจและหวานลุ่มไว้แล้ว จะไปยึดไปเกาะอะไรได้อีก เรื่องมันก็มีแต่ “ยิบแฉิบ ๆ ๆ” อยู่เฉพาะภายในจิต ยิ่งเห็นได้ชัด กำหนดเข้าไปพิจารณาเข้าไป ค่อยเชี่ยชุดค้นด้วยสติปัญญาเข้าไปจนรอบตัว ทุกขณะที่อาการของจิตเคลื่อนไหวไม่มีการพลั้งเผลอ ดังสติปัญญาขึ้นเริ่มแรกที่ลุ่มลูกคลุกคลาน

ความเพียรขณะนี้ไม่ว่าทุกอิริยาบถเสียแล้ว แต่กลายเป็นทุกขณะที่จิตกระเพื่อมตัวออกมา สติปัญญาต้องรู้ทั้งขณะที่กระเพื่อมออก รู้ทั้งขณะที่ดับไป เรื่องราวที่จะเกิดขึ้นขณะที่จิตปรุงแต่งและสำคัญมันหมายถึงไม่มี เพราะสติปัญญาประเภทจรวดดาวเทียมตามทันกัน พอกระเพื่อมก็รู้ รู้แล้วก็ดับ เรื่องราวไม่เกิดไม่ต่อ เกิดขึ้นมาขณะใดก็ดับไปพร้อมขณะนั้น ไม่แตกกิ่งแตกก้านออกไปไหนได้ เพราะถูกตัดสะพานออกแล้วจากเรื่องภายนอกด้วยปัญญา

เมื่อสติปัญญาค้นคว้าอยู่อย่างไม่ลดละไม่ทอดয় ด้วยความสนใจอยากรู้ อยากเห็น และอยากทำลายสิ่งที่เป็นภัย ที่ให้ก่อกำเนิดเกิดเป็นสัตว์เป็นบุคคล พาท่องเที่ยวในวัฏสงสาร คืออะไรกัน? อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สืบต่อ และมีอยู่ที่ไหนเวลานี้? นี่เรียกว่า “คຸຍເຂົ້າຊຸດຄັນ” จิตอวิชชาด้วยสติปัญญา ก็ไม่พ้นที่จะรู้จะเห็นและตัดขาดตัวเหตุปัจจัยอันสำคัญที่ก่อทุกขให้แก่อสัตว์โลก คือกิเลสอวิชชา ที่แทรกอยู่ในจิตอย่างลึกลับนี้ไปได้ นั่น! เห็นไหม อำนาจของสติปัญญา ศรัทธา ความเพียรขั้นนี้ที่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายไม่เคยคาดคิดมาก่อน ว่าจะเป็นไปได้ถึงขนาดนี้

ทีนี้กิเลสเริ่มเปิดเผยตัวขึ้นมาแล้ว เพราะไม่มีที่หลบซ่อน รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ซึ่งเป็นที่เคยหลบซ่อนแต่ก่อนไม่มีแล้ว เพราะได้ตัดสะพานออกหมดแล้ว ก็มีที่หลบซ่อนอยู่เฉพาะจิตแห่งเดียวเท่านั้น คือจิตเป็นที่หลบซ่อนของ “อวิชชา” เมื่อค้นคว้าวางไปที่จิตจนແລກແຕກกระจายไปหมดไม่มีอะไรเหลือ เหมือนกับพิจารณาสภาวะธรรมทั่วๆ ไปที่เคยดำเนินมาโดยทางปัญญา “จิตอวิชชา” นี้ก็ถูกพิจารณาแบบนั้น สุดท้ายกิเลสชั้นยอดคืออวิชชา จอมกษัตริย์ของวัฏจักร ก็แตกกระจายออกจากใจหมด! ทีนี้เราจะไม่ทราบยังงี้ว่า ตัวไหนเป็นตัวก่อเหตุให้เกิดภพนั้นภพนี้ ส่วนจะเกิดที่ไหนไม่เกิดที่ไหนนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่ตัวนี้เป็นตัวเหตุให้เกิดตายอย่างประจักษ์ใจ

นี่แลการพิสูจน์การตายแล้วเกิดอีก หรือตายแล้วสูญ ต้องพิสูจน์ตัวจิตด้วยการปฏิบัติตามหลักจิตตภาวนา ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทรงปฏิบัติและทรงรู้เห็นประจักษ์พระทัยมาแล้ว อย่างอื่น ๆ ไม่มีทางรู้ได้ อย่าพากันลุ่มลึกลงในเดาเดาหมัด จะกลายเป็นขี้เรื้อนเปื้อนไปทั้งตัว โดยไม่เกิดผลใดๆ เลย

เมื่อถึงขั้นนี้ เรียกว่าได้ทำลายความเกิดซึ่งเป็นเชื้อสำคัญอยู่ภายใน ออกโดยสิ้นเชิงแล้ว ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปไม่มีสิ่งใดจะสืบต่อก่อแขนงไปอีกแล้ว สติปัญญาขั้น “ธรรมภิสมัย” ทราบได้อย่างสมบูรณ์

นี่แหละที่ว่า “โลกหน้ามีไหม?” คือตัวนี้แหละเป็นผู้ไปจับจองโลกหน้า ตัวนี้แหละเป็นผู้เคยจองโลกที่ผ่านมาแล้ว ตัวนี้แหละเป็นตัวที่เคยเกิดเคยตายซ้ำ ๆ ซาก ๆ ไม่หยุดไม่ถอย จนไม่สามารถจดจำเรื่องความเกิด ความตาย ความสุขความทุกข์ ความลำบากมากนัก ในภพกำเนิดนั้น ๆ ของตนได้ คือตัวนี้แหละ!

กรุณาจำหน้าตาของมันไว้ให้ถึงใจ และขุดค้นฟันลงไปอย่างสะบั้นหันแหลกอย่า ออมแรง จะเป็นการทำอาหารไปเลี้ยงมันให้อิ่มหมีพีมัน แล้วกลับมาทำลายเราอีก

เมื่อประมวลกิเลสทั้งหลายก็มาอยู่ที่จิตดวงเดียว รวมกันที่นี้ ทำลายกันที่นี้ พอทำลายมันเสร็จสิ้นลงไปโดยไม่มีอะไรเหลือแล้ว ปัญหาเรื่องความเกิด ความตาย ความทุกข์ความลำบาก อันเป็นผลมาจากความเกิด ความตายนี้ก็ไม่มี รู้ได้อย่างชัด ๆ โดย “สนธิทูลิโก” อย่างเต็มภูมิ

เรื่องโลกหน้ามีไหม? ก็หมดปัญหา โลกที่เคยผ่านมาแล้วก็ละมาแล้ว โลกหน้าก็ ตัดสะพานขาดกระเด็นออกไปหมดแล้ว ปัจจุบันก็รู้เท่า ไม่มีอันใดเหลืออยู่ในจิตนั้นเลย ขึ้นชื่อว่า “สมมุติ” แล้วแม้จะเอียดเพียงไร! นี่แหละคือจิตที่หมดปัญหาแท้! การแก้ปัญหา ให้จิตก็แก้ที่ตรงนี้ เมื่อแก้ตรงนี้หมดแล้วจะไม่มีปัญหาอะไรอีก!

โลกจะกว้างแสนกว้างหรือมีก็จักรวาลนั้น เป็นเรื่องหนึ่งต่างหากของ “สมมุติ” ซึ่งหาประมาณไม่ได้ ใจที่รู้รอบตัวแล้วไม่ยุ่งเกี่ยวกับ

เรื่องสำคัญที่ทำความกระทบกระเทือนแก่ตนอยู่เสมอมาไม่ลดละกระทั่งปัจจุบัน และจะเป็นไปข้างหน้าก็คือเรื่องของจิต ตัวมีภัยฝังจมอยู่ภายในตัวนี้เท่านั้น เมื่อแก้ภัย นี้ออกหมดแล้ว ก็ไม่มีอะไรจะเป็นพิษเป็นภัยต่อไปอีก เรื่องโลกหน้าโลกหลังจะมีหรือ ไม่มีนั้นหมดความสนใจที่จะคิด เพราะทราบอย่างถึงใจแล้วว่าตัวนี้หมดปัญหาที่จะไป สืบต่อในโลกไหน ๆ อีกแล้ว นี่แหละการเรียนรู้แก้ปัญหาตนเอง จงแก้ลงที่ตรงนี้จะมี ทางสิ้นสุดลงได้ ทั้งไม่เป็นโทษภัยแก่ตัวและผู้อื่นแต่อย่างใด

พระพุทธเจ้าก็ทรงแก้ที่ตรงนี้ สาวกอรหัตตอรหันต์ท่านก็แก้ที่ตรงนี้ รู้กันที่ตรงนี้ ตัดได้ขาดโดยสิ้นเชิงที่ตรงนี้ การประกาศองค์ศาสดาขึ้นมาว่า “เป็นผู้สิ้นแล้วจากทุกข์ เป็นศาสดาเอกของโลก” ก็ประกาศขึ้นมาจากความรู้และความหมดเรื่องอันนี้เอง การ เรียน”โลก” จบก็จบลงที่จิตอันนี้เอง! การเรียนธรรมจบก็จบโดยสมบูรณ์ที่ตรงนี้

“โลก” คือหมู่มสัตว์ สัตว์แปลว่า “ผู้ข้อง” ข้องอยู่ที่จิต ตัดขาดกันตรงนี้ เรียนรู้กัน ที่นี้ สาวกอรหัตตอรหันต์ก็เรียนรู้กันที่นี้อย่างเต็มใจ หมดปัญหา! ท่านเหล่านี้เป็นผู้แก้ ปัญหาตก ไม่มีสิ่งใดเหลือหลอเลย

พวกเราเป็นผู้รับเหมากรอกทุกซ์ทั้งมวล เป็นผู้รับเหมาปัญหาทั้งมวล แต่ไม่ยอมแก้ปัญหามีแต่จะกวาดต้อนเข้ามาแบกหามอยู่ตลอดเวลา กรอกทุกซ์จึงเต็มทีหัวใจอะไรก็ไม่เท่า เพราะไม่หนักเท่าหัวใจที่แบกกรอกทุกซ์ การแบกกรอกทุกซ์และปัญหาทั้งหลายมันหนักทีหัวใจ เพราะเรียนไม่จบ แบกแต่กรอกทุกซ์เพราะความลุ่มหลง!

เรื่อง “วิชา” คือ ความรู้จริงได้ปรากฏขึ้นแล้ว และทำลายสิ่งที่เป็นภัยทั้งหมดออกจากใจแล้ว ชื่อว่า ‘เป็นผู้เรียนจบ’ โดยหลักธรรมชาติ ไม่มีการเสกสรรปั้นยอทั้งที่หลอกตัวเองให้ลุ่มหลงเพิ่มเข้าไปอีก แต่การเรียน “ธรรมในดวงใจ” จบ เป็นการลบล้างความลุ่มหลงออกได้โดยสิ้นเชิงไม่มีซากเหลืออยู่เลย

คำว่า ‘ไตรภพ’ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ก็หมดปัญหาลงในขณะนั้น เพราะมันอยู่ที่ใจ “กามภพ” ก็คือจิตใจที่ก่อตัวด้วยสิ่งนั้น(กาม) “รูปภพ อรูปภพ” ก็คือสมมุติสิ่งนั้นๆ ในสามภพนี้ฝังอยู่ที่ใจ เมื่อใจได้ถอดถอนสิ่งเหล่านี้ออกไปแล้ว ก็เป็นอันหมดปัญหา นี่แก้ปัญหาก็ที่ตรงนี้ โลกนี้โลกหน้าอยู่ที่นี้ เพราะการก้าวไปในโลกไหนๆ ก็อยู่ที่นี้ จะก้าวไปรับทุกซ์มากน้อย ก็ตัวจิตนี้แล กงจักรเครื่องพัดผันมีอยู่ภายในใจนี้ไม่มีในที่อื่น

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนลงที่จุดอันถูกต้องเหมาะสมที่สุด คือใจ อันเป็นตัวการสำคัญ สิ่งทีกล่าวมาเหล่านี้มีอยู่กับใคร ถ้าไม่มีอยู่กับเราทุกๆ คน การแก้ถ้าไม่แก้ที่ตรงนี้จะไปแก้ที่ไหนกัน?

สัตว์โลกจำเป็นที่จะต้องไปตามโลกนั้นๆ ด้วยอำนาจแห่งกรรมดี-ชั่วที่มีอยู่กับใจ ผู้ที่จะไปสู่โลกสู่กองไฟนรกคือใจนี้ ถ้าไม่แก้ตรงนี้แล้วก็ไม่พ้นจะไปโดนกองไฟคือความทุกข์ร้อน ถ้าแก้ตรงนี้ได้แล้วก็ไม่มีปัญหาว่าไฟอยู่ที่ไหน เพราะรักษาตัวได้แล้ว มันก็มีเท่านั้น! เหล่านี้เป็นโลกหนักมากสำหรับมวลสัตว์ ปัญหาอะไรเกิดขึ้นมันก็เกิดขึ้นที่ตรงนี้ ว่า “ตายแล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ” “โลกหน้ามีไหม?” นรกมีไหม? สวรรค์มีไหม? “บาป บุญ มีไหม?”

ไปที่ไหนมีแต่คำถามว่า “นรก สวรรค์ มีไหม?” เราชี้เกียจจะตอบ ไม่ทราบจะตอบไปทำไมกัน ก็ผู้แบกนรก สวรรค์ ก็คือหัวใจซึ่งมีอยู่กับทุกคนอยู่แล้ว จะตอบไปให้เสียเวล่ำเวลาทำไมกัน เพราะเราไม่ได้เป็น “สมุห์บัญชีนรก สวรรค์ นี้”

แก้ตัวเหตุที่จะไปนรกสวรรค์นี่ซิ! แก้เหตุชั่วและบำรุงเหตุดี คำว่า “ทุกซ์” มันก็ไม่มี ถ้าแก้ถูกจุดแล้วมันจะผิดไปไหน! เพราะ “สวากขาตธรรม” สอนให้แก้ถูกจุด ไม่ผิดจุด! คำว่า “นียยานิกธรรม” ก็เป็นเครื่องนำผู้ที่ติดอยู่ในความทุกข์ร้อนด้วยอำนาจ

แห่งความลุ่มหลงออกไป ด้วย “สวากขตธรรม” อยู่แล้ว จะแก้ที่ไหนถ้าไม่แก้ที่จิต ปัญหาอันใหญ่โตก็มีอยู่ที่จิตนี้เท่านั้น ความรู้อันนี้แหละ หยาบก็อยู่กับความรู้นี้ ละเอียดก็อยู่กับความรู้นี้ ทำให้คนหยาบทำให้คนละเอียดก็คือความรู้นี้ เพราะกิเลส เป็นผู้หนุนหลัง ทำให้คนละเอียดใจละเอียด ก็เพราะความดีเป็นเครื่องหนุน ละเอียดจนกระทั่งสุดความละเอียดแล้วก็สุดสมมุติ ยุติด้วยความพ้นทุกข์ ไม่มีเชื้อสืบต่ออีกต่อไป

มีปัญหาที่มีคนมักถามอยู่เสมอว่า การแก้ความขี้เกียจจะแก้วิธีไหน? ถ้าจะเอาความขี้เกียจไปแก้ความขี้เกียจ มันก็เท่ากับสอนคนนั้นให้เป็นข้าศึกกับที่นอนหมอนมุ้ง ด้วยการนอนจนไม่รู้จักตื่น และเหมือนคนนั้นตายแล้วนั่นเอง เพราะความขี้เกียจมันทำให้อ่อนเปียกไปหมดเหมือนคนจะตายอยู่แล้ว จะเอาความขี้เกียจไปแก้ความขี้เกียจอย่างไรกัน เมื่อได้ที่นอนดีๆ ก็เป็นเครื่องกล่อมให้คนนอนจนแบบตายแล้วนั่นเอง ตายอยู่บนหมอน นะ! จะว่าย่างไร! ตื่นแล้วก็ยังไม่ยอมลุก ก็ความขี้เกียจมันเหยียบย่ำทำลายและบังคับไม่ให้ลุกนี้ การเอาความขี้เกียจไปแก้ความขี้เกียจมันก็เป็นอย่างนั้นแหละ

ถ้าเอาความขยันหมั่นเพียรเข้าไปแก้ ก็ลุกปั๊บปั๊บขึ้นมาสู้กัน ถ้ามีการต่อสู้มันก็มีหวังชนะจนได้ ถ้ายอมหมอบราบไปเลยมันก็มีแต่แพ้ทำเดียว แต่จะเรียกว่า “แพ้” หรือเรียกอะไรก็เรียกไม่ถูก เพราะไม่มีการต่อสู้จะว่าแพ้อย่างไรได้ ถ้ามีการต่อสู้ สู้เขาไม่ได้ เช่น คนนี้แพ้ คนนั้นชนะ แต่หนีทางต่อสู้ไม่มีเลย ยอมราบไปโดยถ้อยเดียว จะไม่ว่า “บ้อยกลางเรือนของกิเลส” จะว่าอะไร? มัน ก็บ้อยกลางเรือนของมันนั่นแหละ จะเอาความขี้เกียจจนเป็นบ้อยมันไปแก้กิเลส ก็ยิ่งกลับเสริมกิเลสให้มากมุนยิ่งขึ้นจะว่าย่างไร! โดยปกติมันก็เต็มหัวใจอยู่แล้ว จะส่งเสริมให้มากมายอะไรอีก จะเอาไปไว้ที่ตรงไหน? ใจก็มีดวงเดียว นอกจากจะแก้มันออกพอให้หายใจได้บ้าง ไม่ยอมให้มันนั่งทับนอนทับ จมูกจนหายใจไม่ได้ตลอดไป

จงปลดเปลื้องมันออกพอให้มองดูตัวเองได้บ้างว่า ‘โอ้โห! นับแต่เริ่มภาวนามาวันนี้เห็นเหลนของกิเลส คือตัวขี้เกียจ หลุดลอยจากตัวไปหนึ่งสะเก็ด เท่ากันกับสะเก็ดไม้หลุดออกจากต้นของมัน วันนี้พอดูตัวเองได้บ้าง ไม่มีแต่กิเลสเอาปากเอาจมูกไปใช้เสียหายหมด นำโมโห!”

ความขยันหมั่นเพียร ความอุตสาหะพยายาม โดยทางเหตุผลที่เกิดประโยชน์เป็นทางของปราชญ์ท่านดำเนินกัน แม้ยากลำบากเราก็สู้ เหมือนถอนหัวหนามออกจากเท้าของเรา เจ็บก็ต้องทนเอา ถ้าจะยอมให้มันฝังจมอยู่อย่างนั้น ฝ่าเท้าก็จะเน่าเฟะไปทั้งเท้าแล้วก้าวไปไหนไม่ได้เลย และเสียกระทั่งเท้าด้วย เพราะฉะนั้นเหตุผลมีอยู่อย่าง

เดียว คือต้องถอนหนามออกให้ได้! เจ็บขนาดไหนต้องอดทน ถอนหนามออกให้ได้ เหตุผลนี้ต้องยอมรับ เมื่อถอนออกหมดแล้วมันก็หมดพิษ ใส่ยาลงไปเท่าที่จะหายเจ็บ ไม่มีการกำเริบอีกต่อไปเหมือนที่หนามยังจมอยู่

กิเลสก็คือหัวหนามเราดี ๆ นี่เอง เราจะยอมให้มันฝังจมอยู่ในหัวใจตลอดเวลา มันก็ฝังจมอยู่อย่างนั้น ใจเน่าเฟะอยู่ใน “วิภังขาร” เป็นที่น่าเบื่อหน่ายรำคาญไม่มีที่สิ้นสุด เราต้องการอยู่หรือ? การเป็นคนเน่าเฟะนะ จงถามตัวเองอย่าไปถามกิเลส จะเพิ่มโทษเข้าอีก ถ้าไม่ต้องการต้องต่อสู้มัน เมื่อต่อสู้แล้วต้องมีทางชนะจนได้ หรือจะแพ้ก็ครั้งก็ตาม แต่จะต้องมีทางชนะมันครั้งหนึ่งจนได้ ลงชนะครั้งนี้ต่อไปก็ชนะไปเรื่อย ๆ ชนะ ๆ เรื่อยไปเลย กระทั่งไม่มีอะไรจะมาให้เราต่อสู้ เพราะกิเลสหมดประตูลูกแล้ว!

คำว่า “ชนะ” นั้นชนะอะไร! ก็ชนะความขี้เกียจด้วยความขยัน ชนะกิเลสด้วยวิริยธรรมนะซี แล้วก็พ้นจากทุกข์ นี่แหละการแก้ปัญหาเรื่องความเกิดตาย คือแก้ที่ดวงใจ มีจุดนี้เท่านั้นที่ควรแก้ที่สุด เป็นจุดที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เป็นจุดที่ถูกต้องในการแก้ แก้ที่ตรงนี้ แก้ที่อื่นไม่มีทาง จะสำคัญมันหมายถึงไปตั้งกับตั้งกลับ ก็แบกปัญหาพาเกิดพาตาย พาทุกข์พาลำบากไปอยู่นั่นแหละ จึงไม่ควรหาญคิดดันเดาเสียเวลาและตายเปล่า เพราะเป็น “อฐานะ” คือสิ่งเป็นไปไม่ได้ตามความคาดหมายดันเดา

ว่า “ทุกข์ไม่มี บุญบาปไม่มี หรือทุกข์มี บุญบาปมี” เราก็เสวยกันอยู่ทุกคนไม่มีการหลีกเลี่ยงได้ คำว่า ‘บาป’ ก็คือความเศร้าหมองความทุกข์ ‘คำว่าบุญ’ ก็คือความสุข ความสบายใจนั่นเอง ก็มีอยู่ในกายใจของคนทุกคนแล้วจะปฏิเสธอย่างไร? คำว่า “บุญ” ก็คือความสุขนั้นแลท่านให้ชื่อว่า ‘บุญ’ ความทุกข์ท่านให้ชื่อว่า ‘บาป’ ทั้งบุญทั้งบาปเราก็สัมผัสอยู่ทุกวันเวลา จะอยู่โลกนี้หรือไปโลกหน้าก็ต้องเจอ “บุญบาป” อยู่โดยดี!

นรกหรือไม่นรกก็ตามเถอะ ถ้ามีทุกข์อยู่เต็มกายเต็มใจแล้ว ใครอยากมาเกิดมาเจอละ? เราอยู่ด้วยกันอย่างนี้ จะไปถามเรื่องนรกนรกที่ไหนอีกเล่า เพราะอยู่ด้วยกันอย่างนี้ ทุกข์มันเผาอยู่ที่ไหนก็ร้อนเช่นเดียวกับไฟจี้มันแล จี้เข้าตรงไหนก็จี้เข้าซิ มันต้องร้อนเหมือนกันหมด จะว่านรกหรือไม่นรกก็ตามใจ แต่ใครก็ไม่ต้องการ เพราะความทุกข์อยู่กับตัว จะหาสวรรค์ที่ไหน? ให้อย่างยากในหัวใจละ

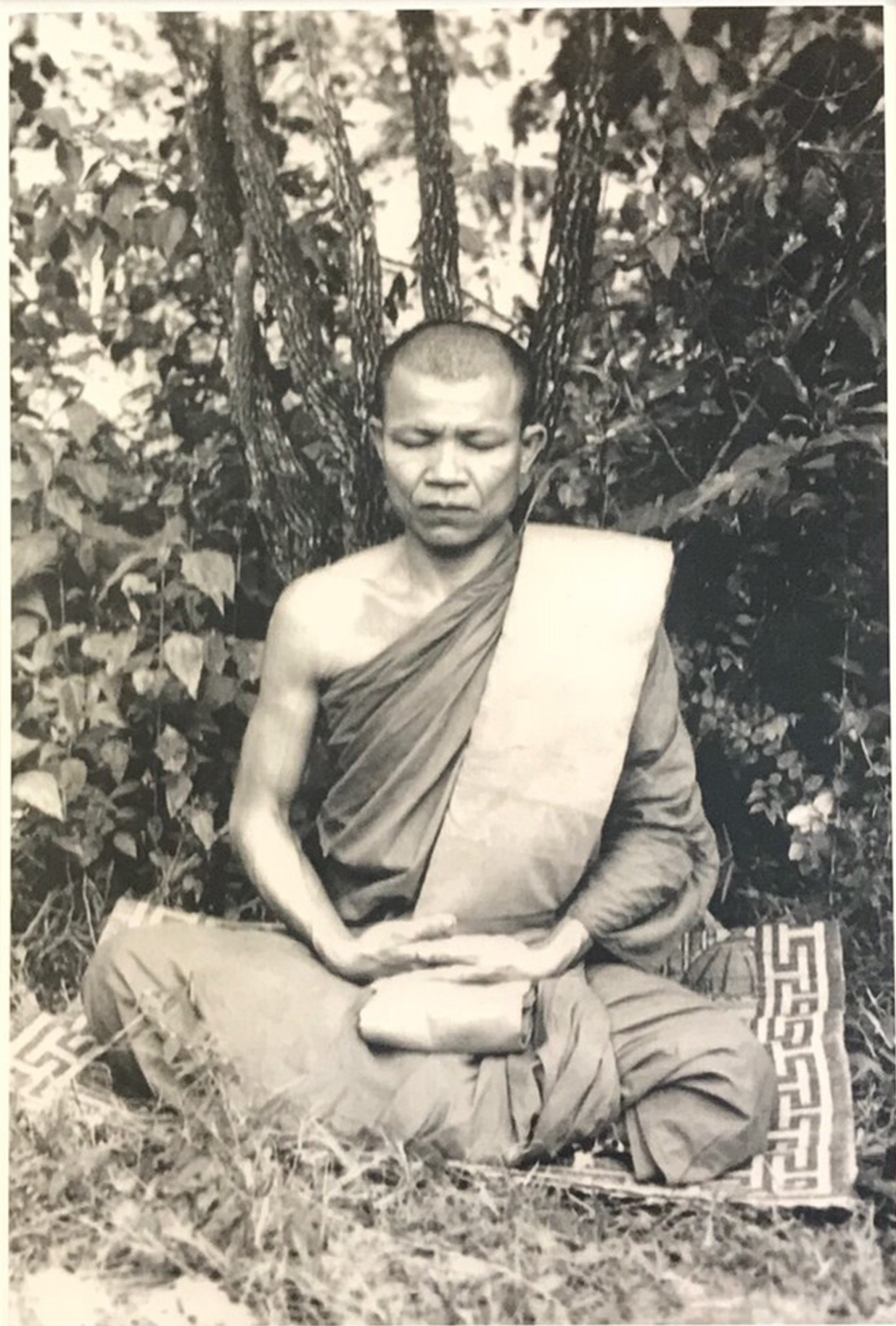
เจอความสุขซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรม เฉพาะอย่างยิ่งคือความสุขทางใจ นับตั้งแต่ความสงบเย็นใจขึ้นไปโดยลำดับ จนกระทั่งตั้งหลักตั้งฐานของจิตได้แน่นหนา มันคงภายในใจ แน่ใจในตัวเอง ยิ่งกว่านั้นเราได้หลุดพ้นไป แล้วจะไปถามหาที่ไหน

สวรรค์ นิพพานนะ ไม่จำเป็นต้องถาม เราอยู่กับใจของเรา เราเป็นเจ้าของใจ ซึ่งเป็น
ตัวเหตุตัวการอยู่อย่างชัดๆ และครองกันอยู่เวลานี้ จะไปหากันที่ไหนอีกชื่อนรกสวรรค์
นะ งมหาอะไร!

เราได้ตัวมันแล้วก็อยู่กับตัวนั้นซิ เรื่องก็มีเท่านั้น ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ได้
หลอกคนให้ลุ่มนวลคำนี้ เอาตัวจริงที่ตรงนี้!

เอาละ การแสดงก็เห็นว่าสมควรๆ

อุบายชำระจิตให้เป็นธรรม

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘

จิตที่ได้ชำระด้วยดีมีความผ่องใสเป็นประจำ ขณะที่เราอยู่ในสถานที่ที่เงียบ ๆ ไม่มีเสียงต่างๆ ปรากฏเลย เช่นเวลากลางคืนดึกสงัด จิตทั้งๆ ที่ไม่รวมไม่สงบลงเป็นสมาธิก็ตาม เมื่อกำหนดดูที่จุดแห่งความรู้นั้น จะเห็นว่าเป็นความละเอียดอ่อนมากที่สุดจนพูดอะไรไม่ถูก ความละเอียดนั้นเลยกลายเป็นเหมือนกับรัศมีแผ่กระจายไปรอบตัวและรอบทิศ สิ่งที่มากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ไม่ปรากฏในขณะนั้น ทั้งๆ ที่จิตไม่ได้รวม ไม่ได้เป็นองค์แห่งสมาธิ แต่เป็นฐานมั่นคงของจิตที่ชำระกันด้วยดีมาแล้ว แสดงความรู้ความสว่างามอ้อยอิ่งให้เด่นชัดอยู่ภายในตัวเอง

ความรู้ชนิดนี้เหมือนไม่มีร่างมีกายเป็นที่อาศัยอยู่เลย เป็นความรู้ที่ละเอียดมาก เเด่นอยู่เฉพาะตัว แม้จิตไม่รวมเป็นสมาธิก็ตาม เพราะความละเอียดของจิต เพราะความเด่นของจิต เลยกลายเป็นความรู้เด่นที่ไม่มีภาพนิมิตใดๆ มาปรากฏ รู้เด่นอยู่โดยลำพังตนเอง นี่เป็นระยะหนึ่งของจิต

อีกระยะหนึ่งจิตที่ได้ชำระด้วยดีแล้วนี้ยังเข้าสู่ความสงบ ไม่คิดไม่ปรุงอะไร พักกิจกรรมคือความกระเพื่อมความคิดความปรุงต่างๆ ภายในจิต พักโดยสิ้นเชิง เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ ที่เรียกว่า “จิตเข้าสู่ความสงบ” ยิ่งไม่มีอะไรๆ ปรากฏเลย จะปรากฏเฉพาะความรู้นั้นอย่างเดียว เหมือนครอบโลกธาตุไปหมด เพราะกระแสของจิตไม่เหมือนกระแสของไฟ กระแสของไฟมีที่สิ้นสุด มีระยะใกล้หรือไกลตามกำลังของไฟ เช่น แสงสว่างของไฟฟ้า ถ้าแรงเทียนสูงก็สว่างไปไกล แรงเทียนต่ำก็สว่างใกล้

แต่กระแสจิตนี้ไม่เป็นเช่นนั้น คำว่า “ใกล้ ไกล” ไม่มี ที่พูดได้ชัดๆ ก็ว่าไม่มี กาลสถานที่นั้นแหละ จิตครอบไปได้หมด ไกลก็เหมือนใกล้ ใกล้หรือไกลพูดไม่ถูก เห็นแต่ความรู้นั้นครอบไปหมดสุดขอบจักรวาล โลกทั้งโลกเลยปรากฏมีแต่ความรู้อันเดียวเท่านั้น เหมือนไม่มีอะไรเลยในความรู้สึก ทั้งที่ทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยมีก็มีอยู่ตามปกติของตน นี่แหละอำนาจของจิต กระแสของจิตที่ชำระสิ่งปิดบังมัวหมองออกไปแล้ว เป็นอย่างนั้น

ยิ่งจิตมีความบริสุทธิ์หมดจดด้วยแล้ว อันนี้ยิ่งพูดไม่ถูกเลย ไม่ทราบจะพูดจะคาดว่าอย่างไร เพราะไม่ใช่สิ่งที่คาดไม่ใช่สิ่งที่หมาย ไม่ใช่สิ่งที่จะนำมาพูดได้เช่นสมมุติ

ทั่วๆ ไป เนื่องจากสิ่งนั้นไม่ใช่สมมุติแล้ว เป็นวิสัยของผู้มิใช่สมมุติ รู้เรื่องความไม่ใช่สมมุติของตนเท่านั้น จึงนำมาพูดอะไรไม่ได้

ที่นี้โลกเต็มไปด้วยสมมุติ พูดอะไรก็ต้องมีภาพสมมุติขึ้นมาเปรียบเทียบกับทุก ๆ เรื่องไป เช่นเห็นจะเป็นอย่างนั้น เห็นจะเป็นอย่างนี้ หรือเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ คล้ายกับสิ่งนั้น เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น ยกคำว่า “นิพพาน” ขึ้นมาพูด เรื่องของกิเลสสามัญ คือจิตสามัญธรรมดาเรา จะต้องคิดว่านิพพานจะต้องกว้างขวางเว้งว่างไปหมด ไม่มีอะไรปรากฏอยู่ในนั้นเลย แต่ไม่ได้คิดในคำว่า “นิพพาน” ที่เป็นคำสมมุติที่ยังมีหลงเหลืออยู่ ดีไม่ดีก็อาจคิดไปว่า มีแต่ผู้คนที่บริสุทธิ์เดินชวักไขว่กันอยู่ในพระนิพพานนั้นเท่านั้น ซึ่งมีทั้งหญิงทั้งชายเพราะถึงความบริสุทธิ์ด้วยกัน มีแต่พวกที่บริสุทธิ์เท่านั้นเดินชวักไขว่กันไปมา หรือนั่งอยู่อย่างสะดวกสบายผาสุกเจริญ ไม่มีความโศกเศร้าเหงาหงอยเข้าไปเกี่ยวข้องกับพัวพันเหมือนโลกสมมุติเรา ที่เต็มไปด้วยความทุกข์ขุ่นวาย

ความจริงหาได้ทราบไม่ว่า ความที่ว่ามีผู้หญิงผู้ชายที่บริสุทธิ์เดินชวักไขว่ หรือนั่งอยู่ตามธรรมชาติตามธรรมดาของตน ด้วยความสุขความเกษม ไม่มีอะไรเข้าไปยุ่งกวนนั้น ก็เป็นสมมุติอันหนึ่ง ซึ่งเข้ากับ “วิมุตติ” นิพพานแท้ๆ ไม่ได้ การที่นำมากล่าวในสิ่งที่สุดวิสัยของสมมุติ แม้ผู้นั้นไม่สุดวิสัยแห่งความรู้ก็ตาม เป็นวิสัยแห่งความรู้ของตนด้วยดีก็ตาม แต่ไม่สามารถที่จะนำออกมาพูดได้ในทางสมมุติ พูดออกมาที่ดีความหมายไปผิดๆ ถูกๆ เพราะตามธรรมดาจิตก็คอยแต่จะผิดอยู่แล้ว หรือยังมีความผิดภายในตัวอยู่ พอแยบอะไรออกมาก็ต้องคาด และดันเดาไปตามความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องไม่แน่นอนเสมอไป

อย่างพระยมกพูดกับพระสารีบุตรว่า “พระอรหันต์ตายแล้วสูญ” เพราะพระยมกเป็นปุถุชนอยู่ พระสารีบุตรเป็นพระอรหันต์ และเป็นผู้ชี้แจงให้ฟังยังไม่ยอมเข้าใจ จนพระพุทธเจ้าเสด็จมาชี้แจงให้ฟังเสียเอง แม้เช่นนั้นถ้าจำไม่ผิดก็ปรากฏว่าพระยมกยังไม่เข้าใจตามความจริงที่ทรงชี้แจงนั้น ตามคัมภีร์ว่า พระยมกก็ดูเหมือนไม่ได้สำเร็จมรรคผลนิพพานอะไร แต่ต้องมีเหตุผลพระพุทธเจ้าจึงจะทรงแสดง หากไม่มีความหมายในการแสดงนั้นพระองค์จะไม่แสดงเลย เพราะธรรมบางอย่างแม้ผู้ฟังนั้นจะไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร แต่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องย่อมได้รับ วิสัยของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนั้น จะรับสั่งเรื่องอะไรออกมาต้องมีเหตุมีผล คือมีสิ่งที่จะได้รับประโยชน์สำหรับผู้ฟัง จึงจะทรงแสดงออกมา หากไม่มีอะไรเลยก็ไม่ทรงแสดง

นี่เป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าที่พร้อมด้วยเหตุด้วยผล รู้อบขอบเขตทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่พูดไปแบบปาวๆ เปล่าๆ เหมือนโลกทั่วๆ ไป เพราะฉะนั้นในเวลารับสั่งอะไรกับพระยมกนั้น เราชักลืมนเสียแล้ว เพราะผ่านเรื่องนี้มานานแล้ว จนลืมนว่ามีใครได้ผล

บ้างในเวลานั้น หรือว่าพระยมก็ได้ นี่สงสัยไม่แน่ใจแล้ว เรามาถือเอาตอนที่ว่า “พระอรหันต์ตายแล้วสูญ” เป็นธรรมอันสำคัญก็แล้วกัน

พระองค์ทรงแสดงว่า “พระอรหันต์เป็นรูปหรือถึงตายแล้วสูญจากรูป พระอรหันต์เป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ” หรือ พระอรหันต์เป็น ดิน น้ำ ลม ไฟหรือ เมื่อตายแล้วจึงได้สูญจากสิ่งนั้นๆ” รับสั่งถามไปเรื่อย สรุปความแล้วว่า รูปไม่เที่ยง รูปก็สลายไป, เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง ก็มีความสลายไป เมื่อเรื่องของสมมุติ เป็นไปตามสมมุติอย่างนั้น

ส่วนเรื่องของ “วิมุตติ” คือเรื่องของความบริสุทธิ์ จะให้เป็นอย่างนั้นไม่ได้ เพราะไม่ใช่อันเดียวกัน จะนำเรื่อง “วิมุตติธรรม” หรือ “วิมุตติจิต” เข้ามาละเล้าหรือมาบวกกับขันธห้าซึ่งเป็นเรื่องของสมมุติย่อมไม่ถูก ไม่ใช่ฐานะจะเป็นไปได้ ขันธห้าเป็นสมมุติขั้นหนึ่ง จิตแบบเป็น “สามัญจิต” ก็เป็นสมมุติขั้นหนึ่ง

ความละเอียดของจิต ละเอียดจนอัศจรรย์ แม้ขณะที่ยังมีสิ่งพัวพันอยู่ ก็ออกแสดงความอัศจรรย์ตามชั้นภูมิของตนให้เห็นได้อย่างชัดเจน ยิ่งสิ่งที่พัวพันทั้งหลายหมดไปแล้ว ก็จิตนั้นแลเป็นดวงธรรม หรือธรรมนั้นแลคือจิต หรือจิตนั้นแลคือธรรม ธรรมทั้งแท่งก็คือจิตทั้งดวง จิตทั้งดวงก็คือธรรมทั้งแท่งอยู่โดยดี ที่นี้ก็สมมุติอะไรไม่ได้ เพราะเป็นธรรมล้วนๆ แล้ว แม้ท่านจะครองขันธอยู่ ธรรมชาตินั้นก็เป็นอย่างนั้นโดยสมบูรณ์

ขันธก็เป็นขันธอยู่อย่างพวกเราๆ ท่านๆ นี่เอง ใครมีรูปลักษณะมีกิริยามารยาท มีจริตนิสัยอย่างใด ก็แสดงออกตามจริตนิสัยของตน ตามเรื่องของสมมุติที่มีการแสดงตัวอย่างนั้น จึงนำมาละเล้าให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ธรรมชาติของ “วิมุตติ” นั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง

ขันธโลกก็เป็นอีกโลกหนึ่ง แม้ใจที่บริสุทธิ์จะอยู่ในโลกแห่งขันธ ก็เป็น “จิตวิมุตติ” อยู่ตลอดเวลา จะเรียกว่า “โลกุตระจิต” ก็ไม่ผิด เพราะอยู่เหนือสมมุติคือธาตุขันธแล้ว

“โลกุตระธรรม” คือธรรมเหนือโลก ท่านถึงทราบได้ในเรื่องความสืบทอดของจิต เมื่อชำระเข้ามาโดยลำดับๆ ย่อมเห็นเงื่อนต้นเงื่อนปลาย เห็นการแสดงออกของจิตว่าหนักไปทางใด ยังมีอะไรเป็นเครื่องให้สืบทอดหรือเกี่ยวข้องกันอยู่ ท่านก็ทราบ ท่านทราบชัด เมื่อทราบชัดท่านก็หาวิธีตัดวิธีปลดเปลื้องสิ่งที่สืบทอดนั้นออกจากจิตโดยลำดับ

เวลากิเลสมันหนาแน่น ภายในจิตมืดดำไปหมด ระยะนี้ไม่ทราบว่าเป็นอะไร และสิ่งที่มาเกี่ยวข้องพัวพันคืออะไร เลยถือเป็นอันเดียวกันหมด ทั้งสิ่งที่มาข้องทั้งตัวจิตเองคละเคล้าเป็นอันเดียวกัน ไม่มีทางทราบได้ ต่อเมื่อได้ชำระสะสางไปโดยลำดับๆ จึงมีทางทราบได้เป็นระยะๆ ไป จนทราบได้อย่างชัดเจนว่า เวลานี้จิตยังมีอะไรอยู่ในตัวมากน้อย แม้ยังมีอยู่นิดก็ทราบว่ามีอยู่นิด เพราะความสืบทอดให้เห็นชัดเจนว่า นี่คือเชื้อที่จะทำให้ไปเกิดในสถานที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งบอกอยู่ภายในจิต เมื่อได้ทราบชัดอย่างนี้ก็ต้องพยายามแก้ไข ด้วยวิธีการต่างๆ ของสติปัญญา จนกระทั่งสิ่งนั้นขาดไปจากจิตไม่มีอะไรติดต่อกันแล้ว จิตก็เป็นจิตที่บริสุทธิ์ล้วนๆ หมดทางติดต่อ เห็นได้อย่างชัดเจนแล้ว นี่คือ “ผู้หลุดพ้นแล้ว” นี่คือผู้ไม่ได้ตาย

เพราะการปฏิบัติจริง เป็นผู้รู้จริง ๆ ตามหลักความจริง เห็นได้ชัดเจนประจักษ์ใจ ท่านพูดจริงทำจริงและรู้จริง แล้วนำสิ่งที่รู้จริงเห็นจริงออกมาพูด จะผิดไปได้อย่างไร! พระพุทธเจ้าของเราแต่ก่อนพระองค์ก็ไม่ทรงทราบว่าเคยเกิดมาก็ภพก็ชาติ เกิดเป็นอะไรบ้าง แม้ปัจจุบันจิตมีความติดต่อกับอะไรบางอย่าง เพราะกิเลสมีมากต่อมาก ในระยะนั้นพระองค์ก็ยังไม่ทราบได้เหมือนกัน

ต่อเมื่อทรงบำเพ็ญ จนกระทั่งตรัสรู้เป็นธรรมทั้งดวงขึ้นมาในพระทัยแล้ว จึงทราบได้ชัด เมื่อทรงทราบอย่างชัดเจนแล้ว จึงทรงนำความจริงอันนั้นออกมาประกาศธรรมสอนโลก และใครผู้ที่จะสามารถรู้ธรรมประเภทนี้ได้อย่างรวดเร็ว ก็ทรงเล็งญาณทราบ ดังท่านทราบว่าดาบสองและปัญจวัคคีย์ทั้งห้า มีอุปนิสัยพร้อมจะบรรลุธรรมอยู่แล้ว เป็นต้น แล้วเสด็จมาโปรดปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ก็สมพระประสงค์ที่ทรงกำหนดทราบด้วยพระญาณไว้แล้ว

ท่านเหล่านี้ก็ได้บรรลุธรรมเป็นขั้นๆ โดยลำดับ จนกระทั่งบรรลุธรรมเป็น “พระชินาสพ” ด้วยกันทั้ง ๕ องค์ เพราะเอาของจริงออกมาแสดงต่อผู้มุ่งความจริงอยู่ด้วยกันอย่างเต็มใจอยู่แล้ว จึงรับกันได้ง่าย ผู้ต้องการหาความจริงกับผู้แสดงความจริงสมดุลกกันแล้ว เมื่อแสดงออกตามหลักความจริง ผู้นั้นจึงรับได้อย่างรวดเร็ว และรู้ตามพระองค์เป็นลำดับจนรู้แจ้งแทงตลอด บรรดากิเลสที่มีอยู่มากน้อยสลายตัวไปหมด คำว่า “วิภูจักร” ลงได้อย่างหายห่วง นี่แลผู้รู้จริงเห็นจริงแสดงธรรม ไม่ว่าจะเป็นแง่ธรรมเกี่ยวกับทางโลกหรือทางธรรม ย่อมเป็นที่แน่ใจได้ เพราะเห็นมาด้วยตา ได้ยินมาด้วยหู ได้สัมผัสด้วยใจตัวเอง แล้วนำมาพูดจะผิดไปไหน ผิดไม่ได้ เช่นรสเค็ม ได้ทราบที่ลิ้นแล้วว่าเค็ม พูดออกมาจากความเค็มของเกลื่อนนั้นจะผิดไปไหน รสเผ็ด พริกมันเผ็ด มาสัมผัสลิ้นก็ทราบแล้วว่าพริกนี้เผ็ด แล้วพูดออกด้วยความจริงว่าพริกนี้เผ็ด จะผิดไปที่ตรงไหน

การรู้ธรรมก็เหมือนกัน ปฏิบัติถึงขั้นที่ควรรู้ต้องรู้เป็นลำดับลำดับ ธรรมหรือการละกิเลสย่อมเป็นไปในขณะเดียวกันนั้น กิเลสสลายตัวลงไป ความสว่างที่ถูกปิดบังอยู่นั้น ก็แสดงขึ้นมาในขณะเดียวกันกับกิเลสสลายตัวไป ความจริงได้ปรากฏอย่างชัดเจน กิเลสซึ่งเป็นความจริงอันหนึ่งก็ทราบอย่างชัดเจน แล้วตัดขาดได้ด้วย “มรรค” อันเป็นหลักความจริง คือสติปัญญา แล้วนำมาพูดมาแสดงเพื่อผู้ฟังด้วยความตั้งใจต้องเข้าใจ

ธรรมเหล่านี้พระองค์แสดงไว้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ ไม่ได้นอกเหนือไปจาก “เบญจชั้นนี้ของเรา” มีใจเป็นประธานสำหรับรับผิดชอบชั่วดีทุกสิ่งที่มาเกี่ยวข้องสัมผัส ธรรมแม้จะมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ก็ตาม ท่านแสดงไปตามอาการของจิต อาการของกิเลส อาการของธรรม เพื่อบรรดาสัตว์ที่มีนิสัยต่างๆ กัน จึงต้องแสดงออกอย่างกว้างขวางถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับจิตนิสัยนั้นๆ จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติและแก้ไขตนเองในวาระต่อไป และควรจะทราบไว้ว่า ผู้ฟังธรรมจากผู้รู้จริงเห็นจริง ควรจะแก้กิเลสอาสวะได้ ในขณะระดับธรรมจากพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ หรือครูอาจารย์ทั้งหลาย โดยไม่เลือกกาลสถานที่

ธรรมทั้งหลายรวมถึงจิต จิตเป็นภาชนะที่เหมาะสมอย่างยิ่งในธรรมทุกชั้น การแสดงธรรมมีอะไรเป็นเครื่องเกี่ยวเนื่องพัวพันกันอยู่ ที่จำต้องพูดถึงสิ่งนั้นๆ เพื่อความเข้าใจและปล่อยวาง สำหรับผู้ฟังทั้งหลายก็มีธาตุขันธ์ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสภายนอกอันหาประมาณมิได้ เข้ามาเกี่ยวข้องกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา ซึ่งเป็นภายในตัวเรา จึงต้องแสดงทั้งภายนอกแสดงทั้งภายใน เพราะจิตหลงและติดได้ทั้งภายนอกและภายใน รักได้ชังได้ทั้งภายนอกภายใน

เมื่อแสดงให้เห็นทราบตามเหตุผลทั้งข้างนอกข้างในตามหลักความจริง จิตที่ใคร่ครวญหรือพิจารณาตามหลักความจริงอยู่โดยเฉพาะแล้ว ต้องทราบได้โดยลำดับและปล่อยวางได้ เมื่อทราบสิ่งใดแล้วก็ยอมปล่อยวางสิ่งนั้น และหมดปัญหาในการที่จะพิสูจน์พิจารณาอีกต่อไป คือสิ่งใดที่เข้าใจแล้ว สิ่งนั้นก็หมดปัญหา เพราะเมื่อเข้าใจแล้วก็ปล่อยวางสิ่งนั้นๆ ปลดปล่อยไปเรื่อยๆ เพราะความเข้าใจถึงความจริงของสิ่งนั้นๆ โดยสมบูรณ์แล้ว

การพิจารณาธรรมในขั้นที่ควรแคบก็แคบ ในขั้นที่ควรกว้างก็ต้องกว้างขวางเต็มภูมิจิตภูมิธรรม ดังนั้นใจของนักปฏิบัติธรรมที่ควรให้อยู่ในวงแคบ ก็ต้องจำกัดให้อยู่ในวงนั้น เช่น การอบรมในเบื้องต้น จิตมีแต่ความว่าวุ่นวุ่นอยู่ตลอดเวลาหาความสงบสุขไม่ได้ จึงต้องบังคับให้จิตอยู่ในวงแคบ เช่น ให้อยู่กับคำบริกรรม “พุทโธ” หรือลมหายใจเข้าออก เป็นต้น เพื่อจะตั้งตัวได้ด้วยบทบริกรรม เพื่อความสงบนั้น

เป็นบาทเป็นฐานหรือเป็นรากฐานของใจพอตั้งตัวได้ในการปฏิบัติต่อไป จึงต้องสอนให้จิตมีความสงบจากอารมณ์ต่างๆ ด้วยธรรมบทใดบทหนึ่งตามจริตชอบไปก่อน พอเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจทางความสงบ

เมื่อจิตได้รับความสงบเพราะธรรมบทนั้นๆ พอเป็นปากเป็นทางแล้ว ก็เริ่มพิจารณาพิจารณาปัญญา ความรู้ก็ค่อยแตกแขนงออกไปโดยลำดับ หรือตีวงกว้างออกไปจนไม่มีประมาณ เมื่อถึงกาลอันควรที่จะพักจิตด้วยสมาธิภาวนา ก็กำหนดทาง “สมถะ” ด้วยบทธรรมดั่งที่เคยทำมาแล้ว โดยไม่ต้องสนใจทางด้านปัญญาแต่อย่างใด ในขณะนั้นตั้งหน้าตั้งตาทำความสงบด้วยธรรม บทที่เคยเป็นคู่เคียงของใจ หรือที่เคยได้ปฏิบัติเพื่อความสงบมาแล้ว กำหนดธรรมบทนั้นเข้าไปโดยลำดับ ด้วยความมีสติควบคุม จนปรากฏเป็นความสงบขึ้นมา แล้วมีความสุขความเย็นใจ เรียกว่า “การพักผ่อนหย่อนจิตด้วยสมาธิภาวนา”

เมื่อจิตถอนออกจากการพักสงบนั้นแล้ว ปัญญาก็ต้องคลี่คลายพิจารณาดูสิ่งต่างๆ อันใดที่ควรพิจารณาในระยะใดเวลาใด ก็พิจารณาในเวลานั้นๆ จนเป็นที่เข้าใจ เมื่อปัญญาได้เริ่มไหวตัวเพราะพลังคือสมาธิเป็นเครื่องหนุนแล้ว ปัญญาจะต้องทำการพิจารณาอย่างกว้างขวางโดยลำดับๆ ตอนนี้อนุญาจะกว้างก็กว้าง ธรรมจะว่ากว้างก็กว้างตอนนี้อนุญญามีความเฉลียวฉลาดมากน้อยเพียงใด ก็ยังพิจารณากระจายออกไปจนรู้เหตุรู้ผลในสภาวะธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วหายสงสัยและปล่อยวางไปโดยลำดับ ตามขั้นของสติปัญญาที่ควรแก่การถอดถอนกิเลสประเภทนั้นๆ ออกจากใจเป็นลำดับๆ ไป

จิตค่อยถอนตัวเข้ามาสู่วงแคบเท่าที่เห็นจำเป็นโดยลำดับ ไม่ต้องถูกบังคับเหมือนแต่ก่อน ก็เมื่อพิจารณารู้ตามความเป็นจริงแล้ว จะไปพัวพันไปกังวลกับสิ่งใดอีกเล่า เท่าที่กังวลุนวายนั่น ก็เพราะความไม่เข้าใจจึงได้เป็นเช่นนั้น เมื่อเข้าใจด้วยปัญญาที่ได้พิจารณาคลี่ยคลายเห็นความจริงของสิ่งนั้นๆ แล้ว จิตก็ถอยและปล่อยกังวลเข้ามาเรื่อยๆ จนกลายเป็นวงแคบเข้ามา ๆ จนถึงธาตุถึงขั้นถึงจิตตัวเองโดยเฉพาะ ระยะนี้จิตทำงานในวงแคบ เพราะตัดภาระเข้ามาโดยลำดับแล้ว

ธาตุขั้นนี้มีอะไรบ้าง? แจงลงไป ทั้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พิจารณาจนหายสงสัยในเงื่อนไขหนึ่งเงื่อนไขก็ตาม เช่น พิจารณาในรูป เรื่องเวทนานั้นก็เป็นอันเข้าใจไปตามๆ กัน หรือพิจารณาเวทนา ก็วิ่งมาถึงรูป ถึงสัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีลักษณะเช่นเดียวกัน เพราะออกจากกระแสนี้เหมือนกัน สรุปความแล้วขั้นนี้ทั้งห้าท่านก็บอกว่า “เป็นคลังแห่งไตรลักษณ์ หรือเป็นกองแห่งไตรลักษณ์” ทั้งสิ้นอย่างสมบูรณ์อยู่แล้ว

มีสิ่งใดที่ควรจะต้องเอา รูปธาตุรูปขันธ์ รูปทั้งปวง ก็เป็นกองแห่งธาตุอยู่แล้ว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่าง ก็เป็นเพียงนามธรรม ปราภฏ “ยิบเย็บๆ” แล้วหายไป ในขณะที่ จะถือเป็นสาระแก่นสารอะไรจากสิ่งเหล่านี้เล่า ปัญญา หยั่งทราบเข้าไปโดยลำดับคือทราบความจริง และซึ่งถึงจิตจริง ๆ แล้วก็ปล่อยวางด้วยความรู้ซึ่งนั้น คือปล่อยวางอย่างถึงใจ เพราะรู้อย่างถึงใจก็ปล่อยอย่างถึงใจ งานก็แคบเข้าไป ๆ ตามความจำเป็นของการทำงานทางด้านปัญญา

นี่แหละการพิจารณาและรู้วิถีทางเดินของจิต ที่ไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์ต่าง ๆ ย่อมทราบเข้ามาและปล่อยวางเข้ามาโดยลำดับ ตัดทางเสือโคร่งที่เคยออกเที่ยวหากิน ดังท่านว่าไว้ในหนังสือธรรมบทหนึ่ง “ตัดทางเสือโคร่งออกเที่ยวหากิน” คือออกจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไปเที่ยวเกี่ยวข้องกับทางรูป ทางเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วกว้านเอาอาหารที่เป็นพิษเข้ามาเผาใจ ปัญญาจึงต้องเที่ยวพิจารณาตามรูป ตามเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพื่อตัดทางเสือโคร่งที่เคยหากิน โดยการคิดค้นเข้าไป ๆ ตามสายทางเสือโคร่งเสือดาวที่ชอบเที่ยวทางนี้ ท่านว่า คั่นเข้ามาตัดทางของมันเข้ามา จนกระทั่งเอาเสือโคร่งเข้าใส่กรงได้ คือ “อวิชชา” ที่เปรียบเหมือนเสือโคร่งเข้ารวมตัวในจิตดวงเดียว กิเลสอาสวะทั้งมวลรวมลงในจิตดวงเดียว กิ่งก้านสาขาตัดขาดไปหมด เหลือแต่จิต กิเลสอยู่ในจิตดวงเดียว ไม่มีที่ออกเที่ยวพ่นพ่ายหาอาหารกินได้ตั้งแต่ก่อน

“จิตอวิชชา” นี้จะว่าเป็นเหมือนลูกฟุตบอลก็ได้ เพราะปัญญาคลีคลายถีบเตะไปเตะมาจนแตกแหลกละเอียด คือกิเลสอวิชชาแตกกระจายภายในนั้น จิตขั้นนี้เป็นขั้นรวมตัวของกิเลส ขณะที่ถูกปัญญาคลีคลายไปมา จึงเหมือนลูกฟุตบอลถูกถีบถูกเตะนั้นแหละ ถูกเตะไปเตะมาอยู่ในวงขันธ์เสียจนแตกกระจายด้วยปัญญา เมื่อจิตที่เป็น “สมมุติ” แตกกระจายไป จิตที่เป็น “วิมุตติ” ก็แสดงตัวขึ้นมาอย่างเต็มที่

ทำไมจึงเรียกว่า “จิตเป็นสมมุติ” กับ “จิตเป็นวิมุตติ” เล่า? มันกลายเป็นจิตสองดวงอย่างนั้นหรือ? ไม่ใช่อย่างนั้น! จิตดวงเดียวนั้นแหละที่มี “สมมุติ คือกิเลสอาสวะครอบอยู่นั้น” เป็นจิตลักษณะหนึ่ง แต่เมื่อได้ถูกชำระขี้ขมด้วยปัญญาจนจิตลักษณะนั้นแตกกระจายไปหมดแล้ว ส่วนจิตแท้ธรรมชาติที่ทนต่อการพิสูจน์ไม่ได้สลายไปด้วย สลายไปแต่สิ่งที่เป็น “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ที่แทรกอยู่ในจิตเท่านั้น เพราะกิเลสอาสวะแม้จะละเอียดเพียงใดก็ตาม มันก็เป็น “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” และเป็น “สมมุติ” อยู่โดยดีนั้นแล

เมื่อสิ่งนี้สลายไป จิตแท้เหนือสมมุติจึงปรากฏตัวอย่างเต็มที่ ที่เรียกว่า “วิมุตติจิต” สิ่งนี้แลท่านเรียกว่า “จิตบริสุทธิ์” ขาดจากความสืบทอดเกี่ยวเนื่องใดๆ ทั้งสิ้น เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ ที่บริสุทธิ์สุดส่วนอย่างเดียว

ความรู้ล้วนๆ นี้ เราพูดไม่ได้ว่าเป็นจุดอยู่ ณ ที่ใดในร่างกายเรา แต่ก่อนเป็นจุดเด่นรู้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น สมาธิ เราก็อธิบายว่าอยู่ในท่ามกลางอก ความรู้เด่นอยู่ตรงนั้น ความสงบเด่นอยู่ตรงนั้น ความสว่างความผ่องใสของจิตเด่นอยู่ตรงนั้นอย่างชัดเจนโดยไม่ต้องไปถามใคร บรรดาท่านผู้มีจิตสงบเป็นฐานแห่งสมาธิแล้ว จะปรากฏชัดเจนว่า จุดผู้รู้เด่นอยู่ในท่ามกลางอกนี้จริงๆ ทั้งสิ้น ไม่มีการถกเถียงกันว่า อยู่มันสมอง เป็นต้น ดังที่ผู้ไม่เคยรู้เห็นทางด้านสมาธิภาวนาพูดกัน หรือถกเถียงกันเสมอในที่ทั่วไป

ทีนี้เวลาจิตนี้กลายเป็นจิตที่บริสุทธิ์แล้ว จุดนั้นหายไป จึงพูดไม่ได้ว่าจิตอยู่เบื้องบน เบื้องล่าง หรืออยู่สถานที่ใด เพราะเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ด้วย เป็นความรู้ที่ละเอียดสุขุมเหนือสมมุติใดๆ ด้วย แม้เช่นนั้นก็ยังแยกเป็นสมมุติมาพูดว่า “ละเอียดสุด” ซึ่งไม่ตรงต่อความจริงนั้นนักเลย คำว่า “ละเอียดสุด” นี้มันต้องเป็นสมมุติอันหนึ่งนะซิ พูดไม่ได้ว่าอยู่สูงอยู่ต่ำ มีจุดมีต่อมอยู่ที่ไหน ไม่มีเลย! มีแต่ความรู้เท่านั้นไม่มีอะไรเข้าไปแทรกซึม แม้จะอยู่ในธาตุในชั้นซึ่งเคยคละเคล้ากันมาก่อน ก็ไม่เป็นเช่นนั้นอีกแล้ว กลับเป็นคนละโลกไปแล้ว!

ทราบได้อย่างชัดเจน ชั้นก็เป็นชั้น จิตก็เป็นจิต กายก็เป็นกาย เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มีอยู่ภายในร่างกายนี้ ก็เป็นชั้นแต่ละอย่างๆ ส่วนเวทนาในจิตนั้นไม่มี นับแต่จิตได้หลุดพ้นกิเลสทั้งมวลไปแล้ว เพราะฉะนั้นคำว่า “ไตรลักษณ์” ได้ก็ตามซึ่งเป็นตัวสมมุติ จึงไม่มีในจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นไม่มีการเสวยเวทนา นอกจาก “ปรม สุข” อันเป็นธรรมชาติของตัวเอง และคำว่า “ปรม สุข” ไม่ใช่สุขเวทนา

ที่ท่านว่า “นิพพาน ปรม สุข” พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง คำว่า “สุขอย่างยิ่ง” นั้นไม่ใช่สุขเวทนา เหมือนเวทนาของจิตที่ยังมีกิเลส และเวทนาของกายซึ่งเป็นสุขเป็นทุกข์แสดงอยู่เสมอๆ “ปรม สุข” นั้นไม่ใช่เวทนาเหล่านี้ ท่านนักปฏิบัติพึงทราบอย่างถึงใจ และปฏิบัติให้รู้ด้วยตัวเองนั้นและจะหมดปัญหา สมดังธรรมท่านว่า “สนธิภูริโก” ซึ่งไม่ทรงผูกขาดไว้โดยเฉพาะพระองค์ผู้เดียว

จิตที่ “บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้ว” เราจะเรียกว่า “จิตมีเวทนา” จึงเรียกไม่ได้ จิตนี้ไม่มีเวทนา คำว่า “ปรม สุข” นั้น เป็นสุขในหลักธรรมชาติแห่งความบริสุทธิ์ จึงหา อนิจจัง ทุกข์ อนตตา เข้าไปแทรกใน “ปรม สุข” นั้นไม่ได้

นิพพานเที่ยง ปรม สุข เที่ยง อันเดียวกัน ท่านว่า “นิพพานเที่ยง ปรม สุข ก็เที่ยง ปรม สุขุญ ก็เที่ยง เป็นอันเดียวกัน” แต่สัจจะแบบพระนิพพานที่นอกสมมุติ ไม่ได้สัจจะแบบโลกสมมุติกัน

จะพูดอะไรแยกอะไรก็ได้ถ้ารู้ประจักษ์ใจแล้ว ถ้าไม่เข้าใจพูดวันยังค่ำก็ผิดวันยังค่ำไม่มีทางถูก เพราะจิตไม่ถูก พูดออกมาด้วยความเข้าใจว่าถูกตามอรรถตามธรรมเพียงใดก็ตาม แต่จิตผู้แสดงตัวออกมานั้นไม่ถูกอยู่แล้ว จะถูกได้อย่างไร เหมือนอย่างเราเรียกคำว่า “นิพพาน ปรม สุข นิพพาน ปรม สุขุญ” เรียกจนติดปากติดใจก็ตาม จิตก็คือจิตที่มีกิเลสอยู่นั่นแล มันถูกไปไม่ได้ เมื่อจิตไม่พาดูกเสียอย่างเดียวอะไรก็ถูกไปไม่ได้!

พอจิตถูกเสียอย่างเดียว ไม่พูดก็ถูก เพราะธรรมชาตินั้นถูกอยู่แล้ว พูดหรือไม่พูดก็ถูก เมื่อถึงขั้นที่ถูกแล้วไม่มีผิด นี่แหละความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ศาสนธรรม

พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนถึงภุมินีเท่านั้น ไม่ทรงสอนอะไรต่อไปอีก หมตสมมุติ หมตบัญญัติ หมตกิเลส หมตทุกข์ ด้วยประการทั้งปวง! จึงไม่ทรงแสดงอะไรต่อไปอีก เพราะถึงจุดที่มุ่งหมายอย่างเต็มที่แล้ว หรือเต็มภูมิของจิตของธรรมแล้ว

ในเวลาจะปรินิพพานทรงแสดงพระโอวาท เรียกว่า “ปัจฉิมโอวาท”ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราเตือนท่านทั้งหลาย สังขารมีความเกิดขึ้นและดับไปตลอดเวลา ท่านทั้งหลายจงพิจารณาสังขารที่เจริญขึ้นแล้วเสื่อมไป หรือเกิดแล้วดับไปด้วยความไม่ประมาทเถิด!”

เท่านั้น แล้วปิดพระโอษฐ์ไม่รับสั่งอะไรอีกต่อไปเลย

ในพระโอวาทที่เป็นขนาดนั้น “ปัจฉิมโอวาท” แล้ว เราจะถือหรือเข้าใจคำว่า “สังขาร” นี่เป็นสังขารประเภทใด โดยแยกออกเป็น สังขารภายนอกหรือสังขารภายในก็ได้ไม่ผิด

แต่ในขณะนั้นส่วนมากแน่ใจว่า มีแต่พระสงฆ์ผู้เป็นนักปฏิบัติที่มีภูมิจิตภูมิธรรมสูงทั้งนั้น นับแต่พระอรหันต์ลงมา ที่เข้าเฝ้าพระองค์ในขณะที่ประทาน “ปัจฉิมโอวาท” ในปัจฉิมยามนั้น

หลักใหญ่จึงคิดว่า พระองค์ประทานเพื่อสังขารภายในที่คิดปรุงอยู่ภายในจิต ครอบงำจิตอยู่ตลอดเวลา ให้พิจารณาถึงความเกิดดับแห่งสังขารอันนั้น ด้วยความไม่ประมาท คือพิจารณาด้วยสติปัญญาอยู่ตลอดเวลาอันเอง สังขารอันนี้ครอบโลกธาตุ!

ถ้าเราจะแยกไปเป็น “สังขารภายนอก” ก็ได้ เช่น ต้นไม้ ภูเขา สัตว์ บุคคล ก็ได้ แต่ไม่เหมาะกับภูมิพระสงฆ์ที่สันนิบาตอยู่ในที่นั้น และไม่เหมาะกับกาลเวลาที่เป็นเวลาสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่จะปรินิพพาน แล้วประทานพระโอวาทอันเป็นยอดคำสอนในวาระสุดท้ายให้แก่พระสงฆ์ในขณะนั้น

การแสดงปัจฉิมโอวาทเกี่ยวกับเรื่องสังขารในขณะที่จะปรินิพพานนั้น จึงควรหมายถึงสังขารที่ละเอียดที่สุดที่มีอยู่ภายในใจโดยเฉพาะ เมื่อทราบ “สังขารภายใน” นี้ชัดเจนแล้ว ทำไมจะไม่ทราบรากฐานของสังขารนี้ว่ามันเกิดขึ้นมาจากอะไร ก็ต้องหยั่งเข้าไปถึง ‘บ่อแห่งวัฏจักร’ คือ “จิตตวิชา” อันเป็นทางที่จะหยั่งเข้าไปในจุดสำคัญนั้น ผู้ที่อยู่ในภูมินั้นจะต้องทราบ ผู้ที่กำลังก้าวเข้าไปโดยลำดับลำดับที่ยังไม่ถึงภูมินั้นสนิท ก็ทราบชัดเจน เพราะกำลังพิจารณาอยู่แล้ว ซึ่งเป็นพระโอวาทในท่ามกลางเหตุการณ์อันสำคัญอย่างยิ่งด้วย

นี่คิดว่าเหมาะกับโอกาสและเวลาเวลาที่พระองค์ประทานพระโอวาท เพราะเหตุใด เพราะปกติของจิตที่ได้พิจารณา มีภูมิธรรมสูงขึ้นโดยลำดับแล้ว สังขารภายในคือความคิดปรุงต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการพิจารณา เพราะอันนี้แสดงอยู่ทั้งวันทั้งคืน และเป็นไปอยู่ทุกระยะภายในจิต จิตที่มีภูมิควรพิจารณาธรรมชั้นภายในแล้ว ก็ต้องถือเอาสังขารนั้นเป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณา ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกันกับปัจฉิมโอวาทอย่างยิ่งทีเดียว

การที่จะ ‘คว่ำอวิชชา’ ให้ล่มจมลงไปได้ ก็ต้องสืบทอดไปจากการพิจารณา “สังขารภายใน” เป็นสำคัญ พอกำหนดตามลงไป ๆ เข้าไปถึงรากเหง้าเค้ามูลของกิเลสและทำลายสังหารกันลงได้ หลังจากนั้นสังขารนี้ก็ไม่มี ความหมายที่จะยังกิเลสให้เกิดอีก นอกจากนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในด้านอรรถธรรม ใช้คิดปรุงแต่งอรรถธรรมเพื่อประโยชน์แก่โลก การแสดงธรรมก็ต้องใช้สังขาร สังขารประเภทนี้ก็เลยกลายเป็นเครื่องมือของธรรมไป

สังขารที่เป็นเครื่องมือของ “อวิชชา” บังคับให้ใช้นั้น เป็นอันว่าเปลี่ยนตัวผู้ปกครองชั้นธัมมไปแล้ว กลายมาเป็นสังขารซึ่งเป็นเครื่องมือของธรรมไป คือเครื่องมือของใจที่บริสุทธิ์ ท่านนำสังขารนี้ออกแสดงธรรมแก่โลก ด้วยการปรุงอรรถธรรมต่าง ๆ ธรรมที่กล่าวมาทั้งนี้ไม่ได้มีอยู่ในครั้งพุทธกาล หรืออดีตที่ผ่านมาแล้ว ไม่ได้มีอยู่

อนาคตที่ยังไม่มาถึงโดยถ่ายเดียว พอที่จะให้ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบหมดหวัง แต่มีอยู่ในระหว่างขั้นธัมมกับจิตของเราเอง หรืออยู่ในธาตุในขั้นธัมมในจิตใจของเรา นี้ ไม่มีอยู่ที่อื่นใด นอกจากกายกับจิตของมนุษย์หญิงชาย ทั้งฝ่ายกิเลสทั้งฝ่ายมรรค ทั้งความบริสุทธิ์มีอยู่ที่ใจนี้ ไม่อยู่ที่กาลโน้นสมัยโน้น กับคนโน้นคนนี้ แต่อยู่กับผู้ปฏิบัติ ผู้มีสติปัญญาพิจารณาอยู่เวลานี้

เพราะเหตุไร เพราะว่าเราต่างคนต่างมุ่งต่ออรรถต่อธรรม มุ่งต่อความจริง เช่นเดียวกับธรรมของจริงที่ท่านแสดงไว้แล้วในสมัยนั้นๆ และเข้ากับหลักว่า “มัชฌิมา” เป็นศูนย์กลางเสมอ ไม่เอียงไปสมัยโน้น ไม่เอียงมาสมัยนี้ ไม่เอียงไปกาลโน้น สถานที่นี้ เป็นธรรมคงเส้นคงวา เพราะอยู่ในท่ามกลางแห่งธาตุแห่งขั้นธัมมของเรา นี้ มัชฌิมา ท่ามกลางหรือเหมาะกับการแกกีสอยู่ตลอดเวลา ขอจงปฏิบัติให้ถูกต้องตามธรรมนี้เถิด จะเห็นผลแห่ง “มัชฌิมา” อันเป็นธรรมเหมาะสมตลอดกาลสถานที่แสดงออก ดังกล่าวมาว่า ‘นิพพานํ ปรมํ สุขํ’ จะไม่พ้นไปจากจิตดวงรู้ๆ นี้เลย จึงขอยุติเพียงเท่านี้

จิตตานุปัสสนา

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๙

“จิต” “ธรรม”

จิตที่หิวธรรมและอัมธรรม ผิดกับความหิวและอัมในสิ่งทั้งหลาย

คำว่า “หิวธรรม” นี้เรามาแยกออกพูด จิตมีความรักใคร่ชอบใจพอใจในธรรม อ่านธรรมฟังธรรมปฏิบัติธรรมไม่เบื่อหน่ายจิตจาง จิตมีความติดติดอยู่กับธรรมมากน้อย เพียงไร ย่อมมีความสุขมากน้อยเพียงนั้น ไม่เหมือนความติดติดกับสิ่งอื่นๆ มี รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น ซึ่งมีเคลือบแฝงกันไป และอย่างหลังนี้มีทุกข์สอดแทรกสับปนไปด้วยเสมอ

ความ “อัมธรรม” ตั้งแต่เริ่มแรกปฏิบัติบำเพ็ญ ท่านเรียกว่า “ปีติ” คือความอัมใจ ปีตินี้จะมีไปเรื่อยๆ ตามขั้นแห่งธรรม ถ้าทำจิตใจให้ละเอียด ปีติก็ละเอียด จิตใจหยาบคือยังหยาบอยู่ ปีติแสดงขึ้นก็หยาบ บางรายและบางครั้งท่านก็เรียก “อุเพงคาปีติ” คือเกิดปีติอย่างผาดโผนก็มี อันนี้ก็ขึ้นอยู่กับนิสัยเป็นรายๆ ไป ไม่ใช่จะปรุงแต่งให้เป็นดังนั้นได้

การแนะนำสั่งสอนบรรดาท่านผู้มาอบรมศึกษาไม่ว่าพระไม่ว่าฆราวาส มีความมุ่งหวังอย่างเต็มใจ อยากให้ได้อย่างเห็น อยากให้รู้ในธรรมทั้งหลาย เพราะความรู้ความเห็นความได้ธรรม ผิดกับความรู้ความเห็นความได้สิ่งอื่นใดในโลก ฉะนั้นเวลาครูบาอาจารย์ท่านแสดงธรรม ยิ่งแสดงธรรมขั้นสูงเท่าไร ลักษณะสຸ້มเสียงและเนื้อธรรมจะมีความเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับๆ จนถึงกับอาจคิดได้ว่าท่านอาจมีโทสะ หรือมีอะไรในทำนองนั้น ขณะได้ยินสຸ້มเสียงและเนื้อธรรมเข้มข้นมากๆ ความจริงแล้วเพราะความอยากให้รู้ อยากให้เห็นเป็นพลังอันหนึ่งเหมือนกัน ที่ให้แสดงออกมาด้วยความเข้มข้นนั้น ท่านแสดงออกมาจากจิตใจที่มีความมุ่งมั่น มีความหวังต่อบรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลาย และถอดออกมาจากความจริงที่รู้ได้เห็นอยู่แล้วประจักษ์ใจ ไม่ต้องไปคว้าเอามาจากที่ใด ไม่ว่าฝ่ายเหตุและฝ่ายผล เป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่กับใจที่รู้ได้เห็นจากการบำเพ็ญมาแล้วทั้งนั้น

การรู้การเห็นซึ่งเป็นผลของการปฏิบัติจากหลักธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เปิดเผยอยู่กับใจตลอดเวลา ไม่มีความปิดบังลึกลับแม้แต่วินาทีหนึ่ง เป็นสิ่งที่เปิดเผยอยู่ตามความจริงของตน

ทุกๆ สภาธรรม ไม่ว่าภายในร่างกายและจิตใจ ตลอดจนกิจการภายนอก เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามหลักธรรมชาติของตน และรู้ได้ตามหลักธรรมชาติของจิตที่ได้รับการอบรมมาจนพอตัวแล้ว

แต่ความลุ่มหลง ที่จะไปติดอยู่ในสิ่งต่างๆ ของผู้ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาก่อน หรือเคยอบรมแต่ยังไม่สมบูรณ์ จึงมักหลงและติดได้ไม่เลือกกาลสถานที่ ที่ใจมีความคิด ความปรุงได้ สำคัญมันหมายได้ รักได้ ชังได้ เกลียดได้ โกรธได้ ทุกกาลสถานที่และอิริยาบถต่างๆ เพราะสิ่งที่จิตไปคิดไปเกี่ยวข้อง ก็เป็นของที่มีอยู่ตามธรรมชาติของตน สิ่ง ที่คิดที่ปรุงขึ้นมามีอยู่ในจิตใจ ก็ปรุงออกจากสิ่งที่มีอยู่ ต่างอันต่างมีอยู่ด้วยกันจึงคิดได้ติดได้ด้วยกัน

ท่านว่า “ธรรม” นั้นเปิดเผยอยู่ตลอดเวลา นอกจากสติปัญญาของเรายังไม่สามารถที่จะทราบความจริงนั้นได้ แม้สิ่งนั้นๆ จะเปิดเผยความจริงนั้นออกมาตลอดเวลาที่ สิ่งเหล่านั้นเราจะพึงทราบได้ด้วยอำนาจของสติปัญญานี้เท่านั้น ฉะนั้นใจของปุถุชนเราจึงมักเป็นลักษณะลุ่มๆ ดอนๆ อยู่เสมอ วันนี้ภาวนาเป็นอย่างนี้ แต่วันนั้นเป็นอย่างนั้น ไม่สม่ำเสมอ บางวันไม่รู้เรื่องอะไรเลย บางวันใจมีความสว่างไสว บางวันมีความสงบเย็นใจ เพราะจิตชั้นนี้เป็นลุ่มๆ ดอนๆ ยังไม่สม่ำเสมอ เรียกว่า “ตั้งตัวยังไม่ได้” จึงต้องมีได้บ้าง เสียบ้างเป็นธรรมดา

อย่างไรก็ตามเราไม่ต้องเสียอกเสียใจกับการได้การเสียเหล่านี้ เพราะเป็นการเริ่มแรก จิตของเราตั้งตัวไม่ได้แน่นอน หรือยังเกาะธรรมไม่ได้ถนัด ก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน แม้ครูอาจารย์ที่สั่งสอนพวกเราก็นั้นเคยเป็นอย่างนั้นมาแล้ว ไม่ใช่ปุบปับก็จะตั้งเนื้อตั้งตัวได้ปัจจุบันทันที แล้วเป็นครูสอนโลกได้ดีเต็มภูมิจิตภูมิธรรมถ่ายเดียว ต้องผ่านความล้มลุกคลุกคลานมาด้วยกันแทบทั้งนั้น

คิดดู พระพุทธเจ้าก็ทรงบำเพ็ญด้วยความลำบากอย่างยิ่งอยู่ถึง ๖ พรรษา ชนิดเอาจริงเอาจังเอาเป็นเอาตายเข้าว่า ที่เรียกว่า “ตกนรกทั้งเป็น” ด้วยความอุตสาหะพยายามตะเกียกตะกายทุกด้านทุกทาง ซึ่งล้วนแต่เป็นความทุกข์เพราะความเพียรทั้งนั้นตลอดเวลา ๖ ปี จะไม่เรียกว่าลำบากลำบากได้อย่างไร ขนาดสลบไสลไปก็มี พวกเราก็เป็นลูกศิษย์ท่าน มีความหนาบางต่างกันตามจริตนิสัยหรืออุปนิสัยของแต่ละคน เช่นเดียวกับน้ำในพื้นดิน

ในพื้นดินนี้น้ำมีอยู่ ขุดลงไปก็เจอ เป็นแต่ลึกตื้นต่างกัน บางแห่งขุดลงไปไม่กี่เมตรก็เจอน้ำ บางแห่งขุดลงไปเสียจนลึกแสนลึกถึงเจอน้ำก็มี เรื่องเจอน้ำนั้นต้องเจอเพราะแผ่นดินนี้เต็มไปด้วยน้ำทำไมจะไม่เจอ ถ้าขุดไม่หยุดก่อนที่จะถึงน้ำ !

ความเพียรเพื่อเจอรอดเจอร์ธรรมก็เช่นเดียวกัน ต้องเจอโดยไม่ต้องสงสัย เพราะธรรมมีอยู่ตลอดเวลา “อกาลโก” เรื่องความจริงมีอยู่ เป็นแต่สติปัญญาของเราอาจรู้ได้เพียงเท่านั้น ซึ่งต่างกันเกี่ยวกับ “อุปนิสัย” การปฏิบัติจึงมียากมีง่าย มีช้ามีเร็ว ต่างกัน ดังที่ท่านสอนไว้ว่า

“ทุกขาปฏิบัติทา ทนธาภิญญา” ทั้งปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า นี่ประเภทหนึ่ง

“ทุกขาปฏิบัติทา ขิปปาภิญญา” ปฏิบัติลำบาก แต่รู้ได้เร็ว นี่ประเภทหนึ่ง

“สุขาปฏิบัติทา ขิปปาภิญญา” ทั้งปฏิบัติสะดวก ทั้งรู้ได้เร็ว นี่ประเภทหนึ่ง

“สุขาปฏิบัติทา ทนธาภิญญา” ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า นี่ประเภทหนึ่ง

นี่เป็นพื้นฐานแห่งอุปนิสัยของสัตว์โลกผู้จะควรบรรลุธรรมทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นไปตามธรรมสี่ประการนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นแต่เพียงไม่ทราบว่าจะเข้าในลักษณะใดแห่งการปฏิบัติและรู้ธรรมตามปฏิปทาสนี้ เราเองก็น่าจะอยู่ในข่ายแห่งปฏิปทาทั้ง ๔ นี้อย่างใดอย่างหนึ่ง

แต่จะเป็นประการใดก็ตาม ก็เป็นหน้าที่ของเราควรประพฤติปฏิบัติ ตะเกียกตะกายไปตามความสามารถและวาสนาของตน เพราะไม่ใช่ “อภัพบุคคล” ถ้าเราอยู่ประเภทที่ว่า “ตาน้ำอยู่ลึก” ก็ต้องขุดลงไปจนถึงน้ำ ถ้าอยู่ในประเภท “ตาน้ำตื้น” เราก็ขุดได้สะดวกและเจอน้ำเร็ว นาน !

เรื่องสังขารนั้นนะมีอยู่เต็มๆ รู้ได้เห็นได้ด้วยตาด้วยใจธรรมดาดังชัดเจน แต่ความรู้ความเข้าใจ ความสามารถของสติปัญญา อาจมีกำลังยังไม่พอ ซึ่งกว่าจะพอให้ขุดค้นสังขาร คือความจริงนี้ขึ้นมาอย่างเปิดเผยและประจักษ์ภายในเวลาอันสมควร จึงต้องอาศัยความพยายาม แต่สำคัญที่ความพากเพียรพยายามเป็นเครื่องหนุน

เราอย่าท้อถอย นี่เป็นทางของนักปราชญ์ เป็นทางแห่งความพินทุขไปโดยลำดับ ไม่ใช่ทางอับเฉาเบาปัญญาหรือตกรอก เป็นทางที่จะพุงเราให้มีความเจริญรุ่งเรืองโดยลำดับ การปฏิบัติเราอย่าไปคาดหวังนั้น เดือนนี้ ปีนี้ ซึ่งจะทำให้เรามีความท้อถอยอ่อนแอท้อใจ แล้วหมดกำลังใจไปด้วย

เมื่อหมดกำลังใจเสียอย่างเดียว ความพากเพียรโดยวิธีต่างๆ นั้นจะลดลงไปโดยลำดับ จนกระทั่งไม่มีความพากเพียรเอาเลยซึ่งไม่ใช่ของดี พึงระมัดระวังเรื่องความคิดที่จะเป็นภัยต่อการดำเนินของตน!

เราตั้งหน้าเข้าสู่แนวรบด้วยกันอยู่แล้ว ตั้งหน้าจะถอดถอนสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่แล้วด้วยกัน ทำไมเราจะเป็นคนนอกบัญชีไปได้ บัญชีมีอยู่กับการกระทำของเราอยู่แล้วเวลานี้บัญชีเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง เพื่อความปลดปล่อยทุกข์ไปโดยลำดับๆ อยู่กับการกระทำของเราซึ่งกระทำอยู่ทุกวันทุกเวลา เราเองจะเป็นผู้รับรอง หรือเป็นผู้ประกันตัวของเรา โดยอาศัยธรรมของพระพุทธเจ้ามาเป็นเครื่องมือพิสูจน์หรือชุดค้น

ท่านได้มอบให้แล้ว เป็นหน้าที่ของเราจะเข้าสู่แนวรบ เมื่อได้อาวุธแล้วก็ไม่ใช่หน้าที่ของผู้อื่นใด ที่จะทำหน้าที่ในการรบด้วยเครื่องมือที่ได้รับมาแล้วนั้น ทุกข์เพียงไรก็ให้ทราบ ทุกข์เพราะความเพียรไม่ใช่ทุกข์ที่ไร้ประโยชน์ ไม่ใช่ทุกข์ที่ทรمانอย่างการเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งไม่มีประโยชน์อะไรสำหรับผู้ที่ไม่พิจารณาให้เป็นอรรถเป็นธรรม นี่เราพิจารณาเป็นอรรถเป็นธรรมอยู่แล้ว ทุกข์จะเกิดขึ้นมากน้อย ก็ให้ทราบไปในตัวว่านี่คือสังขาร ซึ่งเป็น “หินลับสติปัญญา” ให้คมกล้าไปกับความเพียรของเรา

คนมีความเพียร คนมีสติปัญญา ย่อมจะทราบเรื่องต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นกับตัวได้เป็นอย่างดีมีทุกข์สัก เป็นต้น เราอย่าไปทอดลอยในเรื่องความทุกข์ อย่าไปอ่อนใจในเรื่องความทุกข์ การอ่อนใจในเรื่องความทุกข์ คือการอ่อนใจต่อการประพฤติปฏิบัติ คือความอ่อนใจต่อทางดำเนินเพื่อความพ้นทุกข์ของตน ซึ่งไม่ใช่ของดีเลย

ทุกข์มากทุกข์น้อยในขณะปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร หรือกำลังวังชาของเราจะชุดค้น เพื่อเห็นความจริงของทุกข์ทุกด้าน จะเกิดในด้านใดส่วนใดของอวัยวะ หรือจะเกิดขึ้นภายในจิต ก็เรียกว่า “ทุกข์” เช่นเดียวกัน สิ่งเหล่านี้จะเห็นจริงเห็นแจ้งกันด้วยสติปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเราเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นที่จะชุดค้นความจริงที่มีอยู่นี้ให้เห็นได้อย่างประจักษ์ใจจนกระทั่งปล่อยวางกันได้ เรียกว่า “หมดคดีเกี่ยวข้องกัน” ที่จะพาเราให้หมุนเวียนเกิดตาย ซึ่งเป็นเหมือนหลุมถ่านเพลิงเผาผลาญสัตว์

ครูบาอาจารย์ที่พาดำเนิน และที่ดำเนินมาแล้วมาสอนพวกเรา องค์ไหนที่ปรากฏชื่อลือนามว่าเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนพระเถระมาก ๆ รู้สึกว่าท่านจะเป็น “พระที่เดิรตาย” มาแล้วด้วยกัน ไม่ใช่ค่อยๆ ทำความเพียรธรรมดา แล้วรู้ขึ้นมาเป็นครูเป็นอาจารย์ของบรรดาลูกศิษย์ทั้งหลาย ควรเรียกได้ว่า “เป็นอาจารย์เดิรตายมาแล้ว” ด้วยกันแทบทั้งนั้น

องค์ท่านเองมีแต่บาตร บาตรก็มีแต่บาตรเปล่าๆ ผ้าสามผืนเป็นไตรจีวร คือสบง จีวร สังฆาฏิ และผ้าอาบน้ำเท่านั้น ความที่ไม่มีอะไรเป็นของของตัว ต้องอาศัยคนอื่น

ทุกชั้นทุกอันเช่นนี้ จะหาความสะดวกความสบายมาจากไหน เพราะเรื่องของพระจะต้องเป็นผู้ส่มำเสมอ เป็นผู้อดผู้ทน จะหิวกระหาย จะลำบากลำบากแคไหน ต้องอดต้องทนเต็มความสามารถ ด้วยความพากเพียรแห่งสมณะ หรือแห่ง “ศากยบุตร” หรือ “ลูกตถาคต” เพื่ออรรถเพื่อธรรมที่ตนมุ่งหวังเป็นสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด

เวลาทำความเพียรก็ไปทุกซอกอยู่กับความเพียร การแก้กิเลส สู้กันกับกิเลสประเภทต่างๆ เพราะกิเลสบางประเภทนั้นผัดผ่อนมาก เนื่องจากเคยอยู่บนหัวใจของเรามา การที่จะกดเขาลงอยู่ได้อ่านานนั้นย่อมเป็นของลำบากไม่ใช่บ่อย แม้เราเองก็ยังไม่อยากจะปลดปล่อยเขาอีกด้วย ความรู้สึกบางเวลาแทรกขึ้นมาว่า “เขาดิอยู่แล้ว” บ้างว่า “เขาก็คือเรานั้นเอง” บ้าง “ความขี้เกียจ” ก็คือเรานั้นเอง บ้าง “เห็นจะไปไม่ไหว” ก็คือเรานั้นเอง บ้าง “พักผ่อนนอนหลับให้สบาย” ก็คือเรานั้นเอง บ้าง “ทอดธุระเสียบ้าง” “วสนาน้อยค่อยเป็นค่อยไปเถอะ” ก็คือเราบ้าง หลากๆ อย่างบอกกันเข้า แทนที่จะเป็นความเพียรเพื่อแก้กิเลส เลยกลายเป็นเรื่อง “พอกพูนกิเลส” โดยเจ้าตัวไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้นในการประกอบความเพียรในทำต่างๆ เช่น ในทำยืน ทำเดิน ทำนั่ง หรือทำนอน จึงเป็นความลำบากไปตามกัน

คำว่า “ทำนอน” ไม่ใช่นอนหลับ ทำนอนคือทำทำความเพียรของผู้ปฏิบัติธรรม เช่นเดียวกับทำยืน ทำเดิน ทำนั่ง นั้นเอง บางจิตตนิสัยชอบนอนก็มี แต่ไม่หลับ นอนพิจารณาอยู่อย่างนั้นเช่นเดียวกับนั่งพิจารณา ท่านจึงเรียกว่า “จิตตนิสัยต่างกัน” ชอบภาวนาดีเวลานอน เวลานั่ง เวลายืน เวลาเดิน ต่างกันอย่างนี้ตามจิตตนิสัย และความพากเพียรทุกประเภทเป็นเรื่องที่จะถอดถอนกิเลส ขุดค้นกิเลสออกจากใจของตน จะเป็นเรื่องง่าย ๆ เบา ๆ สบาย ๆ ได้อย่างไร ต้องลำบาก เพราะความรักก็เหนียว ความเกลียดก็เหนียว ความโกรธก็เหนียว ขึ้นชื่อว่า “กิเลส” แล้วเหนียวแน่น และฝังหยั่งลึกลงถึงชั่วหัวใจนั้นแล

เราจะถอดถอนได้ง่าย ๆ เมื่อไร และเคยฝังมากี่ปกี่กัลป์ ฝังอยู่ที่หัวใจของสัตว์โลกนะ การถอดถอนสิ่งที่ฝังจมลึกอย่างนี้ต้องเป็นของยาก เป็นภาระอันหนักไม่น้อย เมื่อเป็นภาระอันหนัก ความทุกข์เพราะความเพียรก็ต้องมาก ไม่ว่าจะเป็นกิเลสประเภทใดก็ตาม มันออกมาจากรากเหง้าเค้ามูลของมันคือหัวใจ ฝังอย่างลึกด้วยกันทั้งนั้น เพราะฝังจมกันมานาน เราต้องใช้ความพยายามเต็มที่เพื่อถอดถอนตัวอุบาทว์เหล่านี้ออกให้ได้ จะได้เป็นบุคคลสิ้นเคราะห์สิ้นกรรมเสียที ไม่เป็นคนอุบาทว์โดนแต่ทุกข์ถ้ำเดียวตลอดไป

แต่การกล่าวดังนี้อาจคาดคะเนหรือสำคัญเอาว่า “เรานี้ยิ่งลึกกว่าเพื่อน” นี่ก็จะยิ่งเป็นการจมลงไปอีกด้วยอุบายของกิเลสหลอกเรา

นี่เราพูดถึงความเพียร หรือความทุกข์ความลำบากของครูของอาจารย์ ที่ท่านมาแนะนำสั่งสอนให้เรา ท่านต้องใช้ความอุตสาหะพยายาม จนกระทั่งได้เหตุได้ผลจากการประพฤติปฏิบัติ เรียกว่า “มีต้นทุนขึ้นมากภายในจิตใจ” ใจก็ตั้งหลักได้ สติปัญญาก็พอคิดอ่านไตร่ตรองได้

ตอนนั้นแหละเป็นตอนที่เพลิน เพลินต่อการถอดถอนกิเลสทุกประเภท ไม่มีการท้อถอยอ่อนใจ มุ่งหน้ามุ่งตาที่จะถอดถอนให้หมด จนไม่มีอะไรเหลืออยู่ภายในจิตใจเลย ที่นี้ความเพียรก็เก่ง ไม่ว่าทำไหนเก่งทั้งนั้น อุตสาหะพยายามพากเพียร ความคิดใคร่ครวญต่างๆ ละเอียดลอบไปตามๆ กัน หรือ “สุขุมไปตามๆ กัน” เพราะธรรมรวมตัวเข้าแล้วมีกำลังด้วยกัน ศรัทธาก็รวม วิริยะก็รวม รวมไปในจุดเดียวกัน “พละ ๕” รวมอยู่ในนั้น “อิทธิบาท ๔” รวมลงไปภายในจิตที่เคยเต็มไปด้วยกิเลสทั้งหลาย

แม้จะยากก็เกิด ! อารมณ์คำว่า “ยาก” ก็ค่อยหมดไปเมื่อปรากฏผลขึ้นภายในที่เรียกว่า “ต้นทุน” นั้นแล้ว ยากก็เหมือนไม่ยาก แต่ก่อนเรายังไม่มีต้นทุน คำด้วยกำปั้นมันก็ลำบากอยู่บ้าง พอมีเครื่องมือมีต้นทุนบ้างแล้ว ถึงจะลำบากก็เหมือนไม่ลำบาก เพราะความพอใจ สติปัญญามีพอต่อสู้ ความพากเพียรไม่ถอยหลังไม่ลดละ จิตใจก็มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยลำดับๆ เป็นความสง่าผ่าเผยขึ้นที่ดวงใจดวงที่เคยอับเฉามาเป็นเวลานานนั้น แล นี่คือผลที่เกิดขึ้นกับการปฏิบัติด้วยความทุกข์ยากลำบาก ด้วยความเพียรทำต่างๆ จิตโล่งด้วยความสงบเย็น พูดถึงความสงบก็สงบ คือสงบจิต ไม่ใช่สงบแบบคนสิ้นท่า สงบอย่างเยือกเย็น เวลาถึงกาลปัญญาจะออกพิจารณาค้นคว้าก็เต็มเม็ดเต็มหน่วย สู้ไม่ถอยกลางคืนกลางวันเต็มไปด้วยความพากเพียร ความลำบากลำบากด้วยปัจจัยสี่ไม่สนใจ ขอให้ได้ประกอบความพากเพียรเต็มสติกำลังความสามารถ เป็นที่พอใจของนักปฏิบัติเพื่อหวังรู้ธรรม ผู้หวังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมโดยถ่ายเดียวเท่านั้น

ผลสุดท้ายจิตที่เคยมืดดำก็เปิดเผยตัวออกมา ให้เห็นเป็นความสว่างกระจ่างแจ้ง เป็นความอัศจรรย์ ! อุบายสติปัญญาที่เคยมืดมิดปิดตาคิดอะไรไม่ออก ก็กลายเป็นสติปัญญาที่หมุนตัวออกมาด้วยลวดลายแห่งความเฉลียวฉลาด ท้นกับเหตุการณ์ของกิเลสที่แสดงตัวออกมาทุกแห่งทุกมุม

เมื่อสติปัญญาเข้าขั้นนี้แล้ว กิเลสที่เคยสั่งสมตัว สั่งสมกำลังมานั้น ก็ลดน้อยลงไป โดยลำดับ ๆ จนสามารถพูดได้ว่ากิเลสไม่มีทางสั่งสมตัวได้ แม้แต่กิเลสที่มีอยู่ก็ถูกทำลายไป โดยลำดับด้วยสติปัญญาขุดค้น ไม่มีวันมีคืน มีปีมีเดือน มีอิริยาบถใด ๆ เป็นอุปสรรคกีดขวางความเพียร มีแต่ธาตุแห่งความเพียรไปทั้งวันทั้งคืน นี่หมายถึงสติปัญญาหมุนตัวอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าอิริยาบถใด ๆ

ยิ่งเห็นชัดเจน จิตยิ่งเด่น เหนือกิเลสขึ้นมาเป็นลำดับ ๆ เพราะฉะนั้นคำว่า “ไม่ยอมแพ้กิเลสนี้” ทำไมจะพูดไม่ได้ ! เมื่อเห็นประจักษ์ใจในกำลังของตัวว่าเป็นผู้สามารถแคลไหนดอยู่แล้ว

สติปัญญาที่ออกตระเวนค้นคว้าหากิเลสนั้นหมุนรอบตัวอยู่ตลอดเวลา กิเลสตัวไหนจะสามารถออกมาเพ่นพ่านกล้ำหาญต่อสติปัญญาประเภทนี้ก็ออกมา ต้องโดนตีกับสติปัญญาชนิดสะบัดหันเหแลกแตกกระจายไม่สงสัย นอกจากจะหลบซ่อนตัว แม้หลบซ่อนก็ต้องตามขุดค้นกันไม่หยุดหย่อนอยู่นั่นแล เพราะถึงคราวธรรมะได้ทีแล้ว นี่แหละที่ท่านว่า “สติปัญญาอัทธโนมัตติ” หรือ “มหาสติ มหาปัญญา” ต้องทำงานขุดค้นไม่หยุดไม่ถอยอย่างนี้แล

เวลาไปเจอกับกิเลสชนิดใดเข้าแล้ว นั่นถือว่าเจอข้าศึกเข้าแล้ว และพัลวันหรือตะลุมบอนกันเลยจนเห็นเหตุเห็นผล จนกระทั่งถึงความปล่อยวาง หรือละกิเลสประเภทนั้นได้ เมื่อหมดประเภทนี้แล้วก็เหมือนไม่มีอะไรปรากฏ แต่สติปัญญาขั้นนี้จะไม่หยุดไม่ถอย จะค้ำเขี่ยขุดค้นอยู่อย่างนั้น มันอยู่ที่ตรงไหนขุดค้นหาสาเหตุ เสาะทำนั้นแสวงทำนี้ ขุดค้นไปมาจนเจอ พอปรากฏตัวกิเลสขึ้นมาปั๊บ จับเจอนั้นปั๊บ ตามเข้าไปค้นคว้าเข้าไปค้นที่จนได้เหตุได้ผลแล้วปล่อยวาง

นี่การแก้กิเลสขั้นนี้ ต้องแก้ไปเป็นลำดับ ๆ เช่นนี้ก่อน จนกระทั่งกิเลสมันรวมตัว ที่เคยพูดเสมอว่า “อวิชชา” นั้นนะรวมตัว ธรรมชาติมันต้องผ่านการขุดค้นภายในจิต ขุดค้นเฉพาะจิต เมื่อได้ที่แล้ว เวลาถอนก็ถอนพรวดเดียวไม่มีเหลือเลย ส่วนกึ่งก้านของมันนั้น ต้องได้ตัดก้านนั้นก้านนี้เรื่อยไป สาขาไหนที่ออกมาน้อย เล็กโตขนาดไหน ตัดด้วยปัญญา ๆ ขาดลงไป ๆ ผลสุดท้ายก็ยิ่งเหลือ “หัวตอ” ถอดหัวตอถอนหัวตอนี้ยากแสนยาก แต่ถอนเพียงครั้งเดียวเท่านั้น คือพรวดเดียวหมด ! ก็ไม่มีอะไรเหลือแล้ว ! สิ้นวัฏจักรสิ้นที่จิต พ้นที่จิต บริสุทธิ์ที่จิต หมดปัญหาเกิดตายทั้งมวลที่จิตนี้แล

นี่แหละความทุกข์ความลำบากในการประกอบความเพียรมานานพอ เราจะไม่เห็นคุณค่าอย่างไรเล่า เมื่อกองทุกข์ทั้งหมดมาน้อยซึ่งทับอยู่บนหัวใจ ได้ทลายลงไปหมดด้วยอำนาจแห่งความเพียรที่ว่า ทุกข์ๆ ยากๆ ลำบากของเรานั้นคุ้มค่า ! ตายก็ตายไปเถอะตายด้วยความทุกข์เพราะความเพียร ไม่เสียดายชีวิต เพราะได้เห็นคุณค่า หรือได้เห็นผลของความเพียรเป็นอย่างไรบ้างประจักษ์กับจิตของตนเองแล้ว

ฉะนั้นการบำเพ็ญเพียร ต้องเป็นผู้ไม่ทอดทิ้ง มีอะไรพิจารณากันภายในจิตใจ มีดีเราก็ทราบว่ามีดี จิตไม่เคยมีดี ความรู้จริงๆ ไม่ปิดตัวเอง ทุกข์ขนาดไหนก็ทราบทุกข์ สุขขนาดไหนก็ทราบ มีดีก็ทราบว่ามีดี สว่างก็ทราบสว่าง หนักเบาแค่ไหน ผู้รับรู้ รับรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่ยอมอาภัพกับสิ่งใดทั้งหมด ไม่ปิดกั้นตัวเองเลย ผู้นี้คือผู้รับรู้อยู่ตลอดเวลา แม้จะถูกกิเลสรุมล้อมอยู่ขนาดไหน ความรู้อันนี้จะรู้เด่นอยู่เสมอ รู้ตัวเองอยู่เสมอ สมกับชื่อว่า “ผู้รู้คือจิต”

นี่แหละจะเอาผู้นี้แหละให้พ้นจากสิ่งเกี่ยวข้องหรือสิ่งพัวพันทั้งหลาย มาเป็นอิสระภายในตนเอง เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ นี่ จึงต้องได้พิจารณาแก้ไขกันเต็มกำลัง ยากง่าย ลำบากเพียงไรก็ต้องทำ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นภัยต่อเรา ไม่มีชิ้นส่วนที่ปราศภัยทั้งหลายนำจะยกย่องกันบ้างเลย! เราได้เห็นมันว่าเป็นตัวทุกข์ประจักษ์ใจ ถ้าไม่ถอดถอนพิษภัยออกจากจิตใจแล้ว เราก็ไม่มีทางก้าวเดินออกจากทุกข์ได้เลย เช่นเดียวกับการถอนหัวหนามออกจากเท้าเรานั้นแล

การถอดถอนหัวหนามออกจากเท้า ถ้าเราถือว่าเจ็บปวดมากไม่กล้าถอน นั้นแหละคือเท้าจะเสียหายหมด เพราะหนามฝังจมอยู่ที่นั่น เป็นต้นเหตุสำคัญที่จะทำให้เท้าเรากำเริบมากถึงกับเสียไปหมด เพราะฉะนั้นโดยทางเหตุผลแล้ว จะทุกข์ลำบากขนาดไหน ต้องถอนหัวหนามออกจากเท้าจนได้ ไม่ถอนหนามนั้นออกเสียเป็นไปไม่ได้ เท้าจะกำเริบใหญ่ และจะทำให้หัวเข่าส่วนอื่นเสียไปด้วยมากมาย ฉะนั้นแม้จะทุกข์ขนาดไหน ก็ต้องถอนออกให้ได้โดยถ่ายเดียว

การบำเพ็ญเพียรเพื่อถอดถอนหนาม คือกิเลสเป็นเครื่องเสียดแทงจิตใจอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่ถอนมันเสียจะเป็นอย่างไร? การถอนหัวหนามคือกิเลสด้วยความเพียร จะทุกข์ยากลำบากขนาดไหนก็ต้องทำโดยเหตุผล ตายก็ต้องยอม เพื่อให้หนามนี้ออกจากจิตใจ จะไม่ต้องเสียดแทงกันไปนานตลอดกับนับไม่จบสิ้นได้!

พูดถึงกิเลส มีอยู่ทุกแห่งหนในบรรดาสัตว์บุคคล มีอยู่รอบตัวของเรามากมายไม่มีเวลาบกพร่องเบาบางลงบ้างเลย แต่หาได้ทราบไม่ว่านั่นคือกิเลสทั้งหมด เวลาพิจารณาแล้ว

ถึงได้รู้ว่ามันมืออยู่รอบตัวเรา และกวาดเข้ามาหาตัวเราทุกวันเวลา ไม่มีคำว่า “หนัก” ว่า “พอแล้ว” เลย มันติดรูป ติดเสียง ติดกลิ่น ติดรส ติดสมบัติพัสถานต่างๆ มากต่อมากจนกลายเป็นกิเลสไปหมด เพราะจิตพาให้เป็น สิ่งเหล่านั้นเขาไม่เป็นกิเลส แต่จิตไปติดกับสิ่งใด เราก็มองว่าสิ่งนั้นเป็นกิเลส จำต้องพิจารณาให้เห็นชัดเจนตามสิ่งนั้น เพื่อจิตจะได้หายสงสัยและถอนตัวเข้ามาส่วนแคบ และพิจารณาง่ายเข้า จนสุดท้ายก็มาอยู่ที่ในธาตุขันธ์ของเราแน่ละ!

กิเลสคือความรักความสงวนตัวนี้สำคัญมาก ไม่มีอันใดจะเหนือความรักตัวสงวนตัวไปได้ เมื่อกิเลสประเภทนี้ไม่มีที่เกาะแล้ว จึงต้องย้อนกลับเข้ามารวมตัวอยู่ในใจดวงเดียว มันต้องได้ใช้สติปัญญาขบไล่กันที่ตรงนี้ โล่ตรงนี้ไล่ยากหน่อย ยากก็ไล่ เพราะแม้ตัวจัญไรเข้ามารวมที่นี้ ก็มาเป็นกิเลสอยู่ที่นี่เหมือนกันกับเวลาชานอยู่ข้างนอก เป็นเส้นเป็นนามทึบแทงเหมือนกัน เป็นพิษเป็นภัยเหมือนกัน ต้องไล่ให้ออกด้วยการพิจารณาเรื่องธาตุขันธ์ แยกแยะออกดูให้เห็นตามความเป็นจริงทุกแง่ทุกมุม พิจารณาแล้วพิจารณาอีก จนเป็นพื้นเพของจิตได้อย่างมั่นคงและชัดเจนว่า “สักแต่ว่าธาตุ สักแต่ว่าขันธ์ เท่านั้น”!

เมื่อพิจารณาเต็มเม็ดเต็มหน่วยแล้วมันเป็นเช่นนั้น “มันสักแต่ว่า..ๆ” เมื่อพิจารณาถึงขั้น “สักแต่ว่าแล้ว” จะไปยึดมั่นถือมั่นได้อย่างไร! เพราะปัญญาหว่านล้อมไปหมด ปัญญาชำระไปหมด ชะล้างไปหมด มลทินคือกิเลสที่ไปติดพันอยู่กับใจ ความสำคัญมันหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องติดพันอยู่ที่ตรงไหน สติปัญญาชะล้างไปหมด ปลดปล่อยไปโดยลำดับๆ สุดท้ายก็รู้ขึ้นมาอย่างชัดเจน “สวากขาตธรรมทั้งปวง ก็เป็นธรรมที่ซึ่งใจสุดส่วน ใจไม่ยึดมั่นถือมั่นในธรรมและสิ่งใด”

รูปก็สักแต่ว่ารูป ไม่ว่าอาการใดที่เป็นอยู่ในร่างกายเราที่ให้นามว่า “รูป” ก็สักแต่ว่าเท่านั้น ไม่ยิ่งกว่านั้นไป จะยิ่งไปได้อย่างไรเมื่อจิตไม่ส่งเสริมให้มันยิ่ง ความจริงจิตเป็นผู้ส่งเสริม จิตเป็นผู้กดถ่วงตัวเองต่างหาก เมื่อสติปัญญาพิจารณารู้ตามหลักความจริงแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็จริงของมันเอง “สักแต่ว่า” นั่น! เมื่อ “สักแต่ว่า” แล้ว จิตไม่เห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้มีคุณค่ามีราคายิ่งกว่าตนพอจะไปหลงยึดถือ จิตก็หายกังวล รูปก็สักแต่ว่า ถึงยังเป็นอยู่ก็สักแต่ว่า ตายไปแล้วก็สักแต่ว่าความเปลี่ยนแปลงสภาพของมันเท่านั้น

เวทนาเกิดขึ้นมาก็สักแต่ว่า เมื่อสลายลงไปก็สักแต่ว่า ตามสภาพของมันและตามสภาพของทุกอาการ ๆ ปัญหาทั้งปวงในขันธในจิตก็หมดไปโดยลำดับ

สุดท้ายจิตที่มีความรักความสงวนด้วยอำนาจแห่งกิเลสประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่เกาะอยู่ในนั้น ก็พิจารณาลงไป ซึ่งเรียกว่า “จิตตานุปัสสนา” คือความเห็นแจ้งในจิตและอาการของจิตทุกอาการว่า “สักแต่ว่าจิต” คือเป็นสภาพหนึ่งๆ เช่นเดียวกับสภาวะธรรมทั้งหลาย ไม่ถือจิตเป็นตน ไม่สำคัญจิตว่าเป็นตน ถ้าถือจิตว่าเป็นตนเป็นของตนจะพิจารณาไม่ได้ เพราะความรักความสงวนความหึงหวง กลัวว่าจิตจะเป็นอะไรต่ออะไรไปเสีย แล้วกลายเป็นกำแพงบั่นไว้ จึงต้องพิจารณาตามที่ท่านว่า “จิตตานุปัสสนา” พิจารณาลงไปให้เห็น “สักแต่ว่าจิต” คิดก็สักแต่ว่าคิด ประจักษ์มาดีชั่วก็สักแต่ว่าประจักษ์ แล้วก็ดับไป ๆ สักแต่ว่า ๆ จนถึงรากฐานของ “จิตตวิชชา”

รากฐานของ “จิตตวิชชา” คืออะไร? คือกิเลสชนิดละเอียดสุดอยู่ภายในจิต ไม่พิจารณาจิตนั้นไม่ได้ จิตจะสงวนจิตไว้ แล้วพิจารณากิเลสประเภทนี้ต่างหากนั้น ย่อมหาทางไม่ได้! เพราะกิเลสประเภทสงวนตัวมันหลบอยู่ในอุโมงค์ คือจิตนี้แหละ! จะเสียตายอุโมงค์อยู่ไม่ได้ ถ้าโจรเข้าไปอาศัยอยู่ในอุโมงค์นี้เราจะเสียตายอุโมงค์ไม่ได้ ต้องระเบิดหมดทั้งอุโมงค์นั่นแหละ ให้มันแตกทลายกลายเป็นชิ้นส่วนไปหมด นี่ก็เหมือนกัน ระเบิดด้วยสติปัญญาให้หมดเลยที่ตรง “อุโมงค์ คือจิตตวิชชา” นี่ให้สิ้นซากไป

เอ้า ถ้าจิตเป็นจิตจริง ทนต่อการพิสูจน์ ทนต่อความจริงจริงๆ จิตจะไม่ฉิบหาย จะฉิบหายไปแล้วสิ่งที่เป็นสมมุติเท่านั้น! ธรรมชาติตัวจริงของจิตแท้ๆ จะไม่ฉิบหาย และอะไรจะเป็น “วิมุตติ”? ถ้าจิตสามารถเป็นวิมุตติได้ ทนต่อการพิสูจน์ ทนต่อการพิจารณาทุกอย่างได้ ก็ให้จิตรู้ตัวเอง จิตนั้นจะยังคงเหลืออยู่

อันใดที่ไม่ทนต่อการพิจารณา อันใดที่เป็นสิ่งจอมปลอม ก็จะสลายตัวของมันไป จงพิจารณาลงที่จิต ดีชั่วเกิดขึ้นก็แต่เพียงเย็บๆ อยู่ภายในจิต ดับไปก็ดับที่จิต คั่นลงไปพิจารณาลงไป เอาจิตเป็นสนามรบ

เราเอาเสียง เอากลิ่น เอารส เป็นสนามรบ พิจารณาด้วยปัญญา ผ่านเข้ามาถึงชั้น เอรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นสนามรบ พิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริงแล้วปล่อยวาง ๆ ปล่อยวางไปตามเป็นจริง

อ้าว! ที่นี้กิเลสมันไม่มีที่ซ่อนก็วิ่งเข้าไปอยู่ในจิต ต้องเอาจิตเป็นสนามรบอีก ฟาดฟันกันด้วยปัญญาสะบัดหันแหลกลงไปเป็นลำดับๆ โดยไม่มีข้อแม้ข้อยกเว้นว่าจะควรสงวนอะไรไว้เลย อันใดที่ปรากฏจะพิจารณาฟาดฟันให้อันนั้นแหลกไปหมด ให้รู้เข้าใจไปหมด นั่น!

สุดท้ายกิเลสก็ทนตัวอยู่ไม่ได้ กระจายออกไป นั่น ! ของจอมปลอมต้องสลายตัวไป ของจริงอันดั้งเดิมแท้ได้แก่จิต ก็เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ขึ้นมาแทนที่ที่กิเลสหายไป หาความสลายหาความฉิบหายไปไม่มีเลย นี่แหละคือความประเสริฐแท้ เราชนะเพื่ออันนี้ ธรรมชาติแท้ไม่ตายไม่ฉิบหาย ถึงจะถูกพิจารณาขนาดไหนก็ตาม แต่สติปัญญาจะฟาดฟันจิตให้แหลกละเอียดจนฉิบหายไปหมดนั้นเป็นไปได้ นั่น

สุดท้ายจิตก็บริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา พอจิตบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว ปัญญาก็หมดหน้าที่ไปเอง หรือหมดภาระหน้าที่ของตนไปเองตามหลักธรรมชาติของสติปัญญา พอจิตบริสุทธิ์เต็มที่แล้วปัญญาก็หมดหน้าที่ไปเอง หน้าที่ของตนไปเอง ตามหลักธรรมชาติของสติปัญญา ที่เป็นสมมุติฝ่ายแก้กิเลสทั้งมวล นอกจากเราจะนำไปใช้บางกาลบางเวลาในแง่ธรรมต่างๆ หรือฐานะหน้าที่ต่างๆ เท่านั้น

ที่จะนำมาแก้ มาทำลายกิเลส ถอดถอนกิเลสด้วยปัญญาดังที่ได้ทำมาแล้วนั้น ไม่มีกิเลสจะให้แก้ให้ถอน สติปัญญาจะถอนอะไร ต่างอันต่างหมดหน้าที่ของตนไปเองโดยอัตโนมัติหรือธรรมชาติ

สิ่งที่ยังเหลืออยู่ เหนือสังขารทั้งสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็ได้แก่ความบริสุทธิ์ คือผู้รู้ส่วนๆ ผู้นี้แลเป็นผู้พ้นจากสมมุติโดยประการทั้งปวง พ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวง ทรงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ที่ท่านเรียกว่า “วิมุตติ” เราจะไปหา “วิมุตติ” ที่ไหน? ความหลุดพ้นอยู่ที่ไหน? ก็มันติดข้องอยู่ที่ไหน? เมื่อพ้นจากความติดข้องแล้ว มันก็เป็นความหลุดพ้นที่เรียกว่า “วิมุตติ” เท่านั้นเอง การแสดงธรรมจึงยุติเพียงเท่านี้ ไม่มีความรู้ความสามารถแสดงให้ยิ่งกว่านี้ได้

จิตผ่องใส คือ อวิชา

เทศน์โปรดคุณแพพงา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๙

ปกติจิตเป็นสิ่งที่ผ่องใส และพร้อมที่จะสัมผัสสัมพันธ์กับทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เสมอ สภาพทั้งหลายเป็น “ไตรลักษณ์” ตกอยู่ในกฎแห่ง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยกันทั้งนั้นไม่มีเว้น แต่ธรรมชาติของจิตที่แท้จริงนั้นไม่ได้อยู่ในกฎนี้ เท่าที่จิตเป็นไปตามกฎของ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ” ก็เพราะสิ่งที่เป็นไตรลักษณ์ คือสิ่งที่หมุนเวียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับจิต จิตจึงหมุนเวียนไปตามเขา แต่หมุนเวียนไปด้วยธรรมชาติที่ไม่แตกไม่สลาย หมุนไปตามสิ่งที่มีอำนาจให้หมุนไป แต่ที่เป็นอำนาจของจิตอยู่โดยหลักธรรมชาตินั้น คือ “รู้และไม่ตาย” ความไม่ตายนี้แหละเป็นสิ่งที่เหนือความแตก ความไม่แตกสลายนี้แหละเป็นสิ่งที่เหนือกฎไตรลักษณ์และ “หลักสากลนิยม” ทั้งหลาย แต่ที่ไม่ทราบก็เพราะธรรมชาติที่เป็นสมมุติเข้าไปเกี่ยวข้องกับรุ่มลุ่มจิตเสียหมด จิตจึงกลมกลืนกับเรื่องเหล่านี้ไปเสีย

ที่เราไม่ทราบว่าการเกิดตายเป็นของมีมาดั้งเดิมประจำจิตที่มีกิเลสเป็นเชื้อ ก็เพราะความไม่ทราบเป็นเรื่องของกิเลส ความเกิดตายเป็นเรื่องของกิเลส เรื่องเราจริง ๆ เรื่องเราล้วน ๆ คือเรื่องจิตล้วน ๆ ไม่มีอำนาจเป็นตัวของตัวเองได้ อาศัยของจอมปลอมมาเป็นตัวของตัวเรื่อยมา การแสดงออกของจิตจึงไม่ตรงตามความจริง มีการแสดงออกต่าง ๆ ตามกลมารยาของกิเลส เช่นทำให้กลัว ทำให้สะทกสะท้าน กลัวจะเป็นกลัวจะตาย กลัวอะไรกลัวไปหมด แม้ทุกขน้อยทุกขใหญ่อะไรมาปรากฏก็กลัว อะไรกระทบกระเทือนไม่ได้เลยมีแต่กลัว ผลที่สุดในจิตจึงเต็มไปด้วยความหวาดความกลัวไปเสียสิ้น นั่น! ทั้ง ๆ ที่เรื่องความหวาดความกลัวเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องของจิตโดยตรงเลย แต่ก็ทำให้จิตหวั่นไหวไปตามจนได้

เราจะเห็นได้เวลาที่จิตชำระจนบริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้ว ไม่มีอะไรเข้าไปเกี่ยวข้องได้แล้ว จะไม่ปรากฏเลยว่าจิตนี้กลัว กล้าก็ไม่ปรากฏ กลัวก็ไม่ปรากฏ ปรากฏแต่ธรรมชาติของตัวเองอยู่โดยลำพังหรือโดยหลักธรรมชาติตลอดเวลา “อกาลิโก” เท่านั้น นี่เป็นจิตแท้ จิตแท้ก็ต้องเป็น “ความบริสุทธิ์” หรือ “สุปปาติเสสนิพพาน” ของพระอรหันต์ท่านเท่านั้น นอกจากนี้ไม่อาจเรียก “จิตแท้” อย่างเต็มปากเต็มใจได้ สำหรับผู้แสดงกระดากใจไม่อาจเรียกได้

“จิตดั้งเดิม” หมายถึงจิตดั้งเดิมแห่ง “วิญญู” ของจิตที่เป็นอยู่นี้ ซึ่งหมุนไปเวียนมา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในหลักธรรมว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย จิตเดิมแท้ผ่องใส” นั้น! “แต่อาศัยความคละเคล้าของกิเลสหรือกิเลสจรมมา จึงทำให้จิตเศร้าหมอง” ท่านว่า

“จิตเดิมแท้” นั้นหมายถึงเดิมแท้ของสมมุติต่างหาก ไม่ได้หมายถึงความเดิมแท้ของความบริสุทธิ์ เวลาท่านแยกออกมา “ปภัสสรमितฺถ จิตฺตํ ภิกฺขเว” “ปภัสสร” หมายถึงประภัสสร คือความผ่องใส ไม่ได้หมายถึงความบริสุทธิ์ นี่หลักเกณฑ์ของท่านพูดถูกต้องหาที่แย้งไม่ได้เลย ถ้าว่าจิตเดิมเป็นจิตที่บริสุทธิ์นั้นจะมีที่ค้านกันว่า “ถ้าบริสุทธิ์แล้วมาเกิดทำไม?” นั้น เนอะ!

ท่านผู้ชำระจิตบริสุทธิ์แล้วท่านไม่ได้มาเกิดอีก ถ้าจิตบริสุทธิ์แล้วชำระกันทำไม มันมีที่แย้งกันตรงนี้ จะชำระเพื่ออะไร? ถ้าจิตผ่องใสก็ชำระ เพราะความผ่องใสนั่นแหละคือตัว “อวิชชา” แท้ไม่ใช่อื่นใด ผู้ปฏิบัติจะทราบประจักษ์ใจของตนในขณะที่จิตได้ผ่านจากความผ่องใสนี้ไปแล้วเข้าถึง “วิมุตติจิต” ความผ่องใสจะไม่ปรากฏตัวเลย นั้น! ทราบได้ตรงนี้ อย่างประจักษ์กับผู้ปฏิบัติ และค้านกันได้ก็ค้านกันตรงนี้ เพราะความจริงนั้นจะต้องจริงกับใจของบุคคล เมื่อใครทราบใครรู้ก็ต้องพูดได้เต็มปากทีเดียว

ฉะนั้นจิตของพวกเรากำลังตกอยู่ในวงล้อม ทำให้หวาดให้กลัว ให้รักให้ชัง ให้เป็นทุกสิ่งทุกอย่างถือว่าเป็นอาการของสมมุติ เป็นอาการของกิเลสโดยสิ้นเชิง ตัวเราเองไม่ได้พลังจิตเป็นของตนเอง มีแต่พลังของกิเลสตัณหาอาสวะ มันผลักดันมันดันอยู่ทั้งวันทั้งคืน ยืน เดิน นั่ง นอน แล้วเราจะหาความสุขความสบายมาจากที่ไหน เมื่อธรรมชาตินี้ซึ่งเป็นของแปรสภาพอยู่ตลอดเวลา ยังมายั่วจิตให้เป็นไปตามอีกด้วยโดยที่เราไม่รู้สึกละ

โลกนี้จะหาความสุขที่ไหน หาไม่ได้ ถ้าไม่ได้ถอดถอนธรรมชาติเหล่านี้ออกจากจิตใจโดยสิ้นเชิงเสียเมื่อไร จะหาความทรงตัวอยู่อย่างสบายหายห่วงไม่ได้เลย จะต้องกระต๊ากพลิกแพลงหรือต้องเอนโน้นเอนนี้ ตามสิ่งที่มาเกี่ยวข้องยั่ววนมากน้อย ฉะนั้นท่านจึงสอนให้ชำระจิต ซึ่งเป็นการชำระความทุกข์ทรมานของตนนั้นแล

ไม่มีผู้ใดที่จะหยั่งถึงหลักความจริงได้อย่างแท้จริงดังพระพุทธเจ้า มีพระองค์เดียวที่เรียกว่า “สยัมภู” โดยไม่ต้องได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้อื่นผู้ใดเลย ในการแก้กิเลสออกจากพระทัยของพระองค์ ทรงทำหน้าที่ทั้งเป็นนักศึกษาทั้งเป็นครูไปในตัวล่ำพั้งพระองค์เดียว จนได้ตรัสรู้ถึงขั้น “ยอดธรรม ยอดคน ยอดศาสตรา”

ส่วนทางสมาธิด้านความสงบนั้น ท่านคงได้ศึกษาอบรมมาบ้างเหมือนกันกับดาบสทั้งสอง ไม่ปฏิเสธ แต่นั่นไม่ใช่ทางถอดถอนถึงความเป็น “สัพพัญญู” ได้ เวลาจะเป็น

“สัพพัญญู” ก็เสด็จออกจากดาบสทั้งสองไปบำเพ็ญล้าพั้งพระองค์เดียว และทรงรู้เองเห็นเองโดยไม่มีครูสั่งสอนเลย แล้วนำธรรมนั้นมาสั่งสอนโลก พอได้รู้บุญรู้บาป รู้นรกสวรรค์ ตลอดจนนิพพานมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ หากไม่มีใครมาสั่งสอนเลย สัตว์โลกก็จะแบกแต่กองเพลิงเต็มหัวใจไม่มีวันเวลาปล่อยวางได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ควรจะเห็นคุณค่าแห่งธรรมที่ท่านนำมาสอนโลกได้โดยยาก ไม่มีใครในโลกสามารถทำได้ของท่านเลย

เวลานี้อะไรเป็นเครื่องหุ้มห่อจิตใจ หากความ “ผ่องใส” และ “ความบริสุทธิ์” ไม่ได้ทั้งๆ ที่เราต้องการหาความบริสุทธิ์ด้วยกันทุกคน อะไรเป็นเครื่องปิดบังอยู่เวลานี้? ถ้าพูดตามหลักธรรมชาติแล้ว ก็มีขันธห้าเป็นที่หนึ่ง ส่วน “จิตตวิชชา” นั้นยกไว้ก่อน เอาแต่ที่เด่นๆ คือขันธห้านี้เป็นที่หนึ่ง และที่เป็นสหายกันนั้นก็คือรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ซึ่งติดต่อสื่อสารกันกับตา หู จมูก ลิ้น กาย และเข้าไปประสานกับใจ จากนั้นก็เป็น “ความสำคัญ” ขึ้นมาอย่างนั้นอย่างนี้จากรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วนำเอาอารมณ์ที่ผ่านไปแล้วนั้นแล เข้ามาผูกมัดวุ่นวาย หรือมาหุ้มห่อตัวเองให้มีมิดปิดตาไปด้วยความรัก ความชัง ความเกลียด ความโกรธ และอะไรๆ เต็มไปหมด ซึ่งได้มาจากสิ่งดังกล่าวทั้งนั้น

ส่วนที่ฝังอยู่ลึกก็คือขันธของเราเนี่ย เราถือว่าเป็นตัวเป็นตนของเรามาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์กาลไหนๆ ทุกชาติทุกภาษา แม้จะเป็นสัตว์ก็ต้องถือว่าเราเนี่ยเป็นของเรา นี่เป็นสัตว์เป็นตัวของสัตว์ เป็นตัวของเรา จะเป็นกายทิพย์ ร่างกายทิพย์ก็เป็นตัวของเรา จะเป็นเปรต เป็นผีเป็นอะไรก็ตามเถอะ สิ่งที่อยู่อาศัยอยู่ร่างหยาบร่างละเอียด ต้องถือว่าเป็นเราเป็นของเราด้วยกันทั้งนั้น จนกระทั่งมาเป็นมนุษย์ที่รู้จักดีรู้จักชั่วบ้างแล้ว ก็ยังต้องถือว่า “นี่เป็นเราเป็นของเรา” ในขันธห้า รูปก็เป็นเรา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นเราเป็นของเรา เหล่านี้ยังฝังอยู่อย่างลึกกลับ

ฉะนั้นท่านจึงสอนให้พิจารณา การพิจารณาก็เพื่อให้รู้ชัดเจนตามความจริงของมัน แล้วถอนความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดว่าตน เพื่อความเป็นอิสระนั่นเองไม่ใช่เพื่ออะไรตามปกติของเขาแล้วจะพิจารณาเขาทำไม? รูปก็เป็นรูป เสียงเป็นเสียง กลิ่นเป็นกลิ่น รสก็เป็นรส เครื่องสัมผัสต่างๆ เป็นธรรมชาติของเขาอยู่ดั้งเดิม เขาไม่ได้ว่าเขาเป็นข้าศึกอะไรต่อเราเลย ไปพิจารณาเขาทำไม?

การพิจารณาก็เพื่อให้ทราบความจริงของสิ่งนั้นๆ ตามความเป็นจริงของเขา แล้วทราบความลุ่มหลงของตนด้วยการพิจารณาเนี่ย และถอนตัวเข้ามาด้วยความรู้ การที่จิตเข้าไปจับจองยึดมั่นว่าเป็นตนเป็นของตน ก็เพราะความลุ่มหลงนั่นเอง

เมื่อพิจารณาเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นอะไรอย่างชัดเจนแล้ว จิตก็ถอนตัวเข้ามาด้วยความ
รู้ความเข้าใจด้วยปัญญา หมดกังวลกับสิ่งเหล่านั้น การพิจารณาอันใดที่เด่นชัดในบรรดา
ชั้นนี้ ไม่ต้องไปสำคัญมันหมาย คือคาดคะเนว่าเราไม่ได้พิจารณาชั้นห้าโดยทั่วถึง คือ
ทุกชั้นไปโดยลำดับ ไม่ต้องไปทำความสำคัญ ขอแต่ว่าชั้นใดเป็นที่เด่นชัดซึ่งควร
พิจารณาในเวลานั้น และเหมาะสมกับจริตนิสัยของเรา ก็ให้พิจารณาค้นคว้าในชั้นนั้นให้
ชัดเจน เช่น รูปชั้น เป็นต้น

ในรูปชั้น มีการโดดเด่นในความรู้สึกของเรา ที่เกิดความสนใจอยากจะพิจารณา
มากกว่าอาการอื่นๆ เราจึงจับจุดนั้น กำหนดพิจารณาให้เห็นความจริงของมันว่า “ทุกข
คืออะไร?”

ตามหลักธรรมท่านกล่าวไว้ว่า “ทุกข” คือความทนไม่ได้ มันไม่ค่อยสนิทใจเราซึ่ง
เป็นคนมีนิสัยหยาบ จึงชอบแปลแบบลางเนื้อชอบลางยาเป็นส่วนมากกว่า “ทุกข คือความ
บีบบังคับอยู่ตลอดเวลา” นี่เหมาะกับใจเราที่หยาบมาก ดังธรรมบทว่า “ยมปิจุณฺ น
ลกฺขิตํ ตมฺปิ ทุกฺขํ” นี่ตรงกับคำที่ว่านี่ คือปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมใจก็เป็นทุกข เป็นทุกขคือ
อะไร? ก็คือบีบคั้นตัวเองนั่นแหละ หรือเกิดความไม่สบายนั่นแหละ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น
ก็ไม่สบาย ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้แล้ว แต่สิ่งนั้นพลัดพรากจากไปเสียก็เป็นความทุกข์ขึ้นมา
ความทุกข์อันนี้เข้ากันได้กับคำว่า “มันบีบบังคับ” ความบีบบังคับนั่นแหละคือความทุกข์
ความทนไม่ได้ เมื่อทนไม่ได้ก็เป็นไปตามเรื่องของเขา ไปยุ่งกับเขาทำไม! ความจริงจะเป็น
ชั้นใดหรือไตรลักษณ์ใดก็ตาม ใจของเราไปยึดไปถือเขาต่างหาก จึงต้องมาพิจารณาให้ชัด
เจนในชั้น

รูปชั้น อาการใดดูให้เห็นชัดเจน ถ้ายังไม่ทราบชัดใน “ปฏิกุล” ซึ่งมีอยู่ในรูปชั้น
ของเรา ก็ให้ดูป่าช้าในตัวของเราให้เห็นชัดเจน คำว่า “เยียมป่าช้า” ให้เยียมที่นี้ แม้เยียม
ป่าช้านอกก็เพื่อน้อมเข้ามาสู่ป่าช้าในตัวของเรา “ป่าช้านอก” คนตายในครั้งพุทธกาล มัน
ป่าช้าผีดิบทั้งเกลื่อน ไม่ค่อยจะเผาจะฝังกันเหมือนอย่างทุกวันนี้ ท่านจึงสอนให้พระไป
เยียมป่าช้า ที่ตายเก่าตายใหม่เกลื่อนกลาดเต็มไปหมดในบริเวณนั้น เวลาเข้าไปให้เข้าทางทิศ
นั้นทิศนี้ ท่านก็สอนไว้โดยละเอียดถี่ถ้วน ด้วยความฉลาดแหลมคมของพระพุทธเจ้าผู้เป็น
“สยัมภู” หรือ “ผู้เป็นศาสดาของโลก” ท่านสอนให้ไปทางเหนือลม ไม่ให้ไปทางใต้ลม จะ
เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เพราะกลิ่นซากศพที่ตายเก่าตายใหม่นั้น ๆ

เมื่อไปเจอซากศพเช่นนี้เข้าแล้ว ความรู้สึกเป็นอย่างไร แล้วให้ไปดูซากศพชนิด
นั้น ๆ ความรู้สึกเป็นอย่างไร ให้ประมวลหรือ “โอปนยโก” น้อมเข้ามาสู่ตัวเองซึ่งเป็นซาก

อันหนึ่ง ท่านสอนให้พิจารณาอย่างนี้ เมื่อเราได้สักขีพยานคือตัวเราเอง ว่าซากศพที่อยู่ในป่าช้าภายนอกนั้นเป็นอย่างไรแล้ว น้อมเข้ามาสู่ป่าช้าภายในคือตัวเราเอง เมื่อได้หลักเกณฑ์ที่นี้แล้ว การเฝ้ามองป่าชานั้นก็ค่อยจางไป ๆ แล้วมาพิจารณาป่าช้านี้ให้เห็นชัดเจนขึ้นโดยลำดับ คือกายนี้เป็นบ่อปฏิกูลน่าเกลียด ต้องชะล้างอาบสรง ทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

ทุกสิ่งทุกอย่างที่มาเกี่ยวข้องกับทุกส่วนของร่างกายเรา นี้มีอะไรที่เป็นของสะอาด แม้เครื่องอุปโภคบริโภคเมื่อนำมาบริโภคก็กลายเป็นของปฏิกูล นับแต่ขณะเข้าทาง मुख ทวารและผ่านลงไปโดยลำดับ เครื่องนุ่งห่มใช้สอยต่างๆ มันก็สกปรก ต้องไปชะล้างซักฟอกยุ่งไปหมด ที่บ้านที่เรือนก็เหมือนกัน ต้องชะล้างเช็ดถูปิดกวาดอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นก็จะกลายเป็นป่าช้าขึ้นที่นั่นอีก เพราะความสกปรกเหม็นคุ้งทั่วดินแดน มนุษย์ไปอยู่ที่ไหน ต้องทำความสะอาด เพราะมนุษย์สกปรก แน่ะ! ในตัวเราซึ่งเป็นตัวสกปรกอยู่แล้ว สิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับตัวเรานั้นจึงสกปรก แม้แต่อาหารหวานคาวที่มีรสเอร็ดอร่อยน่ารับประทาน สีสันวรรณะก็น่าดูน่าชม พอเข้ามาคละเคล้ากับสิ่งสกปรกที่มีอยู่ภายในร่างกาย เช่น น้ำลาย เป็นต้น ก็กลายเป็นของสกปรกไปด้วย อาหารชนิดต่างๆ ที่ผ่าน मुख ทวารเข้าไปแล้ว เวลาคายออกมา จะนำกลับเข้าไปอีกไม่ได้ รู้สึกขยะแขยงเกลียดกลัว เพราะเหตุไร? ก็เพราะร่างกายนี้มีความสกปรกอยู่แล้วตามหลักธรรมชาติของตน อันใดที่มาเกี่ยวข้องกับร่างกายนี้จึงกลายเป็นของสกปรกไปด้วยกัน

การพิจารณาอย่างนี้เรียกว่า “พิจารณาป่าช้า” “พิจารณา อสุกกรรมฐาน”

อ้าว กำหนดเข้าไป ในหลักธรรมชาติของมันเป็นอย่างไร ดูทุกแง่ทุกมุมตามความถนัดใจ คือปกติเมื่อเราดูในจุดนี้แล้ว มันจะค่อยซึมซาบไปจุดนั้นๆ โดยลำดับ ถ้าสติกับความรู้สึกสืบทอดกันอยู่แล้ว ปัญญาจะต้องทำงานและก้าวไปไม่ลดละ จะมีความรู้สึกซาบซึ้งในการรู้จริงเห็นจริงโดยลำดับ นี่เป็นปัญญาระดับแรกของการพิจารณา

เมื่อพิจารณาในชั้น “ปฏิกูล” แล้ว พิจารณาความเปลี่ยนแปลงสภาพของร่างกาย คือความปฏิกูลก็อยู่ในร่างกายนี้ ป่าช้าฝังศพก็อยู่ในร่างกายนี้ ป่าช้าฝังศพสลายแปรสภาพอะไรก็รวมอยู่ในนี้หมด เวลานำไปเผาไปต้มแกงในเตาไฟ ไม่เห็นว่าเป็นป่าช้ากันบ้างเลย แต่กลับว่า “ครัวไฟ” ไปเสีย ความจริงก็คือป่าช้าของสัตว์นั้นแหละ และชนเข้ามาเก็บเอาไว้ที่นี่ (ห้องคน) ในหลุมในบ่ออันนี้เต็มไปหมด นี่ก็คือที่ฝังศพของสัตว์ต่างๆ เราดี ๆ นั้นแหละถ้าคิดให้เป็นธรรม คือให้ความเสมอภาค เพราะศพใหม่ศพเก่าเกลื่อนอยู่ที่นี่ เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้วจะไม่เกิดความสะอิดสะเอียน ไม่เกิดความสังเวชสลดใจแล้วจะเกิดอะไร? เพราะความจริงเป็นอย่างนั้นแท้ๆ

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ถึงความจริง เพราะความจริงมีอยู่อย่างนี้ ถ้าเราไม่ป็นเกลียวกับความจริง ใครๆ ก็จะได้ปลดปล่อยความยึดมั่นถือมั่นความสำคัญผิด อันเป็นความโง่เขลาเบาปัญญาของตนออกได้เป็นลำดับๆ จิตใจจะมีความสว่างกระจ่างแจ้ง ฉายแสงออกมาด้วยความสง่างามเผยอจากล้าหาญต่อความจริง ที่สัมผัสสัมพันธ์กับตนอยู่ตลอดเวลา พอใจรับความจริงทุกแง่ทุกมุมด้วยความเป็นธรรมไม่ลำเอียง แม้ยังละไม่ขาดก็พอมีความเบาใจ มีที่ปลงที่วางบ้าง ไม่แบกหามอุปาทานในขันธเสียจนย่ำแย่ตลอดไป แบบภาษิตท่านว่า “คนโง่นั้นหนักเท่าไรยิ่งชนเข้า” “ปราชญ์ท่านเบาเท่าไรยิ่งชนออกจนหมดสิ้น!”

เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้ว จงพิจารณาความแปรสภาพของขันธ ขันธแปรทุกขึ้นทุกอันทุกสัณททุกส่วนบรรดาที่มีในร่างกายนี้ แม้แต่ผมเส้นหนึ่งไม่ได้เว้นเลย แปรสภาพเหมือนกันหมด อันไหนที่เป็นเรา อันไหนที่เป็นของเรา ที่ควรยึดถือ?

คำว่า “อนตตา” ก็เหมือนกัน ยิ่งสอนย้ำความไม่น่ายึดถือเข้าไปอย่างแนบสนิท อนตตาก็อยู่ในชั้นเดียวกัน ชั้นเดียวกันนี้แหละที่เป็นอนตตา ไม่ใช่เรา! และของใครทั้งสิ้น! เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ ที่คละเคล้ากันอยู่ตามธรรมชาติของตน ๆ ไม่สนใจว่าใครจะรักจะชัง จะเกลียดจะโกรธ จะยึดถือหรือปล่อยวาง

แต่มนุษย์เรานั้นมือไวใจเร็ว อะไรผ่านมาก็คว้าจับ ๆ ไม่สนใจคิดว่าผิดหรือถูกอะไรบ้างเลย มือไวใจเร็วยิ่งกว่าลิงร้อยตัว แต่มักไปตำหนิสิ่งว่าอยู่ไม่เป็นสุขกันทั้งโลก ส่วนมนุษย์เองอยู่ไม่เป็นสุข ทุกอิริยาบถเต็มไปด้วยความหลุกหลิก คึกคะนองน้ำล้นฝั่งอยู่ตลอดเวลา ไม่สนใจตำหนิกันบ้างเลย “ธรรม” ที่ท่านสอนไว้ จึงเปรียบเหมือนไม้สำหรับตีมือลิงตัวมือไวใจคะนองนั้นแล!

“ไตรลักษณ์” มี อนตตา เป็นต้น ท่านชูไว้ดับไว้ ตีข้อมือไว้ “อย่าไปเอื้อม!” ตบไว้ ตีไว้ “อย่าไปเอื้อมว่าเป็นเราเป็นของเรา” นั่น! คำว่า “รูป อนตตา” ก็อุปมาเหมือนอย่างนั่นเอง “อย่าเอื้อม” “อย่าเข้าไปยึดถือ!” นั่น! ให้เห็นว่ามันเป็นอนตตาอยู่แล้ว นั่นแน่! ธรรมชาติของมันเป็นอนตตา ไม่เป็นของใครทั้งหมด “อนตตา ไม่เป็นตน” ก็บอกอยู่แล้ว นี่คือการพิจารณาร่างกาย

เอาละที่นี้กำหนดให้มันสลายไป จะสลายลงไปแบบไหนก็เอาตามความถนัดใจ อันนั้นเปื่อยลง อันนี้เปื่อยลง อันนั้นขาดลง อันนี้ขาดลง กำหนดดูอย่างเพลินใจด้วยปัญญาของตน อันนั้นขาดลง อันนี้ขาดลง ขาดลงไปจนขาดลงไปทุกชั้นทุกอัน ตั้งแต่กะโหลกศีรษะขาดลงไป กระดูกแต่ละชิ้นละอันเมื่อหนึ่งหุ้มมันเปื่อยลงไปแล้ว เนื้อก็เปื่อยลงไปแล้ว

เส้นเอ็นที่ยึดกันขาดเปื่อยลงไปแล้ว มันทนไม่ได้ต้องขาดไป ๆ เพราะมีชั้นติดชั้นต่อกันอยู่
อย่างนี้ด้วยเอ็นเท่านั้น เมื่อเส้นเอ็นเปื่อยลงไป ส่วนต่างๆ ต้องขาดลงไป ขาดลงไปกองอยู่
กับพื้น และเรียกรวดกระจายเต็มบริเวณ มีหนายังกำหนดให้ร่างกายมากินและกัดทิ้ง
ไปทั่วบริเวณ ใจจะมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง

เอ้า กำหนดดู! ส่วนที่เป็นน้ำมันก็กระจายลงไป ซึมซาบลงไปในดินด้วย เป็นไอขึ้น
ไปบนอากาศด้วย แล้วก็แห้งเข้าไป ๆ จนไม่ปรากฏสิ่งที่แข็ง เมื่อแห้งเข้าไปแล้วก็กลายเป็น
ดินตามเดิม ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ซอยลงไป อันใดก็ตามในธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม
ไฟนี้ เป็นสิ่งประจักษ์ในทางสัจธรรมด้วยกันทั้งนั้น เราไม่ต้องคิดว่าเราพิจารณาดินชัด แต่
ส่วนนั้นไม่ชัดส่วนนี้ไม่ชัด ไม่ต้องว่า พิจารณาให้มันชัดไปส่วนใดส่วนหนึ่งก็ตาม มันต้อง
ทั่วถึงกันหมด เพราะดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นที่เปิดเผยอยู่แล้วในสายตาของเรา ก็เห็น ภายใน
ร่างกายนี้ น้ำเราก็มีอยู่แล้ว ลมคือลมหายใจ เป็นต้น ก็มีชัดๆ เห็นชัดๆ อยู่แล้ว เนอะ! ไฟ
คือความอบอุ่นในร่างกายเป็นต้น เนอะ! ต่างก็มีอยู่แล้วภายในร่างกายนี้ ทำไมจะไม่ยอมรับ
ความจริงของมันด้วยปัญญาอันชอบธรรมเล่า เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนมันต้องยอม
รับ ฝืนความจริงไปไม่ได้ เพราะต้องการความจริงอยู่แล้วนี่

พิจารณาลงไป ค้นหาขึ้นได้ว่าเป็นเราเป็นของเรา หาดูซิไม่มีเลยแม้แต่ชิ้นเดียว !
มันเป็นสมบัติเดิมของเขาเท่านั้น คือดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นสมบัติเดิมของธาตุต่างๆ นี่อัน
หนึ่ง ดูอย่างนี้ จิตสงบแน่วลงไปได้ และไม่ใช่อารมณ์ที่พาให้จิตฟุ้งเพื่อเห่อเหิมคะนอง แต่
เป็นธรรมที่ทำให้ใจสงบเย็นต่างหาก ท่านจึงสอนให้พิจารณาเนื่องๆ จนเป็นที่เข้าใจและ
ชำนาญ

เมื่อจิตได้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญาแล้ว จิตจะเป็นอื่นไปไม่ได้ ต้องถอนตัวเข้าไปสู่
ความสงบแน่วแน่อยู่ภายใน ปล่อยความกังวลใดๆ ทั้งหมด นี่เป็นขั้นหนึ่งในการพิจารณา
ธาตุขันธ์!

เอ้า วาระต่อไปพิจารณาทุกขเวทนา เฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือ
ขณะที่นั่งมาก ๆ เกิดความเจ็บปวดมาก เอาตรงนี้แหละ ! นักรบต้องรบในเวลามีข้าศึก ไม่
มีข้าศึกจะเรียกนักรบได้อย่างไร อะไรเป็นข้าศึก? ทุกขเวทนาคือข้าศึกของใจ เจ็บไข้ได้ป่วย
มีทุกข์ตรึงไหน นั่นแหละคือข้าศึกอยู่แล้ว ถ้าเราเป็นนักรบเราจะถอยไปหลบอยู่ที่ไหน?
ต้องสู้จนรู้และชนะด้วยความรู้

เอ้า เวทนามันเกิดขึ้นจากอะไร? ตั้งแต่เกิดมาจนเรเริ่มนั่งที่แรกไม่เห็นเป็น แต่
ก่อนเรายังไม่เริ่มเป็นไข้ ไม่เห็นปรากฏทุกขเวทนาขึ้นมา นี่เวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วย

ทุกขเวทนาจึงปรากฏขึ้นมา แต่ก่อนนี้มันไปหลบซ่อนอยู่ที่ไหน? ถ้าเป็นตัวของเราจริง จิตเรารู้อยู่ตลอดเวลา ทุกขเวทนาชนิดนี้ทำไมไม่ปรากฏอยู่ตลอดเวลา ทำไมจึงมาปรากฏในขณะนี้? ถ้าทุกขเวทนาเป็นเรา เวลาทุกขเวทนาดับไปทำไมจิตจึงไม่ดับไปด้วย ถ้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจริงๆ ต้องดับไปด้วยกัน จิตยังมีความรู้สึกอยู่ตราบใด ทุกขเวทนาจึงควรจะมียู่ตราบนั้น ถ้าเป็นอันเดียวกันแล้วไม่ควรดับไป ต้องพิจารณาดูให้ชัด และแยกดูกายด้วย ขณะที่ทุกข์เกิดขึ้น เช่น เจ็บแสบเจ็บชา ปวดกระดูกชิ้นนั้นชิ้นนี้ จึงกำหนดดูกระดูก ถ้ามันปวดกระดูกเจ็บกระดูกมาก ๆ ในเวลานั้น

“กระดูกนี้หรือเป็นตัวทุกข์?” เอ้าถามดู และถามที่ตรงไหนให้จ่อจิตลงที่นั่นด้วยนะ อย่าถามแบบเผอเรอไปต่าง ๆ ให้ถามด้วย “จ่อจิตเพื่อรู้ความจริง” จ่อจิตแน่วอยู่กับทุกข์ จ้องอยู่กับกระดูกชิ้นนั้นท่อนนั้นที่เข้าใจว่าเป็นตัวทุกข์ ดูให้ดีว่ากระดูกชิ้นนี้หรือเป็นทุกข์ กำหนดดูเพื่อเป็นข้อสังเกตด้วยปัญญาจริงๆ ถ้ากระดูกนี้เป็นทุกข์จริงๆ แล้ว เวลาทุกข์ดับไปทำไมกระดูกนี้ไม่ดับไปด้วย นั่น! ถ้าเป็นอันเดียวกันจริง เมื่อทุกข์ดับไปกระดูกนี้ต้องดับไปด้วยไม่ควรจะยังเหลืออยู่ แต่เวลาโรคมัยไข้เจ็บหายไป หรือเวลาเราลุกจากที่นั่งภาวนาแล้ว ความเจ็บปวดมากๆ นี่หายไป หรือทุกข์นี้หายไป กระดูกทำไมไม่หายไปด้วยถ้าเป็นอันเดียวกัน นี่แสดงว่าไม่ใช่อันเดียวกัน เวทนาจึงไม่ใช่อันเดียวกันกับกาย กายก็ไม่ใช่อันเดียวกันกับเวทนา กายกับจิตก็ไม่ใช่อันเดียวกัน ต่างอันต่างจริงของเขา แล้วแยกดูให้เห็นชัดเจนตามความจริงนี้ จะเข้าใจความจริงของสิ่งเหล่านี้โดยทางปัญญาไม่สงสัย

เวทนาจะปรากฏเป็นความจริงของมัน ผลสุดท้ายการพิจารณาก็จะย่นเข้ามา ๆ ย่นเข้ามาสู่จิต เวทนานั้นจะค่อยหดตัวเข้ามา ๆ จากความสำคัญของจิต คือจิตเป็นเจ้าตัวการ จิตเป็นเจ้าของเรื่อง เราก็จะทราบ ทุกขเวทนาในส่วนร่างกายก็ค่อย ๆ ยุบยอบ ค่อยดับไป ๆ ร่างกายก็สักแต่ว่าร่างกาย มีจริงอยู่อย่างนั้นตั้งแต่ทุกขเวทนายังไม่เกิด แม้ทุกขเวทนาดับไปแล้ว เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก ส่วนไหนที่ว่าเป็นทุกข์ ก็เป็นความจริงของมันอยู่อย่างนั้น มันไม่ได้เป็นทุกข์นี้ กายก็เป็นกาย เวทนาจึงเป็นเวทนา ใจก็เป็นใจ กำหนดให้เห็นชัดเจนตามเป็นจริงนี้ เมื่อจิตพิจารณาถึงความจริงแล้วเวทนาจึงดับ นี่ประการหนึ่ง

ประการที่สอง แม้เวทนาไม่ดับก็ตาม นี่หมายถึงเวทนาทางกาย แต่ก็ไม่สามารถทำ ความกระทบกระเทือนให้แก่จิตได้ สุดท้ายใจก็มีความสงบร่มเย็น สง่าผ่าเผยอยู่ในท่ามกลางแห่งทุกขเวทนาซึ่งมีอยู่ภายในร่างกายของเรา นี่จะเป็นส่วนใดหรือหมดทั้งตัวก็ตามที่ว่าเป็นทุกข์ ใจของเราก็ไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงอะไรทั้งหมด มีความเย็นสบาย เพราะรู้เท่าทุกขเวทนาด้วยปัญญาในเวลานั้น นี่คือการพิจารณาทุกขเวทนาที่ปรากฏผลอีกแง่หนึ่ง

การพิจารณาทุกขเวทนา ยิ่งเจ็บปวดมากเท่าใดสติปัญญาเราจะถอยไม่ได้ มีแต่ขยับเข้าไปเรื่อย ๆ เพื่อรู้ความจริง ไม่ต้องไปตั้งกฎเกณฑ์ ตั้งความสำคัญมันหมายความว่า “ให้ทุกขเวทนาดับไป” ด้วยความอยากของตนนั้น จะเป็นเครื่องช่วยเสริมทุกขเวทนาให้หนักขึ้นโดยลำดับ ความจริงก็พิจารณาให้เห็นความจริงเท่านั้น ทุกข์จะดับหรือไม่ก็ตาม ขอให้ทราบความจริงที่เป็นทุกข์หรือเกิดทุกข์ขึ้นมา ด้วยการรู้เท่าทางปัญญาของเราเป็นที่พอใจ เรากำหนดที่ตรงนั้น และสิ่งเหล่านี้มันเกิดมันดับอยู่อย่างนั้นภายในชั้น

กายมันเกิดขึ้นมาเป็นเวลาชั่วกาลชั่วระยะก็แตกสลายลงไป ที่เรียกว่า “แตกดับ” หรือ “ตาย” ทุกขเวทนาเกิดร้อยครั้งพันครั้งในวันหนึ่ง ๆ ก็ดับร้อยครั้งพันครั้งเหมือนกัน จะจริงถาวรที่ไหน เป็นความจริงของมันอย่างนั้น เอาให้ทราบความจริงของทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนด้วยปัญญาอย่าท้อถอยเลื่อนลอย สัญญามันหมายอะไรบ้าง สัญญานี้เป็นตัวการสำคัญมาก พอสังขารปรุงแพสลับเท่านั้นแหละ สัญญาจะยึดเอาเลย แล้วหมายนั้นหมายนี้ยุ่งไปหมด ที่ว่าพวกก่อกรรมพวกกุศลทำให้เกิดเรื่องนั้นให้เกิดเรื่องนี้ขึ้นมา ก็คือพวกนี้เอง คือพวกสังขารกับพวกสัญญา ที่สำคัญมันหมายว่านั่นเป็นเรานั้นเป็นของเรา หรือนั่นเป็นทุกข์ เจ็บปวดที่ตรงนั้นเจ็บปวดที่ตรงนี้ กลัวเจ็บกลัวตาย กลัวอะไร ๆ ไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง กลัวไปหมด คือพวกนี้เป็นผู้หลอกให้กลัว จิตก็เลยหวนไปตามและท้อถอยความเพียรแล้วแพ้นั้น! ความแพ้ดีหรือ? แม้แต่เด็กเล่นก็พาแพ้ เขายังรู้จักอับอายและพยายามแก้มือ ส่วนนักกาวนาแพ้กิลเลสแพ้นักขเวทนา ไม่อายตัวเองและกิลเลสเวทนาบ้าง ก็นับจะดำนเกินไป

จงทราบว่าเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอาการหนึ่ง ๆ ของจิตที่แสดงออกเท่านั้น เกิดขึ้นแล้วก็ดับ “สัญญา อนตฺตา” นั้น ! มันก็เป็นอนตฺตาอย่างนั้นเอง แล้วไปถือมันยังงี้ ไปเชื่อมันยังงี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา ว่าเป็นความจริง จงกำหนดตามให้รู้อย่างชัดเจน ด้วยสติปัญญาอันหาวิหิงสาวิญญูชัย ใจเพชรเด็ดดวงไม่ย่อท้อง้อกิเลสและเวทนาทั้งมวล สังขารความปรุง เพียงปรุงแพสลับ ๆ “ขึ้นมาภายในใจ” ใจกระเพื่อมขึ้นมา “แสบ ๆ ๆ” ชั่วขณะ เกิดขึ้นในขณะไหนมันก็ดับไปขณะนั้น จะเอาสาระแก่นสารอะไรกับสังขารและสัญญาอันนี้เล่า

วิญญาณเมื่อมีอะไรมาสัมผัส ก็รับทราบแล้วดับไป ๆ ผลสุดท้ายก็มีแต่เรื่องเกิดเรื่องดับเต็มชั้นธออยู่อย่างนี้ ไม่มีอันใดที่จริงถาวรพอเป็นเนื้อเป็นหนังแก่ตัวเราอย่างแท้จริงได้เลย หาชิ้นสาระอันใดไม่ได้ในชั้นธอนี้ เรื่องปัญญางพิจารณาให้เห็นชัดโดยทำนองนี้

จะเห็น “ธรรมของจริง” ดังพระพุทธเจ้าสอนไว้ไม่เป็นอื่นมาแต่กาลไหนๆ ทั้งจะไม่เป็นอื่นไปตลอดกาลไหนๆ อีกเช่นกัน

เมื่อพิจารณาจนถึงขนาดนี้แล้ว ทำไมจิตจะไม่หลุดเข้ามาสู่ความสงบจนเห็นได้ชัดเจนเล่า ต้องสงบและต้องเด่น ความรู้สึกที่จิตนี้ต้องเด่นดวงเพราะหลุดเข้ามา เพราะความเห็นจริงในสิ่งนั้นๆ แล้ว จิตต้องเด่น เวทนาจะกล้ำแสนสาหัส ก็จะไปด้วยการพิจารณาเห็นประจักษ์อยู่กับจิตแล้วตามความจริง ถ้าไม่ดับก็ต่างคนต่างจริงใจ ก็มีความสง่าผ่าเผยอาจหาญอยู่ภายในไม่สะทกสะท้าน ถึงกาลจะแตกก็แตกไปเถอะ ไม่มีอะไรสะทกสะท้านแล้ว เพราะเรื่องแตกไปนั้นล้วนแต่เรื่องของรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งนี้ ไม่ใช่เรื่องผู้รู้คือใจนี้แตกไป ไม่ใช่ผู้รู้คือใจนี้ตายไป! มีแต่สิ่งเหล่านั้นเท่านั้นที่แตกดับสลายลงไป มีความสำคัญมั่นหมายของใจที่หลอกตนเองนี้เท่านั้นทำให้กลัว ถ้าจับจุดแห่งความสำคัญมั่นหมายนี้ว่าเป็นตัวมารยาที่ไม่น่าเชื่อถือแล้ว จิตก็ถอยตัวเข้ามาไม่เชื่อสิ่งเหล่านี้ แต่เชื่อความจริงเชื่อปัญญาที่พิจารณาโดยตลอดทั่วถึงแล้ว

อ้าว เมื่อจิตพิจารณาหลายครั้งหลายหนไม่หยุดไม่ถอย ความชำนาญในขั้นนี้หาคะปรากฏขึ้น รูปขั้นนี้จะถูกปล่อยไปก่อนด้วยปัญญาในขั้นเริ่มแรกพิจารณารูปขั้นนี้ ปัญญาจะรู้เท่าก่อนขั้นอื่นและปล่อยวางรูปได้ จากนั้นก็ค่อยปล่อยเวทนาได้ สัญญาได้ สังขารได้ วิญญาณได้ในระยะเดียวกัน คือรู้เท่า พุดง่าย ๆ พอรู้เท่าก็ปล่อยวาง ถ้ายังไม่รู้เท่ามันก็ยึดพอรู้เท่าด้วยปัญญาแล้วก็ปล่อย ปล่อยไปหมด เพราะเห็นแต่จิตกระเพื่อมเย็บๆ ไม่มีสาระอะไรเลย คิดดีขึ้นมาก็ดับ คิดชั่วขึ้นมาก็ดับ คิดอะไรๆ ขึ้นมาขึ้นชื่อว่าสังขารปรุงแล้วดับด้วยกันทั้งนั้นร้อยทั้งร้อย ไม่มีอะไรตั้งอยู่ได้นานพอจะเป็นสาระแก่นสารให้เป็นที่ตายใจได้เลย

แล้วมีอะไรที่คอยป้อนหรือผลักดันสิ่งเหล่านี้ออกมาเรื่อย ๆ เดี่ยวผลักดันสิ่งเหล่านี้และสิ่งเหล่านั้นออกมาหลอกเจ้าของอยู่เรื่อย นี่แหละท่านว่า “ประภัสสรจิต” จิตเดิมแท้ ผ่องใส ภิกษุทั้งหลาย แต่อาศัยความคละเคล้าของกิเลส หรือความจรมารของกิเลส มาจากรูปเสียงกลิ่นรส จากเครื่องสัมผัสต่างๆ จรมารจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความสำคัญมั่นหมายต่างๆ ไปกว้านเอามาเผาผลาญตัวเองนี้แหละ ที่มาทำให้จิตเศร้าหมองเศร้าหมองด้วยสิ่งเหล่านี้เอง

ดังนั้นการพิจารณา จึงเพื่อจะถอดถอนสิ่งเหล่านี้ออกเพื่อเปิดเผยตัวจิตขึ้นมาด้วยปัญญาอย่างประจักษ์ จึงจะเห็นได้ว่า ในขณะที่จิตที่ยังไม่ได้ออกเกี่ยวข้องกับอารมณ์ใดๆ เพราะเครื่องมือคืออายตนะยังไม่สมบูรณ์ ยังอ่อนอยู่ จิตประเภทนี้ย่อมสงบตัวและผ่องใส

ที่เรียกว่า “จิตเดิมเป็นจิตผ่องใส” แต่เป็นจิตเดิมของ “วิภูจักร” เช่นจิตเด็กแรกเกิดนั้นแล ซึ่งความเคลื่อนไหวต่างๆ ยังไม่สมบูรณ์พร้อมพอรับอารมณ์ต่างๆ ได้เต็มที่ ไม่ใช่จิตเดิมของวิภูจักรที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้ว

ที่นี้เวลาพิจารณาออกไปโดยลำดับแล้ว อาการของกิเลสที่เคยเพ่นพ่านจะรวมตัวเข้าสู่จุดนั้น เป็นความผ่องใสขึ้นมากภายในใจ และความผ่องใสนี้แล แม้แต่เครื่องมือประเภท “มหาสติ มหาปัญญา” ก็ยังต้องลุ่มหลงความผ่องใสในระยะเริ่มแรกที่เจอกัน เพราะเป็นสิ่งที่ไม่เคยเห็นไม่เคยพบมาก่อนเลย นับแต่วันเกิดและเริ่มแรกปฏิบัติ จึงเกิดความแปลกประหลาดและอัศจรรย์ ดูเหมือนสง่าผ่าเผยไม่มีอะไรจะเปรียบเทียบได้ในขณะนั้น ก็จะไม่สง่าผ่าเผยยังงี้ เพราะเป็น “ราชาแห่งวิภูจักร” ทั้งสามโลก คือกามโลก รูปโลก อรูปโลก มาแล้วเป็นเวลานานแสนกัปนับไม่ได้โน้นนะ เป็นผู้มีอำนาจเหนือจิต ครอบครองจิตอยู่ตลอดมา ในเวลาที่จิตยังไม่มีสติปัญญาเพื่อถอนตัวออกจากใต้อำนาจนั้น ก็จะไม่สง่าผ่าเผยยังงี้! จึงสามารถบังคับภูจิตให้ไปเกิดในที่ต่างๆ โดยไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ แล้วแต่อำนาจแห่ง “วิบากกรรม” ที่ตนสร้างไว้มากน้อย เพราะกิเลสประเภทนางบังเงาเป็นผู้บังการ ความที่สัตว์โลกเร่ร่อนเกิดตายอยู่ไม่หยุด ก็เพราะธรรมชาตินี้แลทำให้เป็นไป

เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงต้องพิจารณาให้เห็นชัด ความจริงแล้ว “ความผ่องใส” กับ “ความเศร้าหมอง” เป็นของคู่กัน เพราะต่างก็เป็นสมมุติด้วยกัน ความผ่องใสเพราะการรวมตัวของกิเลสต่างๆ นี้ จะเป็นจุดให้เราทราบได้อย่างชัดเจนว่า “นี่ คือจุดแห่งความผ่องใส” เมื่อมีความเศร้าหมองขึ้นมา ตามสภาพของจิตหรือตามชั้นภูมิของจิต ก็เกิดความทุกข์อันละเอียดในลักษณะเดียวกันขึ้นมาในจุดที่ว่าผ่องใสนั้นแล ความผ่องใส ความเศร้าหมอง และความทุกข์อันละเอียด ทั้งสามนี้เป็นสหายนั่น คือเป็นคู่กัน เพราะฉะนั้นจิตที่เป็นความผ่องใสนี้ จึงต้องมีความพะวักพะวนระมัดระวังรักษาอยู่ตลอดเวลา กลัวจะมีอะไรมารบกวนให้กระทบกระเทือน และทำให้จิตที่ผ่องใสนี้เศร้าหมองไป แม้จะเป็นความเศร้าหมองอันละเอียดเพียงใด แต่เป็นเรื่องของกิเลสที่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายไม่ควรนอนใจทั้งนั้น จำต้องพิจารณาด้วยปัญญาอยู่ไม่หยุดหย่อน

เพื่อให้ตัดภาระกังวลลงไปโดยเด็ดขาด จงตั้งปัญหาถามตัวเองว่า “ความผ่องใสนี้คืออะไร?” จงกำหนดให้รู้ ไม่ต้องกลัวความผ่องใสนี้จะฉิบหายวายปวงไป แล้ว “เราที่แท้จริง” จะลุ่มจมฉิบหายไปด้วย การพิจารณาจงกำหนดลงไปในจุดนั้นให้เห็นชัดเจน ความผ่องใสนี้ก็ เป็น “อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ” เหมือนกันกับสภาพธรรมทั้งหลายที่เราเคยพิจารณามาแล้วไม่มีอะไรผิดกันเลย นอกจากมีความละเอียดต่างกันเท่านั้น

จึงไม่ควรไว้วางใจกับอะไรทั้งสิ้นขึ้นชื่อว่า “สมมุติ” แล้ว ปัญญาให้ฟาดฟันลงไป กำหนดลงไป ที่ตัวจิตนี้แหละ สิ่งจอมปลอมแท้ๆ มันอยู่ที่ตัวจิตนี้เอง ความผ่องใสนั่นแหละคือตัว จอมปลอมแท้ ! และเป็นจุดเด่นที่สุดในเวลานั้นแทบไม่ยากแะต้องทำลาย เพราะเป็น สิ่งที่รักสวณมากผิดสิ่งอื่นใด ในร่างกายนี้ไม่มีอะไรที่จะเด่นยิ่งไปกว่าความผ่องใสนี้ จนถึง กับให้เกิดความอัศจรรย์ ให้เกิดความรักความสวณอ้อยอิ่งอยู่ภายใน ไม่อยากจะทำอะไร มาแะต้อง นั่นนะ จอมกษัตริย์คืออวิชา !

เคยเห็นไหม? ถ้าไม่เคยเห็น เมื่อปฏิบัติมาถึงจุดนี้ ก็จะหลงเองแล้วก็จะรู้เอง ไม่มี ใครบอกก็รู้เมื่อสติปัญญาพร้อมแล้ว นี่แหละท่านเรียกว่า “อวิชา” คือตรงนี้เป็นอวิชา แท้ ไม่ใช่อะไรเป็นอวิชาแท้ อย่าพากันวาดภาพ “อวิชา” เป็นเสือโคร่งเสือดาว หรือเป็น ยักษ์เป็นมารไป ความจริงแล้วอวิชา ก็คือนางงามจักรวาลที่น่ารักน่าหลงใหลใฝ่ฝันของ โลกดีๆ นี่เอง อวิชาแท้กับความคาดหมายผิดกันมากมาย เมื่อเข้าถึงอวิชาแท้แล้ว เราไม่ ทราบว่าอวิชาคืออะไร? จึงมาติดกันอยู่ที่ตรงนี้ ถ้าไม่มีผู้แนะนำสั่งสอน ไม่มีผู้ให้อุบาย จะต้องติดอยู่เป็นเวลานานๆ กว่าจะได้รู้ได้พบได้ แต่ถ้ามีผู้ให้อุบายแล้วก็พอเข้าใจและเข้าใจ จุดนั้นได้ ไม่ไว้วางใจกับธรรมชาตินี้ การพิจารณาต้องพิจารณาเช่นเดียวกับสภาวะธรรมทั้ง หลาย

เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาอันแหลมคมจนรู้เห็นประจักษ์แล้ว สภาพนี้จะสลายตัวลง ไปโดยไม่คาดฝันเลย ขณะเดียวกันจะเรียกว่า “ล้างป่าช้าของวัฏจักรของวัฏจิตสำเร็จเสร็จ สิ้นลงแล้วตัดต้นโพธิ์ คือความรู้แจ้งเห็นจริง” ก็ไม่ผิด เมื่อธรรมชาตินี้สลายตัวลงไปแล้ว สิ่งที่อัศจรรย์ยิ่งกว่าธรรมชาตินี้ซึ่งถูกอวิชาปกปิดเอาไว้ จะเปิดเผยขึ้นมาอย่างเต็มตัวเต็ม ภูมิทีเดียว นี่แหละที่ท่านว่า “เหมือนโลกธาตุหวั่นไหว” กระเทือนอยู่ภายในจิต เป็นขณะจิตที่ สำคัญมากที่ขาดจาก “สมมุติ” ระหว่าง “วิมุตติกับสมมุติขาดจากกัน” เป็นความอัศจรรย์ สุดจะกล่าว ที่ท่านว่า “อรหัตมรรคพลิกตัวเข้าถึงอรหัตผล” หมายความว่าถึงขณะจิตขณะนี้ เอง ขณะที่อวิชาดับไปนั่นแล! ท่านเรียกว่ามรรคสมบูรณ์เต็มที่แล้ว ก้าวเข้าถึงอรหัตผล “อันเป็นธรรมและจิตที่สมบูรณ์แบบ” จากนั้นก็หมดปัญหา

คำว่า “นิพพานหนึ่ง” ก็สมบูรณ์อยู่ภายในจิตดวงนี้ ขณะที่อวิชากำลังสลายตัวลง ไปนั่น ท่านเรียกว่า “มรรคกับผลก้าวเข้าถึงกัน” ซึ่งเป็นธรรมคู่ ถ้าเปรียบกับการเดินขึ้น บันได เท้าข้างหนึ่งกำลังเหยียบอยู่บนบันไดขั้นสุด เท้าอีกข้างหนึ่งก้าวขึ้นไปเหยียบบนบันได แล้ว แต่ยังไม่ได้ก้าวขึ้นไปทั้งสองเท้าเท่านั้น พอก้าวขึ้นไปบนบันไดทั้งสองเท้าแล้ว นั่นแล เรียกว่า “ถึงบ้าน” ถ้าเป็นจิตก็เรียกว่า “ถึงธรรม” หรือบรรลุธรรมขั้นสุดยอด ขณะเดียว

กับการบรรลุธรรมสิ้นสุดลง” ท่านเรียกว่า “นิพพานหนึ่ง” คือเป็นอิสระอย่างเต็มที่แล้ว ไม่มีกิริยาใดที่แสดงอีกต่อไปในการถอดถอนกิเลส นั้นท่านเรียกว่า “นิพพานหนึ่ง” จะว่า “อรหัตผล” ก็ได้ เพราะไม่มีกิเลสตัวใดมาแย้งแล้ว “นิพพานหนึ่ง” ก็ได้ แต่เมื่อจะแยกให้เป็นสมมุติโดยสมบูรณ์ตามหลักธรรมชาติ ไม่ให้มีความบกพร่องโดยทางสมมุติแล้ว ต้องว่า “นิพพานหนึ่ง” ถึงจะเหมาะสมเต็มภูมิ “สมมุติ” กับ “วิมุตติ” ในวาระสุดท้ายแห่งการล้างปาชำระของ “จิตอวิชชา”

พระพุทธเจ้าท่านว่า “นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ” สุขอื่นนอกจากความสงบไม่มี นี่หมายถึงความเป็นผู้สิ้นกิเลสของผู้ได้ “สุอุปาทิเสสนิพพาน” ซึ่งยังทรงชั้นอยู่ ดังพระอรหันต์ท่าน

การปฏิบัติศาสนาคือการปฏิบัติต่อจิตใจเราเอง ใครเป็นผู้รับทุกข์รับความลำบาก เป็นผู้ต้องหาถูกจองจำอยู่ตลอดเวลา คือใคร? ใครเป็นผู้ถูกจองจำถ้าไม่ใช่จิต! ใครเป็นผู้จองจำจิตถ้าไม่ใช่กิเลสอาสวะทั้งปวง! การแก้ก็ต้องแก้ที่ตัวของข้าศึกที่มีต่อจิตใจนั้นด้วย ปัญญา มีปัญญารู้เห็นแหลมคมเท่านั้นที่จะสามารถแก้กิเลสได้ทุกประเภท จนกระทั่งสลายตัวเองไปดังที่กล่าวมาแล้ว หมดปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น !

เรื่องรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นแต่เพียงอาการ ๆ เท่านั้น ไม่อาจมากระทบกระเทือนจิตใจให้กำเริบได้อีกเลย รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ก็เช่นเดียวกัน ต่างอันต่างจริง ต่างอันต่างว่า “มีก็มี ไม่มีก็ไม่มีปัญหาอะไร มีแต่จิตไปสำคัญมั่นหมาย เพราะความโง่เขลาของตน เมื่อจิตฉลาดพอตัวแล้ว จิตก็จริง สภาวธรรมทั้งหลายทั้งในและนอกก็จริง ต่างอันต่างจริงไม่ขัดแย้งกัน ไม่เกิดเรื่องกันดังที่เคยเป็นมา

เมื่อถึงขั้นต่างอันต่างจริงแล้วก็เรียกได้ว่า “สงครามกิเลสกับจิตเลิกragกันแล้ว ถึงกาลสลายก็สลายไป เมื่อยังไม่ถึงกาลก็อยู่ไปดังโลกๆ เขาอยู่กัน แต่ไม่โกรธกันเหมือนโลกเขาเพราะได้พิจารณาแล้ว

คำว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา” ถ้าไม่หมายถึงขั้นที่เรารับผิดชอบนี้จะหมายถึงอะไร? เราก็อธิษฐานแล้ว คือจบ “ไตรลักษณ์” ไม่ใช่จบพระไตรปิฎก แต่พระไตรปิฎกก็คือพระไตรลักษณ์อยู่นั่นเอง เนื่องจากพระไตรปิฎกพรรณนาเรื่องของพระไตรลักษณ์ตลอดเรื่อง

อนิจจัง คือความแปรสภาพ ทุกขัง อนตฺตา ก็ไม่ใช่เราอยู่แล้ว ยังอยู่ก็ไม่ใช่เรา ตายแล้วจะไปยึดอะไร เมื่อทราบความจริงอย่างนี้แล้วก็ไม่วุ่นไหวพริบพรึง ทั้งความเป็นอยู่แห่งขั้น ทั้งความสลายไปแห่งขั้น จิตเป็นแต่เพียงรู้ไปตามอาการที่ขั้นเคลื่อนไหวและแตกสลายไปเท่านั้น ธรรมชาตินี้ไม่ได้ฉิบหายไปตามธาตุขั้น จึงไม่มีอะไรที่น่ากลัวในเรื่อง

ความตาย เอ้า จะตายเมื่อไรก็ตายไปไม่ห้าม ยังอยู่ก็อยู่ไปไม่ห้าม เพราะเป็นความจริงด้วยกัน

การเรียนให้จบเรื่องความตายเป็นยอดคน คือนยอดเรา ผู้เรียนจบเรื่องความตายแล้วไม่กลัวตาย ยังเป็นอยู่ก็อยู่ไป ถึงวาระที่ตายก็ตายไป เพราะได้ทางซ้ายด้วยปัญญาไว้รอบด้านแล้ว เราจะไม่หวั่นไหวต่อความจริงนั้นๆ ซึ่งรู้อยู่กับใจทุกวันเวลานาทีอยู่แล้วโดยสมบูรณ์

เอาละ การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร พอดีเทปก็หมด

จิตว่างเพราะว่างกาย

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๙

ขณะฟังเทศน์ให้จิตอยู่กับตัวไม่ต้องส่งออกไปที่ไหน ให้รู้อยู่จำเพาะตัวเท่านั้น แม้แต่ที่ผู้เทศน์ก็ไม่ให้ส่งออกมา จะเป็นท่านองคนไม่อยู่บ้าน ใครมาที่บ้านก็ไม่ทราบทั้งคนร้ายคนดี จิตส่งออกมาอยู่ข้างนอก ความรู้สึกภายในก็ด้อยลงไปไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ถ้าจิตอยู่กับที่ความรู้สึกภายในมีเต็มที่ ความสัมผัสแห่งธรรมก็เต็มเม็ดเต็มหน่วย ผลประโยชน์เกิดจากการฟังธรรมก็ต้องเกิดขึ้น ในขณะที่จิตเรามีความรู้สึกอยู่กับตัวไม่ส่งออกไปข้างนอก มีแต่กระแสธรรมที่เข้าไปสัมผัสใจเต็มเม็ดเต็มหน่วย จิตใจก็มีความสงบเย็นในขณะฟังธรรมทุก ๆ ครั้งไป

เพราะเสียงธรรมกับเสียงโลกผิดกัน เสียงธรรมเป็นเสียงที่เย็น เสียงโลกเป็นเสียงที่แผดเผาเราร้อน ความคิดในแง่ธรรมกับความคิดในแง่โลกก็ต่างกัน ความคิดในแง่โลกเกิดความไม่สงบทำให้วุ่นวาย ผลก็ทำให้เป็นทุกข์ ความคิดในแง่ธรรมให้เกิดความซาบซึ้งภายในใจ จิตมีความสงบเยือกเย็น ท่านจึงเรียกว่า “ธรรม” เรียกว่า “โลก” แม้อาศัยกันอยู่ก็ไม่ใช่อันเดียวกัน โลกกับธรรมต้องต่างกันเสมอไป เช่นเดียวกับผู้หญิงและผู้ชายที่อยู่ด้วยกันมองดูก็รู้ว่า นั่นคือผู้หญิง นี่คือผู้ชาย อยู่ด้วยกันก็รู้ว่าเป็นคนละเพศ เพราะลักษณะอาการทุกอย่างนั้นต่างกัน เรื่องของธรรมกับเรื่องของโลกจึงต่างกันโดยลักษณะนี้เอง

วันนี้เป็นวันถวายเพลิงศพท่านอาจารย์กว่า ไปปลงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และเคารพศพท่าน ขณะไปถึงพอก้าวขึ้นไปสู่เมรุท่านก็ไปกราบ เพราะมีความสนิทสนมกับท่านมานาน อาจล่วงเกินท่านโดยไม่มีเจตนาก็เป็นได้ เลยต้องไปกราบขอขมาท่าน

ท่านเป็นคนไม่ชอบพูด มาคิดดูเรื่องปฏิบัติภาวนาดำเนินของท่านโดยลำดับ ท่านไม่เคยมีครอบครัว ท่านเป็นพระปฏิบัติมาอยู่กับท่านอาจารย์มั่น ท่านอาจารย์ได้ชมเชยเรื่องการนวดเส้นถวายท่าน เพราะบรรดาลูกศิษย์ที่มาอยู่อุปถัมภ์อุปัฏฐากท่านมีมากต่อมากเรื่อยมา ซึ่งมีนิสัยต่าง ๆ กัน ท่านเคยพูดเสมอว่าการนวดเส้นไม่มีใครสู้ท่านอาจารย์กว่าได้เลย ท่านว่า “ท่านกว่านี้ เราทำเหมือนกับหลับ ท่านก็เหมือนกับหลับอยู่ตลอดเวลา เราไม่ทำหลับท่านก็เหมือนหลับตลอดเวลา แต่มือที่ทำงานไม่เคยลดละความหนักเบา พอให้ทราบที่ท่านกว่านี้หลับไปหรือวังไป”

นี่ท่านอาจารย์มันท่านชมท่านอาจารย์กว่า แต่ดูอาการนั้นเป็นเรื่องของคนสัปหงก “เวลานวดเส้นให้เรานี้สัปหงกกันเหมือนคนจะหลับ แต่มีอนั้นทำงานอย่างสม่ำเสมอ แสดงว่าไม่หลับ พระนอนนั้นถ้าลงมีลักษณะสัปหงกแล้ว มือมันอ่อนและตายไปกับเจ้าของแล้ว” ท่านว่า

ท่านอาจารย์มันท่านเป็นพระพูดตรงไปตรงมาอย่างนั้น ว่า“มือมันตาย เจ้าของกำลังสลบ” ก็คือกำลังสัปหงกนั่นเอง ว่าเจ้าของกำลังสลบแต่มือมันก็ตายไปด้วย ตายไปก่อนเจ้าของ ท่านว่า “ท่านกว่าไม่เป็นเช่นนั้น การอุปถัมภ์อุปฐากเก่งมาก!

ทำให้เราคิดย้อนหลังไปว่า เวลาท่านอุปถัมภ์อุปฐากท่านอาจารย์มัน ดูจะเป็นสมัยที่อยู่ทางอำเภอ “ท่าบ่อ” หรือที่ไหนบ้างออกจะลึมๆ ไปเสียแล้ว

จากนั้นจิตใจของท่านก็เขวไปบ้าง การปฏิบัติก็เขวไปในตอนหนึ่ง คือท่านคิดอยากจะสึก ตอนเหินห่างจากท่านอาจารย์มันไปนาน แต่แล้วท่านก็กลับตัวได้ตอนที่ท่านอาจารย์มันกลับมาจากเชียงใหม่ เลยกลับตัวได้เรื่อยมาและไม่สึก อยู่มาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้และถึงวาระสุดท้ายของท่าน

ได้ไปดูเมรุท่านดูหีบศพท่าน กราบแล้วก็ดูพิจารณาอยู่ภายใน นี่เป็นวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึงแค่นี้ เดินไปไหนก็เดิน เทียวไปไหนก็ไป แต่วาระสุดท้ายแล้วจำต้องยุติกัน ไม่มีความเคลื่อนไหวไปมาวาระที่ขึ้นเมรุนี้ แต่จิตจะไม่ขึ้นเมรุด้วย!

ถ้าจิตยังไม่สิ้นจากกิเลสอาสวะ จิตจะต้องท่องเที่ยวไปอีก ที่ขึ้นสู่เมรุนี้มีเพียงร่างกายเท่านั้น ทำให้คิดไปมากมาย แม้แต่นั่งอยู่นั้นก็ยังเอามาเป็นอารมณ์คิดเรื่องนี้อีก ปกติจิตทุกวันนี้ไม่เหมือนแต่ก่อน ถ้ามีอะไรมาสัมผัสแล้วใจชอบคิดหลายแง่หลายทางในธรรมทั้งหลาย จนเป็นที่เข้าใจความหมายลึกตื่นหยาบละเอียดยแล้ว จึงจะหยุดคิดเรื่องนั้นๆ

ขณะนั้นพิจารณาถึงเรื่อง “วิภูวน” ที่วนไปวนมา เกิดขึ้นมาอายุสั้นอายุยาว ก็ท่องเที่ยวไปที่นั่นมาที่นี่ ไปไกลไปใกล้ ผลสุดท้ายก็มาที่จุดนี้ จะไปไหนก็มีกิเลสครอบงำเป็นนายบังคับจิตไปเรื่อยๆ จะไปสู่ภพใดก็เพราะกรรมวิบาก ซึ่งเป็นอำนาจของกิเลสพาให้ไป ส่วนมากเป็นอย่างนั้น มีกรรม วิบาก และกิเลส ควบคุมไปเหมือนผู้ต้องหา ไปสู่กำเนิดนั้นไปสู่กำเนิดนี้ เกิดที่นั่นเกิดที่นี่ ก็เหมือนผู้ต้องหา ไปด้วยอำนาจกฎแห่งกรรม โดยมีกิเลสเป็นผู้บังคับบัญชาไป สัตว์โลกเป็นอย่างนี้ด้วยกัน ไม่มีใครที่จะเป็นคนพิเศษในการท่องเที่ยวใน “วิภูสงสาร” นี้ ต้องเป็นเช่นเดียวกัน ผู้ที่เป็นคนพิเศษคือผู้ที่พ้นจากกองจักร คือเครื่องหมุนของกิเลสแล้วเท่านั้น

นอกนั้นร้อยทั้งร้อย มีเท่าไรเหมือนกันหมด เป็นเหมือนผู้ต้องหา คือไม่ได้ไปโดยอิสระของตนเอง ไปเกิดก็ไม่ได้เป็นอิสระของตนเอง อยู่ในสถานที่ใดก็ไม่ได้เป็นอิสระของตนเอง ไม่ว่าภพน้อยภพใหญ่ภพอะไรก็ตาม ต้องมีกฎแห่งกรรมเป็นเครื่องบังคับบัญชาอยู่เสมอ ไปด้วยอำนาจของกฎแห่งกรรม เป็นผู้พัฒนาให้ไปสู่กำเนิดสูงต่ำอะไรก็ตาม กรรมดีกรรมชั่วต้องพาให้เป็นไปอย่างนั้น ไปสู่ที่ดีมีความสุขรื่นเริง ก็เป็นอำนาจแห่งความดี แต่ที่ยังไปเกิดอยู่ก็เพราะอำนาจแห่งกิเลส ไปต่ำก็เพราะอำนาจแห่งความชั่ว และกิเลสพาให้ไป

คำว่า “กิเลส” ๆ นี่จึงแทรกอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะไปภพใด แม้ที่สุดพรหมโลก ก็ยังไม่พ้นที่กิเลสจะต้องไปปกครอง ถึงขั้น “สุทธาวาส” ก็ยังต้องปกครองอยู่ “สุทธาวาส ๕ ชั้นคือ อวิหา อตปปา สุตัสสา สุตัสสี อกนิชฐา” เป็นชั้น ๆ สุทธาวาส แปลว่าที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์ ถ้าแยกออกเป็นชั้น ๆ อวิหา เป็นชั้นแรก ผู้ที่สำเร็จพระอนาคามีชั้นแรก อตปปา เป็นชั้นที่สอง เมื่อบารมีแก่กล้าแล้วก็ได้เลื่อนชั้นชั้นนี้ เลื่อนชั้นชั้นนั้น ๆ จนถึงชั้นสุทธาวาส ก็ยังไม่พ้นที่กิเลสจะไปบังคับจิตใจ เพราะเวลานั้นยังมีกิเลสอยู่ ถึงจะละเอียดเพียงใดก็เรียกว่า “กิเลส” อยู่ นั่นแล จนกระทั่งพ้น เมื่อจิตเต็มภูมิแล้วในชั้นสุทธาวาส ก็ก้าวเข้าสู่อรหัตภูมิและถึงนิพพาน นั่นเรียกว่า “เป็นผู้พ้นแล้วจากโทษแห่งการจองจำ”

นี่พูดตามวิถีความเป็นไปของกิเลสที่เรียกว่า “วิภูวน” แล้วพูดไปตามวิถีแห่งกุศลที่สนับสนุนเราให้เป็นไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งผ่านพ้นไปได้ ด้วยอำนาจของบุญกุศลที่ได้สร้างไว้ ส่วนอำนาจของกิเลสที่จะให้คนเป็นอย่างนั้น ไม่มีทาง มีแต่เป็นธรรมชาติที่กดถ่วงโดยถ่ายเดียว

บุญกุศลเป็นผู้ผลักดันสิ่งเหล่านี้ออกช่วยตัวเองเป็นลำดับ ๆ ไป เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้บำเพ็ญกุศลให้มาก หากจะยังตะเกียกตะกายเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอยู่ ก็มีสิ่งที่จะช่วยต้านทานความทุกข์ร้อนทั้งหลายพอให้เบาบางลงได้ เช่น เวลาหนาวมีผ้าห่ม เวลาร้อนมีน้ำสำหรับอาบสรง เวลาหิวกระหายก็มีอาหารรับประทาน มีที่อยู่อาศัย มีหยูกยา เครื่องเยียวรักษา พอไม่ให้ทุกข์ทรมานอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย บุญกุศลคอยพยุงอยู่ เช่นนี้จนกว่าจะพ้นไปได้ตราบดี ตราบนั้นจึงจะหมดปัญหา แม้เช่นนั้นบุญกุศลก็ยังปล่อยไม่ได้ จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายที่บุญกุศลจะสนับสนุนได้

ที่กล่าวมาทั้งนี้ เป็นคำพูดของนักปราชญ์ ผู้เฉลียวฉลาดแหลมคมในโลกทั้งสามไม่มีใครเสมอเหมือนได้ คือพระพุทธเจ้า ถ้าใครไม่เชื่อพระพุทธเจ้าแล้วก็แสดงว่า ผู้นั้นหมด

คุณค่าหมดราคา ไม่มีสาระอันใดเลยพอที่จะรับความจริงไว้ได้ แสดงว่ากายก็ปลอมทั้งกาย จิตก็ปลอมทั้งจิต ไม่สามารถรับความจริงอันถูกต้องนั้นได้ เพราะความจริงกับความปลอม นั้นต่างกัน

ธรรมเป็นของจริง แต่จิตเป็นของปลอม ปลอมเต็มทีจนไม่สามารถจะรับธรรมไว้ได้ อย่างนี้มีมากมายในโลกมนุษย์เรา ส่วนใจด้านหนึ่งจริงอีกด้านหนึ่งปลอม ยังพอจะรับธรรม ไว้ได้ รับธรรมขั้นสูงไม่ได้ ก็ยังรับขั้นต่ำได้ตามกำลังความสามารถของตน นี่ก็แสดงว่ายังมี ขาวมีดำเจือปนอยู่บ้างภายในจิต ไม่ดำไปเสียหมดหรือไม่ปลอมไปเสียหมด คนเราถ้าไม่ เชื่อพระพุทธเจ้าก็แสดงว่าหมดคุณค่าภายในจิตใจจริง ๆ ไม่มีชิ้นดีอะไรพอที่จะรับเอาสิ่งที ดีไว้ได้เลย ใจไม่รับธรรมไม่รับสงฆ์ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

แต่เรานับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่า “พุทฺธ ธมฺม สงฺฆ สรณ คจฺฉามิ” อย่างเทิดทูนฝังไว้ในจิตใจ แสดงว่าจิตของเรามีความจริงมีหลักมีเกณฑ์ มีสาระ สำคัญ จึงรับเอา “ธรรมสาระ” มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น เข้าสู่จิตใจ ฝากเป็นฝากตายมอบกายถวายตัวประพฤติปฏิบัติตามท่าน ยากลำบากเพียงไรก็ไม่ท้อถอย เพราะความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสำคัญ เรียกว่า “จิตนั้นมีสาระ สำคัญกับธรรมตามกำลังความสามารถของตนอยู่แล้ว จึงไม่ควรดำหนิดีดยนตนว่าเป็นผู้มี วาสนาน้อย”

การตีเตียนตนโดยไม่พยายามพยุงตัวขึ้น และกลับเป็นการกดถ่วงตัวเองให้ท้อ ถอยลงไปในนั้น เป็นการตีเตียนที่ผิด ไม่สมกับคำว่า “รักตน” ความรักตนต้องพยุง จุดไหน ที่มีความบกพร่องต้องพยายามพยุง ส่งเสริมจุดบกพร่องให้มีความสมบูรณ์ขึ้นมาเป็น ลำดับ สมชื่อสมนามว่าเป็นผู้รักตน และสมกับว่า “พุทฺธ ธมฺม สงฺฆ สรณ คจฺฉามิ” เรา ถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นหลักชีวิตจิตใจ หวังท่านช่วยประคับประคอง หรือ พยุงจิตใจของตนให้เป็นไปตามหลักธรรม อันเป็นธรรมมหามงคลสูงส่งที่สุดในโลกทั้งสาม

ในสากลโลกนี้ถ้าพูดถึง “สาระ” หรือสาระสำคัญแล้ว ก็มีอยู่เพียงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เท่านั้น สรุปแล้วมี “ธรรม” เท่านั้นเป็นธรรมฝากเป็นฝากตายได้ ตลอดกาลตลอดภพตลอดชาติ จนถึงที่สุดคือวิมุตติพระนิพพาน

ใน “วิภูวน” ที่เรากวนกันอยู่นี้ ไม่มีอันใดที่จะเป็นเครื่องยึดด้วยความแนใจและ ร่วมเย็นใจเหมือนธรรมะนี้เลย “ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจาริ” พระธรรมย่อมรักษาผู้

ปฏิบัติธรรม คำว่า “พระธรรมรักษาคืออย่างไร?” ทำไมธรรมจึงรักษาคคน ต้นเหตุเป็นมาอย่างไร?

ต้นเหตุคือคนต้องรักษาก่อน เช่นเราทั้งหลายรักษาก่อนในเวลานี้ รักษาธรรมคือรักษาตัว ดำเนินตามหลักธรรมที่ท่านสั่งสอนไว้ ไม่ให้เคลื่อนคลาดจากหลักธรรม พยายามรักษาคให้ดีในธรรม ด้วยความประพฤติทางกายทางวาจา ตลอดถึงความคิดทางใจ อันใดที่เป็นข้าศึกต่อตนและผู้อื่นอันนั้นไม่ใช่ธรรม ท่านเรียกว่า “อธรรม” เราพยายามกำจัดสิ่งเหล่านี้ออก ดำเนินตามหลักธรรมที่ท่านสั่งสอน ดังที่เราทั้งหลายทำบุญให้ทาน รักษาศีล และอบรมสมาธิภาวนา ฟังเทศน์ฟังธรรมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ เชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม นี่คือการรักษากธรรม

การปฏิบัติธรรมด้วยกำลังและเจตนาดีของตนเหล่านี้ชื่อว่ารักษากธรรม ผลต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมรักษากเราขึ้นมา คำว่า “ธรรมยอมรักษากผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว” นั่นก็คือผลของธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติของเราแล้ว เป็นเครื่องสนับสนุนและรักษากเรา ไม่ใช่อยู่ๆ พระธรรมท่านจะโอดมาช่วยโดยที่ผู้ปฏิบัติไม่สนใจกับธรรมเลย ย่อมเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นเหตุที่พระธรรมจะรักษาก ก็คือเราเป็นผู้รักษากธรรมมาก่อน ด้วยการปฏิบัติตามธรรม ผลที่เกิดขึ้นจากการรักษากธรรมนั้น ก็ย่อมนำเราไปในทางแคล้วคลาดปลอดภัย มีความอยู่เย็นเป็นสุข ที่ท่านเรียกว่า “ธรรมรักษากผู้ปฏิบัติธรรม” การปฏิบัติธรรมมีความหนักแน่น มั่นคงละเอียดลออมากน้อยเพียงไร ผลเป็นเครื่องสนองตอบแทนที่เห็นชัดประจักษ์ใจ ก็ยิ่งละเอียดขึ้นไปโดยลำดับๆ ตามเหตุที่ทำไว้นั้นๆ จนผ่านพ้นไปจากภัยทั้งหลายได้โดยสิ้นเชิงที่เรียกว่า “นิยานิกธรรม” นำผู้ปฏิบัติธรรมเต็มสติกำลังความสามารถนั้นให้ผ่านพ้นจาก “สมมุติ” อันเป็นบ่อแห่ง อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา หรือแหล่งแห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตายนี้ไปเสียได้อย่างหายห่วงถ่วงเวลา

พระพุทธเจ้าเป็นผู้หายห่วง พระอริยสงฆ์เป็นผู้หายห่วงได้ด้วยการปฏิบัติธรรม ธรรมรักษากท่านพญากจนถึงภูมิแห่งความหายห่วง ไม่มีอะไรเป็นอารมณ์เยื่อใยเสียดาย เป็นผู้สิ้นภัย สิ้นเวรสิ้นกรรม สิ้นวิบากแห่งกรรมโดยตลอดทั่วถึง คือพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกท่าน

ธรรมจึงเป็น “ธรรมจำเป็น” ต่อสัตว์โลกผู้หวังความสุขเป็นแก่นสาร ผิงนิสสัย สันดานเรื่อยมาแต่กาลไหนๆ ผู้หวังความสุขความเจริญจำต้องปฏิบัติตนตามธรรมด้วยดี

เพื่อความหวังตั้งใจหมายไม่ผิดพลาด ซึ่งเป็นการสร้างความเสียใจในภายหลังไม่มี
ประมาณ ซึ่งสัตว์โลกไม่พึงปรารถนา

อันความหวังนั้นหวังด้วยกันทุกคน แต่สิ่งที่จะมาสนองความหวังนั้น ขึ้นอยู่กับการ
ประพฤติปฏิบัติของตนเป็นสำคัญ เราอย่าให้ความหวังอยู่ภายในใจอยู่อย่างเดียว ต้อง
สร้างเหตุอันดี ที่จะเป็เครื่องสนองตอบแทนความหวังนั้นด้วยดี ดังเราทั้งหลายได้ปฏิบัติ
ธรรมเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันและปฏิบัติต่อไปโดยลำดับ นี่แลคือการสร้างความหวังไว้
โดยถูกต้อง ความสมหวังจะไม่เป็นของใคร จะเป็นสมบัติอันพึงใจของผู้สร้างเหตุ คือกุศล
ธรรมไว้ดีแล้วนั้นแล ไม่มีผู้ใดจะมาแย่งไปครองได้ เพราะเป็น “อัสสมบัติ” ของแต่ละ
บุคคลที่บำเพ็ญไว้เฉพาะตัว ไม่เหมือนสมบัติอื่นที่โลกมีกัน ซึ่งมักพินาศฉิบหายไปด้วยเหตุ
ต่าง ๆ มีจากโจรผู้ร้าย เป็นต้น ไม่ได้ครองด้วยความภูมิใจเสมอไป ทั้งเสี่ยงต่อภัยอยู่ตลอดเวลา

ไปกราบที่เมรุท่านวันนี้ ก็เห็นประชาชนมากมาย และเกิดความสงสาร ทำให้คิดถึง
เรื่องความเป็นความตาย เฉพาะอย่างยิ่งคิดถึงองค์ท่านที่ประพฤติปฏิบัติมาก็เป็นวาระสุด
ท้าย ร่างกายทุกส่วนมอบไว้ที่เมรุ เป็นอันว่าหมดความหมายทุกสิ่งทุกประการภายในร่าง
กาย จิตใจเรายังจะต้องก้าวไปอีก ก้าวไปตามกรรม ตามวิบากแห่งกรรมไม่หยุดยั้ง ไม่มา
สุดสิ้นอยู่ที่เมรุเหมือนร่างกาย แต่จะอยู่ด้วยกรรมและวิบากแห่งกรรมเท่านั้น เป็นผู้ควบคุมและส่งเสริม

กรรมและวิบากแห่งกรรมอยู่ที่ไหนเล่า? ก็อยู่ที่จิตนั่นแหละจะเป็นเครื่องพาให้เป็น
ไป ที่ไปดูไปลงอนิจจังธรรมสังเวชกันที่นั่น ก็ด้วยความระลึกความรู้สึกตัวว่าเราทุกคนจะต้อง
เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจึงพยายามสร้างความดีไว้ให้เต็มที่ จนเพียงพอแก่ความต้องการ
เสียแต่บัดนี้ จะเป็นที่ภูมิใจทั้งเวลาปกติและเวลาจวนตัว

ใครก็ตามที่พูดและกระทำไม่ถูกต้องตามอรรถตามธรรม อย่าถือมาเป็นอารมณ์
ให้เป็นเครื่องก่อกังวลใจโดยไม่เกิดประโยชน์อะไร นอกจากเกิดโทษขึ้นมากับตัวเอง เพราะ
ความคิดไปพูดไปกับอารมณ์ไม่เป็นประโยชน์นั้น

ผู้ใดจะเป็นสรณะของเรา ผู้ใดจะเป็นที่พึ่งที่ยึดที่เหนี่ยวของเรา เป็นคติเครื่อง
สอนใจเราในขณะที่เราได้เห็นได้ยินได้ฟัง ผู้นั้นแลคือกัลยาณมิตร ถ้าเป็นเพื่อนด้วยกัน
นับแต่พระสงฆ์ลงมาโดยลำดับ จะเป็นเด็กก็ตาม ธรรมนั้นไม่ใช่เด็ก คติอันดีงามนั้นยึดได้
ทุกแห่งทุกหนทุกบุคคล ไม่ว่าผู้หญิงผู้ชาย ไม่ว่าเด็กว่าผู้ใหญ่ยึดได้ แม้แต่กับสัตว์
เดรัจฉาน ตัวใดมีอหยาศัยใจคอดีก็นำยึดเอามาเทียบเคียง ถือเอาประโยชน์จากเขาได้

ผู้ที่เป็นคนรักโลก อย่างนำเข้ามาคิดให้กรงรังภายในจิตใจเลย รักโลกให้มันรักอยู่ เฉพาะเขา โลกของเขาเอง รักในหัวใจของเขาเอง อย่าไปนำอารมณ์ของเขามารักโลกคือ หัวใจเรา นั่นเป็นความโง่ไม่ใช่ความฉลาด เราสร้างความฉลาดทุกวัน พยายามเสาะแสวงหาความฉลาด ทำไมเราจะไปโง่กับอารมณ์เหล่านี้ ปฏิบัติไปอย่ามีความห่วงไหวต่อสิ่งใด ไม่มีใครรับผิดชอบเรายิ่งกว่าเราจะรับผิดชอบตัวเองในขณะนี้โดยธรรม จนถึงวาระสุดท้ายปลายแดนแห่งชีวิตของเราหาไม่ เราจะต้องรับ รับผิดชอบตัวเราเองอยู่ตลอดสาย จะเป็นภพหน้าหรือภพไหนก็ตาม ความรับผิดชอบตอนนี้จะต้องติดแนบไปกับตัว แล้วเราจะสร้างอะไรไว้เพื่อสนองความรับผิดชอบของเราให้เป็นที่พึงพอใจ นอกจากคุณงามความดีนี้ไม่มี!

เราไม่ได้ตำหนิเรื่องโลก เราเกิดมากับโลกธาตุชั้นทั้ง ๕ ร่างกายนี้ก็เป็นโลกทั้งนั้น พ่อแม่เราก็เป็นโลก ทุกสิ่งทุกอย่างที่มารักษาเยียวาก็เป็นโลก เราเกิดมากับโลกทำไมจะดูถูกโลกว่าไม่สำคัญ? ทั้งนี้เพื่อจะเป็นเครื่องเตือนตนว่า จะไม่อาศัยเป็นหลักเป็นฐานเป็นกฎเกณฑ์ได้ตลอดไป การหวังพึ่งเป็นพึ่งตายกับสิ่งนั้นจริงๆ มันพึ่งไม่ได้! เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นความสำคัญของมันในขณะปัจจุบันที่เป็นเครื่องมือ ที่จะใช้ทำงานให้เป็นผลเป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม แต่เราอย่าถือว่าเป็นสาระสำคัญจนกระทั่งลืมเนื้อลืมตัวและหลงไปตามโลก ไม่คิดถึงอนาคตของตนว่าจะเป็นอย่างไรร่างภายในใจซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ว่าจะได้รับผลอะไรบ้าง

ถ้ามีแต่ความเพลิดเพลินจนไม่รู้สึกรู้สิดตัว มัวยึดแต่ร่างกายนี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา ก็จะเป็นความเสียหายสำหรับเราเองที่ไม่ได้คิดให้รอบคอบต่อธาตุชั้นอื่นนี้ เราทุกคนเป็นโลก พึ่งพาอาศัยกันไปตามกำลังของมันไม่ปฏิเสธ โลกอยู่ด้วยกันต้องสร้างอยู่สร้างกิน เพราะร่างกายนี้มีความบกพร่องต้องการอยู่ตลอดเวลาจะอยู่เฉยๆ ไม่ได้ ต้องพานั่ง พานอน พายืน พาเดิน พาขับถ่าย พารับประทานอาหาร อะไรทุกสิ่งทุกประการล้วนแต่นำมาเยียวารักษาความบกพร่องของร่างกายซึ่งเป็นโลกนี้เอง

เมื่อเป็นเช่นนั้นไม่ทำงานได้หรือคนเรา อยู่เฉยๆ อยู่ไม่ได้ ต้องทำงานเพื่อธาตุชั้นนี้เป็นความจำเป็นสำหรับเราทุกคน ในขณะเดียวกันก็เป็นความจำเป็นสำหรับจิตที่ต้องเรียกหาความสุขความเย็นใจ ร้องเรียกหาความหวัง หาความสมหวัง ร้องเรียกหาความช่วยเหลือจากเราเช่นเดียวกับธาตุชั้นอื่นนั้นแล เราอย่าลืมความรู้สึกอันนี้ซึ่งมีอยู่ภายในใจของโลกที่ยังปรารถนา

แม้จะมีวัตถุดิบอะไรมากมาย ความหิวโหยของจิต ความเรียกร้องของจิต จะแสดงอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นเครื่องสนองตอบแทนกันให้เหมาะสมทั้งภายนอกและภายใน จำต้องชวนชวายเป็นไปพร้อมๆ กันด้วยความไม่ประมาท ภายนอกได้แก่ร่างกาย ภายในได้แก่จิตใจ เราจึงต้องสร้างสิ่งเยี่ยวยารักษา เป็นเครื่องบำรุงไว้ให้พร้อมมูลทั้ง ๒ ประการ

ส่วนร่างกายก็เสาะแสวงหาทรัพย์สมบัติเงินทองมาไว้สำหรับเวลาจำเป็น คุณงามความดีก็เสาะแสวงหาเพื่อเป็นเครื่องบรรเทาจิตใจ หรือพยุ่งส่งเสริมจิตใจให้มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยงเช่นเดียวกับส่วนร่างกายจนมีความสุขสบาย เฉพาะอย่างยิ่งสร้างสติสร้างปัญญาขึ้นให้รอบตัว เราเกิดมาไม่ได้เกิดมาเพื่อความจนตรอกจนมุม เราเกิดมาเป็นคนทั้งคน เฉพาะอย่างยิ่งหลักวิชาทุกแขนงสอนให้คนฉลาดทั้งนั้น ทางโลกก็ดี ทางธรรมก็ดี สอนแบบเดียวกัน

เฉพาะทางธรรมที่พระพุทธเจ้าผู้ซึ่งฉลาดแหลมคมที่สุด ทรงสั่งสอนวิชานิดที่มนุษย์ไม่สามารถสอนกันได้ รู้อย่างที่มนุษย์ไม่สามารถรู้กันได้ ถอดถอนสิ่งที่มนุษย์หึงหวงที่สุด ไม่สามารถจะถอดถอนกันได้ แต่พระพุทธเจ้าถอดถอนได้ทั้งสิ้น เวลาสอนโลกไม่มีใครที่จะสอนแบบพระองค์ได้ ผู้นี้เป็นผู้ที่นำยึดถือกราบไหว้อย่างยิ่ง ผลที่ปรากฏจากความฉลาดแหลมคมของพระพุทธเจ้าก็คือ ได้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกของโลก สั่งสอนโลกจนสะท้อนกระทั่งวันปริณิพพาน แม้นิพพานแล้วยังประทาน “ธรรม” ไว้เพื่อสัตว์โลกได้ปฏิบัติตามเพื่อความเกษมสำราญแก่ตน ไม่มีอะไรบกพร่องสำหรับพระองค์เลย ท่านผู้นี้แลสมพระนามว่า “เป็น สรรณ คจฺฉามิ” โดยสมบูรณ์ของมวลสัตว์ในไตรภพไปตลอดอนันตกาล

เราพยายามสร้างเนื้อสร้างตัวคือจิตใจ ให้มีความสมบูรณ์พูนสุขไปด้วยคุณงามความดี ความฉลาดภายในอย่าให้จนตรอกจนมุม พระพุทธเจ้าไม่พาจนตรอก ไม่เคยทราบ ว่าพระพุทธเจ้าจนตรอก ไปไม่ได้และติดอยู่ที่ตรงไหนเลย ติดตรงไหนท่านก็ฟันตรงนั้น ขุดตรงนั้นจนทะลุไปได้ไม่จนมุม ไม่ใช่ติดอยู่แล้วนอนอยู่นั้นเสีย จมอยู่นั้นเสีย อย่างสัตว์โลกทั้งหลายที่จนตรอกจนมุมแล้วท้อถอยอ่อนแอถอนกำลังออกไปเสีย อย่างนี้ใช้ไม่ได้ ! สุดท้ายก็ยังจมใหญ่ ยิ่งกว่าคนตกน้ำท่ามกลางมหาสมุทรทะเลหลวง

ที่ถูกติดตรงไหน ชัดชัดตรงไหน นั่นแหละคือคติธรรมอันหนึ่ง เป็นเครื่องพรั่นสอนเราให้พิจารณา สติปัญญาจงผลิขึ้นมาให้ทันกับเหตุการณ์ที่ชัดชัด แม้จะประสบเหตุการณ์อันใดก็ตาม อย่าเอาความจนตรอกจนมุมมาขวางหน้าเรา จงเอาสติปัญญาเป็นเครื่อง

บุกเบิก อะไรมันขวางบุกเบิกเข้าไปเรื่อย ๆ คนเราไม่ใช่จะโง่ไปเรื่อย ๆ แต่ไม่ใช่จะฉลาดมาตั้งแต่วันเกิด ต้องอาศัยการศึกษาอบรม อาศัยการพิจารณา อาศัยการอบรมสั่งสอนของครูอาจารย์ อาศัยการค้นคว้า ความฉลาดจะเกิดขึ้นโดยลำดับ ๆ และไม่มีประมาณ ในน้ำมหาสมุทรจะกว้างแคบอะไรก็ตาม ปัญญายังแทรกไปได้หมด และกว้างลึกยิ่งกว่าเมื่อน้ำมหาสมุทร!

ความโง่ อะไรจะโง่ยิ่งกว่าจิตไม่มี ถ้าทำให้โง่ โง่จนตั้งกับตั้งกลับ เกิดด้วยความโง่ตายด้วยความโง่ อยู่ด้วยความโง่ โง่ตลอดไปถ้าจะให้โง่ ใจต้องโง่อย่างนั้น! ถ้าจะให้ฉลาดฉลาดที่สุดก็ที่ใจดวงนี้! ฉะนั้นจงพยายาม เราต้องการอะไรเวลานั้นนอกจากความฉลาด? เพราะความฉลาดพาให้คนดี พาคนให้พ้นทุกข์ ไม่ว่าทางโลกทางธรรมพาคนผ่านพ้นไปได้ทั้งนั้นไม่จนตรอกจนมุมถ้ามีความฉลาด นี่เรากำลังสร้างความฉลาดให้กับเรา จงผลิตความฉลาดให้มากให้พอ เฉพาะอย่างยิ่งเราแบกหามเบญจขันธ์อันนี้มานาน เราฉลาดกับมันแล้วหรือยัง?

ส่วนมากมีแต่บ่นให้มันโดยที่มันไม่รู้สึกรู้สากับเราเลย บ่นให้แข่งให้ชาววิเวกส่วนต่าง ๆ ปวดนั้นปวดนี้บ่นกันไป มันออกมาจากใจนะความบ่นนะ ความไม่พอใจนะ การบ่นนั้นเหมือนกับเป็นการระบายทุกข์ ความจริงไม่ใช่การระบายทุกข์ มันกลับเพิ่มทุกข์ แต่เราไม่รู้สึกรู้สว่ามันเป็นทุกข์สองชั้นขึ้นมาแล้ว ขณะนี้รู้หรือยัง? ถ้ายังขณะต่อไป วันเวลาเดือนปีต่อไป จะเจอกับปัญหาเพิ่มทุกข์สองชั้นอีก ชนิดไม่มีทางสิ้นสุดยุติลงได้

เรื่องของทุกข์นะเรียนให้รู้ตลอดทั่วถึง ขันธ์อยู่กับเรา สมบัติเงินทองมีอยู่ในบ้านเรามีมากน้อยเพียงไรเรายังมีทะเบียนบัญชี เรารู้ว่าของนั้นมีเท่านั้น ของนี้มีเท่านี้ เก็บไว้ที่นั่นเท่านั้น เก็บไว้ที่นี่เท่านี้ เรารู้เรื่องของมันจำนวนของมัน เก็บไว้ในสถานที่ใด ยังรู้ได้ตลอดทั่วถึง

แต่สกลกายนี้ ธาตุขันธ์ของเรา เราแบกหามมาตั้งแต่วันเกิด เรารู้อย่างไรว่ามีอะไรอยู่ที่ไหน มันมีดีมีชั่ว มีความสกปรกโสภณ หรือมีความสะอาดสะอาดอันที่ตรงไหน มีสาระสำคัญอยู่ที่ตรงไหน ไม่เป็นสาระสำคัญมีอยู่ที่ตรงไหน มี อนิจจัง หรือ นิจุจที่ตรงไหนบ้าง มีทุกข์ หรือ สุข ที่ตรงไหนบ้าง มีอนตตา หรือ อดตา อยู่ที่ตรงไหนบ้าง ควรค้นให้เห็นเหตุผล เพราะมีอยู่กับตัวด้วยกันทุกคน

ในธาตุในขันธ์ จงใช้สติปัญญาขุดค้นลงไป พระพุทธเจ้าทรงสอนส่วนมากอยากจะว่าร้อยทั้งร้อยว่า “รูป อนตตา” นั่น! ฟังซิ “รูป อนิจจัง” คำว่า “อนิจจัง” คืออะไร? มันเตือนเราอยู่ตลอดเวลา ความ อนิจจัง มันเตือน ถ้าหากจะพูดแบบนักธรรมกันจริงละก็ มัน

เดือนเรายู่ตลอดเวลา “อย่าประมาท อนิจจัง ทุกขัง อนตตา อย่าไปถือไฟ รู้ไหม? อนตตามันเป็นไฟ ถือแล้วร้อนนะ ปล่อยๆ ซิถือไว้ทำไมไฟนะ”

รูป แยกออกไป รูปมันมีก็อาการ อาการอะไรบ้าง ดูทั้งข้างนอกข้างใน ดูให้เห็นตลอดทั่วถึง พระพุทธเจ้าท่านดูและรู้ตลอดทั่วถึง ปัญญาไม่มีจนตรอก รู้ทั่วถึงไปหมดถ้าจะพาให้ทั่วถึง ถ้าจะให้ติดตันอยู่ตลอดเวลาที่ติด เพราะไม่ได้คิดได้ค้น

สำคัญจริงๆ ก็คือร่างกายมันมีหนังหุ้มดูให้ดี สอนมูลกรรมฐาน ท่านว่า “เกสา โลมา นขา” “ทันตา ตโจ” พอมาถึง “ตโจ” เท่านั้นหยุด! ท่านเรียกว่า “ตจปัญจกรรมฐาน” แปลว่า กรรมฐานมีหนังเป็นที่ทำ นี่แปลตามศัพท์นะ พอมาถึง “ตโจ” แล้วทำไมถึงหยุดเสีย? ท่านสอนพระสงฆ์ผู้บวชใหม่ ก็เป็นเช่นเดียวกัน และอนุโลมปฏิโลมคือว่าถอยหลังย้อนกลับ

พอถึง “หนัง” แล้วหยุด เพราะเหตุใดท่านถึงหยุด มีความหมายอย่างไร? หนังนั้นเป็นเรื่องสำคัญมากของสัตว์โลก ที่ติดกันก็มาติดที่ตรง “หนัง” ที่คลุมกายไว้ก็คือหนัง ผิวพรรณวรรณะข้างนอกน่าดู แต่ไม่ได้หนาเท่าใบลานเลยส่วนที่หุ้มหนัง ที่นี้ลองถลกหนังออกดูซิ เราดูกันได้ไหม เป็นสัตว์ก็ดูไม่ได้ เป็นคนก็ดูไม่ได้ เป็นหญิงเป็นชายดูกันไม่ได้ทั้งนั้น เมื่อถลกเอาหนังออกแล้วเป็นอย่างไร นี่แหละพอมาถึง “ตโจ” ท่านจึงหยุด เพราะอันนี้มันครอบสกลกายแล้ว เรียกว่า “ครอบโลกธาตุ” แล้ว

พิจารณาตรงนั้น คลี่คลายออกดูทั้งข้างนอกข้างในของหนังเป็นอย่างไรบ้าง หนังรองเท้ามันไม่สกปรก มันไม่เหมือนหนังคนหนังสัตว์ที่ยังสดๆ ร้อนๆ อยู่ ดูนี้แหละกรรมฐาน ดูทั้งข้างล่างข้างบน คนทั้งคนถลกหนังให้หมด ทั้งเราทั้งเขาดูได้ไหม อยู่กันได้ไหม เรายังไม่เห็นหรือความจริงที่แสดงอยู่ภายในตัวของเรา เรายังยึดยังถือว่าเป็นเราอยู่ได้หรือ? ไม่อายต่อความจริงบ้างหรือ? นี่ความจริงเป็นอย่างนั้น แต่เราฝืนความจริงเฉยๆ เพราะอะไร?

เพราะกิเลสต้นหาความมืดดำต่างๆ มันพาติดด้าน เราต้องทนด้านกับมันที่ทำให้ฝืน ไม่อายพระพุทธเจ้าบ้างหรือ พระพุทธเจ้ามีพระเมตตาสั่งสอนสัตว์โลกให้ปล่อยวางสิ่งเหล่านี้ แต่พวกเรายึดถือไปเรื่อย บางคนแทบจะตายยังตายไปไม่ได้ เวลานี้ยังมีธุระอยู่อย่างนั้นๆ จะตายไปไม่ได้ ฟังดูซีมันขบขันดีไหม?

จะตายไปไม่ได้ยังไง? ตั้งแต่เป็นมันยังเป็นอยู่ได้ เจ็บมันยังเจ็บได้ ทำไมมันจะตายไม่ได้! ไม่คิดบ้างหรือ นี่แหละความโง่ ความโง่เขลาของพวกเราเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึง

ต้องแจ่มออกให้เห็นความโง่ของตัวเอง เพื่อสติปัญญาจะกลายเป็นความฉลาดแหลมคมขึ้นมา “กรรมฐานห้า” ท่านสอนถึง “ตโจ” เป็นประโยชน์อย่างมากทีเดียว

เอ้า ดูเข้าไปเนื้อ เอ็น กระดูก เข้าไปดูข้างใน ดูได้พิจารณา ดูนี้เรียกว่า “เพียกรรมฐาน” เพียอย่างนี้ ให้ดูข้างบนข้างล่าง ให้เพลินอยู่กับความจริง แล้ว “อุปาทานความกอดรัดไว้มัน” มันจะค่อยๆ คลายออก คลายออกเรื่อยๆ พอความรู้ความเข้าใจซึมซาบเข้าไปถึงไหน ความผ่อนคลายของใจก็เบาละ ๗ เบาไปโดยลำดับเหมือนคนจะสร้างจากใช้นั่นแล

ความสำคัญนี้เป็นเครื่องทำให้หนักอึ้งภายในใจเรา พอมีความเข้าใจในอันนี้แล้วจึงปล่อยวางได้โดยลำดับ แล้วก็มีความเบาภายในใจ นี่เป็นประโยชน์ในการพิจารณากรรมฐานมาก

ไม่ว่าเป็นชั้นเป็นอันใด กำหนดให้เพียฟังไปเรื่อยๆ มันเพียๆ อยู่ตลอดเวลา จนอยู่ไม่ได้ อะไรที่จะเกิดความขะเขว้างซึ่งมีอยู่ในร่างกายจะปรากฏขึ้นมา ซึ่งแต่ก่อนก็ไม่ขะเขว้าง ทำให้เกิดให้มีด้วยสติปัญญาของเรา พิจารณาให้เห็นชัดตามความจริงเป็นอย่างนี้

ความปลอมมันเกิดขึ้นได้ ใครก็เกิดได้ด้วยกันทั้งนั้น ความปลอมมันเกิดง่ายติดง่าย แท้จริงมันไม่ค่อยอยากเกิด แต่เราไม่ค่อยพิจารณา ไม่ค่อยสนใจไม่ค่อยชอบ ไปชอบสิ่งที่ไม่น่าชอบ แล้วมันก็ทุกข์ในสิ่งที่เราไม่ชอบอีกนั่นแล

ความทุกข์ไม่มีใครชอบแต่ก็เจออยู่ด้วยกัน เพราะมันปนเกลียวกับความจริง เรากำหนดให้เพียลงโดยลำดับๆ ก็ได้ จะกำหนดแยกออก เจื่อนอก เจื่อนอกเป็นกองๆ กองเนื้อกองหนัง อะไรๆ เอาออกไป เหลือแต่กระดูกก็ได้ กระดูกก็มีชิ้นใหญ่ชิ้นเล็ก มันติดต่อกับที่ตรงไหน กำหนดออกไป ดึงออกไปกอง เอาไฟเผาเข้าไป นี่คืออุปายแห่ง “มรรค” ได้แก่ปัญญา ความติดพันในสิ่งเหล่านี้จนถึงกับเป็นอุปาทานยึดมั่นถือมั่นหนักยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูก ๆ ก็เพราะ “ความสำคัญ ความปรองความแต่งของใจ” ความสำคัญมันหมายของใจซึ่งเป็นตัวจอมปลอมมันนั่นแล เรายังพอใจติดใจได้ เรายังพอใจคิดพอใจสำคัญมันหมายได้ และพอใจอยู่ได้

ปัญญาหรืออุปายวิธีดังที่ได้อธิบายมานี้ คือการคลี่คลายออกให้เห็นตามความจริงของมัน นี่เป็นความคิดความปรุ้งที่ถูกต้องเพื่อการถอดถอนตัวเอง ทำไมจะถือว่า เป็นความคิดเฉยๆ สิ่งที่เป็นความคิดเฉยๆ เราคิดนั้นเป็นเรื่องของ “สมุทัย” เรายังยอม

คิด สิ่งที่เป็นมรรคเพื่อจะถอดถอนความผิดประเภทนั้น “สังขารแก่สังขาร ปัญญาแก้ความโง่ ทำไมเราจะทำไมได้ มันจะขัดกันที่ตรงไหน นี่แหละท่านเรียกว่า “ปัญญา”

เอ้า กำหนดเผาไฟลงไป ได้ก็ครั้งก็หนไม่ต้องไปนับครั้งนับหน ทำจนชำนาญเป็นของสำคัญ ชำนาญจนกระทั่งมันปล่อยวางได้ จากนั้นก็เป็น สุนฺยฺยาสภาส ว่างเปล่า

ร่างกายของเรานี้ที่แรกมันก็เป็นปฏิภูล ที่แรกไม่ได้พิจารณาเลยมันก็สวຍกั๊วม พอพิจารณาตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเข้าไปที่เรียกว่า “ปฏิภูล” มันก็เห็นชัดคล้อยตามซึ่งเข้าไปเป็นลำดับๆ จนกระทั่งเกิดความเบื่อหน่าย มีความขยะแซยง เกิดความสลดสังเวช น้ำตาาร่วงพรูๆ ในขณะที่พิจารณาเห็นประจักษ์ภายในใจจริงๆ “โอ้โห ! เห็นกันแล้วหรือวันนี้ แต่ก่อนไปอยู่ที่ไหน ร่างกายทั้งร่างอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่วันเกิด ทำไมไม่เห็นทำไมไม่เกิดความสลดสังเวช วันนี้ทำไมจึงเห็น อยู่ที่ไหนถึงมาเจอกันวันนี้ ทั้งๆ ที่อยู่ด้วยกันมา “นั่น! ราพั้งราพัันกับตัวเอง พอเห็นชัดเข้าจริงแล้วเกิดความขยะแซยง เกิดความสลดสังเวชแล้วใจเบา ไม่มีอะไรจะบอกให้ถูกได้ เพราะความหนักก็ได้แก่ความยัดความถือ พอเข้าใจสิ่งเหล่านี้ชัดเจนประจักษ์ใจในขณะนั้น จิตมันก็ถอนออกมา จิตเบาโล่งไปหมด จากนั้นกำหนดลงไปทลายลงไปจนแหลกเหลวไปหมด กลายเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ

จิตปราภฏเป็นเหมือนกับอากาศ อะไรๆ เป็นอากาศธาตุไปหมด จิตว่างไปหมด! นี่เป็นอุบายของสติปัญญาทำให้คนเป็นอย่างนี้ ทำความรู้ความเห็นให้เป็นอย่างนี้ ทำผลให้เกิดเป็นความสุขความสบาย ความเบาจิตเบาใจอย่างนี้!

เมื่อกำหนดเข้าไบนานๆ จะมีความชำนาญละเอียดยิ่งไปกว่านี้ แม้ที่สุดร่างกายที่เรามองเห็นด้วยตาเนื้อนี้มันหายไปหมด จากภาพทางรูป กลายเป็นอากาศธาตุ ว่างไปหมดเลย ดูต้นไม้ก็มองเห็นเพียงเป็นรางๆ เหมือนกับเงาๆ ดูภูเขาทั้งลูกก็เหมือนกับเงา ไม่ได้เป็นภูเขาจริงจ้งเหมือนแต่ก่อน เพราะจิตมันแทงทะลุไปหมด ร่างกายทั้งร่างก็เป็นเหมือนเงาๆ เท่านั้นเอง ปัญญาแทงทะลุไปหมด จิตว่าง ว่างเพราะวางกายด้วย เพราะจิตทะลุร่างกายทั้งหมดด้วย ความเป็นขึ้นเป็นอัน เป็นท่อนเป็นก้อน เป็นอะไรอย่างนี้ ทะลุไปหมดหาขึ้นหาก้อนไม่มี กลายเป็นอากาศธาตุไปทีเดียว นี่หมายถึงร่างกาย !

เวทนา มันก็เพียงยิบยับ ๆ นิดๆ เกิดในร่างกาย มันก็ว่างของมันอีกเหมือนกัน เวทนาเกิดขึ้นก็ทราบว่าเกิด แต่ก่อนเวทนานี้ที่มันเป็นตัวเป็นตนขึ้นมาก็ไม่มี เพราะอำนาจแห่งปัญญานี้เองแทงทะลุไปอีก มีลักษณะเป็นเงาๆ ของเวทนา

สัญญาก็เป็นเงาๆ สังขาร ก็เป็นเพียงเงาๆ นี่เวลาปัญญามันครอบเข้าไป ครอบเข้าไปละเอียดเข้าไป อะไรก็กลายเป็นเงาๆ ไปทั้งนั้น

จากนั้นก็ทะลุถึงจิต มันเป็นก้อนอีก คือ “ก้อนอวิชชา” ก้อนสมมุติ ก้อนภพ ก้อนชาติ มันอยู่ที่จิต ปัญญาฟาดฟันลงไปทีนั้น คำที่ว่า “เงาๆ หหมดไป ก้อนสมมุติทั้งก้อนหมดภายในจิต” ไม่มีอะไรเหลือ เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ ความรู้ล้วนๆ อันนี้คือความรู้บริสุทธิ์

อันใดที่เป็นรางๆ หรือเป็นเงาๆ ซึ่งเป็นเรื่องของสมมุติเป็นเรื่องของกิเลส ต้องถูกชำระออกหมดด้วยปัญญา ไม่มีอะไรปิดบังจิตใจดวงที่บริสุทธิ์นี้ได้เลย! นั่นคือที่สุดแห่งทุกข์ ที่สุดแห่งภพแห่งชาติ ที่สุดแห่ง “วัฏจักร”ทั้งหลาย สิ้นสุดลงที่จุดนี้ หหมดปัญหา การปฏิบัติธรรมเมื่อถึงขั้นนี้แล้วอยู่ที่ไหนก็อยู่เถอะ!

พระพุทธเจ้ากับธรรมชาตินี้เป็นอันเดียวกัน พระธรรม พระสงฆ์ เป็นอันเดียวกันกับธรรมชาตินี้ ผู้ใดเห็นธรรม “ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต” หมายถึงธรรมชาตินี้แล พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานนานเพียงใดก็ตามไม่สำคัญเลย เพราะนั่นเป็นกาลเป็นสถานที่ เป็นพระกายคือเรือนร่างแห่งพุทธะเท่านั้น พุทธะอันแท้จริงคือความบริสุทธิ์นี้ อันนี้เป็นฉันใดอันนั้นเป็นฉันนั้น พระพุทธเจ้าจะสูญไปไหน เมื่อธรรมชาตินี้ตนผู้บริสุทธิ์ก็รู้อยู่แล้วว่าไม่สูญ แล้วพระพุทธเจ้าจะสูญไปได้อย่างไร คำว่า “พระธรรมๆ” นั้นสูญไปได้อย่างไร รู้อะไรถ้าไม่รู้ธรรม! แล้วธรรมไม่มีจะรู้ได้อย่างไร ถ้าว่าธรรมสูญจะรู้ได้อย่างไรลงที่จุดนี้!

อยู่ที่ไหนก็เหมือนอยู่กับพระพุทธเจ้า กับพระธรรม กับพระสงฆ์ ไม่ว่า “เหมือนอยู่” นะ คืออยู่กับพระพุทธเจ้า ว่ายังงั้นเลย ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความรู้สึกรู้ใจของจิตนั้น เราจะเชื่อพระพุทธเจ้าว่าสูญหรือไม่สูญได้ ก็เมื่อธรรมชาตินี้เป็นเครื่องยืนยันเทียบเคียงหรือเป็นสักขีพยาน พุทธะของพระองค์ กับธรรมะ สังฆะทั้งหลาย เป็นอันเดียวกันอยู่แล้ว เราจะปฏิเสธพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ได้อย่างไร เมื่อเราปฏิเสธธรรมชาตินี้ไม่ได้ เมื่อรับรองธรรมชาตินี้ ก็รับรองพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าอันเดียวกัน

ถ้าจะปฏิเสธพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าไม่มีในโลก ก็ปฏิเสธอันนี้เสียว่าไม่มี แล้วปฏิเสธได้หรือทั้งๆ ที่รู้ๆ อยู่ ยังจะว่าไม่มีได้หรือ นี่ยอมรับกันตรงนี้

บรรดาพระสาวกทั้งหลายเมื่อรู้ธรรมโดยทั่วถึงแล้ว จะไม่มีอะไรสงสัยพระพุทธเจ้าเลย แม้จะไม่ได้เคยพบเห็นพระพุทธเจ้าก็ตาม พระพุทธเจ้าแท้จริงไม่ใช่เรือนร่าง ไม่ใช่

ร่างกาย เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ดังที่ตัวได้รู้ได้เห็นอยู่แล้วนี่แล นี่คือธรรมชาติที่
อัศจรรย์

เรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ยังไม่ยุติ ร่างกายขึ้นบนเมรุแล้วมันยังขยับหาเอาซาก
ศพอื่นอยู่เรื่อย เรื่องจิตเป็นคลังกิเลสนี้สำคัญมากทีเดียว ศพบางศพไม่ได้ขึ้นเมรุ ถ้าเป็น
ศพเปิดศพไถ่มาขึ้นเตาไฟเผาในที่นั้น แต่เราไม่ได้เห็นว่าเป็นป่าช้า ถ้าเป็นมนุษย์เอาไป
เผาไปฝังตรงไหน นั่นเป็นป่าช้า กลัวผีกันจะตายไป สัตว์ต่างๆ ถูกชนเข้าเตาไฟไม่เห็นกลัว
ว่าเป็นป่าช้า ยิ่งสนุกสนานกันไปใหญ่ นี่เพราะความสำคัญมันติดกันนั่นเอง และจิตมันก็
ชอบ ขึ้นเมรุแล้วร่างนี้มันไปกวนหาใหม่ ๆ เอาไปขึ้นเมรุเรื่อย ๆ ที่ไหนก็ไม่รู้ละ ถ้าธรรม
ชาตินี้ไม่ได้หลุดพ้นจากกิเลสอย่างเต็มใจแล้ว ความขึ้นเมรุไม่ต้องสงสัย ความจับจองป่าช้า
ก็ไม่ต้องสงสัย ภพใดก็ตามก็คือภพอันเป็นป่าช้านี้เอง ป่าช้าเป็นวาระสุดท้ายแห่งกอง
ทุกข์ในชาตินั้น

เราขยันนักหรือในการเกิดการตายโดยหาหลักฐานไม่ได้ หากฎเกณฑ์ไม่ได้ หา
ความแน่นอนไม่ได้ ถ้าเรามีความแน่นอนในการเกิด จะเกิดเป็นนั่นเป็นนี่ก็ยิ่งพอทำเนา
เพราะภพที่เราต้องการนั้นเป็นความสุข แต่นี่จะปรารถนาอะไรได้สมหวัง ถ้าเราไม่เร่ง
สร้างเหตุให้เป็นความสมหวังเสียแต่บัดนี้ คือ

สร้างจิตสร้างใจ สร้างคุณงามความดี ของเราไว้เสียแต่บัดนี้! นี่คือการสร้างความ
สมหวังไว้สำหรับตน แล้วจะเป็นผู้สมหวังเรื่อย ๆ ไป จนกระทั่งถึงแดนสมหวังในวาระสุ
ตท้ายอันเป็นที่พึงพอใจ ได้แก่ “วิมุตติ” หลุดพ้น คือพระนิพพาน

ในอวสาน ก็เห็นว่าสมควร เอาละ ยุติ

กายวิเวก จิตวิเวก อุปธิวิเวก

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๙

ธรรมท่านกล่าวไว้ว่า “กายวิเวก จิตวิเวก อุปธิวิเวก” คือ ความสงบ ๓ อย่าง เป็น ๓ ชั้น การปฏิบัติเพื่อความสงบทั้งสามประการนี้ก็มี

กายวิเวก ถ้าเป็นนักบวชท่านก็สอนดังที่ปรากฏในอนุศาสน์ ซึ่งเป็นเทศน์มหัทศกรรย์สำหรับพระผู้เป็นนักรบอย่างพร้อมแล้วเท่านั้น เรื่องกายวิเวกท่านหยิบยกเอา รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ธรรมารมณ์ ซึ่งเกี่ยวกับประสาทที่ผ่านเข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แล้วเข้าไปสัมผัสหรือฟุ้งใจ ใจเป็นผู้รับเรื่องของสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาไม่หยุดหย่อน ต่อกันเป็นลูกโซ่ตามลำดับ เมื่อกายวิเวกได้ดำเนินไปด้วยความสะดวกสบายในสถานที่เหมาะสม ไม่มีสิ่งดังกล่าวนรบกวนประสาท ก็ย่อมเป็นบาทฐานของ “จิตวิเวก” การเข้าไปเพื่อกายวิเวก ก็เพื่อจิตวิเวก และเพื่ออุปธิวิเวก ในขณะเดียวกันกายได้รับความสะดวกในการบำเพ็ญ ไม่มีอะไรรบกวนประสาทส่วนต่างๆ ย่อมตัดอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายเสียได้ ใจก็ไม่วุ่นวาย ตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญจิตตภาวนาเพื่อความสงบทางใจ ใจไม่คิดไม่ปรุงก่อความวุ่นวายแก่ตนเอง เพราะไม่มีอารมณ์กับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เข้าไปฟุ้งที่ใจให้ยุ่งไปตาม

การบำเพ็ญอยู่อย่างนี้โดยสม่ำเสมอ และหาสถานที่เหมาะสมเพื่อกายวิเวกได้ โดยสม่ำเสมอ คือ สงัดจากสิ่งรบกวน นักปฏิบัติหรือนักบวชซึ่งมีหน้าที่อันเดียว บำเพ็ญไม่ขาดวรรคขาดตอน ย่อมเป็นเครื่องส่งเสริมงานของตนให้ก้าวหน้า ตลอดถึงผลที่พึงได้รับย่อมมีความก้าวหน้าขึ้นไปโดยลำดับ เมื่อกายวิเวกกับสถานที่เปล่าเปลี่ยววิเวกวิ้งเวงเป็นที่บำเพ็ญ ย่อมเป็นความเหมาะสมที่จะยังธรรมให้เกิดได้โดยสะดวก

จิตวิเวก คือ ความสงบจิตด้วยอำนาจแห่งจิตตภาวนา เพราะได้สถานที่เหมาะสมเป็นที่บำเพ็ญ ก็ย่อมมีความสงบภายในจิตใจ สงัดจากอารมณ์ก่อวนตัวเอง ใจเป็นสมาธิ มีความละเอียดเข้าไปเป็นลำดับ ปกติจิตสร้างความวุ่นวายให้แก่ตนเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ได้มีอริยาบทหรือมีสิ่งใดเป็นเครื่องกีดขวาง หรือห้ามปรามงานของจิตที่สั่งสมอารมณ์ เพราะการคิดปรุงได้ นอกจากจิตตภาวนาเท่านั้นที่เป็นเครื่องห้ามปรามจิต ให้งานของจิตที่สร้างเรื่องวุ่นวาย หรือความวุ่นวายให้แก่ตนนั้นเบาบางลงได้ เพราะฉะนั้นจิตวิเวกจึงมีความจำด้วยจิตตภาวนาในขั้นที่ควรบังคับ เช่นเดียวกับเราจับสัตว์มาฝึกหัดใส่คราด ใส่ไถ ใส่เกวียนอะไรตามแต่เจ้าของต้องการ

ขณะที่ฝึกหัดเบื้องต้น สัตว์มันต้องผาดโผนโลดเต้น ดีไม่ดีชนจนกระทั่งเจ้าของ เพราะเข้าใจว่าเจ้าของจะทำลายมัน หรืออะไรทำนองนั้น แล้วเจ้าของต้องฝึกอย่างหนัก มือประมาทไม่ได้ในขณะนั้น แม้แต่สัตว์เลี้ยงในบ้านมาตั้งแต่เดิมก็เป็นข้าศึกต่อเจ้าของได้ เพราะเขาเข้าใจว่าเราเป็นข้าศึกต่อเขา จะทำร้ายเขา มันต้องมีความรุนแรงต่อกันไม่น้อยในเวลานั้น

สุดท้ายก็สู้คนไม่ได้ เพราะคนมีความฉลาดเหนือสัตว์ สัตว์ก็ค่อยรู้เรื่องราวไปเองว่า คนไม่ได้ทำมา ไม่ได้ทำอันตรายเขาแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงฝึกหัดให้ทำงานที่ สัตว์นั้นจะพึงทำได้ตามวิสัยหรือความสามารถของตนเท่านั้น ต่อไปเขาก็ค่อยรู้เรื่องของ คนและงานของคนของตน แล้วก็ค่อยทำงานตามคนไปเรื่อย ๆ ไม่ตื่นตกใจและผาดโผน โลดเต้นดังแต่ก่อน เช่น ใส่ล่อใส่เกวียน ก็ดันไปตามเรื่อง พอชำนาญแล้วเจ้าของก็ ไม่ทำแบบฝึกหรือทรมาน เมื่อถึงคราวจะใช้การใช้งาน ก็จับมาใส่ล่อใส่เกวียนและไล่ไป ธรรมดา จะลากเข็นอะไรก็ได้ทั้งนั้น ไม่ฝ่าฝืนตื้อดิ่งเหมือนแต่ก่อนที่ยังไม่เคยได้ฝึกหัด ให้รู้หน้าที่การงาน

จิตใจในเบื้องต้นซึ่งยังไม่เคยรับการฝึกหัด ฝึกฝนทรมาน หรือห้ามปรามด้วยวิธี ที่ถูกที่ดีใด ๆ ทั้งสิ้น ตั้งแต่วันเกิดมาจนถึงขณะที่เราเริ่มฝึกหัดภาวนา จึงเป็นจิตที่ตื้อดิ่ง ฝ่าฝืนและผาดโผนอยู่ไม่น้อย เพราะความเคยชินของจิตกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เคยคิดเคย ลังสมมานาน เราจะแยกแยะหรือบังคับบัญชาไม่ให้เขาคิดเขาปรุนั้น จึงเป็นการยาก และต้องฝึกทรมานหรือสู้กันอย่างหนัก ระหว่างความคิดปรุกับควรระงับด้วยธรรม บทใด หรือด้วยวิธีการใดก็ตาม จึงเป็นความรุนแรงต่อกันไม่น้อย

นี่แหละการภาวนาเกิดความทุกข์ก็เพราะเหตุนี้ แต่จะทุกข์อย่างไรก็ตาม พึง เทียบกันกับระหว่างสัตว์พาหนะกับเจ้าของที่เขาฝึกเพื่องานต่าง ๆ ของเขา สุดท้ายก็เป็นการเป็นงานขึ้นมาได้

จิตใจในเวลาที่ถูกฝึกฝนทรมาน ถึงจะลำบากลำบากแค่ไหนก็ตาม สุดท้ายก็เป็นการเป็นงานขึ้นมาภายในจิต จิตได้เห็นผลประโยชน์จากการฝึกทรมานตน จึงมีความ สงบขึ้นมา จิตวิเวก คือจิตมีความสงบสงัดจากอารมณ์เครื่องก่อกวน ไม่ฟุ้งซ่าน รำคาญไปตามอารมณ์ของตนโดยถ่ายเดียว เวลาจิตก็มีความยับยั้ง มีความใคร่ครวญว่า ควรหรือไม่ควร การคิดนั้นจะคิดเรื่องใดประเภทใดบ้าง ที่จะก่อให้เกิดกิเลสอาสวะ หรือจะให้ เป็นศีลเป็นธรรมซึ่งเป็นเครื่องแก้กิเลสขึ้นมา จิตก็เป็นผู้ใคร่ครวญพิจารณา เอง คือสติปัญญาเป็นเครื่องใคร่ครวญ จิตเมื่อได้รับการอารักขาพยายามป้องกันสิ่งที่เป็นภัยไม่ให้เกิดขึ้นจากจิต และพยายามส่งเสริมสิ่งที่เป็นคุณแก่จิตใจให้เกิดให้มีขึ้น เรื่อย ๆ จิตก็ได้รับความสงบเย็นใจขึ้นมาเป็นจิตวิเวก นั่นคือจิตที่สงบ และมีความ

สงบเป็นพื้นฐานมั่นคงไปโดยลำดับ ไม่วอกแวกคลอนแคลนเหมือนก่อนที่ไม่เคยได้รับการฝึกฝนอบรม

คำว่า “จิตวิเวก” ก็มีความละเอียดขึ้นไปโดยลำดับ จนเป็นความละเอียดสุขุมของจิตในอิริยาบถต่าง ๆ เนื่องจาก “กายวิเวก” ที่ควรแก่การงานเป็นเครื่องอุดหนุน แม้จิตวิเวกก็จำเป็นต้องใช้ปัญญาคั่นคิด ตามกาลเวลาที่เห็นว่าเหมาะสมหรือโอกาสอันควร

เมื่อจิตมีความสงบเย็นใจพอสมควร พอจะทำหน้าที่ทางปัญญาได้แล้ว ก็ต้องฝึกหัดคิดต่าง ๆ ด้วยปัญญา โดยถือธาตุขันธ์ซึ่งเคยเป็นข้าศึกกันนั้น ให้กลับมาเป็นธรรมเป็นเครื่องแก้ ให้เข้าใจความเป็นจริงของเขา นั้นเรียกว่า “ปัญญาขุดคุ้ยสิ่งที่ยังนอนจมอยู่ภายในจิตใจซึ่งมีมากมายเต็มหัวใจ” พุดง่าย ๆ ที่ใจมีความสงบก็เพราะสิ่งเหล่านี้อ่อนกำลัง ไม่สามารถแสดงตัวอย่างผาดโผนดังที่เคยเป็นมาเท่านั้น นอกจากนั้น “สังขาร” คือสติปัญญายังกดขี่บังคับเอาไว้ เราจึงพอมีทางได้รับความสุขความสบาย และมีโอกาสที่จะพิจารณาทางด้านปัญญาต่อไปได้ด้วยความสะดวก

ต่อไปพอจิตได้รับความวิเวกสงบ จิตควรจะมีสติปัญญาประกอบด้วยการฝึกหัดคิดค้นเพื่อความแยกคายต่าง ๆ คือทราบความผิดถูกดีชั่วของตน และทราบความติดข้องภายในใจว่าติดข้องเพราะเหตุใด จะต้องพิจารณาอย่างไรจิตจึงจะผ่านพ้นไป และปล่อยวางสิ่งนั้นได้ นำปัญญาเข้ามาพิจารณาทบทวนไปมา เหมือนเขาคราดนา คราดกลับไปกลับมาจนกระทั่งมูลคราดมูลไถแหลกละเอียดพอแก่ความต้องการแล้ว เขาก็หยุด

ส่วนสัตว์พาหนะที่รับภาระในการคราดการไถ จะช้าหรือเร็วไม่สำคัญ สำคัญที่มูลคราดมูลไถต้องแหลกละเอียดเป็นที่พอใจ เหมาะแก่การเพาะปลูกนั้นแหละ เขาจึงหยุด

เรื่องปัญญาของเรา จะช้าหรือเร็วไม่สำคัญ จะพิจารณาที่ครั้งกี่หน โดยถือธาตุขันธ์ของเรานี้เป็นเหมือนกับพื้นที่ทำงานคราดไถของชาวนา สติปัญญาเป็นเหมือนกับเราคราดเราไถ คั่นคว่ำทบทวนไปมาอยู่นั้นแหละ ครั้งแล้วครั้งเล่าจนเป็นที่เข้าใจอย่างแน่ชัดแล้วก็หยุด จะขึ้นพิจารณาไปได้อย่างไรเมื่อทราบว่าเข้าใจด้วยปัญญาจนพอแล้ว เช่นเดียวกับการรับประทาน หิวเราก็กินว่าหิว หิวมากหิวน้อยเราก็กินเวลารับประทานพอแก่ความต้องการแล้ว จะฝืนให้รับประทานได้อีกอย่างไร การพิจารณาจนเป็นที่เข้าใจในสิ่งนั้นอย่างชัดเจนด้วยปัญญาก็เช่นเดียวกัน

คำว่า “ฝืน” เจ้าของก็ทราบ เพราะคำว่า “พอแก่ธาตุขันธ์แล้ว” เจ้าของก็ทราบอยู่แล้ว ยังจะฝืนไปได้อย่างไรอีก การพิจารณาเมื่อถึงขั้นที่ควรปล่อยวาง หรือหยุดกันได้ในขั้นใดใด มีรูปขันธ์เป็นต้น มันก็รู้และหยุดอย่างนั้นเช่นกัน เราไม่ได้คาดฝืนหรือหมาย

ไว้ก่อนก็ตาม การพิจารณานี้เป็น “ปัจจุตต” คือการเข้าใจด้วยตนเอง เรื่องธาตุเรื่องขันธ เป็นสำคัญก็เข้าใจด้วย ปัจจุตต เมื่อถึงขั้นพอตัวในธรรมชั้นใดในขันธใดจิตย่อมปล่อยวางได้ ปล่อยวางด้วยการพิจารณานั้นได้ เช่นเดียวกับเขาหยุดคราดนา

การชำระเร็วของสติปัญญา เรื่อยๆ ไปดำเนินติดต่อกัน หน้าที่ของสติปัญญาจะเป็นผู้ทำหน้าที่เอง หน้าที่ใดเป็นการแก้กิเลสอาสวะที่ควรเข้าใจในเรื่องต่างๆ ของกิเลส เป็นหน้าที่ของสติปัญญาจะกลั่นกรองไปตามสติกำลังความสามารถของตน เราเป็นผู้บังคับบัญชาหรือเป็นนางงาน หัวหน้างาน คอยสอดส่องดูแล

สติเป็นสำคัญให้ความรู้ที่แน่นอนจดจ่ออยู่กับงาน แล้วปัญญาเป็นผู้คลี่คลายดูสิ่งนั้นๆ ที่ความรู้กำลังจับกำลังจดจ้องดูสิ่งที่กำลังสัมผัสสัมพันธ์กันอยู่นั้นจนเป็นที่เข้าใจ โดยไม่ต้องบอกจะปล่อยเอง ไม่มีใครบรรดาผู้บำเพ็ญธรรมจะกลายเป็นบ้าเป็นบอไปถึงกับถอดถอนนั้นอยู่ทั้งๆ ที่พิจารณาจบแล้วพอตัวแล้ว

จิตตวิเวกที่โลกเขาขึ้นบันได พอถึงที่แล้วเขายังปล่อยวางบันไดเอง โดยไม่ต้องมีเจตนาอะไรว่าจะปล่อยวาง มาถึงที่แล้ว แม้สายทางที่เราเดินมามันก็ปล่อยวางหมด ปัญหากันไปเอง การพิจารณาก็เช่นเดียวกัน เมื่อพอแก่ความต้องการแล้วมันก็หมด ปัญหากันไปเอง โดยไม่ต้องมีเจตนาอะไรจะให้หมดปัญหาและให้ปล่อยวางใดๆ ทั้งสิ้น

นี่เรียกว่าจิตตวิเวกเป็น “จิตตวิเวก” แล้ว กำลังก้าวเดินเพื่อบรรลุถึง “อุปธิวิเวก” คือความสงบจากกิเลสไปโดยลำดับ กิเลสจะเป็นประเภทใดก็ตาม ต้องเป็นข้าศึกต่อใจอยู่โดยดี ไม่ว่าจะเป็นส่วนหยาบ ส่วนกลาง หรือส่วนละเอียด เป็นข้าศึกทั้งนั้น

พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงชมเชยว่ากิเลสอันใดเป็นของดี มีค่าควรแก่การส่งเสริม เทิดทูน ท่านสอนให้ละโดยสิ้นเชิงไม่ให้เหลืออยู่เลย สมกับว่าสิ่งนั้นเป็นข้าศึกจริง เหมือนกับเสือ พ่อมันก็เป็นเสือ แม่มันก็เป็นเสือ ลูกเกิดมามันก็ต้องเป็นเสือ เสือมันกินอะไรมันกัดอะไร มันเป็นอันตรายต่อสิ่งใดบ้างทราบไหม? เรื่องของกิเลสก็เป็นทำนองเดียวกัน มันเป็นอันตรายต่อจิตใจและขยายไปถึงทั้งแก่ผู้เกี่ยวข้องและหน้าที่การงาน เป็นพิษเป็นภัยระบดออกไปไม่มีที่สิ้นสุด เรื่องของกิเลสไม่ใช่เป็นของดี จึงต้องชำระจึงต้องกำจัดโดยลำดับด้วยสติปัญญาศรัทธาความเพียรไม่ลดละ

นี่เราหมายถึงการพิจารณาโดยธรรมชาติของการภาวนาเพื่อ “อุปธิวิเวก” หากถึงคราวจำเป็นขึ้นมาที่จะต้องนำมาใช้แบบผาดโผน แบบเอาเป็นเอาตาย ต้องสู้กันจริงๆ เวลาจนตรอกจนมุม เช่นในเวลาที่เจ็บป่วยขึ้นมาอย่างเต็มที่อย่างนี้ หรือทุกขเวทนาเกิดขึ้น จะเกิดขึ้นด้วยการนั่งสมาธิภาวนานาน หรือสาเหตุใดก็ตาม มันเป็น “สังขาร” ด้วยกัน ถ้าเราไม่แก้ไขพิจารณาในตอนนี้อย่างเป็นเหตุเป็นผลอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มภูมิ

ของสติปัญญาแล้ว จะไม่มีทางได้ผลและจะเป็นความเสียหายแก่เราไม่น้อย นี่คือเหตุผลที่บอกขึ้นมาภายในตัวเอง

เพราะฉะนั้นมีอะไรเราต้องทุ่มลงให้หมด เมื่อจิตได้ปลงใจลงอย่างนั้นแล้ว อะไรก็เอะอะจะไม่มียอเลย ทุกขเวทนาจะยกเมฆกันมาก็ตาม เมฆก็เท่ากับชิ้นส่วนในร่างกาย ในชั้นห้าเท่านั้น เทศนากันทีใหญ่ก็คือ “เมฆธาตุ เมฆชั้น” นี่เอง ปัญญาเท่านั้นจะเป็น “สัจธรรม” หรือท่านบิณฑกัณได้ พิจารณาให้เห็นตามความจริงของทุกขเวทนาทุกขกว่านี้ ทุกแห่งทุกมุมที่ทุกขเวทนาปรากฏขึ้นมา เฉพาะอย่างยิ่งเราคือเรา เอาตรงความจริงนี้แหละ

กองธาตุนี้แลคือกองทุกข เอาตรงนี้! ความหลงนี้แหละที่พาเราให้ตกอยู่ในกองทุกข ความหลงนี้เท่านั้นเป็นผู้ส่งเสริมทุกขด้วย สังสมทุกขด้วย ทั้งส่งเสริมทุกขให้มากขึ้นด้วย และมีสติปัญญานี้เท่านั้นที่จะแก้ความหลงทั้งหลาย เกี่ยวกับทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในธาตุในชั้นในร่างกายของเราให้เสื่อมไปสิ้นไป เราต้องพิจารณาให้เห็นชัดเจนดังที่ได้เคยอธิบายให้ฟังแล้ว

ในขณะที่ทุกขเกิดขึ้นมาน้อย เราถือเอาจุดสำคัญของทุกขที่มีมากกว่าเพื่อนนั้น แลเป็นจุดพิจารณาเป็นสนามรบ จดจ่อสติ หรือตั้งสติปัญญาลงที่จุดนั้น เราไม่ต้องมุ่งหมายว่าจะให้ทุกขเวทนานี้ดับไป เพราะไม่ได้พิจารณาเพื่อให้ทุกขเวทนานี้ดับไป เราพิจารณาเพื่อจะเห็นจริงตามสัจธรรมที่เป็นของจริงเท่านั้น อย่างนี้เราจะสะดวกมากในการพิจารณา เป็นก็เป็น ตายก็ตาย อันนี้มันอยู่ในกรอบแห่ง “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ซึ่งมีอยู่ประจำธาตุประจำชั้น เราต้องการแต่ความจริงในชั้นอันนี้ด้วยสติปัญญาเท่านั้น ส่วนทุกขเวทนาจะดับหรือไม่นั้น เป็นความจริงของเขาแต่ละอย่างๆ จะเป็นไปตามเหตุการณ์โดยไม่ต้องบังคับ

ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยรูปชั้นอันเป็นสถานที่อยู่ ที่อาศัย ที่เกิดขึ้น และรูปชั้นอันได้แก่ร่างกายของเรา คืออันใดเป็นภพขณะในเวลานั้นที่เด่นมากที่สุด คือเป็นทุกขอยู่ในอวัยวะส่วนใดซึ่งมากที่สุด เรากำหนดแยกแยะดูให้ละเอียด สมมุติว่าเจ็บอยู่ในกระดูก ค้นลงไปกระดูกให้เห็นชัดเจน กระดูกท่อนอื่นๆ ทำไมไม่เป็นทุกข? ทำไมจึงมาเป็นเฉพาะท่อนนี้? ถ้ากระดูกนี้เป็นตัวทุกขจริง ทุกท่อนทุกชิ้นของกระดูกที่มีอยู่ในร่างกายของเรา ต้องเป็นตัวทุกขทั้งหมดในขณะเดียวกัน แต่แล้วทำไมจึงมาเป็นเฉพาะจุดซึ่งไม่ใช่ความเสมอภาคเลย นี่แสดงว่าความสำคัญความเข้าใจของเราไม่ถูก ไปหาว่ากระดูกท่อนนี้ขึ้นนี้เป็นทุกข ความจริงไม่ได้เป็นทุกข

กระดูกต้องเป็นกระดูกอยู่ร้อยเปอร์เซ็นต์ ตั้งแต่วันที่เรารู้เกิดขึ้นมาจนถึงวันสลายกลายเป็นดินไป เป็นอยู่อย่างนี้ ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจะเกิดขึ้นในจุดใดก็ตามก็คือ

“ทุกขเวทนา” เรียกว่า “เวทนาชั้นธ” กองทัพแห่งทุกขเวทนา เอ้า พูดย่างนี้ให้ถึงใจทั้งผู้เทศน์ผู้ฟัง!

นี่แหละ “ชั้นธ” แปลว่ากอง แปลว่ากลุ่มว่าก่อน แปลว่าหมวดอะไรก็แล้วแต่ นี่ก็กองทุกข์ ที่มันเกิดขึ้นมาก็เป็นเรื่องความทุกข์อันหนึ่ง ที่มันเกิดขึ้นมาในจุดนั้น แต่มันไม่ใช่จุดนั้นเป็นตัวทุกข์ “เวทนา” คือ “ทุกขเวทนา” ต่างหากเป็นเรื่องทุกข์ เพราะเป็นลักษณะชาติของมัน มันไม่ได้มีความมุ่งหมาย ไม่ได้มีเจตนา ไม่ได้มีความสำคัญอันใดที่จะให้ผู้หนึ่งผู้ใดได้รับความทุกข์ความลำบาก เพราะมันเกิดขึ้นมามากน้อย

จิตถ้าไม่มีเจ้าของ ไม่มีเครื่องป้องกัน ไม่มีผู้รักษา คือสติปัญญา ก็หลวมตัวเข้าไปสู่จุดนั้นว่าทุกข์นี้เป็นตน ว่าตนเป็นทุกข์ ว่ากายของตนเป็นทุกข์ เพราะตนถือว่ากายนี้เป็นตนเป็นของตน มันจึงคละเคล้ากันไป ด้วยเหตุนี้เองเพียงความรู้เท่านั้นไม่รักษาตนได้ ดังที่ได้เคยอธิบายให้ฟังแล้ว เช่น คนเป็นบ้า เขามีความรู้อยู่เหมือนกันกับมนุษย์ทั่วๆ ไป เป็นแต่สติ ปัญญา ความรับผิดชอบในผิดถูกชั่วดีใดๆ ของเขาไม่มีเท่านั้น ส่วนความรู้นั้นมีอยู่ เดินไปตามประสีประสาของคนไม่มีสติอยู่กับตัว แม้ที่ศูนย์กลางถนนเขาก็ นั่งก็นอนได้อย่างสบาย ไม่ได้คำนึงว่าบ้านใครเรือนใคร หน้าบ้านหลังเรือนใคร เขาไม่ได้สำคัญว่านั่นเป็นของใคร มีแต่รู้ๆ อยู่เท่านั้น

นี่แหละจิตที่มีแต่เพียง “รู้ๆ ๆ” นี่แหละ เราดูแต่คนที่เปิ่นบ้าเพียงเท่านั้นก็รู้ ที่นี้จิตของเราขณะที่เจอกับทุกขเวทนา เจอกับสภาพเช่นนั้น ถ้ามีแต่ความรู้ล้วนๆ เพียงเท่านั้น ไม่มีสติปัญญาเป็นเจ้าของคอยป้องกันคอยรักษาแล้ว มันจะต้องยัดตุ่มยัดไหจนสิ่งนั้นๆ ทับมันจนได้ กลายเป็นความทุกข์ขึ้นมา

ถ้ามีสติปัญญาเราพอทราบได้ว่าอันนั้นเป็นทุกข์ อันนี้เป็นทุกข์ เวลานี้เราทุกข์มากทุกข์น้อย แต่เรายังไม่มีความสามารถทราบด้วยอุบายต่างๆ ในการพิจารณาเรื่องของทุกข์ให้เห็นตามความจริงของทุกข์ เห็นตามความจริงของกาย เห็นตามความจริงของจิต ปัญญาขั้นนี้ยังไม่มี จิตจึงต้องได้รับทุกข์ เพราะทุกขเวทนาทั้งหลายเหล่านั้นครอบจิต

เพื่อการปลดปล่อยทุกข์ ให้เป็นความทุกข์ตามความจริงของตน อวัยวะส่วนต่างๆ จะเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นกระดูกก็ตาม ให้เป็นความจริงอยู่ตามสภาพของตน ด้วยอาศัยปัญญาซึ่งเป็นความแหลมคม เข้าแยกแยะออกสู่ความจริงของแต่ละขั้นแต่ละอันไม่ให้คละเคล้ากัน จนถึงจิตให้ทราบความจริงตามส่วนแห่งความจริงทั้งหลาย ทั้งเวทนา ทั้งกาย ทั้งจิต ด้วยปัญญาอันเห็นแจ้งชัดเจนแล้ว ไม่สีกแต่ว่าเดาเอาด้วยความสำคัญเปล่าๆ

ความเห็นแจ้งชัดนี้ไม่ต้องบอก แยกเองทีเดียว ขอให้เห็นแจ้งชัดเถอะ ถ้าชัดด้วยปัญญาไม่มีอะไรติดค้าง ปัญญาสามารถทะลุพินขาดกระจายไปได้ ตามกำลังของสติปัญญาที่เราฝึกขึ้นมาให้มีกำลังมาน้อย

เมื่อถึงวาระสำคัญเช่นนี้ เราจะต้องทุ่มเทกำลังสติปัญญาลงไปถึงเหตุถึงผลถึงอรรถถึงธรรม ถึงความจริงเต็มเม็ดเต็มหน่วย โดยไม่คำนึงถึงเรื่องการเป็นการตาย เพราะอันนั้นเป็นเรื่องสมมุติอันหนึ่ง อยู่ที่ไหนก็ไม่ทราบ เป็นโน้น ตายนี้ หลอกกันอยู่ภายนอกเท่านั้น ส่วนความจริงไม่มองกันนะซิ โลกถึงได้มีทุกข์ ถึงมีความลำบากมากมายจนหาที่ปลงวางไม่ได้ ต่างคนต่างมีเต็มกายเต็มใจด้วยกัน

ถ้าพิจารณาความจริงตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแล้ว ใครจะไปกลัวตาย ใครจะกลัวทุกข์ทำไม มันเป็นความจริงด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีใครกลัว ถ้าตามหลักธรรมแล้วเป็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าเมื่อทรงทราบความจริงนี้แล้ว ไม่ทรงกลัวเรื่องความตายเลย สาวกอรหัตตอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่งเคยกลัวมาด้วยกันทั้งนั้นในเรื่องความตาย แม้แต่สัตว์มันยังกลัว พอท่านเรียนเข้าถึงความจริงเต็มส่วนแล้ว ท่านไม่ได้กลัวกันเลย ท่านถือเป็นคนดิ้นรนไปหมด เพราะเป็นเรื่องธรรมดาแท้ๆ โดยหลักธรรมชาติของมันเป็นอย่างนั้น

การพิจารณาให้ถึงความจริงเช่นนี้ จึงเข้าใจได้อย่างอาจหาญ เมื่อไม่นำความตายซึ่งเป็นสมมุติหลอกหลวงนั้นเข้ามาปิดกั้นตัวเองให้เกิดความขะเขวสียง ให้เกิดความท้อแท้ และความกลัวก็ส่งเสริมกิเลส ให้เกิดความทุกข์ความลำบากขึ้นอีกมากมาย เราก็ไม่เห็นโทษแห่งความกลัวนั้นว่า เป็นตัวส่งเสริมกิเลสขึ้นมาให้เกิดความทุกข์ เราจึงได้ทุกข์ๆ เรื่อยไป กลัวเรื่อยไป ไม่เห็นใครจะพ้นได้สักคนเดียว ความตายกลัวก็ตายไม่กลัวก็ตายมันไปไม่พ้น เพราะเป็นความจริง

แต่ถ้ามีปัญหาพิจารณาตามที่ว่ามานี้แล้ว ถึงจะไม่พ้นในชาตินี้ก็ตาม ก็พ้นอยู่ภายในจิตให้เห็นอย่างชัดเจน ไม่มีอะไรเข้าไปเกี่ยวข้องพัวพันอยู่ภายในจิต ให้ได้รับความทุกข์ความลำบากเลย เพราะปัญญามีความเฉลียวฉลาดเฉียบขาดแหลมคม ฟาดฟันสิ่งเหล่านั้นให้แตกกระจายออกไปหมด คือเจ้าจอมปลอม ความยึดความถือด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็ขาดสะบั้นออกจากกัน เหลือแต่ความจริงล้วนๆ แล้วกลัวตายไปหาอะไร นั่น! คำว่า “ตาย” นี่ก็โกหกกัน เราจะพูดอย่างนี้ก็ได้ ถ้าเราไม่ได้พูดเพื่อทำร้ายป้ายสีผู้หนึ่งผู้ใด เพราะต่างคนมักพูดว่า “กลัวตาย” กันทั้งนั้น จึงเหมือนโกหกกันโดยไม่มีเจตนา

ที่นี้เราอยากเรียนความจริงให้ถึงเหตุถึงผลด้วยกัน จงทุ่มสติปัญญาลงไปโดยไม่ต้องกลัวตายเลย กลัวหาอะไร กลัวแบบผิดๆ กลัวลมกลัวแล้งไปทำไม ความจริงมีอย่างไรให้รู้ให้เห็นให้ถึงที่สุดของความจริง เอ้า อะไรจะตายก่อนตายหลัง ถ้าเราคือใจจะ

ตายจริง ๆ ก็ให้มันรู้ไปในขณะที่เข้าถึงธรรมของจริงเต็มส่วน ด้วยใจที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้ว !

ขั้นคือกองธาตุ รูปขั้นของเรามันก็เป็นรูปอยู่อย่างนี้ตั้งแต่วันเกิดมา จะให้มันเป็นอะไรอีก มันไม่ได้แปรสภาพจากนี้ไปเป็นอื่นเป็นไหนเลย ก็เป็นสภาพอยู่อย่างนี้ จนกว่าจะถึงกาลอวสาน จึงสลายลงไปเป็นดินธรรมดา ส่วนน้ำก็เป็นน้ำธรรมดา ลมก็เป็นลม ไฟก็เป็นไฟธรรมดา

เวทนาก็เกิดดับ ไปตามธรรมดาของเขาเท่านั้น อะไร ๆ ก็ดับไปตามธรรมชาติของมันที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ซึ่งเป็นของคู่กันมาแต่ดั้งเดิม เราจะไปยึดเอาเงา ๆ มาเป็นตัวเป็นตนแล้วกลัวเงากันไปทำไม มีแต่เรื่องเงา ๆ กันทั้งนั้น เรากลัวเงา! ตัวมันจริง ๆ ทำไมไม่กลัวกัน? ตัวจริง ๆ ก็คือ “ความหลง” นั่นแหละ เราไม่กลัวตัวนี้เราก็ต้องได้แบกหามทุกข์อยู่เรื่อยไป หลงธาตุหลงขั้นอยู่เรื่อยไป เวลาจะเป็นจะตายก็ไม่ได้อะไรจะได้แต่ความทุกข์ความร้อน ความลำบากลำบาก ความกลัวเป็นกลัวตาย ผลสุดท้ายก็ตายไปทั้ง ๆ ที่กลัว ๆ แล้วหอบทุกข์ไปด้วยมืออย่างเธอ! นั่น! ดูเอาโทษแห่งความหลงของจิตเป็นอย่างนี้แล

เพื่อให้เข้าใจสิ่งนี้อย่างชัดเจน จึงต้องตั้งหลัก คือนามรูปลงในระหว่างขั้นกับจิต ขั้นเป็นขั้น จิตเป็นจิต เอาตั้งกันลงที่ตรงนี้ ป่าช้าไม่มี เมื่อถึงที่สุดกันแล้วป่าช้าของขั้นก็ไม่มี ป่าช้าของจิตก็ไม่มี ขั้นสลายตัวลงไปตามธรรมชาติของมัน มีป่าช้าที่ตรงไหน? ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ มีป่าช้าที่ไหน ถ้าเราเป็นป่าช้า ป่าช้าก็เต็มไปด้วยหมดทั้งแผ่นดิน ที่เรานั่งอยู่นี้ก็เป็นป่าช้า เพราะมันเป็นธาตุดินธาตุ น้ำธาตุลมธาตุไฟที่ควรสมมุติเป็นป่าช้าได้ด้วยกัน

เวทนา เกิดขึ้นดับไป ๆ เวทนามีป่าช้าที่ไหน มันเกิดขึ้นจากจิตดับไปที่จิต เนอะ! เป็นอาการของจิตเท่านั้นเอง ไม่ใช่ตัวจริงของจิต เป็นอาการของจิตต่างหาก เพราะฉะนั้นจิตจึงรู้เท่าได้ ถ้างงเป็นตัวจิตจริง ๆ แล้ว มันแก้กันไม่ออก มันแยกกันไม่ได้ระหว่างเวทนากับจิต แต่นี้เป็นของที่แยกกันได้โดยไม่ต้องสงสัย เพราะเป็นอาการอันหนึ่ง ๆ แสดงขึ้นทางกาย ทุกขเวทนาแสดงขึ้นทางกายก็รู้ แสดงขึ้นทางใจก็รู้ ที่นี้เวลาแยกกันได้อย่างเด็ดขาดแล้ว แสดงขึ้นทางกายนั้นมีและรู้เท่าด้วย แต่ที่แสดงขึ้นทางใจนั้นไม่มี เพราะหมดเชื้อแห่งสมมุติทั้งปวง ซึ่งจะให้เป็นทุกขเวทนา สุขเวทนา หรืออุเบกขาเวทนา เพราะไม่มีเชื้อให้สมมุติเหล่านั้นเกิดขึ้นมาได้ นี่แหละจงพากันเข้าใจตามนี้

สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้มีป่าช้าที่ไหน มันแสดงอาการเกิดดับของมันโดยอาศัยจิตเป็นต้นเหตุหรือรากฐาน แล้วแสดงอาการขึ้นมา มาทางตาก็คือตาเป็นเครื่อง

มือ แล้วเป็นสื่อเข้ามาทางใจ ใจถ้าเป็นผู้ฉลาดก็เพียงรับทราบ ๆ วินิจฉัยตามหลัก ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับตน รู้เรื่องตามความเป็นจริงโดยลำดับแล้วปล่อยวางไป โดยไม่ต้องไปบังคับให้ปล่อยวาง รู้เท่า ๆ รู้เท่าทัน รู้ตามเป็นจริง ๆ อันนั้นก็เพียงพอ “สัก แต่ว่าผ่านไปผ่านมารธรรมดาเท่านั้น

เราก็ไม่มีอะไร คั้นเข้าไปชิมมันอยู่ที่ไหน? มันไม่มีอะไรหลอกให้กลัวให้กลัว ก็ เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ แล้วกลัวที่ไหน กลัวตายกลัวอะไร กลัวลมกลัวแสงไปทำไมกัน! ให้กลัวตัวจริงของมัน คือความหลงเป็นตัวของสำคัญ ความหลงทำให้สำคัญ คือ สำคัญว่านี่เป็นเรา นั่นเป็นของเรา อะไรปรากฏขึ้นมาก็ว่าเรา อะไรผิดปกตินิดหนึ่งก็เกิด ความเดือดร้อนวุ่นวายขึ้นมา เพราะความสำคัญนั้นแหละเป็นเหตุอันสำคัญ ซึ่งออกมา จาก “โมหะวิชชา” ที่เป็นเฝ้ามูลหรือเป็นรากเหง้าสำคัญฝังอยู่ภายในจิต แสดงออกมา ในท่าต่าง ๆ เช่น ความสำคัญมันหมาย สิ่งนั้นเป็นเราเป็นของเรา นี่แหละมีเยอะ ตาม แต่ผู้ปฏิบัติจะพิจารณาให้รอบคอบด้วยปัญญา เพื่อความปล่อยวางไปโดยลำดับ ๆ เกิด

ถ้าเราหาความจริงด้วยสติปัญญาอย่างจริงจังแล้ว เราจะไปหลงความจอมปลอม ที่ไหนกัน ต้องรู้ความปลอมนี้เรื่อยไป ปัญญามีไว้เพื่ออะไร ถ้าไม่มีไว้เพื่อแก้ของปลอม ซึ่งมีเต็มหัวใจด้วยกันทุกคน นี่เวลาจำเป็นควรจะได้ทุ่มเทศิปัญญาลงตรงนี้ ต้องเอาให้ เต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มเหตุเต็มผล ถึงขั้นไหน ก็ให้มันทราบกันกับจิตของเรานี้ ตาย จริง ๆ ก็ให้ทราบกัน ไม่ตายก็ให้ทราบกัน จึงสมนามว่าเราหาของจริง ต้องทำให้รู้ความจริงในตัวของเราเอง

เราอย่าไปเชื่อคนอื่นยิ่งกว่าเชื่อธรรม พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “อย่าเชื่อตาม ตำรับตำราจนขาดสติปัญญาไตร่ตรอง” ในกาลามสูตรท่านแสดงไว้ ให้เชื่อตามที่เห็นว่า ควรคิด ควรเชื่อได้ นั่นท่านหมายถึงธรรมขั้นที่ควรเชื่อตัวเองได้แล้ว ไม่ควรจะไปเชื่อ แบบแผนซึ่งเป็นการหยิบยืม แต่ท่านก็ไม่ได้ปฏิเสธด้วยประการทั้งปวงว่า ไม่ให้เชื่อ ครูเชื่ออาจารย์ เชื่อตำรับตำรา แต่ก็ต้องเชื่อตามขั้น จะไม่เชื่อเลยไม่ได้ เมื่อถึงขั้นซึ่ง ควรจะเชื่อตัวเองได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มอรรถเต็มธรรม เต็มภูมิของใจที่รู้อย่าง เต็มตัวจริง ๆ แล้ว แต่ยังไปหาลูปคล่า เชื่ออันนั้นสิ่งนั้นอยู่ ต้องแสดงว่าเรายังบกพร่อง อยู่มาก ยังช่วยตัวเองไม่ได้ ทั้งไม่เป็น “สนธิภูริโก” ดังท่านตรัสไว้ ธรรมข้อนั้นจึง สรุปลงในจุดนี้เหมาะสมอย่างยิ่งว่าไม่เชื่อใคร เชื่อปัญญาที่พิจารณาเห็นตามความจริง ที่มีอยู่ภายในใจ ในธาตุในชั้นของเรานี้เท่านั้น เมื่อรู้ชัดเจนแล้วย่อมหายสงสัยไปหมด อะไรจริงอะไรปลอมรู้หมดทั้งสิ้น (ในกาลามสูตร มุ่งรู้ธรรมภาคปฏิบัติด้วย “สนธิภูริโก” จึงปฏิเสธการเชื่อภายนอก มีเชื่อครูอาจารย์เป็นต้น)

ผลสุดท้ายสิ่งที่เรากลัวเรื่องความเป็นความตาย มันก็หมดปัญหาไปตามกัน เพราะความกลัวมันเป็นกิเลสนี้ เมื่อกิเลสประเภทนี้หมดไปแล้ว จะเอาอะไรมากลัว! ถึงคราวจะพิจารณาเอาให้เต็มที่เต็มฐาน ต้องพิจารณาอย่างนั้น ไม่เสียตายอะไรทั้งหมด ไม่ต้องกลัวเรื่องเป็นเรื่องตาย เป็นคติธรรมตาของโลกที่สมมุติกันมา เราพิจารณาให้เห็นความจริงของสมมุติซึ่งมีอยู่ภายในตัวเราเอง เมื่อประจักษ์แล้วก็หายสงสัย

นี่แลการสงครามระหว่างเรากับชั้นธัมมและจิต ระหว่างจิตกับกิเลสที่มีอยู่ในจิต ซึ่งเป็นชั้นละเอียด เป็นขั้นสุดยอดของกิเลสที่ได้อธิบายไปแล้ว ยอดของปัญญาก็เน้นหนักกันลงที่ตรงนั้น ฟาดฟันกันลงที่ตรงนั้น จนกิเลสกระจายไปหมดไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย

คำว่า “สมมุติ” หรือจุดที่ว่า “สมมุติ” ไม่มีเหลือ คำว่า “อนิจจัง” ก็ดี ทุกข์ ก็ดี อนตตา ก็ดี” ข้างนอก คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ดี ที่มีอยู่ภายในใจก็ดี ย่อมหมดปัญหาไปโดยประการทั้งปวง ไม่ได้ไปตำหนิและไม่ได้ไปชมว่า “อนิจจัง ทุกข์ อนตตา” เป็นอะไร หมดการตำหนิตชม เพราะเชื้อแห่งความตำหนิตชมได้หมดไปแล้ว จะหาความตำหนิตชมมาจากไหน นอกจากมีแต่หลักความจริงล้วนๆ ตามหลักธรรมชาติเท่านั้น

การเอาชัยชนะ เอากันที่ตรงนี้ ชนะตัวเอง ชนะอย่างนี้ มันแสนสุข และชนะอย่างประเสริฐสุด ไม่ต้องกลัวตาย จงพิจารณาอย่างนี้

ที่กล่าวมาทั้งหมด รวมลงยอดของกิเลสค้นหาอาสวะซึ่งมีอยู่ภายในใจ และได้พิจารณาด้วยยอดแห่งสติปัญญาจนสิ้นสุดลงไป นั่นแหละที่ว่า “ลบล้างสมมุติ” “ลบล้างปสาช” ลบล้างกันที่ตรงนั้น ตรงที่ทำให้เกิดตายภายในใจนี้

ความเกิดจะเกิดที่จุดนั้น เกิดเป็นอะไรก็ตาม จะเกิดที่จุดนั้น ความดับก็ดับที่ตรงนั้น ที่อื่นไม่มี ตามที่ท่านว่า “ทุกข์ นตฺถิ อชาตสฺส ทุกฺขํ ยมมํ อกฺกมมํ” ก็อยู่ที่จุดนั้นแหละ

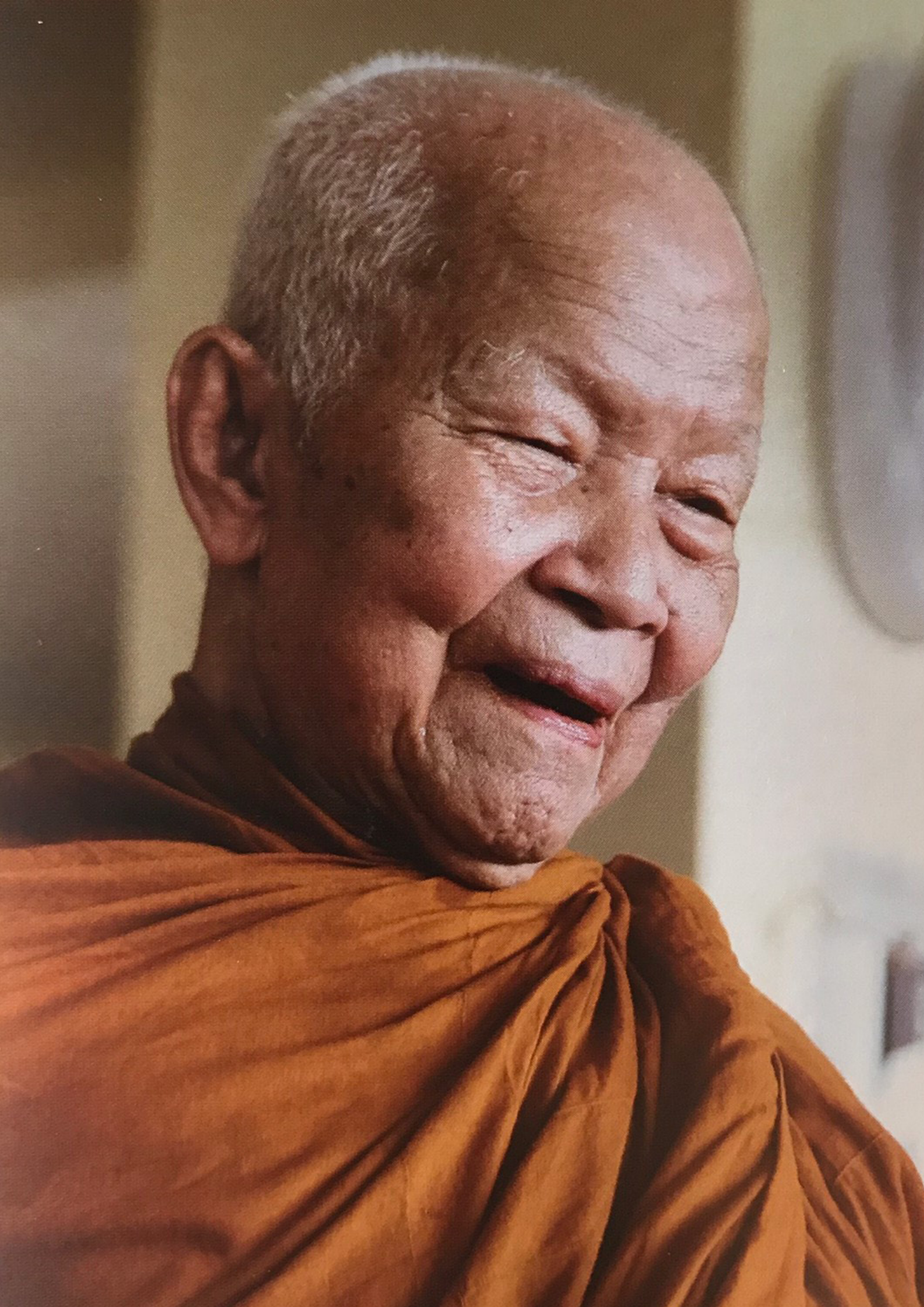
เมื่อลบล้างปสาชได้หมดด้วยปัญญาอันแหลมคมแล้ว ทุกข์ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด ก็อยู่ตรงนั้น จิตจะเกิดเรื่องอะไรขึ้นมาอีกเล่า เมื่อไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้เกิด

พูดถึงเรื่องจิตที่บริสุทธิ์แล้ว แม้จะมีความคิดความปรุงแต่งต่างๆ ตามหน้าที่ของชั้นธัมม ก็เป็นชั้นธัมมล้วนๆ ไม่มีกิเลสเป็นผู้ผลักดันให้คิดให้ปรุงอะไรทั้งสิ้น ท่านจึงไม่เรียกว่า “เกิด” เมื่อธาตุชั้นธัมมสลายไปแล้ว ล้างธาตุล้างชั้นธัมมไปด้วยความตายโดยทางสมมุติแล้ว ก็เป็นอันว่าล้างปสาชโดยสิ้นเชิง ปสาชที่จะเอาธาตุชั้นธัมมมาตั้งเป็นปสาชขึ้นภายในตัวเองอย่างที่เคยเป็นมา เป็นอันว่าหมดปัญหากันไป ปสาชในจิตมีที่ไหนกัน นอกจาก “นิพพานํ ปรมํ สุขํ” เท่านั้น ไม่มีความเป็นอื่นเลย

ฉะนั้นขอให้เราทั้งหลายพิจารณาคั่นคว้าและปล่อยวางที่จุดนี้ เรื่องชัยชนะ
เรื่องความจริง จะรู้เห็นกันที่จุดนี้เอง ไม่มีที่อื่นใดเป็นที่รับรองความบริสุทธิ์หลุดพ้น มี
นี่เท่านั้น

จึงขอยุติ เพียงเท่านี้

สร้างธรรมให้จิตให้พอก่อนตาย

เทศน์โปรดคุณเทพางา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๙

พระวัชชีบุตร ท่านเป็นบุตรแห่งชาว “วัชชี” สกุลนั้นมีลูกชายคนเดียวของพ่อแม่ บวชแล้วไปบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ที่ป่าช้า ท่านเคยมีเพื่อนฝูงที่เป็นชาววัชชีมากมายใน คราวที่ท่านเป็นฆราวาส คือนั้นท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ในป่าช้าคนเดียว คือนั้นมี งานนักขัตตร ประชาชนและหนุ่มสาวชาววัชชีพากันเดินมาที่ข้างป่าช้าที่ท่านพักอยู่ เขาส่ง เสียงเอ็ดตะโรได้ยินไปถึงในป่าช้า

ขณะนั้นท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ จึงเกิดความวิตกและน้อยใจว่าโลกเขามีความ สุขรื่นเริงกัน แต่เรามาอยู่ในป่าช้าซึ่งมีแต่ผีตายทั้งนั้น จึงเป็นผู้ที่ไร้ค่าหาค่ามิได้ เรา อยู่ในป่าช้าคนเดียวราวกับผีดิบอยู่กับผีที่ตายแล้ว เรามาอยู่กับคนที่ตายแล้วทั้งนั้น โลก เขามีความสุขรื่นเริงกัน แต่เรามาอยู่กับคนตาย หากความสุขความรื่นเริงมิได้ ราวกับคน ตายทั้งเป็นในป่าช้า ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของคนทั้งหมดความหมายแล้วทั้งนั้น เราเป็นคน หาค่าหาค่ามิได้ ท่านดำหนิตัวเองด้วยความโสกเศร้าเหงาหงอย และน้อยใจในขณะ นั้น

ขณะที่กำลังถูกกิเลส คือความน้อยเนื้อต่ำใจครอบงำอยู่ ก็ปรากฏเสียงเทวดาที่ ชาติปางก่อนเคยเป็นสหายกันมา ประกาศเตือนท่านอยู่บนอากาศว่า “เราไม่เห็นมี บุคคลใดซึ่งมีคุณค่ามากกว่าท่าน ที่กำลังบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในป่าช้าเวลานี้เลย พวกเหล่านั้นเขาส่งเสียงเป็นทำรื้นเริงบันเทิงไปตามความโง่เขลาเบาปัญญา เพราะ กิเลสครอบงำเขาต่างหาก เขาไม่ได้ไปด้วยอรรถด้วยธรรม ด้วยความรู้ความฉลาด ที่จะ ยังตนให้พ้นจากทุกข์เหมือนท่าน ซึ่งกำลังจะเป็นปราชญ์อยู่แล้วด้วยการสิ้นกิเลส เพราะ ความ پاکเพียรตามธรรมของพระพุทธเจ้า ขอท่านจงภาคภูมิใจในความเป็นอยู่ และ ความ پاکเพียรของท่านเถิด เราอนุโมทนากับท่านเป็นอย่างยิ่งที่เป็นมนุษย์ฉลาด สามารถปลีกตนออกจากโลกอันเต็มไปด้วยความเกลือกกล่นวุ่นวาย มาบำเพ็ญสมณ ธรรม เพื่อเอาตัวรอดเป็นยอดคน พ้นทุกข์ไปแต่ผู้เดียว

การสั่งสม “วิญญูะ ความหมั่นเวียนเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับเรื่องความเกิด ความ ตาย ชั่ว ๆ ชาก ๆ ไม่มีวันเลิกแล้วนั้น เป็นทางเดินของคนโง่ซึ่งหาทางไปไม่ได้ เดินกัน ต่างหาก ซึ่งมีใช้ทางอันประเสริฐเลิศเลออะไรเลย ส่วนท่านกำลังดำเนินตามเส้นทาง ของท่านผู้เห็นภัยในความทุกข์ ทำไมท่านจึงไปชมเชยผู้กำลังหลงอยู่ในความทุกข์อย่าง

นั่นเล่า” “การทำความเพียร เพื่อสมณธรรมให้จิตใจได้รับความสงบ เห็นโทษเห็นภัยในความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นความชอบธรรมแล้ว ที่ท่านกำลังดำเนินอยู่เวลานี้ จะมีใครเล่าเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง แสวงหาความหลุดพ้นอย่างท่านนี้ ท่านควรจะยินดีในการบำเพ็ญของท่าน เพราะทำให้ท่านเป็นผู้มีคุณค่ามากในการที่ท่านบำเพ็ญอยู่เช่นนี้”

พระวัชชีบุตร กลับได้สติทันที เมื่อถูกเทวดาเตือนเช่นนั้น แล้วบำเพ็ญธรรมต่อไปด้วยความห้าวหาญตลอดคืน ปรากฏว่าท่านได้บรรลุถึงที่สุดแห่งธรรมในคืนวันนั้น

นี่ก็แสดงว่า จิตของท่านเป็นไปอย่างรวดเร็ว เรื่องท่านเป็นอย่างนี้เอง ที่กิเลสมันมากกระชิบหลอกท่านว่า การทำอย่างนั้นดี การทำอย่างนี้ไม่ดี แต่ฝ่ายธรรมที่เป็นवासนาบารมีของท่าน หากช่วยบันดาลให้มีเทวดามาเตือนสติให้รู้สึกตัว กลับบำเพ็ญเพียรอย่างกล้าหาญ จนได้บรรลุธรรมในคืนนั้น

นี่เรื่องของพระวัชชีบุตร เป็นลูกชายคนเดียวของเศรษฐีสกุลนั้น ซึ่งมีสมบัติเงินทองมากมาย เวลากิเลสมันกล่อม มันก็กล่อมได้อย่างสนิท ดังที่รู้ๆ กันอยู่นั่นแล เรื่องของกิเลสต้องเป็นเช่นนั้นเรื่อยมาไม่เคยเป็นอื่น คือ เชื้อๆ ชั่วๆ เหมือนพวกเราเลยมันฉลาดแหลมคมมาก ท่านต้องอาศัยศรัทธาธรรมที่เทวดามาช่วยชี้แจงให้เห็นโทษเห็นภัย เห็นคุณเห็นประโยชน์ทั้งสองด้านด้วยความเข้าใจซาบซึ้ง และบำเพ็ญธรรมต่อไปจนได้บรรลุถึงธรรมสุดยอด

รู้ดีกว่าท่านเป็นประเภท “ชิปปากัญญา รู้ได้อย่างรวดเร็ว” นี่ถ้าจิตของท่านมีภูมิธรรมสูงละเอียดมาก่อนเหตุการณ์นี้อยู่แล้ว และสมควรจะได้บรรลุธรรมในคืนวันนั้นโดยลำพัง ท่านก็ไม่ควรที่จะวิตกวิจารณ์ไปในทางต่ำอย่างนั้น จึงแน่ใจว่า ภูมิธรรมในจิตตภาวนาท่านยังไม่มีในเวลานั้น มีแต่ภูมิवासนาบารมีที่เคยบำเพ็ญมาแต่อดีตชาติ

ความวิตกวิจารณ์อย่างนั้น หมายถึงจิตที่ยังไม่มีภูมิรู้ ยังไม่พ้นจากสิ่งเหล่านี้ไป ท่านจึงต้องดำหนิตนซึ่งกำลังบำเพ็ญในทางที่ชอบ แต่เมื่อได้สติแล้ว ท่านก็จะพิจารณาเห็นโทษแห่งความเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว จึงคิดว่าท่านมีนิสัยवासนามาตั้งแต่เดิมที่ควรแก่การบรรลุธรรม ยังไม่ใช้ภูมิธรรมที่ท่านบำเพ็ญได้ในขณะที่เป็นเพศสมณะ จึงมีวิตกในทางโลกๆ ได้เป็นธรรมดา

การอยู่ในสถานที่อันเหมาะสมแก่การบำเพ็ญธรรมนั้น เป็นความชอบยิ่ง

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ไปอยู่ในป่าช้า เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ และเทียบกันระหว่างคนที่ตายแล้วกับคนที่กำลังเป็นอยู่ได้ดี เช่นเทียบว่าเราที่ยังไม่ตายกับเขาที่ตายแล้วเป็นอย่างไร เป็นต้น

จิตเมื่อได้อยู่ในสถานที่เช่นนั้น ย่อมไม่เกิดความเพลิดเพลิน ทั้งจะเป็นความสลัดสังเวชในความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเขาของเราได้ดี จิตจะมีทางออกจากกองทุกข์

ได้เร็วผิดกับที่ธรรมดาทั่วไป และมีความยับยั้งชั่งตวง และใคร่ครวญในธรรมทั้งหลาย โดยสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นทางออกโดยชอบธรรม ท่านจึงสอนให้อยู่ในป่าช้า เนื่องจากจิตเวลาไปอยู่สถานที่หนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง ไปอยู่อีกที่หนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือสิ่งแวดล้อมต่างกัน

การไปอยู่ในสถานที่เปลี่ยว ๆ ก็ไม่ทราบจะไปคิดหากิเลสตัณหาอาสวะ ซึ่งเปรียบเหมือนยักษ์เหมือนผีกันทำไม ในป่าเปลี่ยว ๆ มีสิ่งบังคับให้ระมัดระวังตัวหลายด้านอยู่ตลอดเวลา แล้วใครจะไปมีโอกาสดิสังขสมกิเลสขึ้นมาเล่า นอกจากจะพิจารณาโดยธรรมเพื่อถอดถอนกิเลสของตัวออกไปโดยลำดับเท่านั้น ท่านจึงสอนให้ไปอยู่ที่เช่นนั้นเพื่อเป็นความไม่ประมาทอนใจ ประคองความเพียรดี จิตใจก้าวหน้า ทั้งนี้จะเห็นได้ด้วยตัวเราเองที่บำเพ็ญสมณธรรมอยู่กับหมู่เพื่อน ในที่มีเพื่อนฝูงหรือในที่ที่ไม่น่ากลัว ถึงจะมีความเพียรดีจิตมีพื้นฐานอยู่แล้วก็ตาม ความเพียรก็ไม่คืบหน้าไปอย่างรวดเร็ว ไม่เหมือนไปอยู่ในสถานที่เปลี่ยว ๆ ใจรู้สึกมีความอึดอาดเหนียวหนียวพิกล

ขณะที่อยู่กับเพื่อนฝูงมาก ๆ ในสถานที่ที่ไม่ต้องระมัดระวังอะไร เป็นสถานที่ปลอดภัยจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ มีเสือ เป็นต้น การบำเพ็ญก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่พอก้าวเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่ต้องระมัดระวังทั้งวันทั้งคืน ใจเป็นความเพียรประจำอยู่ตลอดเวลา แม้กลางวันก็มีสติระมัดระวังอยู่เสมอ ยิ่งกลางคืนด้วยแล้ว จิตยิ่งตั้งทำตั้งทางระมัดระวังมาก คือระวังอยู่ภายในตัวในใจ ไม่ให้จิตเผลอไปคิดเรื่องอะไร ๆ แม้คิดเรื่องเสือ ทั้ง ๆ ที่เสือไม่มีในเวลานั้น ความคิดเช่นนั้นก็เป็นภัยแก่ตัวแล้ว คือความคิดนั้นเขย่าเราให้สะดุ้งหวาดกลัวขึ้นมาให้เป็นทุกข์ และเป็นการสังขสมกิเลส คือความกลัวขึ้นมา แล้วก็เกิดผลให้เกิดความทุกข์อันเนื่องมาจากความกลัวนั้น เพราะฉะนั้นความคิดในแง่ต่าง ๆ ที่เป็นภัยแก่ตัว จึงต้องรีบแก้ไขในขณะนั้น ๆ ไม่ปล่อยให้ใจเร่ร่อนไปตามความคิดที่เห็นว่าเป็นภัย ซึ่งเป็นเหตุให้ก่อความวุ่นวายให้แก่ใจตัวเองจนหาทางสงบสุขไม่ได้

ส่วนมากผู้ไปอยู่ในป่าในเขาเช่นนั้นได้ ต้องเป็นผู้ที่ได้พิจารณาตัวเองพอสมควรว่าจะไม่ถอยหลัง ถ้ายังมีความขยาดครั่นคร้ามต่อภัยอยู่ก็ไม่กล้าไป ต้องเป็นผู้ตัดสินใจตัวเองอย่างเด็ดเดี่ยวแล้วว่า “เป็นก็เป็น ตายก็ตาย” แล้วตัดสินใจลงไปอย่างเด็ดขาดไม่ลังเลสงสัย เมื่อไปแล้วเจตนาเดิมกับการที่อยู่นั้นต้องเป็นอันเดียวกัน คือคงเส้นคงวาไม่หวั่นไหว โดยทำความเข้าใจกับตัวเองว่า “ก็เรามาแล้วด้วยความเสียสละ ทำไมไม่อยู่ด้วยความเสียสละ จะหวงอะไร ? จะเสียตายอะไร เวลาอยู่นั้นก็ได้พิจารณาแล้วว่าร่างกายอันนี้ ชีวิตอันนี้ เป็นของไม่มีค่าสาระแก่นสารใด ๆ ถ้าเสียสละได้ จนถึงเข้ามาอยู่ในสถานที่นี้ เมื่อก้าวเข้ามาอยู่ในสถานที่นี้แล้วร่างกายจิตใจนี้กลับมีคุณค่ามากเชียว

หรือ ถึงต้องรักต้องสวณไม่ยอมเสียสละเล่า ความจริงคือร่างกายและจิตใจอันเก้านี้แลเหตุใดจึงเสียสละไม่ได้ อยู่โน้นก็มีความตาย อยู่นี้ก็มีความตาย ไปอยู่ในสถานที่ใด ๆ ก็มีความตายเท่ากัน จะคิดกลัวตายเพื่ออะไรอีก นี่คืออุบายสอนตัวเอง “อะไรอยากกิน ก็กินไปซี เพราะเขากินก็อิ่มท้องเขาไปวันหนึ่ง แล้วก็ตายในวันต่อไป เราตายในวันนี้ เขาก็จะตายในวันหน้า ความตายมีเสมอกัน ขอให้ตายอยู่ในสนามรบ คือสงครามระหว่างกิเลสกับธรรมเถิด ให้ได้ชัยชนะ อย่าได้พลั้งพลาดทอดถอยเลย ตายก็ตายอย่างนักรบ คือตายในสงครามไม่หวั่นไหว”

เมื่อได้พร่ำสอนจิตเราอยู่ทุกกระยะที่จะคิดออกไปนอกกลุ่มนอกทาง ให้เกิดความกลัวขึ้นมาอยู่แล้ว จิตก็ไม่กล้าจะคิด เพราะสติคอยบังคับบัญชาอยู่เสมอ นั่นแลคือความเพียร

เมื่อความเพียรเป็นอยู่ด้วยสติ ด้วยปัญญา ระมัดระวังตัวอยู่ จิตของผู้นั้นย่อมก้าวไปสู่ความสงบได้ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยสงบก็สงบได้อย่างประจักษ์ใจ ซึ่งไม่ต้องไปถามใครเลย เพราะขณะจิตสงบนั้นเป็นความไม่ก่อกวนตัวเอง เรื่องอะไรก็หายหมด เรื่องกลัวก็หาย มีแต่ความรู้ล้วน ๆ ที่เด่นอยู่ด้วยความเที่ยงตรงของจิต ขณะนั้นเป็นความสุขความสบายปราศจากความวุ่นวาย และสิ่งก่อกวนต่าง ๆ โดยสิ้นเชิง เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ ที่เด่นอยู่ด้วยความเที่ยงตรงของจิต ขณะนั้นเป็นความสุขความสบาย ปราศจากความวุ่นวายและสิ่งก่อกวนต่าง ๆ โดยสิ้นเชิง เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ กับความสบาย นี่คือ ผลแห่งความระมัดระวังความคิดปรุงที่ออกไปนอกกลุ่มนอกทาง ด้วยสติปัญญาที่คิดอ่านไตร่ตรองหักห้ามใจ ทำความรู้สึกลึกคิดต่าง ๆ ด้วยสติ คิดออกมาประเภทใด สติคอยรับรู้ ปัญญาก็คอยตัดฟันคอยหักห้ามด้วยเหตุผล จิตจะเหินเหินเหตุผลไปไม่ได้ ย่อมจะก้าวเข้าสู่ความสงบได้อย่างสบาย ๆ หายห่วง

เมื่อจิตได้ก้าวเข้าสู่ความสงบด้วยเหตุผลอันเหมาะสมแล้ว จะอยู่ในที่เช่นไร ก็อยู่ได้ทั้งนั้น ไม่ได้ถือว่าที่นี่เป็นภัย ที่นี่มีเสือมีช้าง ที่ว่ามีอะไรหรือสัตว์ร้ายต่าง ๆ นั้น ก็คือความคิดปรุงของตัวที่คอยหลอกตัวเท่านั้น แม้จะเป็นความจริงที่จะมีอันตรายก็ตายไปซี อยู่เฉย ๆ เราก็จะตายอยู่แล้วเมื่อถึงกาลเวลา มันจะตายเวลานี้ก็ถึงกาลของมันที่เหมาะสมกันอยู่แล้ว เราจะไปกั้นทางหักห้ามมันทำไม เรื่องความตายเป็นคตินิยามจะตายในทางจงกรมนี้ก็ตายซิเมื่อถึงกาลแล้ว เมื่อยังไม่ถึงกาลมันก็ยังไมตาย จะตายอยู่ในร่มไม้ชายเขาที่ไหนก็ตายเถิด เมื่อถึงกาลแล้วไม่ต้องกลัว จะไปคัดค้านคตินิยามที่เคยมีมาดั้งเดิมอย่างไรอีก จะรอดตายวันพรุ่งนี้ เมื่อถึงวันพรุ่งนี้ขึ้นมาแล้ว จะเอาอะไรมาคัดค้านก็ค้านไม่ได้ มันก็ต้องตายอยู่นั่นเอง เพราะตัวเรามันเป็น “ก้อนตาย” นี่เป็นอุบายวิธีหักห้าม ปรามปรามใจของตน ไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง เพื่อสั่งสมกิเลสขึ้นมา

เวลาไปเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาในป่า เราก็ไปเพื่อถอดถอนกิเลส ไม่ใช่ไปสั่งสมกิเลส คือความหวาดกลัวเป็นต้น ขึ้นมาเผาจนจิตใจ ซึ่งผิดความหมายของธรรมที่สอนเพื่อแก้กิเลส

พระอรรถกถาจารย์ที่มุ่งต่อแดนพันทุกข์ ท่านปฏิบัติเพื่อเห็นคุณค่าแห่งการชำระแห่งการตัดแปลง แห่งการฝึกฝนทรนทนจริง ๆ ท่านจึงไม่สะทกสะท้านในการที่จะไปอยู่ในสถานที่ใดก็ตาม ขอให้เป็นที่เหมาะสมต่อการประกอบความเพียรเท่านั้น เป็นที่พอใจท่าน ความสุข ความอดอยาก ขาดแคลนทางร่างกาย ท่านไม่ถือเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งกว่าการบำเพ็ญสมณธรรมด้วยความสะดวกสบายใจ ธรรมจึงมีความเจริญขึ้นภายในใจเรื่อย ๆ

คำว่า “ธรรม” ส่วนผล ก็คือความสงบร่มเย็น เป็นต้น ส่วนเหตุ คืออุบายแยกกายต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องประหารกิเลส ได้แก่ สติ ปัญญา นี่แล ซึ่งทำงานแก้กิเลสฆ่ากิเลสไปเรื่อย ๆ ทำให้รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ภายในใจที่ไม่เคยรู้เคยเห็นมาแต่ก่อน

การภาวนาอยู่ในสถานที่ธรรมดาเป็นอย่างหนึ่ง จิตใจมักเฉื่อยชา ไม่ค่อยมีความตื่นเต้นและกระตือรือร้นในธรรมทั้งหลาย พอก้าวเข้าไปอยู่ในที่เช่นนั้น ความรู้ความเห็นที่แปลกประหลาดมักปรากฏขึ้นเรื่อย ๆ อุบายต่าง ๆ ของปัญญาที่จะเกิดขึ้นมาส่งเสริมให้ทันกับกลมายาของกิเลสก็เกิดขึ้นเรื่อย ๆ สติก็ต่อเนื่องกันเป็นลำดับลำดับ กิเลสค่อย ๆ หมอบลงไปเป็นลำดับ พอกิเลสหมอบเท่านั้นใจก็เย็น พอกิเลสออกพลุกพล่านใจต้องรุ่มร้อน เพราะพลุกพล่านหาเหตุเพื่อทำลายใจนี้แล

คำว่า “กิเลส” กิเลสมันต้องหาเหตุ นำความทุกข์ร้อนเข้ามาใส่ใจเสมอ ถ้าปล่อยให้กิเลสพลุกพล่านมากเพียงใด ก็แสดงว่าปล่อยให้กิเลสออกไปกอบโกยเอาความทุกข์เข้ามาเผาจนตนเองให้ร้อนมากขึ้นเพียงนั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่มีกองไฟอยู่ในหัวใจ แต่ใจก็ร้อนยิ่งกว่าไฟ เพราะไฟของกิเลสร้อนยิ่งกว่าไฟใด ๆ ทั้งสิ้น

ฉะนั้นจึงต้องระมัดระวังไม่ให้มีไฟ คือกิเลสลุกลามขึ้นมา เมื่อฝึกฝนทรนทนใจไม่ลดละทอดอ้อยโดยสม่ำเสมอ ใจก็กลายเป็นความเคยชินขึ้นมา สติสดุ้งก็มีขึ้น ไปอยู่ในที่เช่นไรสติก็มีไปเรื่อย ๆ ความเย็นใจนั้น ไม่มีอะไรที่จะเย็นยิ่งกว่าใจสงบ

ใจสงบในขณะใด ย่อมแสดงความเย็นให้เห็นประจักษ์ ใจที่เย็นตามฐานะของตนที่มีพื้นเพอันดีอยู่แล้ว เพราะอำนาจแห่งสมาธิที่สงบหลายครั้งหลายหน จนกลายเป็นการสร้างฐานมั่นคงขึ้นมานั้น ย่อมเป็นความสุขอันละเอียดอ่อนอยู่ประจำใจ ทั้งที่ใจไม่ได้รวมลงเป็นสมาธิด้วยการภาวนาเหมือนขั้นเริ่มแรก

เมื่อถอยออกพิจารณาทางด้านปัญญา ก็สามารถแยกแยะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายลงในกอง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ ตลอดสิ่งภายนอก เช่น ต้นไม้ ภูเขา ก็แยกแยะออก

ให้เห็นเป็น “ไตรลักษณ์” ได้เช่นเดียวกับส่วนภายใน พิจารณาประสานกันไปทั้งภายในภายนอก เช่น จำพวกสัตว์ พวกเสือ เป็นต้น ก็เป็นธาตุเป็นขันธ์ เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่งๆ เช่นเดียวกับธาตุขันธ์ของเราจะไปกลัวไปเกรงกันหาอะไรไม่เข้าเรื่อง หาเหตุหาผลไม่ได้ ไร้สารคุณของผู้แสวงธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ นำอภัยสัตว์ป่าเขาที่อยู่กันได้ไม่กลัวแบบพระกรรมฐานปลอม

เหล่านี้คืออุบายสติปัญญาของผู้แสวงธรรมฆ่ากิเลส ไม่ใช่อุบายกิเลสสังหารธรรม สังหารพระรัตนตรัยปลอม เพราะหลงกลมายาของกิเลส เช่น ความกลัว เสือ กลัวตาย เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงสอนพระผู้เริ่มบวชว่า “รูกุมูลเสนาสน” เป็นต้น ท่านไล่เข้าไปอยู่บำเพ็ญธรรมในป่าในเขา อยู่ตามร่มไม้ ชายป่า ชายเขา ที่ไหนก็ได้ ที่เป็นความสะดวกในการบำเพ็ญสมณธรรม อันเป็นสถานที่ฆ่ากิเลสภายในใจ กระทั่งไม่มีกิเลสตัวใดเหลือลืออยู่ภายในใจเลย เพราะสถานที่เช่นนั้น

แต่ระวัง! แต่อย่าไปอยู่แบบผู้ขึ้นเขียงให้กิเลส คือความสะดุ้งกลัวตัวสั่น ไม่เป็นอันภาวนาสบายาแหลกก็แล้วกัน! อุบายแห่งธรรมต่างๆ ที่ท่านสอนสอนเพื่อฆ่ากิเลสทำลายกิเลสภายในใจให้สิ้นไปทั้งนั้น ไม่ได้สอนเพื่อให้กิเลสฆ่าคน ฆ่าพระ ในสถานที่และอิริยาบถต่างๆ ไว้เลย แต่พวกเรามากจะเป็นกันทำนองนี้ โดยที่เจ้าตัวก็ไม่ว่าเป็น

“ธรรม” แทนที่จะเป็นเครื่องแก้กิเลส จึงมักกลายมาเป็นเครื่องมือของกิเลสและสังสมกิเลสไปเสีย เพราะหัวใจมีกิเลส กิเลสจึงมีอำนาจที่จะจุตลาภธรรมเข้ามาเป็นกิเลสได้

ฉะนั้นจึงขอเน้นความจริงให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายทราบไว้อย่างถึงใจว่า ไม่ว่าสมัยโน้นสมัยนี้ “ธรรม” คือ “ธรรมร้อยเปอร์เซ็นต์” อยู่เรื่อยมาและเรื่อยไป ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมจึงสามารถแก้กิเลสได้โดยลำดับๆ ไม่สงสัย นับตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนกระทั่งปัจจุบันไม่เป็นอื่น กิเลสทุกประเภทยอมหรือกลัวแต่ธรรมเท่านั้น นอกจากธรรมแล้วกิเลสไม่กลัวอะไร กิเลสครอบโลกธาตุอย่างสง่าผ่าเผย ไม่กลัวอะไร! กลัวแต่ธรรมอย่างเดียว

“ธรรม” คืออะไร? คือ วิริยธรรม ขันติธรรม วิริยะ คือความเพียร ขันติ คือความอดทน สติธรรม ปัญญาธรรมหนุนกันเข้าไป กิเลสอยู่ที่ตรงไหน จงนำเครื่องมือเหล่านี้ หรือธรรมเหล่านี้หมุนตัวเข้าไปตรงนั้น กิเลสยับขยายออกไป ธรรมไล่ส่งออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่มีกิเลสตัวใดเหลืออยู่ แม้พ่อแม่ ปู่ย่าตายายของกิเลส ที่เคยเข้า

มาตั้งรากตั้งฐาน ตั้งโคตรตั้งแซ่ อยู่ในหัวใจเรามากมายเพียงไร ก็สู้วิริยธรรม ชนดิ
ธรรม สติธรรม ปัญญาธรรมไปไม่ได้ ธรรมเหล่านี้กวาดล้างไปหมด คือกวาดล้างผู้ก่อ
การร้ายซึ่งมีอยู่ภายในใจ และก่อกวนความสงบอยู่ตลอดเวลา

ผู้ก่อการร้าย ยุ่นั้น ยั่วนี้ แหย่นั้น หลอกหลอนเราให้หลงกลของมันอยู่ตลอด
เวลา ถ้าธรรมชาตินี้มีอยู่ในหัวใจใด หัวใจนั้นจะหาความสงบร่มเย็นไม่ได้เลย เหมือน
เชื้อโรคที่ซ่อนไขว่ร่างกายให้หาความปกติสุขไม่ได้นั่นเอง ปราชญ์ท่านจึงถือว่า กิเลสทุก
ประเภทเป็นภัยต่อจิตใจมาแต่ไหนแต่ไร

นักปราชญ์ที่กล่าวหาญไม่รู้เรื่องราว ไม่เข้าท่าเข้าที่ ไม่รู้จักเป็นจักตาย ก็คือพวก
เรา จึงต้องแบกหามโทษทุกข์อยู่ตลอดเวลา แล้วยังพากันอาจหาญต่อกิเลส ส่งเสริม
กิเลสอย่างออกหน้าออกตาไม่ละอายปราชญ์ท่านบ้างเลย ไปอยู่ที่ไหนก็บ่นว่าทุกข์ จะไม่
บ่นยังงี้ ก็เราเป็นผู้เสาะแสวงหาทุกข์กันทั้งวันทั้งคืน ยืน เดิน นั่ง นอน ด้วยการสั่งสม
กิเลส อันเป็นเหตุต้นเพลิงกันทั้งนั้น

เมื่อกิเลสเกิดขึ้น เพิ่มขึ้น และสร้างบ้านเรือนบนหัวใจเรา จนเกิดความทุกข์ขึ้น
มาอย่างเด่นชัดแทบยกไม่ไหวแล้ว ก็บ่นกันว่าเป็นทุกข์เป็นร้อน แม้บ่นมันก็ไม่กลัวถ้า
ไม่ทำลายมัน ถ้ากิเลสเป็นเหมือนด้านวัตถุแล้ว โลกนี้โลกไหนก็ไม่มีที่เหยียบย่างไปได้
เลย เพราะมันอัดแน่นไปด้วยกิเลสของคนและสัตว์

พระอรหันต์ท่านบำเพ็ญเพียรเพื่อความเป็นพระอรหันต์นะ ท่านมีความเพียร
แก่กล้าสามารถขนาดไหน ท่านจึงเอื้อมถึงภูมินั้นได้ ทั้งนี้ท่านต้องเป็นนักบวชจริง ๆ
เหนือคนธรรมดาอยู่มาก ต่างองค์ก็มีความเพียรสมเหตุสมผล ความเพียรมีมาก กิเลส
ก็ตายไปเรื่อย ๆ ตามทางจงกรม สถานที่นั่งที่นอนมีแต่ป่าช้าของกิเลส ที่ท่านฟาดฟัน
หั่นแหลกกันอยู่เป็นลำดับไม่ลดละความเพียร เพราะสติอันเป็นความพากเพียรนี้
ทำงานอยู่ตลอดเวลา ยืนอยู่ท่านก็ทำ เดินอยู่ท่านก็ทำ นั่งอยู่ท่านก็ทำ เข้าไปเดินจงกรม
อยู่ท่านก็ฆ่ากิเลส นอนอยู่ท่านก็ฆ่ากิเลส เว้นแต่เวลาหลับเท่านั้น แม้แต่เวลาขบฉันอยู่
ท่านก็ฆ่ากิเลสด้วยสติปัญญาซึ่งทำงานอยู่ตลอดเวลา ในอิริยาบถต่าง ๆ เป็นอิริยาบถ
ของนักบวชเพื่อฆ่าแต่กิเลสอาสวะทั้งนั้น ไม่ได้นั่งสั่งสมกิเลส ยืนสั่งสมกิเลส นอนสั่งสม
กิเลส แม้ขณะกำลังเดินจงกรมอยู่ ก็สั่งสมกิเลสเหมือนอย่างพวกเรา เพราะความไม่มี
สติมันผิดกันอย่างไร!

เดินจงกรม แยะ ๆ สามสี่ก้าวพลีแล้ว ง่วงนอนแล้วนี่ นอนเสียดีกว่า มันดีกว่า
ยังงี้? ก็เคยดีกว่าด้วยการนอนแบบตายแต่หัวค่ำ ตลอดตะวันโผล่เป็นเวลานานแล้วถึง
ตื่นตัวขึ้นมา ก็ไม่เห็นเป็นท่าเป็นทาง นี่แหละ “ดีกว่า” ไม่เป็นท่าเป็นทาง คือพวกเรา
นี่แล นั่งภาวนาไม่กี่นาที “โอ้ย เหนื่อยแล้วนอนดีกว่า” มันดีกว่าอะไร ? แปลไม่ออก

มันศัพท์ลึกลับ นี่คือ “พวกดีกว่า” แต่ไม่เห็นดีอะไรพอได้ชมเชยบ้างเลย นี่ได้แก่พวกเรามันดีแต่ชื่อ ดีแต่เรื่องของกิเลส เรื่องของธรรมไม่ดี แล้วจะเอาไปเทียบกับครั้งพุทธกาล

ว่า “ท่าน...นั้น บรรลุที่นั่น ฟังเทศน์ฟังธรรม ก็ได้บรรลุผลนิพพาน เราฟังแทบล้มแทบตาย เรียนแทบล้มแทบตาย ปฏิบัติแทบล้มแทบตายไม่เห็นดีอะไร!” มันขนาดไหนก็ไม่รู้ คำว่า “แทบล้มแทบตาย” นะ เอะอะก็ “แทบล้ม” นอกจากล้มลงบนหมอน “แทบตาย” ก็ตายลงบนหมอนเท่านั้นเอง มันยังมองไม่เห็นความที่ว่า “ลำบากลำบาก” จริงๆ อย่างที่ว่า ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านดำเนินมา

ถ้าหากทำ “แบบแทบล้มแทบตาย” ด้วยความถูกต้องดีงามจริงๆ ชอบธรรมจริงๆ อย่างท่านนั้น กิเลสมันจะทนอยู่ได้หรือ เพราะกิเลสก็เป็นประเภทเดียวกันกับครั้งพุทธกาล ธรรมที่นำมาประหัตประหารกิเลส ก็คือสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเหมือนกัน หากธรรมเหล่านี้มีกำลังเพียงพอ กิเลสจะต้านทานได้อย่างไร มันจะต้องล่มจมนิพพานไปเช่นเดียวกับในครั้งพุทธกาล

แต่เราเพียงแต่เหาะเหยๆ เพียงแต่แห่ๆ มัน พอมันตื่นขึ้นมาตวาดเอา “เหนื่อยแล้วนะ ไม่เป็นท่านแล้วนี่!” “เราพักผ่อนเสียหน่อยเถอะพอให้สบาย นอนดีกว่า!” นี่มันตวาดเราให้เผ่นออกจากความเพียรเสีย เหลือแต่เรื่องกิเลสตัณหาอาสวะอยู่รอบตัว และรอบเขตจักรวาล จนไม่อาจคำนึงคำนวณได้

พอได้สติขึ้นมา “โธ้ย ! นี่ นั่งภาวนามานานแสนนานไม่เห็นดีเรื่องอะไร ครั้งพุทธกาลท่านภาวนาได้อรรถไธธรรมจนบรรลุผลนิพพาน เรานี้ภาวนาแทบตายมันไม่เห็นดีอะไร” ก็คิดยุ่งจนแทบตาย ปล่อยจิตส่งไปโน่นไปนี่จนจะเป็นบ้า ไม่เคยได้ยินว่าเราฆ่ากิเลสจนแทบตาย แล้วมันจะได้อะไรเล่า เพราะเหตุไม่ตรงกับความจริง ผลจะตรงกับความจริงได้อย่างไร เหตุตรงกับความจริง ก็ดังที่ท่านพาดำเนินมา สติก็มีดังท่าน ปัญญาที่ขุดค้นกิเลสประเภทต่างๆ มีความแยกคายทันกับมายาของกิเลส กิเลสจะต้องหลุดลอยไปโดยไม่ต้องสงสัย

การทำที่ควรแก้เหตุเป็นอย่างนี้ ผลก็เป็นทีที่พึงพอใจเกิดขึ้นโดยลำดับ อะไรที่จะแก้ยากยิ่งกว่าแก้กิเลสไม่มี มายากที่สุดก็คือฆ่ากิเลส มันไม่ได้ตายง่ายๆ มันเหนียวแน่นแก่นกิเลส จริงๆ ! เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้ประโยค “พยายามอย่างถึงที่ถึงฐานให้ทันและเหนือกิเลส ไม่อ่อนข้อต่อรองกับมันพอให้มันได้ใจ และป็นขึ้นบนหัวใจเร่อีก” การทำความเพียรนั้นต้องทุ่มเทกัน จนบางครั้งต้องมอบชีวิตจิตใจลงไปเพื่อแลกกับธรรม

จะตายก็ตายเถอะ ถึงเวลาที่จะสู้กันแล้ว เอ้า ตายเป็นตาย ไม่ตายก็ให้รู้ ไม่ตายให้ชนะ ให้ทราบกันในแนวรบนี้ จิตเมื่อได้ท่วมทลงถึงขนาดนั้นแล้ว กิเลสมันอ่อนข้ออย่างเห็นได้ชัด สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ขึ้นมา สิ่งที่ยึดจรรยซึ่งไม่เคยรู้เคยเห็น ก็ปรากฏขึ้นมาเรื่อย ๆ ในขณะนั้น

ธรรมอัศจรรย์ตามนั้นก็ปรากฏขึ้นเรื่อย ๆ บนเวทีการต่อสู้ เพราะสติปัญญาทันกับเหตุการณ์ควรแก่การฆ่ากิเลสได้โดยชอบธรรม กิเลสค่อยหลุดลอยไป ๆ ความสว่างกระจ่างแจ้งปรากฏขึ้นมา ใจมีความผาสุก รื่นเริงตามขั้นของธรรมที่ปรากฏเป็นพัก ๆ ไม่ขาดสาย จนกลายเป็นความอัศจรรย์ขึ้นมาในตน ความอัศจรรย์จะไม่เกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อถึงกาลเวลาและเหตุผลที่ควรเกิด ต้องเกิดให้ได้ชมไม่สงสัย เพราะความเพียรกล้า สติปัญญาทันกับเหตุการณ์ที่กิเลสแสดงขึ้นมา

ธรรมประเภทต่าง ๆ ต้องปรากฏเมื่อเหตุผลเพียงพอกันแล้ว ไม่ว่าครั้งพุทธกาล ไม่ว่าครั้งนี้ไม่ว่าครั้งไหน ธรรมก็คือธรรมอันเดียวกัน จากพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวกัน ตรัสไว้แล้วด้วยความชอบธรรมอย่างเดียวกัน กิเลสที่เป็นตัวต้านทานธรรมทั้งหลายก็มีประเภทเดียวกัน

เมื่อนำธรรมเข้ามาแก้หรือถอดถอน ให้พอแก่เหตุแก่ผลกันแล้ว ทำไมกิเลสจะไม่ตาย จะไม่สลายเพราะถูกทำลาย ต้องฉิบหายไปอย่างแน่นอนไม่สงสัย ไม่เช่นนั้นความแม่นยำแห่ง “สวากขาตธรรม” ที่ตรัสไว้ชอบแล้วก็ไม่มีความหมาย และไม่เรียกว่า “นียยานิกธรรม” เครื่องนำผู้ปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ไปได้โดยลำดับ จนพ้นทุกข์ไปโดยสิ้นเชิงได้

จะมีความสงสัยอะไรอีกในพระธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะธรรมเป็นธรรมแท้ที่ปราศจากความสงสัย! พวกเราจะสงสัยอรรถสงสัยธรรม สงสัยมรรคผลนิพพาน ให้ล่าช้ามาตัวเองไปทำไมกัน! นั่นมันเป็นเรื่องของกิเลสยุแหย่หลอกลวงต่างหาก เพื่อไม่ให้เราปฏิบัติตามนี้ เช่น “อย่าทำตัวอย่างนั้น อย่าทำภาวนาอย่างนี้ มรรค ผล นิพพานหมดแล้ว สิ้นแล้ว ทำไปเท่าไรก็ไม่เกิดผล เสียเวลาและกำลังวังชาไปเปล่า ๆ “นั่น ! ฟังซิ เสน่ห์เล่ห์กลของกิเลสนะแหลมคมขนาดไหน ตามทันไหม?

เราต้องคิดย้อนกลับว่า “เวลาผลิตกิเลส สร้างกิเลส” มันทำไมเกิดผล สร้างความโลภก็เกิดความโลภขึ้นมา สร้างความโกรธก็เกิดความโกรธขึ้นมา สร้างความหลงก็เกิดความหลงขึ้นมา ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันเจริญเติบโตขึ้นมาเรื่อย ๆ ด้วยการสร้างการผลิต ไม่เห็นเลือกกาลเลือกสมัยเล่า จนเต็มหัวใจสัตว์โลกแทบหาที่เก็บไม่ได้อยู่แล้ว

บทเวลาจะสร้างอรรถสร้างธรรม สังสมอรรถสังสมธรรม ทำไมจะไม่เกิดผล
ทำไมหากาลหาเวลา ทั้งที่ธรรมก็มีอยู่ในคนเดียวกัน ?

พึงทราบว่ อะไรก็ตามไม่ว่าบุญหรือบาป กิเลสอาสวะ มรรค ผล นิพพานเป็น
ธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิมแล้วตามหลัก “สวากขาตธรรม” สร้างอะไรต้องได้สิ่งนั้น ถ้าไม่
สร้างไม่ทำก็ไม่ได้ ไม่มี เพราะขึ้นอยู่กับเราผู้สร้างผู้ทำ อย่าเปิดทางให้กิเลสจอมมยา
มาหลอกลวงได้ สิ่งเหล่านี้ไม่ขึ้นอยู่กับ วัน เดือน ปี แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างการทําย่าง
เดียว

เราผู้รับผิดชอบเราเองต้องระวังรักษาตัวเอง อย่าปล่อยให้กิเลสและสถานที่เวลา
มารับรอง ความรับผิดชอบเรามีเต็มตัว และรับผิดชอบกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ถึงปี
นั้น ๆ จึงจะรับผิดชอบตัว ใคร ๆ ก็ต้องรับผิดชอบตัวมาตั้งแต่วันรู้เพียงสภาวะจะจน
ตลอดวันตาย ไม่เคยลดละปล่อยวาง ฉะนั้นการจะทำดีหรือทำชั่ว ต้องใช้ความพิจารณา
ให้รอบคอบทุกกรณี ไม่หลวมตัวทำไปอย่างง่าย ๆ ในฐานะที่เราเป็นผู้รับผิดชอบเรา
เช่น เวลาหิวก็รับประทาน หิวน้ำก็ดื่ม หิวข้าวก็รับประทานข้าว หิวนอนก็นอน เจ็บใช้ได้
ป่วยก็ต้องหาหมูกหายามารักษา เราต้องรับผิดชอบเราอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้เอง

การประพฤติปฏิบัติธรรม เราจะหาเวลาให้กิเลสกดถ่วงลงใจทำไม ตลอด
มรรคผลนิพพาน เป็นหน้าที่ของเราจะถือเป็นคนหนักแน่น พยายามบำเพ็ญให้เกิด
ให้มีขึ้นกับตัว และรู้เห็นประจักษ์ใจ เป็นที่อบอุ่น สมกับความรับผิดชอบตน เพราะจิต
หวังความสุขอยู่ตลอดเวลาไม่เคยจิตจางเลย

ความหวังนี้มีประจำอยู่ภายในใจ ไม่มีใครจะไม่หวังนอกจากคนตายเท่านั้น คน
มี คนจน คนโง่ คนฉลาด ใครอยู่ในฐานะใด ย่อมหวังความสุขความเจริญให้สมใจ
หมายด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้นความสุขความเจริญ จึงไม่เป็นแต่เพียงความหวังแบบลม ๆ
แล้ง ๆ ว่า “นั่นเป็นไปได้” แต่เป็นสิ่งที่ไม่เคยล้าสมัยสำหรับโลกทั่วไป เป็นแต่เป็นไปได้บ้าง
ไม่ได้บ้าง เพราะความเหมาะสมแห่งธรรมทั้งมวลมีแห่งเดียวคือใจ แต่เพียง
ความหวังแบบลม ๆ แล้ง ๆ ว่า “นั่นเป็นไปได้” แต่เป็นสิ่งที่ไม่เคยล้าสมัยสำหรับโลก
ทั่วไป เป็นแต่เป็นไปได้บ้างไม่ได้บ้าง ตามกำลังสติปัญญาหรือบุญวาสนาสรางมาต่าง ๆ
กัน ดีบ้างชั่วบ้าง บางคนเกียจคร้านแทบร่างกายผุพัง ยังอยากเป็นเศรษฐีกับเขา บาง
คนสร้างแต่บาปหาบแต่ความชั่วจนท่วมหัว ยังหวังความสุขความเจริญ และอยากไป
สวรรค์นิพพานกับเขา ทั้งที่ตนเองทำลายความหวังด้วยการทำบาปหาบจนอยู่ตลอดเวลา

การสร้างความดีงามประเภทต่าง ๆ สำหรับตนอยู่เสมอไม่ประมาทนั้น ชื่อว่า
“สร้างความหวังให้แก่ตนโดยลำดับ ๆ” ความหวังเมื่อบรรจุเข้าในใจของผู้สร้างผู้บำเพ็ญ

ย่อมมีหวังและเป็นผู้สมหวังไปเรื่อย ๆ จนบรรลุความสมหวังอย่างพึงใจ ดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ท่านเป็นผู้หวังอย่างพึงพอใจ สมกับท่านรับผิดชอบตนจนถึงที่สุดจุดหมายปลายทาง

เราต้องพยายามสร้างความดีให้พอ สร้างขึ้นที่ใจนี้แหละ ใจนี้แหละคือภาชนะอันเหมาะสมกับธรรมทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายบรรจุที่ใจแห่งเดียว เพราะความเหมาะสมแห่งธรรมทั้งมวลมีแห่งเดียว คือใจ

แต่ก่อนกิเลสเคยบรรจุที่ใจมากมาย ใจจึงกลายเป็นของสกปรก เป็นภาชนะที่สกปรกด้วยสิ่งสกปรกทั้งหลายคือกิเลส จงพยายามชะล้างสิ่งที่สกปรกภายในภาชนะคือจิต ให้สะอาดโดยลำดับ ๆ นำเอาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ ฝึกฝนใจด้วยธรรมให้เกิดให้มีขึ้นภายในใจ จนกลายเป็นภาชนะแห่งธรรมขึ้นมาแทนที่ ใจจะมีแต่ความเกษมสำราญทั้งปัจจุบันและอนาคตตลอดกาลไหน ๆ ผู้มีธรรมคือความดีงามภายในใจ ไปไหนก็ไม่จนตรอกจนมุม เพราะความสุขความสบายมีอยู่กับใจนั้นแล ไม่ว่าจะไปเกิดในสถานที่ใด ๆ ไม่สำคัญ สำคัญที่ให้มีธรรมคือความดีอยู่ภายในใจ เมื่อใจมีธรรมแล้ว ใจนี้แหละจะเป็นผู้มีความสุข ไปอยู่สถานที่ใดก็ไม่ปราศจากสุข เพราะสุขอยู่ที่ธรรม ธรรมอยู่ที่ใจ ใจเป็นผู้รู้ผู้เห็น เป็นผู้เสวยผลธรรมนั้น ๆ ไม่มีอะไรเป็นผู้เสวย นอกจากใจเพียงดวงเดียวที่เป็นสาร์ธรรมหรือสารจิต จะเป็นเจ้าของธรรมสมบัติแต่ผู้เดียว

ขออย่าตอนสุดท้ายให้เป็นที่มั่นใจว่า ศาสนธรรมเท่านั้นเป็นอาวุธยอดเยี่ยม ทนการปราบปรามกิเลสที่เป็นเชื้อแห่ง “วิภูจักร” ความเกิดตายให้ขาดสะบั้นลงไป กลายเป็น “วิวิภูจักร” “วิวิภูจิต” ขึ้นมาประจักษ์ใจ ดังธรรมท่านว่า “สนฺทิฏฐิโก” รู้เองเห็นเอง ไม่จำเป็นต้องไปถามใครให้เสียเวลา เอาละสมควรยุติ

จงสร้างวาสนาที่ใจ

เทศน์โปรดคุณเพาพางา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๙

จงพยายามทำใจให้เป็นหลัก เพื่อเป็นเครื่องยึด ทำอะไรต้องให้มีหลักเกณฑ์ ให้มีเหตุผล ถ้าไม่มีเหตุมีผลก็หาความแน่นอนไม่ได้ การอยู่ด้วยความไม่แน่นอน ไปด้วยความไม่แน่นอน ทำอะไรด้วยความไม่แน่นอน เป็นสิ่งที่เสี่ยงต่อความผิดพลาดทั้งนั้น ผลแห่งความผิดพลาดก็คือความทุกข์ความผิดหวัง ต้องย้อนเข้ามาหาตัวเหตุคือผู้ทำ อยู่เสมอ อย่ามองข้ามไป ใจมีความสำคัญที่จะสร้างความแน่นอนให้แก่ตัวเอง คนที่มีจิตเป็นหลักมีธรรมเป็นหลัก มีธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง ไม่ว่าจะทำหน้าที่การงานอะไร ย่อมเป็นไปด้วยหลักด้วยเกณฑ์ด้วยเหตุด้วยผล เป็นความแน่ใจและแน่นอน

การอบรมจิตใจด้วยศีลด้วยธรรม ก็เพื่อให้ใจมีหลัก ใจนั้นมีอยู่แล้ว รู้อยู่แล้ว แต่ชอบเอนเอียงไปตามสิ่งต่างๆ ไม่มีประมาณ อะไรมาผ่านก็เอนเอียงไปตาม ถูกอะไรพัดผันนิดๆ หน่อยๆ ก็เอนเอียงไปตาม นั่นคือจิตไม่มีหลักเกณฑ์ ตั้งตัวไม่ได้ ถูกพัดถูกเหวี่ยงไปมาอยู่เสมอ ความเอนเอียงไปมาเพราะการถูกสัมผัสต่างๆ นั้น ยังมีผลสะท้อนกลับมาถึงตัวเราให้เดือดร้อนด้วย ฉะนั้นจึงต้องสร้างความแน่นอนให้แก่จิตใจ โดยทางเหตุผลหรือธรรมเป็นเครื่องดำเนิน

ที่พึงพึงของใจก็คือ “ธรรม” ธรรมมีทั้งเหตุทั้งผล เหตุคือการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล ที่เห็นว่าถูกต้องดีงามตามที่ท่านสอนไว้แล้ว อย่างนำความยากความลำบากเข้ามาเป็นอุปสรรคกีดขวางทางเดินที่ถูกต้องดีงามโดยเหตุโดยผลของเรา เพื่อจะผลิตผลอันดีให้เกิดขึ้นแก่ตัวเราเอง

เราอย่าตำหนิตนว่า “อานาจวาสนาน้อย” ซึ่งไม่เข้าท่าเข้าทาง และตัดกำลังใจให้ด้อยลง ทั้งเป็นลักษณะของคนอ่อนแอ ขี้บ่น อยู่ที่ไหนก็บ่น เห็นอะไรก็บ่น เกี่ยวข้องกับใครก็บ่น ทำหน้าที่การงานก็บ่นให้คน บ่นไม่หยุดไม่ถอย บ่นให้ลูกให้หลาน บ่นให้สามีภรรยา ส่วนมากมักเป็นผู้หญิงที่ช่างบ่น เพราะงานจุกจิกส่วนมากมารวมอยู่กับผู้หญิง จึงต้องขอร้องที่พูดเป็นลักษณะตำหนิ และเอารัดเอาเปรียบผู้หญิงมากไป ทั้งที่ผู้ชายทั้งหลายยังไม่เป็นท่าน่าเบื่อเสียจริง ๆ ยิ่งกว่าผู้หญิงหลายเท่าตัว

การบ่นให้ตนเอง โดยไม่เสาะแสวงหาเครื่องส่งเสริมในสิ่งที่บกพร่องให้สมบูรณ์ขึ้นนั้น ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ใครไม่ได้หาบ “อานาจวาสนา” มาออกร้านให้เห็นได้อย่างชัดเจน ดังเขาหาบสิ่งของต่างๆ ไปขายที่ตลาด

“วาสนาบารมี” ก็มีอยู่ภายในใจด้วยกันทั้งนั้น หากไม่มีวาสนาแล้วไหนจะมาสนใจกับบรรดากับธรรม เบื้องต้นก็ได้เกิดมาเป็นมนุษย์สมบูรณ์ไม่เสียจริตจิตวิกลวิธีการต่าง ๆ ยังมีความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นของเลิศประเสริฐ ไม่มีสิ่งใดประเสริฐยิ่งกว่าศาสนธรรม ซึ่งเป็นธรรมรื้อขนสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์โดยลำดับ ดังที่เคยกล่าวว่า “นิยยานิกธรรม” ผู้ปฏิบัติศาสนธรรม นำธรรมเหล่านี้ไปบำรุงซ่อมแซมจิตใจของตนที่เห็นว่าบกพร่อง ให้สมบูรณ์ขึ้นโดยลำดับ ก็เท่ากับขนทุกซ์ออกจากใจเรื่อย ๆ ใจมีความบกพร่องที่ตรงไหน นั่นแลคือความอาภัพของจิตที่ตรงนั้น ความเป็นอย่างนี้และการกระทำของจิตก็บกพร่องไปด้วย

ควรมองดูจิตนี้ให้มากยิ่งขึ้นกว่าการมองสิ่งอื่นแบบลม ๆ แล้ง ๆ และดำหนิ “อำนาจวาสนาของตน” ว่าน้อย คนอื่นเขาดีกันหมด แต่ตัวไม่ดี ทั้ง ๆ ที่ตัวก็ทำดีอยู่แต่ดำหนิว่าตัวไม่ดี เราไปทำความเสียหายอะไรถึงว่าไม่ดี การทำดีอยู่ จะไม่เรียกว่าดีจะเรียกอะไร? ความทำดีนั้นแลเป็นเครื่องรับรองผู้นั้นว่าดี ไม่ใช่การกระทำชั่วแล้วกลับเป็นเครื่องรับรองคนว่าดี นี่ไม่มีตามหลักธรรม นอกจากเสกสรรปั้นยอขึ้นมาด้วยอำนาจของกิเลสพาให้ชมเชยอย่างนั้น กิเลสชอบชมเชยในสิ่งที่ไม่ดีว่าเป็นของดี ดำหนิสิ่งที่ดีว่าเป็นของไม่ดี เพราะฉะนั้นกิเลสกับธรรมจึงเป็นข้าศึกกันเสมอ อันใดที่ธรรมชอบกิเลสไม่ชอบ ทั้งที่กิเลสก็อยู่กับใจ ธรรมก็อยู่กับใจของพวกเราเอง

ถ้ากิเลสมีมาก ก็คอยแต่จะดำหนิติเตียนธรรม เหยียบย่ำทำลายธรรมภายในจิตใจ การที่เราจะบำเพ็ญตนให้เป็นไปเพื่อความดีงาม ให้ได้มรรคได้ผลตามความมุ่งมาดปรารถนา จึงมีการคัดค้านตนอยู่เสมอ เฉพาะอย่างยิ่งก็คือการดำหนิติเตียนตนว่า “มีอำนาจวาสนาน้อย” “เกิดมาอาภัพวาสนา ใคร ๆ เขารู้เขาเห็น ไอ้เราไม่รู้ไม่เห็นอะไรใคร ๆ เขาเป็นใหญ่เป็นโตภายในใจ แต่เราเป็นเด็กเล็ก ๆ ตามพรรษา ก็เท่ากับณเฑาะน้อยองค์หนึ่งภายในใจ” นี่คือการดำหนิติเตียนตัวเอง และเกิดความเดือดร้อนขึ้นมาด้วยทำให้น้อยอกน้อยใจตัวเอง!

การน้อยใจนี้ ไม่ใช่จะทำให้เรามีความขยันหมั่นเพียร มีแก้จิตแก้ใจเพื่อบำเพ็ญตนให้มีระดับสูงขึ้นไป แต่เป็นการเหยียบย่ำทำลายตน ทำให้เกิดความท้อแท้ท้อใจ ซึ่งไม่ใช่ของดีเลย ทั้งนี้เป็นกลอุบายของกิเลสทั้งนั้น พร่ำสอนคนให้ด้อยวาสนาบารมีลงไป เพราะความไม่มีแก้ใจบำเพ็ญเพื่อส่งเสริม

พวกเราจงทราบไว้ว่า นี่คือนิยายของกิเลสหลอกคน มันบกพร่องที่ตรงไหน ให้พยายามแก้ไขดัดแปลงที่ตรงนั้น ซึ่งเป็นความถูกต้องกับหลักธรรมของพระพุทธเจ้าแท้

ไม่ผิด วาสนาบาปรมีจะต้องสมบูรณ์ขึ้นมาวันหนึ่งแน่นอนเมื่อได้รับการบำรุงอยู่เสมอ นี่
คือทางที่ถูกต้อง ใครไม่ได้ไปที่ไหน ไม่ได้รู้ที่ไหน รู้ที่จิต วาสนาก็รวมอยู่ที่จิต

ร่างกายแตกสลายไปแล้ว อำนาจวาสนาที่สร้างไว้ในจิตนั้น ต้องติดแนบกับ
จิตไป จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายที่จะผ่านพ้นโลกที่สับสนวุ่นวายนี้ไป เรื่อง “อำนาจ
วาสนา” ซึ่งเป็นสมมุติและเป็นเครื่องสนับสนุนเราในเวลาที่ยังท่องเที่ยวเวียนอยู่ใน
“วัฏสงสาร” ก็ต้องผ่านไปหมด เมื่อถึงขั้นที่พ้นจากโลกสมมุติโดยประการทั้งปวงแล้ว
จะดำเนินที่ตรงไหน มีทางดำเนินใดที่ตรงไหน ตอนนี้ไปไม่มีเลย เพราะสมบูรณ์เต็ม
ที่แล้ว

ฉะนั้นให้พยายามเร่งบำเพ็ญตนด้วยความพากเพียร อย่าไปคิดทางอื่นเรื่องอื่น
นอกจากเรื่องของตัว ให้เสียเวลาและทำให้จิตห่อถ่อยอ่อนแอไปด้วย

การสร้างวาสนาให้สมบูรณ์ขึ้นมา ให้มีอำนาจวาสนามาก ก็สร้างที่ตัวเราเอง
สร้างทีละเล็กละน้อย สร้างไม่หยุดไม่ถอยก็สมบูรณ์ไปเอง เช่นเดียวกับปลวกมันสร้าง
“จอมปลวก” ได้ใหญ่โตขนาดไหน ขุดเป็นเดือนๆ ก็ไม่ราบ เมื่อจะขุดให้มันราบเหมือน
ที่ดินทั้งหลาย ฟันมันสองซี่เท่านั้นแหละ มันสามารถสร้างจอมปลวกได้เกือบเท่าภูเขา
นี้แหละความพากเพียรของมัน เรามีความสามารถฉลาดในอุบายวิธีต่างๆ ยิ่งกว่าปลวก
ฟันเราก็หลายซี่ กำลังของเราก็มากกว่าปลวก ทำไมเราจะสร้างตัวเราให้มีความสูง
เด่นขึ้นไม่ได้ ถ้าเรามีความเพียรเหมือนกับปลวกนะ! นอกจากไม่เพียรเท่านั้นจึงจะสู้มัน
ไม่ได้ ต้องสร้างให้สูงได้ด้วยอำนาจแห่งความเพียร จะหนีความเพียรไปไม่พ้น

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ด้วยความเพียร เราทำไมจะกลายเป็นคนอาภัพไปจาก
ความเพียร ทั้ง ๆ ที่กำลังและความฉลาดมีมากกว่าสัตว์ และทำได้มากกว่าสัตว์ ต้อง
เพียรได้เต็มภูมิมนุษย์เราไม่สงสัย ถ้าลงได้เพียรตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้แล้วไม่มี
ทางอื่น นอกจากจะทำให้ผู้นั้นมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นภายในใจ จนกลายเป็นจิตที่มี
หลักฐานมั่นคงโดยถ่ายเดียว

เราเห็นได้ชัด ๆ ในเวลาที่เราไม่เคยประพฤติปฏิบัติเลย เช่น ภาวนา “พุทโธ อัม
โม สังโฆ” จิตไม่เคยรวมไม่เคยสงบให้เห็นปรากฏบ้างเลยแม้แต่น้อย เวลาเราฟังธรรม
ที่ท่านแสดงทางภาคการปฏิบัติ พูดถึงเรื่องสมาธิก็ได้ยินแต่ชื่อ ยังไม่รู้เรื่องรู้ราว ท่าน
แสดงถึงวิถีจิตที่ดำเนินไปด้วยความจริงว่า “เวลาภาวนาจิตที่มีสมาธิจะมีความสงบอย่าง
นั้น อาการของจิตเป็นอย่างนั้น ๆ ตามจิตินิสัยต่างๆ กัน สุดท้ายจิตได้ลงสู่ความสงบ
อย่างแนบแน่น มีความสุขความสบายอย่างนั้น ๆ” เราก็ไม่เข้าใจ พูดถึงเรื่องปัญญา
การพิจารณาคลี่คลายดูเรื่องธาตุเรื่องขันธ และพิจารณากระจายทั่วโลกธาตุ ซึ่งเป็น

สภาวะธรรมทั่ว ๆ ไป อันควรแก่ปัญญาซึ่งจะพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริง เราก็เพียงแค่เข้าใจในคำพูดเฉย ๆ แต่ความหมายอันแท้จริงนั้นเรายังไม่ทราบ หรือบางทีอาจไม่เข้าใจเลยก็ได้

ทีนี้เมื่อเราได้รับการอบรมด้วยจิตตภาวนาอยู่โดยสม่ำเสมอ จิตค่อยมีความสงบเย็นใจบ้าง อันเป็นผลเกิดขึ้นจากการภาวนา พอท่านแสดงธรรมถึงภาคปฏิบัติ จิตของเรากับกระแสแห่งธรรมจะเข้ากันได้ เริ่มเข้ากันได้เป็นลำดับ ๆ กระแสแห่งธรรมเลยกลายเป็นเหมือน “เพลง” ที่แม่กล่อมลูกให้หลับสนิท จิตใจของเรามีความสงบได้ด้วยกระแสแห่งธรรมที่ท่านแสดง

เมื่อสงบได้ ใจก็เย็นสบาย เห็นผลในขณะที่ฟังธรรม แล้วค่อยเห็นคุณค่าของการฟังธรรมเป็นลำดับ ๆ ไป และเห็นคุณค่าของการปฏิบัติโดยลำดับ จนกระทั่งจิตมีความสงบเย็นจริง ๆ แทบทุกวันทุกครั้งทีฟังเทศน์ภาคปฏิบัตินั้นแล จิตยังมีความดูดีมีและซาบซึ่งขึ้นเป็นลำดับ เพียงขั้นนี้จิตก็ยอมรับและพอใจในการฟังธรรมทางภาคปฏิบัติ ยิ่งจิตมีความละเอียดมากเพียงไร สมาธิก็ดี ปัญญาก็ดี ย่อมมีความละเอียดไปตามขั้น เช่น สมาธิมีความละเอียดขึ้นโดยลำดับ ผู้พิจารณาทางด้านปัญญาก็มีความละเอียดทางด้านปัญญาไปโดยลำดับเช่นกัน

การฟังธรรมที่ท่านแสดงทางภาคปฏิบัติ เช่น แสดงเรื่องสมาธิ และปัญญาขั้นใดก็ตาม จิตรู้สึกว่ายล้อยตามไปโดยลำดับ เคลิบเคลิ้มเพลิดเพลिनอะไรพูดไม่ถูก ซึ่งจนลืมเวลาเวลา มีแต่ความรู้สึกกับธรรมที่สัมผัสกัน เกิดความเข้าใจทุกขณะ ๆ ที่ท่านแสดงไป ซึ่งเป็นการชักฟอกจิตใจไปในตัวและกล่อมจิตให้สงบเย็นไปด้วย

ถ้าจิตกำลังอยู่ในขั้นจะควรสงบ ธรรมก็กล่อมให้มีความสงบ จิตกำลังก้าวทางด้านปัญญา ก็เหมือนกับธรรมนั้นขัดเกลาชักฟอก บุกเบิกทางเดินให้จิตก้าวไปตามด้วยความสะดวก เวลาฟังเทศน์จึงเหมือนกับเอาน้ำที่สะอาดมาชะล้างสิ่งสกปรกที่อยู่ภายในจิตใจให้ผ่องใสขึ้นโดยลำดับ เห็นผลประจักษ์ในขณะที่ฟัง จิตยังมีความรักความชอบในการฟัง และมีความจดจ่อต่อเนื่องกันไปไม่ขาดวรรคขาดตอน กระทั่งฟังเทศน์จบลง จิตยังอยากได้ยินได้ฟังอยู่โดยสม่ำเสมอทุกวันเสียด้วย นอกจากนั้นยังอยากจะฟังคำอธิบายธรรมในแง่ต่าง ๆ ไปตามโอกาสที่ท่านวางอีกด้วย

กรุณาคิดดูจิตดวงเดียวนี้แหละ ขนาดที่ฟังไม่รู้เรื่องก็มี นี่เคยเป็นมาแล้ว จึงขอเรียนเรื่องความโง่ของตนให้ท่านทั้งหลายฟัง ขณะที่ไปหาท่านอาจารย์มั่นที่แรก ได้ฟังท่านเทศน์เรื่องสมาธิเรื่องปัญญา ไม่ว่าขั้นไหนไม่รู้เรื่องเลย เหมือนกับร้องเพลงให้ควายฟังนั้นแล แต่ตัวอย่างหนึ่งที่ไม่เคยตำหนิตัวตนว่า ท่านเทศน์ไม่รู้เรื่องรู้อะไร แต่ย้อนกลับมาตำหนิเจ้าของว่า “นี่เห็นไหม ท่านอาจารย์มั่นชื่อเสียงท่านโด่งดัง

กิตติศัพท์กิตติคุณท่านลือกระฉ่อนไปทั่วโลกมาเป็นเวลานานตั้งแต่เรายังเป็นเด็ก เรามีความพอใจที่จะได้พบได้เห็นได้ฟังโอวาทของท่าน ที่นี้เราได้มาฟังแล้วไม่เข้าใจ เราอย่าเข้าใจว่าเราฉลาดเลย นี่เราโง่แคไหน รู้หรือยังนี่!

เราเคยฟังเทศน์ทางด้านปริยัติ ฟังจนกระทั่งเทศน์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เราเข้าใจไปหมด แต่เวลามาฟังเทศน์ท่านอาจารย์มั่น ซึ่งเป็นองค์ประเสริฐทั้งภาคปฏิบัติและจิตใจ แต่ไม่เข้าใจ เราเชื่อแล้วว่าท่านเป็นพระประเสริฐที่ปรากฏชื่อเสียงมานานถึงขนาดนั้น เรายังไม่เข้าใจ นี่เห็นแล้วหรือยัง ความโง่ของเรา! เราหาบ “ความโง่” เต็มตัวมาหาท่าน ความฉลาดชนิดหนึ่งไม่มี จึงไม่สามารถเข้าใจอรรถธรรมของท่านที่แสดงอย่างลึกซึ้ง ดังที่พระทั้งหลายซึ่งอยู่กับท่านมานานแล้วเล่าให้ฟังว่า “แหม! วันนี้ท่านแสดงธรรมลึกซึ้งมาก ฟังแล้วซาบซึ้งบอกไม่ถูก!” ดังนี้ แต่เรามันลึกซึ้งที่ไหน มันไม่ซึ้งจึงไม่เข้าใจ นี่เราโง่ไหม? ทราบหรือยังว่าตัวโง่ อันเป็นคำตำหนิเจ้าของ ด้อย่างหนึ่งที่ไม่ไปตำหนิท่าน แล้วกอบโกยเอาบาปกรรมเข้ามาทับเข้าไปอีก ทั้ง ๆ ที่ก็หนักอยู่แล้ว

ครั้นฟังท่านไปนาน ๆ เราก็ปฏิบัติไปทุกวี่ทุกวันทุกเวลา ฟังเทศน์ท่านค่อยเข้าใจ จิตค่อยได้รับความสงบเย็นเข้าไป ๆ เป็นลำดับ ที่นี้รู้สึกจะเริ่มค่อยซึ้ง เพราะฟังธรรมเทศนาของท่านก็เข้าใจ พูดถึงเรื่องสมาธิแล้ว “แจ่ว” ภายในจิตใจ จากนั้นก็เริ่มเข้าใจ โดยลำดับ ๆ ซาบซึ้งโดยลำดับ ๆ เลยกลายเป็น “คนหูสูง” ไป! สูงยังงี้? คือนอกจากท่านแล้วไม่ยอมฟังเทศน์ของใครเลย เพราะเทศน์ไม่ถูกจุดที่ต้องการ เทศน์ไม่ถูกจุดของกิเลสที่ชุ่มช้อนตัวอยู่ นั่น! เทศน์ไม่ถูกจุดของสติปัญญาซึ่งเป็นธรรมแก่กิเลส เทศน์ไม่ถูกจุดแห่งมรรคผลนิพพาน นั่น! เพราะความซึ่งความเชื่อ เหตุที่จะเชื่อจะซึ้งก็เพราะเห็นเหตุเห็นผลปรากฏภายในใจของตนในขณะที่ฟังโดยลำดับ ๆ นั่นแล

นี่แหละจิตดวงเดียวนี่ เวลาหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง มาเวลาหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น? ก็เพราะเบื้องต้นสิ่งที่เกี่ยวข้องหุ้มห่อจิตมันมีแต่สิ่งดำ ๆ ทั้งนั้น สกปรกทั้งนั้น ธรรมที่สะอาดเข้าไปไม่ถึง เพราะความสกปรกของจิตมีมาก เทน้ำลงขนาดครุหนึ่ง ยังไม่ปรากฏว่าความสกปรกนั้นจะหลุดลอยออกบ้างเลย ต้องเทลง ๆ สะล้างขัดถูกันอย่างเต็มที่ เต็มกำลังความสามารถไม่หยุดไม่ถอย จึงค่อยสะอาดขึ้นมา ๆ

นี่แหละธรรมที่ท่านแสดง เหมือนกับเทน้ำล้างสิ่งสกปรกภายในจิตใจเรา ซึ่งมันไม่ยอมเข้าใจอรรถธรรมอะไรง่าย ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นธรรมอันประเสริฐ แต่จิตมันไม่ประเสริฐ จิตมันยังสกปรก จิตมันยังเป็นของไม่มีคุณค่า ธรรมแม้จะมีคุณค่า ใจก็ไม่ยอมรับ เพราะสิ่งที่ต่ำกับสิ่งที่สูงมันเข้ากันไม่ได้ ขณะที่มันโง่มันจะเอาความฉลาดมาจากไหน ขณะที่มันเศร้าหมองมันดำ มันจะเอาความแจ่มขาวมาจากไหน ต้องอาศัยการ

ชะล้างเรื่อย ๆ มันก็ค่อยสะอาดขึ้นมา ๆ ใจปรากฏเป็นของมีคุณค่าขึ้นมา อะไร ๆ เมื่อจิตเริ่มมีคุณค่าเสียอย่างเดียวกันนั้น สิ่งที่มาเกี่ยวข้องก็ค่อยมีคุณค่าขึ้นมาโดยลำดับ แม้ที่สุดได้ยินเขาร้องไห้ เขาต่ากัน ทะเลาะกันเถียงกัน ก็ยังนำเข้ามาเป็นอรรถเป็นธรรมได้ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าขึ้นได้จากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนานั้น ๆ

นี่แหละความเปลี่ยนแปลงของจิต เปลี่ยนแปลงไปอย่างนี้ จากการประพฤติปฏิบัติ จากการอบรมตนอยู่โดยสม่ำเสมอ นี่คือการสร้าง “วาสนา” สร้างอย่างนี้

การตำหนิตัวเองไม่เห็นเกิดประโยชน์อะไรเลย นอกจากจะทำให้เกิดความอับเฉาน้อยเนื้อต่ำใจ ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น เราตั้งใจจะมาสลัดตัดกิเลสออกจากจิตใจ แต่กลับมากลากิเลสเข้าสู่จิตใจ ด้วยอาการต่าง ๆ อย่างที่กล่าวมานี้ จึงไม่สมเหตุผลที่เราต้องการ ที่เรามุ่งประพฤติปฏิบัติเพื่อส่งเสริมตนนั้นเลย

วาสนามีอยู่กับใจ สร้างตรงนี้แหละ ตรงที่พูดถึงนี้แหละ พยายามสร้างพยายามขัดเกลาลงไป กิเลสมียหลายชนิด ที่ดีก็มี โดยมากมันดีทั้งนั้นแหละกิเลสนะ ถ้ามีกำลังมากก็ดีมาก มีกำลังน้อยก็ด้อยน้อย แล้วแต่กิเลสมีมากน้อย ของไม่ดีมีมากเท่าไรมันยิ่งแสดงความไม่ดีให้เห็นมาก นั่นแหละเราต้องสู้ตรงที่มันไม่ดี เพื่อเอาของดีขึ้นมาครองภายในใจ

เรื่องความขยันหมั่นเพียร ความอดความทน การเจริญเมตตาภาวนาทุกด้าน ก็เพื่อแก้สิ่งที่มันดีด้านภายในจิตใจเรานั้นแล มันค่อยทำลายเราด้วยวิธีต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่เราเข้าใจว่าเรามาบำเพ็ญความดี แต่มันก็ติดมาด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นมีโอกาสเมื่อไรมันต้องทำลายเราจนได้ จึงไม่น่าไว้วางใจและไม่ควรนอนใจ

เพราะกิเลสมันแทรกอยู่ในใจนั้น เรามาอยู่ปามันก็มาด้วย เพราะมันอยู่ที่จิต เราอยู่ที่ไหนมันก็อยู่ด้วย เราว่าเราไปเรียนธรรมไปบำเพ็ญธรรม กิเลสมันไม่เป็นผู้บำเพ็ญธรรม แต่มันติดแนบไปด้วยกับผู้บำเพ็ญธรรม และไปเป็นข้าศึกต่อผู้บำเพ็ญธรรม แต่ผู้นั้นก็ไม่ทราบ ว่า กิเลสมันมาทำลายตัวตั้งแต่เมื่อไร เราเลยถือความคิดที่ทำลายตนเองนั้นว่าเป็นของเราเอง เลยติดปัญหาตัวเองในข้อนี้ โดยไม่เข้าใจว่าเป็นปัญหาติดกิเลสตัวเอง ตนเองถูกทำลายก็ยังไม่เข้าใจว่าถูกทำลาย นั่น! เรื่องกิเลสมันสลับซับซ้อนหลายส้นพันคมอย่างนี้แล

การปฏิบัติธรรมต้องใช้สติปัญญา ที่จะทราบความดีความชั่ว ความผิดความถูก อันใดเป็นกิเลส อันใดเป็นธรรม ซึ่งมีอยู่ภายในจิตของเราเอง ความมีวาสนานะ มีทุกคน อยู่ที่ใจนี้ ใครจะไปแข่งกันไม่ได้ ท่านห้ามไม่ให้แข่งอำนาจวาสนากัน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน ท่านก็ไม่ให้ไปดูถูกเหยียดหยามเขาว่าเขาเป็นสัตว์ เพราะการทอ้งเที่ยวใน “วัฏสงสาร” เปรียบเหมือนกับเราเดินทาง ย่อมมีสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ขรุขระบ้าง

สะดวกบ้าง เป็นธรรมดาอย่างนั้นตลอดไป ในขณะที่เขาเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็คืออยู่ในสถานที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ หรือขรุขระลำบากลำบาก แต่ผู้เดินทางก็คือจิต

พระมหากษัตริย์ที่เรายกย่องว่าท่านเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง หรือเป็นพ่อบ้านพ่อเมือง เวลารถที่ท่านเสด็จไปตามถนนหนทางลงไปต่ำ พระมหากษัตริย์ก็ต้องลงไป ที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ก็ต้องไปตามสายทางที่พาให้ไป ขึ้นที่สูงก็ขึ้น ลงที่ต่ำก็ลง แต่พระมหากษัตริย์องค์นั้นแหละลงต่ำ ก็พระมหากษัตริย์ชั้นสูง ก็พระมหากษัตริย์องค์เก่านั้นแหละ

นี่จิตเวลามันขรุขระ ก็คือจิตดวงนั้นแหละ มีवासนาอยู่ภายในตัว แต่ถึงคราวลำบากก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดา เพราะโลกนี้มันมีทั้งดีทั้งชั่วสลับปนกันอยู่ เมื่อโลกนี้มีทั้งดีทั้งชั่วปะปนกันอยู่ จิตใจของเรามีทั้งดีทั้งชั่ว จะไม่ให้มันแสดงตัวได้อย่างไร มันต้องแสดง

ถ้าเราเป็นนักประพฤติปฏิบัติเพื่อรู้เพื่อเข้าใจในสิ่งที่มีอยู่กับตัวนั้น ว่าสิ่งไหนควรแก้ สิ่งไหนควรถอดถอน สิ่งไหนควรบำเพ็ญ เราก็ควรจะยินดีตามความจริงที่แสดงขึ้นมาให้เราได้แก้ไข ให้เราได้ส่งเสริม นี่ชื่อว่า “นักธรรมะ” กล่าวเผชิญหน้ากับทุกสิ่งทุกอย่าง จนกระทั่งหาที่เผชิญไม่ได้ หมกภัยหมกเวรทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วก็ไม่ทราบว่าจะต่อสู้กับอะไรอีก

เวลาที่ยังมีข้าศึกอยู่ก็ต้องสู้ สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายนั้นก็คือข้าศึกต่อตัวเรา เวลานี้เรามาพบกับกิเลส กิเลสมีอยู่ในตัวเรา เรื่อยมาลงมายาของกิเลสที่หลอกเรา จะได้ชื่อว่า “เป็นผู้แสวงหาความฉลาดเพื่อแก้กิเลส อย่าให้กิเลสมาหาอุปายมัตตัวเรา ถูกมัดตีหรือ เราเห็นไหมคนอยู่ในห้องขังดีหรือ ถูกข้อย่ายังดีมีทางแก้ ถูกเข้าห้องขังนั้นซื้อมดทำ!

กิเลสกับเรานั้นต่อสู้กันเหมือนผู้ต้องหาเวลานี้ ใจนะเหมือนผู้ต้องหา กิเลสก็มีธรรมก็มี ทางหนึ่งทางช่วย ทางหนึ่งทางย่ำยี ทางไหนที่มีกำลังมากกว่าทางนั้นก็ชนะ แต่เวลานี้เราจะเอาทางไหนเป็นทางชนะ ทางไหนเป็นทางแพ้ กิเลสกับธรรมอยู่ในใจดวงเดียวกัน เราจะพยายามต่อสู้เพื่อชิงชัย ได้หลักเกณฑ์ขึ้นมาจากการประพฤติปฏิบัติของเรา ใจก็มีหลัก เริ่มเชื่อถือได้ มีหลักด้วยธรรม ถ้าใจมีหลักด้วยธรรมใจก็เย็น อยู่ที่ไหนก็เย็นสบาย นี่คือการสร้างบารมีสร้างอย่างนี้

สติปัญญามีเท่าไร เอ้า ขุดค้นขึ้นมาแก้กิเลสจนกิเลสยอม ขึ้นชื่อว่าสติปัญญาแล้วกิเลสต้องยอม อย่างอื่นมันไม่ยอม จงขุดค้นขึ้นมาพิจารณา ใจเรามันมีเรื่องอยู่ตลอดเวลาถ้าจะพิจารณาดูเรื่อง ไม่ใช่เรื่องอะไรดอก เรื่องกิเลสแทบทั้งนั้นเต็มหัวใจ

ถ้าเราสร้างสติปัญญาขึ้นมา จะได้มองเห็นเรื่องของกิเลสที่แสดงตัวเป็นข้าศึกต่อเรา อยู่มาน้อยเพียงไร ตลอดกาลมา เราจะได้พยายามแก้ไข พยายามต่อสู้จนได้

ชัยชนะเป็นลำดับ ๆ จนรู้แนวทางของกิเลสที่มันออกในแง่ใดบ้าง พอจะทราบ พอจะดัก
ต่อสู้และทำลายกันได้ พอจะมีวันแพ้บ้างชนะบ้าง ตลอดถึงชนะไปเรื่อย ๆ และชนะไป
เลยได้ด้วยอำนาจของสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร

อย่าลืมนะ ท้อถอย อย่าให้ขาดทุนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ได้อัตภาพร่างกายนี้ ก่อนที่
เขาจะแตกดับไป อย่าให้แตกสลายทิ้งไปเปล่า อย่างต้นไม้ที่ล้มทิ้งเกลื่อนอยู่เฉย ๆ ไม่
ได้ทำประโยชน์อะไรเลย ก็เสียทรัพยากรของชาติไปเปล่า ๆ นี่ก็เป็นทรัพยากรอันหนึ่ง
ภายในใจเรา ได้แก่ร่างกาย พยายามนำสิ่งนี้มาบำเพ็ญประโยชน์ มีเท่านั้นที่เราจะได้
ประโยชน์จากร่างกายอันนี้ ทำเสียตั้งแต่บัดนี้ เวลาถูกมัดแล้วไม่มีทางทำได้ เหมือน
กับนักโทษ ถ้าเขาได้ตัดสินแล้วเท่านั้นแหละ ใครจะไปคัดค้านหรือจู้จี้ลากตัวออกมาก็
ไม่ได้ ต้องเป็นนักโทษนอนจมปลักอยู่ในตารางนั่นเอง จนกว่าจะพ้นโทษจึงจะได้รับการ
ปลดปล่อยออกมาเป็นอิสระ

เวลานี้จิตของเราก็เหมือนกัน กำลังเป็นผู้ต้องหา เอ้า ต่อสู้ หาหนทางขึ้นมาพร้อม
กัน ด้วยสติปัญญาอุบายวิธีการต่าง ๆ มีความเพียรสนับสนุน สู้กันจนถึงที่สุด เพราะ
ศาลนี้เป็นศาลสำคัญมาก ศาลต้นก็อยู่ที่นี้ ศาลอุทธรณ์ก็อยู่ที่นี้ ศาลฎีกาก็อยู่ที่นี้

ศาลต้นคืออะไร คือสู้กิเลสอย่างหยาบ ๆ สู้ที่นี้ไม่ได้ เอ้า ขึ้นอีกศาลหนึ่ง สติ
ปัญญามีหาอุบายใช้ใหม่เอาจนชนะ ขึ้นถึงศาลสูงสุด ตัดสินกันเด็ดขาดโดยประการทั้ง
ปวง กิเลสอย่างหยาบแก้ด้วยปัญญาอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลางแก้ด้วยปัญญาอย่าง
กลาง กิเลสอย่างละเอียดและละเอียดสุด แก้ด้วยปัญญาอันสูงสุด ได้แก่สติปัญญาอัน
เก่งกล้าสามารถที่ท่านเรียกว่า “มหาสติ มหาปัญญา”

เมื่อถึงศาลฎีกาแล้ว ตัดสินกันขาดสะบั้นไปเลยไม่มีอะไรเหลือ ไม่ต้องไปศาล
ไหนอีก อยู่อย่างสบาย นี่โรงศาลใหญ่เราเห็นไหม?

อัตภาพร่างกายของเรา ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นเครื่องค้ำประกันเราให้เป็น
มนุษย์ขึ้นมา ชั้น ๕ เป็นเครื่องค้ำประกันเราให้เป็นมนุษย์ เป็นศาลสถิตยุติธรรมอยู่ที่
ตรงนี้ ว่ากันโดยอรรถโดยธรรม ว่ากันโดยเหตุโดยผล พิจารณากันโดยเหตุโดยผล ไม่
ต้องย่อท้อต่อกิเลสตัวใด ไม่ต้องตำหนิติเตียนตนว่า เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อันเป็นการ
เข้ากับฝ่ายกิเลสให้มันได้ใจ แล้วเอาชนะเราไปโดยที่เราไม่รู้สีกตัว ผลที่เราทำได้ก็คือ
ความเสียอกเสียใจ ความทุกข์ ความลำบาก ทรมานใจ นั่นคือเราแพ้!

จงชุดค้นขึ้นมาพิจารณา คดีมันมีมูลอยู่แล้ว กิเลสมันมีเหตุมีผลของมันมันจึง
เกิดขึ้น นี่เรียกว่า “คดีมีมูล” ปัญญา ก็มีเหตุมีผลที่ควรแก้กิเลสได้อยู่แล้ว ให้พิจารณา
ลงไปทีกิเลสมันหลอกเราว่า ร่างกายนี้เป็นของเราละ “ร่างกายทั้งหมดนี้นะ หนังสือเป็น

เรา เนื้อก็เป็นเรา กระดูกก็เป็นเรา ผม ขน เล็บ อะไรเป็นเราทั้งนั้น เป็นเรามาตั้งกัปตั้ง
กัลป์แล้ว” เรายอมแพ้มันตลอด ไม่ว่าศาลไหน ภพใด แพ้มันมาเรื่อย ๆ

คราวนี้เรารู้ในอัตภาพนี้ เรียกว่าศาลต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา กี่ว่กันไปตามตรงนี้
เอาไว้ แต่งทนายขึ้นมา สติ ปัญญา ขุดค้นขึ้นมา นั่นแหละคือทนายอันสำคัญ ๆ ผู้จะตัดสิน
จริง ๆ คือผู้พิพากษา ได้แก่ “ปัญญาอันเจียบแหลม” ค้นลงไปให้เห็นชัดจริง ๆ

“ไหน คนจริง ๆ อยู่ที่ไหน? อัตภาพร่างกายนี้หรือเป็นเรา เราจริง ๆ หรือ ถ้าอัต
ภาพร่างกายนี้แตกลงไปแล้ว เราจะไม่หมดความหมายไปหรือ ร่างกายนี้ไม่ใช่เรานั้น
เอง แม้มันจะแตกสลายลงไป เราจึงไม่หมดความหมาย เราจึงยังคือเราอยู่โดยดี เพราะ
เราแท้ไม่ใช่ร่างกาย”

ความหมายว่า “เรา” นั้นไม่ได้อยู่กับร่างกาย เรานั้นอยู่กับผู้รู้ ผู้รู้จะไปหลง
อย่าไปกอบโกยเอาทุกข์ขึ้นมา ทุกข์อยู่ภายในจิต เพราะการยึดถือก็มากพอแล้ว ยังจะ
ไปหลงแบกหามอะไรไปอีก มันก็ยิ่งเป็นทุกข์เพิ่มขึ้นอีก อะไร ๆ ก็เป็นเรา เป็นของเรา
ไปเสียหมด กอบโกยเข้ามาเป็นกองทุกข์ นี่แหละคือแพ็กิเลส ตลอดวัน ตลอดภพ
ตลอดชาติ จงค้นคว้าลงไปให้เห็นตามความจริงของมัน

ดูหนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ทุกสิ่งทุกส่วน อันไหนเป็นเราจริง ๆ ? ค้นลงไปด้วย
ปัญญาให้เห็นชัด ดูลักษณะของมันสี่สังขารณะ ดูให้ชัดเจนว่ามันเป็นเราจริงหรือ
ความรู้อันนี้กับธรรมชาติที่เป็นรูปเป็นร่าง เป็นลักษณะสีนํ้ามัน มันเข้ากันได้หรือ?
ถ้าหากเป็น “เรา” จริง ๆ ความรู้กับสิ่งเหล่านั้นต้องเป็นสภาพอันเดียวกัน แต่
สภาพมันก็ไม่เหมือนกัน ความรู้รู้ อยู่ มีเท่านั้น มันไม่มีสี่สังขารณะ แต่ร่างกายนั้นมี
ทุกสิ่งทุกอย่าง มีทั้งกลิ่นทั้งอะไรเต็มไปหมด เมื่อร่างกายมันแตก เอา ถ้าหากเราถือว่า
ร่างกายนี้เป็นเรา เมื่อร่างกายแตกเราก็หมดความหมาย จิบหายวายปวงไปด้วยไม่มี
อะไรเหลือ เราจะเอาอะไรไปต่อภพต่อชาติมีอำนาจวาสนาต่อไปข้างหน้าล่ะ เพราะร่าง
กายมันจบไปแล้ว

ที่ว่าเรานั้นนะ จงพิจารณาแยกให้เห็นชัดเจน ถ้าเราไม่ถือ “ร่างกาย” ว่าเป็น
“เรา” เอา ร่างกายจะแตกก็แตกไป ตัวเรายังมีอยู่ นี่แหละคือตัววาสนา เวทนา สุข
ความทุกข์ เกิดขึ้น ดับไป เอา ดับไป นั่นไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา เห็นชัดเจน นี่แหละคือ
“ไตรลักษณ์”

ที่จะก้าวเข้าสู่ “ชัยสมรภูมิ” ก็คือพิจารณาให้เห็นตามความจริงที่พระพุทธเจ้า
ทรงสั่งสอนไว้แล้วนี้โดยถูกต้อง “รูป อนิจจัง รูป อนตตา” แน่ะ! ฟังซิ ประกาศกังวาน
อยู่ทั่วโลกธาตุ เฉพาะอย่างยิ่งทั่วสกลกายของเรา ทั่วชั้น ๕ ไม่ว่าชั้นใดที่จะปฏิเสธ

“อนิจจัง ทุกขัง อนตตา” นี่ไม่มีเลย เต็มไปด้วย “ไตรลักษณ์” ประกาศอยู่ เหมือนกับว่า “อย่าเอื้อมมานะมือนะ ตีข้อมือนะ!” ไม่อายหรือไปยึดเขาว่าเป็นเราเป็นของเรานะ เขาไม่ใช่เรา เราไม่ใช่เขา ต่างอันต่างจริง นี่ท่านผู้สอนไว้ ท่านผู้รู้เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างอยู่แล้ว ละได้แล้ว เห็นความสุขอันสมบูรณ์แล้ว ด้วยการละการถอนด้วยสติปัญญาประเภทนี้

จงพิจารณาตามนี้ อย่าฝืนหลักธรรมของพระพุทธเจ้า อย่าไปยอมตัวเป็นลูกน้องของกิเลสว่า “นั่นเป็นเรา นี่เป็นของเรา” นั่นคือเรื่องของกิเลสที่พาเราให้จมอยู่ตลอดมา ไม่เช็ดไม่หลาบบ้างหรือ ? “อนิจจัง ทุกขัง อนตตา” ท่านว่าที่ไหน ถ้าไม่ว่าที่ชั้น ๕ “รูป อนิจจัง รูป อนตตา เวทนา อนิจจา เวทนา อนตตา สัญญา อนิจจา สัญญา อนตตา สงขาร อนิจจา สงขาร อนตตา วิญญาณ อนิจจัง วิญญาณ อนตตา” นั่น! ฟังซิ คำว่า “สพฺเพ ธมฺมา อนตตา” เมื่อถึงขั้นเต็มที่จะปล่อยวางโดยประการทั้งปวงแล้ว ขึ้นชื่อว่า “สมมุติ” ทั้งปวง ไม่ว่าดีไม่ว่าชั่ว เป็น อนตตา ทั้งสิ้น นั่น! ท่านว่า “สพฺเพ ธมฺมา อนตตา ธรรมทั้งปวงขึ้นชื่อว่าสมมุติ ไม่ว่าภายนอกภายในเป็น อนตตา ทั้งสิ้น ไม่ควรไปยึดว่าเป็นเราเป็นของเรา”

สุดท้ายท่านว่า “ธรรมทั้งปวงไม่ควรถือมั่น สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสยา” ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น นี่ถึงขั้นที่ควรปล่อยวางแล้ว ปล่อยวางโดยประการทั้งปวง ไม่ให้มีอะไรเหลืออยู่เลย จิตจะได้พ้นจากความกดขี่ทั้งหลาย เป็น “อิสระจิต” อิสระเสรี นั่นแหละคือกองมหาสมบัติ นั่นแหละคือหลักใจที่เลิศประเสริฐสุดในโลก

การสร้างจิตใจ สร้างหลักใจ สร้างด้วยอรรถด้วยธรรม สร้างด้วยความรู้ความฉลาด สร้างด้วยความพากเพียร สร้างด้วยความอุตสาหะพยายาม สร้างด้วยความเป็น “นักต่อสู้” !

เราไม่ต้องกลัวตาย ป่าช้ามีอยู่ทุกคนจะกลัวตายไปทำไม กลัวก็ไม่พ้น ความตายเป็นคติธรรมดา เราต้องรู้ ผู้รู้ความตายมีอยู่ ไม่ใช่จะฉิบหายจะตายไปด้วยความตาย นั่นเมื่อไร ความรู้เป็นความรู้ ไม่ตาย เราอย่าไปกลัวตาย อันใดที่ปรากฏขึ้นมา พิจารณาให้เห็นชัดตามความจริงของความรู้ที่มีอยู่ สติปัญญาที่มีอยู่ไม่ถอยหลัง ผู้นั้นแหละผู้จะปลดปล่อยถึงความอิสระได้ เพราะความไม่ท้อถอยที่จะพิจารณาด้วยปัญญา

นี่เมื่อสร้างให้เต็มที่แล้ว เราจะไปหาวิชาจากไหนอีก เมื่อเต็มแล้วก็เต็มอย่างนี้เอง! ไม่ได้ตั้งร้านขายกันเหมือนกับสิ่งของทั้งหลาย มีอยู่ภายในใจเป็นมหาสมบัติอยู่ที่นี่ จ่ายไปเท่าใดก็ไม่หมด

อย่างพระพุทธเจ้า นั่นท่านสั่งสอนโลกสั่งสอนเท่าไร ตั้งสามโลกก็ไม่หมด ธรรมของพระพุทธเจ้าออกมาจากมหาสมบัติ คือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ของพระองค์ นั่นแล

วาระนี้เราพยายามสั่งสอนเรา เอาให้เต็มภูมิ ปลดเปลื้องกันให้เต็มภูมิ ชั้นศาลฎีกาตัดสินกันให้ราบลงไป อย่าให้มีอะไรมาค้านได้อีกเลย กิเลสเอาให้เรียบวุธ ถึงขั้นอิสรเสรีแล้ว พอ ! นั่นแหละ “เมืองพอ” ! เราจะไปหาในโลก หาที่ไหนเมืองพอก็ไม่มีได้เท่านี้อยากได้เท่านั้น ได้เท่านั้นอยากได้อีกเท่าโน้น อยากได้ตะพึดตะพือเหมือนกับไฟได้เชื้อ เราเคยเห็นว่า ไฟมันพอเชื้อ มีที่ไหน? เอาเชื้อใส่ลงไปซิ ไฟจะแสดงเปลวขึ้นมาท่วมเมฆ ท่านว่า “ไฟ ไม่ได้ดับเพราะการเพิ่มเชื้อ” กิเลสไม่ได้ดับเพราะการกระทำตามความอยาก ได้เท่าไรก็ไม่พอ อยากนั้นอยากนี้ จนกระทั่งวันตายยังไม่พอ นั่นชั้นชื่อว่า “กิเลส” แล้วไม่มีเมืองพอ

ความเป็นผู้สิ้นกิเลสแล้วนั้น คือ “เมืองพอ” อยู่ที่ไหนก็พอ ความพอคือความสบายจริง ความบกพร่องความหิวโหยคือการรบกวนตัวเอง อย่างเราหิวข้าวเป็นอย่างไรสบายหรือ หิวหลับหิวนอน สบายหรือ นั่น! เป็นความรบกวนทั้งนั้น ไม่มีอะไรรบกวนนั้นแสนสบาย นี่แหละเมืองพอ

สร้างจิตให้พอดัว ชื่อว่า “เมืองพอ” พออยู่ที่จิต วาสนา พออยู่ที่จิต เต็มสมบูรณ์อยู่ที่จิต ไม่อยู่ที่อื่น ให้สร้างที่ตรงนี้ นี่แหละเป็น “วาสนา” แท้ อยู่ที่ใจของเรา

เอาละ การแสดงธรรมก็เห็นว่าพอสสมควร

จงสร้างใจ ให้ช่วยตัวเอง

เทศน์โปรดคนเพาพองา วรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๙

การปฏิบัติเพื่อช่วยสังคม อันดับแรกเราต้องช่วยตัวเองอย่างเต็มกำลังความสามารถ เมื่อมีกำลังทางใจแล้ว อันดับต่อไปก็ช่วยโลกช่วยสงสาร ญาติมิตร เพื่อนฝูง เป็นลำดับลำดับ ตามกำลังความสามารถของตน เมื่อเวลาเราปฏิบัติต้องพองจิตใจจนเป็นที่แน่ใจได้ มีความเข้มแข็งมีความแน่ใจอย่างเต็มที่ ใจก็ไม่หวังพึ่งอะไรทั้งนั้น เพราะพึ่งตัวเองได้แล้ว นี่คือหลักใหญ่ของการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นหลักใจอันแน่นหนามั่นคง ดำรงตนอยู่อย่างอิสระเต็มตัว

เมื่อยังไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ ก็ต้องพึ่งครูพึ่งอาจารย์ ให้ท่านอธิบายแนะนำสั่งสอนตลอดถึงวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ที่จะต้องบำเพ็ญโดยลำดับลำดับตามขั้นตามภูมิ ทั้งนี้ต้องได้รับคำสั่งสอนตักเตือนจากครูอาจารย์ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงที่สุดจุดหมายปลายทางไม่มีทางไปอีกแล้ว เป็นอันว่าสิ้นสงสัย นั่นเรียกว่า “ไม่หวังพึ่งอะไรทั้งสิ้น” คือพึ่งตัวเองได้แล้ว ประจักษ์ใจทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรบกพร่องภายในใจ ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว อยู่ที่ไหนก็อยู่ได้ ตายที่ไหนก็ตายได้ ไม่มีอะไรเป็นปัญหาทั้งการเป็นอยู่และการตายไป

ที่สำคัญมันเป็นปัญหาของความหวั่นไหวในธาตุในชั้นนี้ ในคนนั้นคนนี้ เพราะความเป็นอยู่ภายในจิตใจของเราเองพาให้เป็นอย่างนั้น เมื่อบำเพ็ญจนได้ผลเต็มที่แล้วก็ปล่อยได้หมด การตายก็เป็นของง่าย ไม่หนักใจ ไม่สร้างปัญหาความยุ่งยากให้แกตัวและผู้เกี่ยวข้องใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากเป็นเรื่องของคนอื่นเสียเองจะมาให้ยุ่ง ดังที่เคยเห็นเคยพิจารณาแล้ว การพิจารณาจนเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างแล้วจะไปยากอะไร ไม่มีอะไรยากเลย พระอรหันต์ท่านตายไม่ยาก ทุกทำอิริยาบถตามแต่ท่านถนัดในอิริยาบถใด

ความแก่ก็ทราบว่าจะแก่ลงทุกขณะ การพิจารณาที่วางตาข่ายคือ “ญาณ” ความรู้ “ปัญญา” ความเข้าอกเข้าใจซาบซึ้งในทุกสิ่งทุกอย่าง ครอบไว้หมดแล้ว แต่ยังไม่แก่ไม่ตาย

ความเจ็บ ความทุกข์ ความลำบาก ในธาตุชั้นนี้ไม่มีใครผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ เพราะมีอยู่ทุกคน เราเรียนเรื่องนี้ให้รู้ตามความจริงทุกแง่ทุกมุมแล้ว ก็ปล่อยได้ตั้งแต่ยังไม่ตาย เป็นเพียงรับผิดชอบกันไปตามหลักธรรมชาติธรรมดาเท่านั้นเอง เอ้า!

แก่จะแกไปถึงไหนก็แกไปเถอะ “ตาข่าย” คือ “ปัญญาญาณ” หยั่งทราบไว้โดยตลอดทั่วถึงแล้ว ท่านรับทราบไว้แล้ว รู้ไว้แล้ว ประจักษ์ใจอยู่แล้วไม่สงสัย เจ็บทุกข์ทรมานในร่างกายส่วนต่าง ๆ ก็ทราบแล้วด้วยปัญญา ตายก็ทราบแล้วด้วยปัญญา ก็เมื่อทราบด้วยปัญญาอันเป็นของแน่นอนแล้ว จะโอนเอนโยกคลอนไปที่ไหนอีก ถ้าเป็นเช่นนั้นคำสอนของพระพุทธเจ้า โลกก็ไว้วางใจไม่ได้ละซี

ถ้าผู้ปฏิบัติตามหลักธรรม รู้ตามหลักธรรมแล้ว ยังจะโอนเอนเอียงหน้าเอียงหลัง ล้มซ้ายล้มขวาอยู่แล้ว ธรรมก็เป็นเครื่องยึดของโลกไม่ได้ เท่าที่จิตเราเชื่อตัวเองไม่ได้ ก็เพราะจิตยังไม่เข้าถึงธรรมในขั้นที่เชื่อตัวเองได้นั่นเอง ฉะนั้นการปฏิบัติจิตใจเพื่อให้เข้าสู่สนิทสนมกลมกลืนกับธรรมเป็นขั้น ๆ ไป เพื่อความเชื่อตัวเองได้ตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้นั้น จึงเป็นสิ่งสมควรอย่างยิ่งสำหรับเราทุกคน ผู้จะต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติที่เต็มอยู่ในชั้นธของแต่ละราย

เราเกิดมาทุกคนไม่มีใครต้องการความทุกข์ความลำบากเลย ไม่ว่าทางร่างกายและจิตใจ แต่ต้องการความสุขความสบายความสมหวังทุกสิ่ง สิ่งใดที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา ขอให้เป็นที่พึงปรารถนาด้วยกันทั้งนั้น แต่ทำไมไม่เป็นไปตามใจหวัง! ก็เพราะแม้แต่ใจเราเองยังไม่เป็นไปตามใจหวังนั่นเอง ไม่ใช่สิ่งเหล่านั้นไม่เป็นไปตามใจหวังโดยถ่ายเดียว คือจิตใจไม่เป็นไปตามความหวัง มีความบกพร่องในตัวเอง จึงต้องการสิ่งนั้น ต้องการสิ่งนี้ เมื่อต้องการแบบไม่เข้าหลักเข้าเกณฑ์ สิ่งที่ไม่พึงหวัง เช่น ความหิวโหยโรยแรงก็เกิดเป็นความทุกข์ขึ้นมาจนได้ ใคร ๆ ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นต้องโดนอยู่โดยดี!

“ขมปิจุจํ น ลกติ ตมปิ ทุกข์” ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เกิดความทุกข์ คนเรามีความบกพร่องจึงต้องมีความปรารถนา จึงต้องการ เมื่อไม่ได้ดังใจหวังก็เป็นทุกข์ นี่เป็นทุกข์ประเภทหนึ่ง เพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น? เพราะเรื่องของกิเลส ความต้องการสิ่งนั้น ๆ ด้วยความอยาก ด้วยอำนาจของกิเลส เวลาได้มาก็ได้มาด้วยอำนาจของกิเลส รักษาด้วยอำนาจของกิเลส สูญหายไปด้วยอำนาจของกิเลส มันก็เกิดทุกข์กันทั้งนั้น

ถ้าเรียน “ธรรม” รู้ธรรมเป็นหลักใจแล้ว ได้มาก็ตาม ไม่ได้มาก็ตาม หรือเสียไปก็ตามก็ไม่เป็นทุกข์ ผิดกันตรงนี้ จิตที่มีธรรมกับจิตที่ไม่มีธรรมผิดกันอยู่มาก ฉะนั้นธรรมกับโลกแม้อยู่ด้วยกัน จำต้องต่างกันอยู่โดยดี ความสมบูรณ์ของจิตกับความบกพร่องของจิต จึงต่างกันคนละโลก แม้จะชื่อว่า “จิต” ด้วยกันก็ตาม จิตดวงหนึ่งเป็นจิตที่สมบูรณ์ด้วยธรรม แต่จิตดวงหนึ่งเต็มไปด้วยความบกพร่อง ทั้งสองอย่างนี้ความ

เป็นอยู่และการทรงตัวต่างกันอยู่มาก ดวงหนึ่งทรงตัวอยู่ไม่ได้ ต้องเอนเอียงต้องวุ่นวาย คว้านั้นมาเกาะคว้านั้นมายึด อาศัยโยงไปหมด แทนที่จะอยู่สะดวกสบายตามที่อาศัย โน้นอาศัยนี้แต่กลับเป็นทุกข์ เพราะจิตนี้เป็นความบกพร่องอยู่แล้ว จะอาศัยอะไรก็บกพร่องในตัวของมันอยู่นั่นแล ไม่เหมือนจิตที่มีธรรมเป็นเครื่องยึด หรือจิตที่มีธรรมสมบูรณ์ในใจแล้ว อยู่ที่ไหนก็ปกติสุข ไม่ลุกลี้ลุกลอนชนทุกข์ใส่ตัว

ท่านจึงสอนให้ทำใจให้ดี ให้ดีไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงขั้นสมบูรณ์แล้ว แม้อะไรจะบกพร่อง อะไรจะวิกลวิการไปก็ตาม เครื่องใช้ไม้สอยที่เราเคยอาศัยมาตั้งเดิมจะขาดตกบกพร่องไป ก็ไม่มีอะไรเป็นปัญหา เพราะจิตไม่มีปัญหากับสิ่งเหล่านั้น แล้วสิ่งเหล่านั้นจะมาเป็นอันตรายต่อจิตได้อย่างไร เรื่องเป็นอันตรายก็จิตเป็นผู้สร้างขึ้นมาเอง สร้างขึ้นมาเป็นพิษเป็นภัยต่อตัวเอง นี่แหละหลักธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้อย่างนี้ ถ้าต้องการความสุขความสมหวัง จงยึดไปปฏิบัติตัวด้วยดี ผลจะเป็นที่พึงพอใจ

เราได้ยินแต่ชื่อว่า “ธรรม ๆ” แต่ธรรมไม่เคยเข้าสัมผัสใจ “สมาธิ” ก็ได้ยินแต่ชื่อ อ่านแต่ชื่อของสมาธิทั้งวันทั้งคืน แต่ไม่เคยเห็นองค์ของสมาธิแท้ปรากฏขึ้นที่ใจ อ่านชื่อ “ปัญญา” เราก็อ่าน ท่านว่าฉลาดอย่างนั้นฉลาดอย่างนี้ เราก็อ่านชื่อของความฉลาด แต่ใจของเรามันโง่อยู่นั่นแล เพราะไม่สนใจปฏิบัติตามที่ท่านบอกไว้ อ่านมรรค อ่านผล อ่าน “สวรรค์” อ่าน “วิมาน” อ่าน “นิพพาน” เราอ่านกันได้ทั้งนั้นแหละ แต่ตัวมรรคตัวผลตัวสวรรค์ตัวนิพพานจริง ๆ ไม่ปรากฏ ไม่สัมผัสกับจิตใจเลย ใจก็ฟุบก็หมอบอยู่อย่างเดิม ฉะนั้นจะต้องค้นหาตัวจริงให้เจอ ได้ชื่อแล้วไม่ได้ตัวจริงมันก็เช่นเดียวกับการจำชื่อของโจรของเสือร้ายได้ แต่ไม่เคยจับตัวของโจรของเสือร้ายนั้น ๆ ได้ โจรหรือเสือร้ายก็คน ก็เที่ยวฉกเที่ยวลักเที่ยวปล้นสะดม ให้บ้านเมืองเดือดร้อนวุ่นวายอยู่นั่นแล เราจำชื่อมันได้กระทั่งโคตรแซมมันมาหมดก็ไม่ทำอะไรให้ดีขึ้น มันยังคงฉกฉกปล้นสะดมอยู่ตามเดิม นอกจากจะจับได้ตัวมันมาเสียเท่านั้นแหละ บ้านเมืองจะร่มเย็นสงบสุข ไม่ทำลายสมบัติเงินทองและทำลายจิตใจประชาชนให้เสียหายและเข้าใจต่อไป

ที่เราเรียนได้แต่ชื่อของ “มรรค ผล สวรรค์ นิพพาน สมาธิ ปัญญา” ได้แต่ชื่อของกิเลสต่าง ๆ แต่ไม่เคยสัมผัสกับ “สมาธิ ปัญญา” และไม่เคยสัมผัส “สวรรค์ นิพพาน” ให้เป็นสมบัติของใจ เพราะไม่เคยฆ่ากิเลสตายแม้ตัวเดียว จึงไม่วายที่กิเลสจะมาทำลายตน เราได้แต่ชื่อ “มรรค ผล สวรรค์ นิพพาน” ก็ไม่วายที่เราจะเป็นทุกข์ เพราะใจไม่ได้เป็นอย่างนั้น

เพื่อความถูกต้องดีงาม จึงต้องบำเพ็ญตัวเราให้เป็นไปตามนั้น ท่านว่า “สมาธิภาวนา” เป็นอย่างไร ผลของการภาวนาทำจิตใจให้มีความสงบร่มเย็น และวิธีทำทำอย่างไรจึงจะมีความสงบร่มเย็น เราก็ศึกษาวิธีทำแล้วก็ทำ เช่น กำหนด “พุทโธ” หรือ “ธัมโม,สังโฆ” บทใดก็ตาม หรือกำหนด “อานาปานสติ” แล้วแต่จริตจิตใจเราชอบ นำมากำกับรักษาคิดเรา ซึ่งเคยเที่ยวเกาะนั้นเกาะนี้ ที่ไม่เป็นสาระมากไปกว่าเป็นยาพิษทำลายตน

ทีนี้ให้เกาะ “ธรรม” คือคำบริกรรมภาวนา ด้วยความมีสติตั้งอยู่กับธรรมบทนั้น ๆ ไม่ยอมให้จิตส่ายแสไปในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเคยนำเรื่องราวมาก่อวนตัวเอง หรือยุ่งเหยิงก่อวนใจให้ได้รับความทุกข์ความลำบาก ให้จิตอยู่ในจุดเดียว คือคำภาวนานั้น นี่เรียกว่าเราทำตามวิธีเพื่อความสงบเย็นใจ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้

จิตเมื่อได้รับการบังคับบัญชาด้วยสติในทางที่ถูกต้อง ย่อมเข้าสู่ความสงบเย็น เมื่อความสงบเริ่มปรากฏขึ้นในจิต เราก็ทราบที่ “ความสงบเป็นอย่างนี้” ในขณะเดียวกันเมื่อจิตมีความสงบ ความสุขสบายก็ปรากฏขึ้นมาในใจนั้น นี่เริ่มเห็น “ตัวจริงของความสงบ” บ้างแล้ว เริ่มเห็น “ตัวความสงบของจิต” ด้วย เห็นความสุขที่ปรากฏขึ้นจากความสงบนั้นด้วย จะเรียกว่า “จิตของเราเริ่มเป็นสมาธิ” ก็ได้ ไม่เรียกก็ได้ จิตมีความสงบเยือกเย็นอยู่ภายใน คือจิตที่ได้หลักฐาน หรือได้อาหารที่เหมาะสมกับจิตใจ ย่อมสงบเย็นไม่เดือดร้อน เพราะไม่ใช่อาหารอันเป็นพิษเหมือนอาหารที่เคยคิดเคยปรุงแต่งทั้งหลายนั้น ซึ่งส่วนมากเป็นอาหารพิษ คัดออกมาเท่าไรก็มาเผาผลาญตนเองให้เดือดร้อนวุ่นวายระส่ำระสายอยู่อย่างนั้น

บางทีจนนอนไม่หลับเพราะความคิดมาก แต่ก็ไม่รู้วิธีดับรู้แต่วิธีก่อ อย่างก่อไฟนะ แต่วิธีดับไม่รู้ รู้แต่วิธีคิดวิธีปรุง ยุ่งไปหมด แต่วิธีระงับดับความคิดความปรุงของตนเพื่อความสงบนั้นไม่รู้ ทุกข์มันจึงตามมาอยู่เรื่อย ๆ บ่นเท่าไรก็ไร้ผล ไม่สำเร็จประโยชน์ หากว่า “ความบ่น” นี้มีคุณค่าสำเร็จประโยชน์ได้ ทุกข์ต้องดับไปนานแล้ว เพราะใคร ๆ ก็บ่นกันได้ทั้งนั้น ไม่จำเป็นจะต้องประพฤติปฏิบัติธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น บ่นให้ทุกข์พินาศฉิบหายไปหมด คนจะได้มีความสุขกันทั้งโลก เพราะ “บ่นได้ผลและบ่นได้ด้วยกัน”

แต่นี้ไม่สำเร็จประโยชน์เพราะการบ่นเฉย ๆ ต้องทำตามหลักที่ท่านสอน วิธีทำก็ดังได้อธิบายมาแล้ว

ขั้นที่จิตจะเป็น “สมาธิ” จิตจะสงบ ท่านสอนอย่างนี้

ถ้าจิตมีความสงบแล้วความสุขไม่ต้องถาม ความสุขภายในจิตที่เกิดขึ้นจากความสงบด้วยการภาวนานี้ เป็นความสุขที่แปลกประหลาดยิ่งกว่าความสุขอื่นใดที่เคยผ่านมาแล้วในโลกนี้ เมื่อปรากฏหรือสัมผัสเข้าภายในใจเท่านั้น ก็ปีก็เดือนก็ไม่ลืม ถ้าความสงบนี้ไม่เขยิบขึ้นไป คือจิตไม่สงบขึ้นมากกว่านี้ หรือความสงบนี้เสื่อมไป ไม่ปรากฏขึ้นมาอีก ความจำความอาลัยนี้จะฝังอยู่ภายในจิตเป็นเวลานาน แม้ไม่ตั้งใจจะจำก็จำได้อย่างติดใจ เพราะเป็นความสุขที่แปลกประหลาดกว่าความสุขทั้งหลายที่เคยผ่านมา

การทำสมาธิ สมาธิจะเกิดขึ้นได้ด้วยการภาวนา โดยการบังคับจิตใจให้เข้าสู่จุดเดียวในคำบริกรรม เช่น อานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก การกำหนดลมหายใจเข้าออก เราไม่ต้องไปคิดว่า “ลมสั้น หรือ ยาว” หายใจเข้า หายใจออก ไปถึงไหนบ้าง ไม่ต้องไปตามลมเข้าและลมออก ขอให้รู้อยู่กับความสัมผัสของลม ที่ไหนลมสัมผัสมากเวลาผ่านเข้าออก ส่วนมากก็เป็น “ตั้งจมูก” จึงกำหนดไว้ที่ตรงนั้น ให้ “รู้” อยู่ตรงนั้น อะไรจะเป็นอย่างไรก็ให้รู้เฉพาะลมที่เข้าออกนี้เท่านั้น ไม่ต้องส่งไปทางไหน ไม่ต้องไปปรุงไปแต่งเรื่องมรรค เรื่องผล

การบำเพ็ญด้วยความถูกต้อง ด้วยความมีสติอยู่ในจุดลมรวมแห่งเดียวนั้น เป็นการสร้าง “มรรค” คือ สร้างหนทางเพื่อความสงบอยู่แล้ว เมื่อสติมีความสืบทอดอยู่กับลม รู้ลมอยู่ตลอดเวลา ลมละเอียดก็ทราบ แต่อย่าไปปรุงไปแต่งว่า ลมจะละเอียดอีกแค่ไหนต่อไป ให้ทราบอยู่เพียงกับลมเท่านั้น ลมละเอียดใจก็ละเอียด ความสุขก็ค่อยปรากฏขึ้นมาเอง นี้เรียกว่า “อุบายที่ถูกต้อง”

ถ้าผู้ที่กำหนด “พุทโธ” หรือธรรมบทใด ก็ให้รู้อยู่กับธรรมบทนั้น จิตจะหยั่งเข้าสู่ความสงบ พอจิตสงบแล้วใจก็เย็นไปเอง เกิดความแปลกประหลาด เกิดความอัศจรรย์ในตัวเอง ใจปรากฏว่ามีคุณค่าขึ้นมาแล้วบัดนี้ แต่ก่อนไม่ได้คิดว่าเรามีคุณค่า ถ้าคิดว่ามีคุณค่าก็เป็นการเสกสรรเอาเฉยๆ พอความสงบเกิดขึ้นมาภายในจิต ได้เห็นดวงจิตเด่นชัดแล้ว ใจมีความสุขเกิดขึ้นในจุดความรู้ที่เด่นชัดนั้นแล เป็นจุดที่มีคุณค่ามาก “อ้อ เรามีคุณค่า” เรามีราคา และมีความแปลกประหลาดขึ้นภายในใจ ใจยังเกิดเกิดความสนใจในจุดนั้นมากขึ้น แล้วพยายามบำเพ็ญให้มากขึ้นโดยลำดับ จุดนี้จะเด่นขึ้นไปเรื่อย จนกลายเป็นความอัศจรรย์ขึ้นมากภายในใจ แม้ใครไม่เห็นก็ตาม เป็นความกระหม่อมอยู่ภายในจิตเฝ้าอยู่ทั้งวันทั้งคืน ใจเย็นสบาย เย็นภายในจิตนี้ผิดกับเย็นทั้งหลาย! ร่างกายก็เบา อารมณ์ก็เบา จิตใจก็เบา ถูกใครว่าอะไร ก็ไม่ค่อยจะโกรธเอาง่ายๆ เพราะมีอารมณ์มีอาหารเป็นเครื่องดื่มของใจ ใจไม่ได้หิวโหย

ในขณะที่หิวโหยเราสังเกตดูซี ในธาตุชั้นแรกของเรานี้ขณะที่ธาตุชั้นของเรา กำลังหิวโหยมาก เห็นใบไม้ก็เข้าใจว่าเป็นผักไปเลย เพราะความหิวโหยบังคับให้สำคัญว่านั่นเป็นอาหาร กินอะไรก็อร่อยหมด ที่นี้พออิ่มแล้ว มันรู้ว่าอะไรเป็นผักไม่เป็นผัก อะไรอร่อยไม่อร่อย จิตใจก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เวลาที่มีความอิ่มตัวพอสมควร มีอาหารคือธรรมเป็นเครื่องเต็ม อารมณ์อะไรเข้ามาสัมผัสก็ไม่วอกแวกคลอนแคลน และไม่ไปคว้าเองง่าย ๆ ไม่ฉุนเฉียวง่ายอย่างที่เคยเป็นมา อย่างมากก็คิดเหตุคิดผลก่อนที่จะโกรธหรือไม่โกรธ หรือใครพูดอะไรมา ก็ไม่ได้เอาความโกรธออกต้อนรับโดยถ่ายเดียว นำคำพูดของเขาที่พูดมานั้นมาเทียบเคียงโดยเหตุโดยผล หากว่าสมควรจะยึดก็ยึดเอา ไม่ควรจะยึดก็ปล่อยทิ้งเสีย เพราะไม่เกิดประโยชน์ ขึ้นเอามายุ่งกับตัวเอง ตัวก็กลายเป็นคนยุ่งไปอีกคนหนึ่ง เพราะนอกจากจะไม่เกิดประโยชน์แล้ว ยังเกิดโทษกับตัวเองอีกมีอย่างหรือ! ใจสลัดไปเสีย นักภวนาท่านเป็นอย่างนั้น ท่านแสวงหา “อาหารภายใน คือ ธรรม” เป็นเครื่องส่วย ซึ่งมีคุณค่ากว่ายาพิษที่พ่นออกมาจากปาก จากกิริยาอาการของคนอื่นเป็นไหน ๆ และนี่คืออุบายแห่งความฉลาดของธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงได้รับ

ขั้นสมาธิปรากฏขึ้นภายในใจ คือมีความสงบขึ้นมา เราก็เห็นเราเป็นคนหนึ่งขึ้นมาแล้ว โดยที่ไม่เกิดเพราะความสำคัญมั่นหมายอะไรเลย มันหากเป็นในตัวเอง เป็นความสำคัญขึ้นมาภายในตัวเองด้วยอำนาจแห่งธรรม คือความสงบของใจในขณะทำภavana

“ใจ” ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ใจเป็นสิ่งที่มีความค่ามากโดยหลักธรรมชาติ เท่าที่ใจไม่ปรากฏว่ามีคุณค่าอะไร ก็เพราะสิ่งที่ไม่มีคุณค่านั้นแลมันครอบคลุมจิต จนกลายเป็นจิตเหลวไหลไปทั้งดวง ตัวก็เลยกลายเป็นคนเหลวไหลไปด้วย เป็นคนอาภัพอำนาจวาสนาไปด้วย ที่นี้ก็ตำหนิเจ้าของไปเรื่อย ๆ ตำหนิเท่าใดก็ยังด้อยลงไป ๆ เพราะไม่กลับตัวไม่พยุ่งตัวให้สูงขึ้น เหตุที่จะตำหนิ ก็เพราะมันไม่มีอะไรปรากฏความดีพอมีคุณค่าภายในจิต เป็นความทุกข์ร้อนเสียสิ้นตลอดทั้งวันทั้งคืน ยืน เดิน นั่ง นอน ยุ่งไปหมด ยิ่งกว่านั้นก็คิดอยากตายให้รู้แล้วรู้รอดไปเสีย ทั้งที่ตายไปแล้ว ก็ไม่พ้นจะเป็นทุกข์ที่มีอยู่กับใจดวงเหลวไหล พาให้สวຍกรรมต่อไป

แต่พอจิตได้รับความสงบเยือกเย็นขึ้นมาเท่านั้น จะมองดูโน้น มองดูนี้ ฟังอะไรก็ฟังได้เต็มหู ดูอะไรก็ดูได้เต็มตา พิจารณาได้ด้วยปัญญา ไม่ค่อยฉุนเฉียวง่ายตาย นี่คืออำนาจแห่งความสงบของใจ อำนาจแห่งความสุขของใจที่มีอาหารเต็ม ทำให้คนมีความเชื่อใจ ทำให้มีความเชื่อต่อเหตุต่อผลต่ออารมณ์ทั้งหลายได้ดี ยิ่งก้าวเข้าทางด้านปัญญาด้วยแล้ว ก็ยังมีความเฉลียวฉลาดแพรวพราว พิจารณาอะไร ค้นคว้าอะไร เห็นได้ชัดเจน รู้ได้รวดเร็ว

อันความตายนั้น พิจารณาเฉพาะตัวก็กระจายไปหมดทั่วโลกธาตุ ว่าเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นโลกตาย เพราะเป็นโลกเกิดมาแล้วตั้งเดิม การเกิดเป็นต้นเหตุแห่งความตาย ใครเกิดมาอะไรเกิดมา ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น แต่ว่ามนุษย์และสัตว์นี้สำคัญ เพราะมีวิญญาณเข้าครอบครองอยู่ ณ ใจรับทราบทั้งความสุขความทุกข์ทุกสิ่งทุกอย่าง ก่อนที่จะตายแต่ละร่าง ๆ แต่ละคน ๆ “โอโห! ทูรันทุรายเออาการ จนกระทั่งทนไม่ไหว แล้วก็ตายไป นี่เป็นความทุกข์ บางรายถึงกับไม่มีสติประคองตัว ตายอย่างอเนจอนาถ รวากับสัตว์ตาย ทั้งนี้เพราะขาดการเอาใจใส่ทางจิตทางธรรมนั้นแล จึงทำให้คนทั้งคน หมดความหมาย ตายแบบลุ่มจม

ความเกิดก็เป็นความทุกข์ ในขณะที่เกิดขึ้นมาที่แรก แต่เราไม่รู้เฉย ๆ มันรอดตายถึงได้เป็นมนุษย์ ก็ออกมาจากช่องแคบ ๆ ทำไมจะไม่สลบไสล แต่เราไม่ได้เคยคิด และมองข้ามไปเสีย จึงต้องการแต่จะเกิด ๆ ทุกข์ที่ปรากฏขึ้นมาในขณะที่เกิดนั้น เราไม่ทราบเพราะไม่มอง ทั้งที่ความจริงมันเป็นอย่างนั้น จึงกลัวแต่ความตาย ความเกิดไม่กลัวกัน

การพิจารณาให้เสมอต้นเสมอปลายโดยเป็นอรรถเป็นธรรมแล้ว เกิดนั้นแหละ เป็นทุกข์ และเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์มาก่อน แล้วจึงส่งผลไปถึงความตาย ทุกข์จะต้องเป็นไปในระยะนั้นอีกมากมาย เรื่องปัญญาพิจารณาอย่างนี้ แก่ก็แก่ไปด้วยกันนั้นแหละ ต้นไม้ใบหญ้าก็ยิ่งแก่ แต่มันไม่ทราบความหมายของมันว่า “แก่” เรายืนทราบ แก่เท่าไรทุกข์ก็แก่ไปด้วย ทุกข์ก็แก่ขึ้นทุกวันเวลา คนแก่ลงมากเท่าไรทุกข์ยิ่งแก่ขึ้นโดยลำดับ ดีไม่ได้แบกชั้นธของตัวไปไม่ไหว เพราะมันทุกข์มันลำบากมาก ๆ ทุกข์จนไม่มีกำลังจะทรงร่างอยู่ได้ ต้องอาศัยคนอื่นช่วยพยุง เวลาจะเคลื่อนย้ายไปไหนมาไหนแต่ละครั้ง เป็นกองทุกข์อันใหญ่หลวง

แก่ เจ็บ ตาย คือโลกอันนี้ โลกนี้เต็มไปด้วยป่าช้า มีช่องโหลที่พอจะวางให้เราอยู่ได้พอมีความผาสุกสบายบ้าง? ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องชราคร่ำคร่า ไม่ต้องได้รับความทุกข์ความลำบาก ไม่ต้องล้มหายตายจากกัน ให้เป็นความทุกข์ลำบากทั้งผู้จากไป และผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ซึ่งแสนอาลัยในโลกนี้ ไม่มี! มันมีแต่ความตายเต็มไปหมด นอกจากก่อนหรือหลังกันเท่านั้น โลกเป็นไปอย่างนี้ด้วยกัน นี่คือปัญญาพิจารณาให้เห็นเหตุเห็นผล!

จิตก็ค่อยถอยตัวเข้ามา ไม่เพลิดเพลिनจนเกินเหตุเกินผล ลืมเนื้อลืมตัว เมื่อจิตถอยเข้ามาก็ถอยด้วยความรู้เรื่องรู้เหตุผล ถอยเข้ามาด้วยความฉลาดและสงบ เป็นที่พึงของตนได้ เพราะอำนาจแห่งปัญญาเป็นเครื่องชักฟอกความหลงมกมายภายในจิตออก ใจก็มีความแพรวพราวขึ้น อาจหาญขึ้น ไม่อับเฉาเมาเมัว และพึงตัวเองได้

การพิจารณาเรื่อง การเกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้ ก็เพื่อจะสลัดความลุ่มหลงในสิ่งเหล่านั้นออก ถอนตัวออกมาอยู่โดยเอกเทศไม่ต้องไปยึดอะไร ด้วยอำนาจของปัญญาที่กลั่นกรองสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ทั้งหลายออกจากจิตใจเป็นลำดับ ๆ จนจิตมีความบริสุทธิ์ขึ้นมาด้วยอำนาจของปัญญาที่ฉลาดเต็มภูมิแล้ว ใจกับขันธก็หมดปัญหาต่อกัน

ฉะนั้นการดำเนินตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ย่อมจะเป็นสาระของใจตัวเองไปเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นการสร้างที่พึ่งให้แก่ตนแน่นหนามั่นคงยิ่งขึ้น ปัญญาเครื่องพิจารณามีความเฉลียวฉลาดรอบตัวเท่าใด ยิ่งชำระจิตให้เข้าสู่ความละเอียด และชำระสิ่งสกปรกโสภณทั้งหลาย ซึ่งเกาะหุ้มห่ออยู่ภายในจิตนี้ออกไปได้เป็นลำดับลำดับ จนถึงที่สุดแม้แต่ธาตุขันธ์ซึ่งอยู่กับตัวเราและรับผิดชอบกันอยู่นี้ ก็สามารถรู้รอบขอบเขตและปล่อยวางไม่ยึดถือว่าเป็นตน แม้จะพาไปมาเป็นอยู่ตลอดเวลา ในความรับผิดชอบก็รับตามฐานะที่ได้อาศัยกันมาตามหลักธรรมชาติต่างหาก ไม่ได้ไปยึดถือด้วยความสำคัญมั่นหมายจนเป็น “อุปาทาน” ดังสามัญจิตทั้งหลาย

ความหนักภายในใจดังที่เคยเป็นมาก็คือ “อุปาทาน” จงรู้เท่าทันด้วยปัญญา โดยแยกแยะให้เห็นเป็นเรื่องราวเหตุเรื่องขันธ์ เวลานี้ขันธ์ยังเป็นอยู่ ต่อไปเขาจะแตกจะดับจากเรา จงบอกตัวเองให้เข้าใจเรื่องความจริง อย่าหลง! ปาฐาอยู่กับตัวของขันธ์โดยสมบูรณ์อยู่แล้ว การไปจับจองว่า “ไม่ให้ตาย” นั้นผิด เพราะเป็นการฝืนคตินิธรรมดาสจะเกิดทุกข์แก่เราเอง ปัญญาจงสอดแทรกเข้าไป เมื่อเห็นชัดตามความจริงแล้วก็ปล่อยวางรูปกายก็ปล่อยวาง เวทนาเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ๆ รู้ตามหลักธรรมชาติของมัน จะเกิดขึ้นภายในกายก็ตาม จะเกิดขึ้นภายในจิตก็ตามก็คือ “เวทนา” อันเป็น “วิปริณามธรรม” เป็นของแปรปรวน เป็นของไม่แน่นอนนั่นเอง ไม่ควรจะไปยึดไปถือ ไม่ควรจะไปพึ่งพิงอาศัยมันให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา

ธรรมที่เป็นหลักสำคัญในการแก้สิ่งผูกพันทั้งหลายก็คือ “สติปัญญา” ควรจะสนใจให้มากเท่าที่จะมากได้ สิ่งที่จะเป็นความผ่องใสขึ้นมาภายในให้ได้ชมก็คือ ใจ เมื่อปัญญาชักฟอกสิ่งทั้งหลายที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับจิตนั้นออกได้มากน้อย ใจก็สว่างไสวและพึ่งตัวเองได้โดยลำดับ

บรรดาธาตุขันธ์และกิเลสอาสวะที่มีอยู่ภายในใจ สติปัญญาสามารถกำจัดได้โดยสิ้นเชิง นั่นคือ “จิตที่พึ่งตนเองได้เต็มที่” แล้วก็ไม่ต้องพึ่งใครอีก ไม่พึ่งผู้ใดทั้งสิ้น? แม้จะอยู่เฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าก็ไม่ทูลถามท่าน ไม่หวังพึ่งท่านอีกในการแก้ ในการถอดถอนกิเลส เพราะเราสร้างที่พึ่งแก่ตนอย่างเพียงพอแล้วภายในใจ

นี่แหละสาวกทั้งหลายท่านสร้างตัวท่าน ท่านสร้างอย่างนี้ สร้างให้เห็นประจักษ์ ตั้งแต่ความสุขในขั้นเริ่มแรก จนกระทั่งความสุขอันสมบูรณ์ภายในใจ การสร้างใจจึงเป็นการสร้างยาก ปฏิบัติต่อใจเป็นการปฏิบัติยาก งานของใจเป็นงานที่ยาก แต่เวลาได้ผลแล้วคุ้มค่า คนไม่ยอมทำเพราะเห็นว่ายาก แต่นักปราชญ์หรือผู้เล็งเห็นการณ์ไกล ก็อดสร้างความคิดไว้ให้เป็นที่พักของตนไม่ได้ ต้องทุ่มเทกำลังเพื่อความเห็นการณ์ไกลจนสุดกำลัง ฝังกิเลสให้จมมิดหมดแล้ว จะตายหรือนิพพานเมื่อไร ใจก็ไม่เป็นปัญหาและไม่ล้าสมัย

ฉะนั้นพวกเราชาวพุทธ จงพยายามสร้างใจให้สมบูรณ์ เพื่อความสุขอันสมบูรณ์ ร่างกายนี้อาศัยได้เพียงเท่านั้น ๆ วัน ต่อจากนี้ไปจะอาศัยอะไรถ้าความดีไม่มี คือเชื่ออันดีไม่มีภายในจิต แล้วอันใดจะเป็นเครื่องสนับสนุนจิต อันใดที่เป็นเครื่องสนองความต้องการของเราที่มีความต้องการอยู่เสมอ ความต้องการก็ต้องการแต่สิ่งที่พึงปรารถนาทั้งนั้น อันใดเป็นที่พึงปรารถนาของเรา ก็คือ “ความสุข”

ความสุขจะได้มาด้วยเหตุใด ถ้าไม่ได้มาด้วยสาเหตุแห่งการทำความดี ไม่มีทางอื่นที่จะให้เกิดความสุขได้ นี่แหละเป็นสาเหตุที่จะให้เราต้องสร้างความคิด เราสร้างตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ เราเชื่อธรรม เชื่อพระพุทธเจ้า ยากลำบากเราก็ทำ ดังที่ท่านทั้งหลายที่อุตสาหะมาจากกรุงเทพฯ มาถึงนี้ก็ไกลแสนไกล ทำไมมาได้ ก็มาด้วยความเชื่อความเลื่อมใส มาด้วยความอุตสาหะพยายาม เพราะความเชื่อพระพุทธเจ้านั้นแล ลำบากแค่ไหนก็มา สละเป็นสละตาย สละเวลาเวลา สละทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อถึงกาลแล้ว พร้อมเสมอที่จะให้เป็นไปตามความจำเป็นหรือเหตุการณ์นั้น ๆ เราจึงมาได้ ถ้าไม่ได้คิดสละอย่างนี้ก็มาไม่ได้

ใครจะไม่รักไม่สงวนชีวิตของตัวเอง ใครจะไม่รักไม่สงวนสมบัติเงินทองข้าวของเสียไปแต่ละบาทละสตางค์ยอมเสียตายกันทั้งนั้น เพราะเป็นสมบัติของเรา แต่ทำไมเราถึงสละได้ ก็เพราะน้ำใจที่เชื่อต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และเชื่อตัวเองนี้แล เราจึงมาได้ นี่พูดถึงเรื่อง “ศรัทธา” ซึ่งมีใจเป็นผู้พาให้เป็นไป สมกับใจเป็นใจ ใจเป็นประธานในตัวเรา

พูดถึงเรื่อง “ปัญญา” แม้พิจารณาอยากลำบากเราก็พยายามทำได้ การบำเพ็ญจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ ขอย้ำได้ละเลยในสิ่งสำคัญนี้ ขอให้เห็นว่าสิ่งสำคัญนั้นแลเป็นสิ่งที่ควรรักสงวน เป็นสิ่งที่ควรทะนุถนอมบำรุงรักษาให้ดีขึ้นโดยถ่ายเดียว ชาตินี้เราก็อาศัยใจ เราอาศัยความสุข ชาตินี้เราก็ต้องอาศัยใจ และอาศัยความสุขเหมือนกัน ชาตินี้กับชาติหน้ามันก็เหมือนวันนี้กับพรุ่งนี้ แยกกันไม่ออก จากวันนี้ไปถึงวันพรุ่งนี้ มะรืนนี้ สืบทอดกันเรื่อย ๆ ไป สืบเนื่องมาจากวันนี้ก็มาเป็นวันนี้ สืบเนื่องมาจากชาติก่อนก็มาเป็น

ชาตินี้ สืบเนื่องจากชาตินี้ก็เป็ชาติหน้าชาติโน้นเรื่อยไป นี่เป็นหลักธรรมชาติของจิตที่มีเชื้อแห่ง “วิญญะ” อยู่ภายในตัว จะแยกไม่ออกในเรื่องการเกิด การตาย สืบต่อเนื่องกันโดยลำดับ

หากจะมีภพมีชาติต่อเนื่องกันไปเป็นลำดับก็ตาม ขอให้มีความงามความดีเป็นสิริมงคล เป็นเครื่องพยุ้งจิตใจอยู่ภายใน ไปภพใดชาติใดหากยังต้องเกิดใน “วิญญสงสาร” ก็ยังพอมีความสุขเป็นเครื่องสนองความต้องการ จะไม่ร้อนรอนนอกรมากนัก จะไม่ได้รับความทุกข์ความทรมานมาก เพราะมีความสุขเป็นเครื่องบรรเทากันไป เราก็พอเป็นไปได้ เพราะอาศัยความสุขซึ่งเกิดจากความดี ที่เราอุตส่าห์บำเพ็ญมาโดยลำดับ

เวลานี้เรากำลังสร้างความดี พยายามสร้างให้มากโดยลำดับ จนกระทั่งเป็น “มหาเศรษฐีความดี” นั้นแล ที่นี้ก็ไม่ต้องพึ่งใครอาศัยใคร ดังพระพุทธเจ้า และ พระสาวกทั้งหลายท่านจะนิพพาน ก็ไม่ยาก นิพพานได้อย่างสะดวกสบาย ธรรมด้าธรรมดา

เราเมื่อได้สร้างจิตใจให้เต็มภูมิแล้ว ไม่หวังจะพึ่งอะไรทั้งหมด เพราะพึ่งตนเองได้แล้ว เต็มภูมิของใจแล้ว การเป็นไปของเราก็ไม่ยาก ตายที่ไหนเราก็ตายได้ทั้งนั้นแหละ เพราะการตายไม่ใช่จะทำให้เราล่มจม ความตายเป็นเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ เรื่องความบริสุทธิ์เป็นเรื่องของใจ ดีต้องดีเสมอไป ไม่มีความล่มจม บริสุทธิ์ต้องบริสุทธิ์เสมอไป ไม่ใช่ความบริสุทธิ์เพื่อความล่มจม เราจะไปล่มจมที่ไหนกัน เมื่อมีความดีอย่างเต็มใจอยู่แล้ว

ถ้าเป็นของล่มจม เราเกิดมาก็ภพก็ชาติ ทำไมเรามาเกิดได้อีก ทำไมไม่ล่มจมไปเสีย ชาตินี้เรามาเกิดได้อย่างไร ชาติหน้าก็มีอยู่เช่นเดียวกับชาตินี้ วันพรุ่งนี้ก็ต้องมีเช่นเดียวกันกับวันนี้

ขอให้พากันพิจารณา การบำเพ็ญจิตตภาวนาเป็นสำคัญ สร้างจิตของเราให้เป็นสาระขึ้น จะเป็นทีอบอุ้นสบายจิตสบายใจ การทำหน้าที่การงานอะไรก็ตาม สมาธิภาวนา การบำเพ็ญคุณงามความดีนี้ ไม่เป็นอุปสรรคต่อหน้าที่การงานอะไรทั้งนั้น นอกจากเป็นเครื่องส่งเสริมหน้าที่การงานนั้นให้มีความสมบูรณ์ ให้มีความรอบคอบ ให้ถูกต้องดีงามขึ้นไปโดยลำดับเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นที่การบำเพ็ญธรรมจะเป็นข้าศึกต่อหน้าที่การงานและผลประโยชน์ทั้งหลาย

ขอยุติธรรมเทศนาเพียงเท่านี้

จิตบริสุทธิ์

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๙

ท่านที่ถือการฟังธรรมเป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ คือ ท่านนักปฏิบัติ ซึ่งเคยฟังการอบรมจากครูอาจารย์มา และฟังธรรมด้านปฏิบัติ ไม่ใช่ฟังธรรมทั่วไป เพราะขณะที่นั่งฟังนั้นเป็นภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ยิ่งกว่าการปฏิบัติโดยลำพังตนเอง เพราะเกี่ยวกับธรรมะที่ท่านแสดงเข้าไปสัมผัสภายในใจเป็นลำดับ ๆ ใจรับทราบ และทราบทั้งความหมายด้วยไปในตัว จิตที่รับกระแสแห่งธรรมที่ท่านแสดงไปไม่ขาดวรรคขาดตอนนั้น ย่อมทำให้จิตลึ้มความคิดต่าง ๆ ซึ่งเคยคิดโดยปกติของจิต จนกลายเป็นความเพลินต่อธรรม และเป็นความสงบลงไปได้

แม้ผู้ที่ยังไม่เคยฟังการอบรมเลย เวลานั่งภาวนาฟังก็เกิดความสงบได้ สำหรับผู้ที่เคยอยู่แล้วนั้นก็ใช่ว่าจะเป็นอีกแง่หนึ่ง การนั่งปฏิบัติกรรมฐานในขณะฟังธรรม จึงเป็นภาคปฏิบัติอันดับหนึ่งของการปฏิบัติทั้งหลาย เพราะเราไม่ได้ปรุงได้แต่ง ท่านปรุงท่านแต่งให้เสร็จ เนื้ออรรถเนื้อธรรมท่านแสดงเข้าไปสัมผัส ชิมซาบถึงจิตใจให้เกิดความซาบซึ้ง ให้เกิดความสงบเย็นใจลงโดยลำดับ ถ้าจิตเกี่ยวกับสมาธิก็สงบได้อย่างรวดเร็ว และง่ายกว่าที่เราบังคับบัญชาโดยลำพังที่ภาวนาเพียงคนเดียว ถ้าเป็นด้านปัญญา ท่านอธิบายไปในแง่ใด ปัญญาก็ตามท่าน คือขยับตามท่านเรื่อย ๆ เพลินไปตามนั้น เหมือนกับท่านพาบุกเบิกและท่านบุกเบิกให้ เราก็ติดต่อยตามหลังท่านไป เพราะฉะนั้นครั้งพุทธกาลเวลาพระพุทธรเจ้าทรงแสดงธรรม พุทธบริษัทจึงสำเร็จมรรคผลกันมาก การแสดงธรรมจึงเป็นพื้นฐานมาโดยลำดับ จนถึงพระปฏิบัติในสมัยปัจจุบันที่เกี่ยวกับการฟังเทศน์

ครั้งพุทธกาลฟังเทศน์จากพระพุทธรเจ้า เพราะคำว่า “ศาสดา” แล้วก็พร้อมหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ปฏิบัติและฟังธรรมอยู่ในขณะนั้น เป็นผู้ที่มีภูมิจิตภูมิธรรมเหลื่อมล้ำต่ำสูงต่างกัน การฟังเทศน์จึงต้องได้รับประโยชน์ในขณะที่ฟังต่าง ๆ กันไป บางท่านที่มีอุปนิสัยสามารถที่ท่านเรียกว่า “อุคฆฏัตถุญญ วิปจิตถุญญ” คือ ผู้ที่จะสามารถรู้ได้อย่างรวดเร็ว และรองกันลงมา เวลาฟังธรรมจากพระโอษฐ์ ท่านก็สามารถบรรลุธรรมได้ในขณะที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดง แม้ในขณะนั้นยังไม่สำเร็จหรือยังไม่ผ่าน ก็เป็นการเขยิบขั้นภูมิขึ้นไป ฟังครั้งนั้นขยับขึ้นไป ฟังครั้งนั้นขยับขึ้นไป หลายครั้งหลายหนก็ทะลุไปได้

พระมีจำนวนเท่าไรที่ฟังเทศน์นั้น ล้วนแต่ผู้ปฏิบัติผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมอย่างยิ่ง อยู่แล้ว ไม่เหมือนกับสมัยปัจจุบันเรานี่ ซึ่งผู้เทศน์ก็รู้สึกจะเทศน์พอเป็นพิธี ผู้ฟังก็ฟังพอเป็นพิธี จึงกลายเป็นเทศน์เป็นพิธี ฟังเป็นพิธี ศาสนาเป็นพิธี ธรรมจึงกลายเป็นโลกไปเสีย หรือกลายเป็น “ธรรมพิธี” ไปตามโลกที่พาให้เป็นไป

ทางภาคปฏิบัติ ผู้ที่จะแสดงอรรถธรรมตามหลักความจริงที่ได้ปฏิบัติและรู้เห็น มานั้นให้ฟังก็มีจำนวนน้อย ไม่เหมือนครั้งพุทธกาลซึ่งมีสาวกมากมายที่ได้สำเร็จไปโดยสมบูรณ์แล้ว การฟังธรรมจากสาวกทั้งหลายในครั้งพุทธกาล จึงฟังได้อย่างสะดวกและเป็นอรรถเป็นธรรมจริง ๆ เพราะผู้รู้ธรรมมีจำนวนมาก และสถานที่ที่บำเพ็ญก็สะดวกสบาย เป็นในป่าในเขาในที่เงียบสงัด

สมัยทุกวันนี้ ผู้ปฏิบัติที่จะรู้จริงเห็นจริงดังครั้งพุทธกาล ก็มีจำนวนน้อย นอกจากนั้นผู้ปฏิบัติที่สนใจต่ออรรถต่อธรรมอย่างจริงจังเหมือนในครั้งนั้น ก็มีจำนวนน้อยอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรม ฟังอรรถฟังธรรมจากการปฏิบัติของครูอาจารย์ที่ได้ปฏิบัติและรู้เห็นมาด้วยดีนั้น ย่อมมีผลประจักษ์โดยลำดับ ตามกำลังความสามารถของผู้ฟังเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล

จะเห็นได้ในขณะที่ท่านอาจารย์มันแสดง เรากำลังปฏิบัติอยู่ในจุดใด หรือมีข้อข้องใจอยู่ในจุดใด ขณะที่ฟังไปโดยลำดับก็เพลินไป เป็นผลเป็นประโยชน์ในขณะนั้น โดยลำดับ พอการแสดงธรรมจนจะถึงจุดนั้น จิตจะจ่อทันที เพราะนั้นเป็นปัญหาที่เรายังไม่สามารถจะแก้ไขให้ทะลุปรุโปร่งไปได้โดยลำพังตัวเอง ขณะที่ฟังก็รอท่าน พอถึงจุดนั้นท่านจะว่าอย่างไร อูบายท่านจะแก้จุดนี้ท่านจะแก้อย่างไร จิตจ่ออยู่ตรงนั้น

พอท่านอธิบายไปถึงจุดนั้น ท่านก็แสดงผ่านไปด้วยอูบายที่ท่านเคยรู้เคยเห็นมาแล้ว เราก็ได้คิดขึ้นมาทันที คือเข้าใจในจุดนั้นทันที เป็นอันว่าท่านช่วยแก้ไขจุดนี้ผ่านไปได้จุดหนึ่ง จากนั้นก็ปฏิบัติโดยลำดับ ตามธรรมดาของชั้นปัญญานี้ จะมีความข้องใจในธรรมแง่ต่าง ๆ อยู่เรื่อย ความข้องใจอยู่ที่จุดไหน นั่นแหละคือจุดที่ทำงาน ซึ่งปัญญาจะต้องพิจารณาคลี่คลายปัญหาธรรมอยู่ที่จุดนั้น จนกว่าจะเข้าใจและผ่านไปได้ ขณะฟังธรรมเป็นการแก้กิเลสไปในตัวของผู้ปฏิบัติ ได้มากได้น้อยหากได้ไปเรื่อย ๆ ครั้งนั้นครั้งนี้ หลายครั้งหลายหนก็ผ่านไปได้เช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล แม้จะช้าเร็วต่างกันอยู่บ้าง ก็ขึ้นอยู่กับการความสามารถของผู้ปฏิบัติที่จะรู้จะเห็น

ในครั้งพุทธกาลท่านมุ่งต่อการถอดถอนกิเลสโดยฝ่ายเดียว หรือ จะพูดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็เรียกว่า ๙๐% เป็นผู้มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี เช่น บวชพอเป็นพิธีหรืออะไรอย่างนี้ รู้สึกจะไม่ค่อยมีในครั้งนั้น ต่อมาก็ค่อยเลือนราง ค่อยจางไปเป็นธรรมดา

การฟังเทศน์ทางภาคปฏิบัติ คือนั่งฟังอยู่ในขณะที่ท่านกำลังแสดงธรรมนั้น มัน
เป็นความเพลิดเพลินภายในจิตใจของผู้ฟังแต่ละท่าน ๆ ที่ต่างองค์หรือต่างคนต่างสนใจ
จึงไม่มีกำหนดไม่สำคัญกับเวลาว่า ท่านเทศน์นานหรือไม่นาน ๒-๓-๔ ชั่วโมง ก็
ไม่ได้คำนึงถึง มีแต่สติกับความรู้กับธรรม ที่สัมผัสในขณะที่ท่านเทศน์เท่านั้น มีเท่า
นั้น! เรื่องเวลาไม่สนใจ แม้ที่สุดร่างกายไม่ทราบว่ามันเจ็บมันปวดหรือไม่ ก็มันไม่
ปรากฏ มีแต่ความรู้เด่นในขณะที่ฟัง ท่านว่าอะไรความรู้ก็ทราบความหมายไปโดย
ลำดับ ๆ ความทราบความหมายแห่งธรรมทั้งหลายนั้นแล เป็นความเพลิดเพลินของจิต
ในขณะที่ฟัง นอกจากนั้นจุดใดที่เรา กำลังสงสัย เวลาท่านเทศน์ไปในจุดนั้น ก็เกิดความ
เข้าใจขึ้นมา นี่เรียกว่าได้ผลจากการฟังธรรมเป็นพิเศษ นอกจากได้ผลเป็นความสงบ
เย็นใจ หรือได้ผลเป็นความคล่องแคล่วของจิตที่ขยับตามท่านด้วยปัญญา ยังได้ผลใน
ขณะที่เรายังสงสัยอยู่ด้วย พอท่านแสดงผ่านไป เราก็เข้าใจและผ่านไปได้จากจุดนั้น
จากนั้นก็ออกไปบำเพ็ญอยู่โดยลำพังตนเอง

เมื่อได้รับการอบรมจากท่านแล้ว ต่างองค์ต่างหาที่หลบซ่อน บำเพ็ญโดยลำพัง
ผู้ใดอยู่ในภูมิใดก็เร่งในภูมินั้น เช่น ภูมิสมาธิ ที่ยังไม่มี ความแน่นหนา มันคงพอ ก็เร่ง
เข้า ส่วนปัญญาพิจารณาไปตามกาลที่เห็นสมควรโดยลำดับเช่นเดียวกัน ผู้อยู่ในชั้น
ปัญญาล้วน ๆ ก็พิจารณาในด้านปัญญา ฟังเทศน์ก็ด้วยปัญญาติดตามท่าน ซึ่งเป็นการ
ทำงานเพื่อการแก้กิเลส การถอดถอนกิเลสในขณะที่ฟังธรรม ฟังเทศน์ในหลักธรรมชาติ
แก้กิเลสไปในตัวตามขณะที่พิจารณาไป เป็นความเพลิดเพลินในงานของตน ผลของ
งานที่เกิดขึ้นแต่ละชั้นละอันนี้ เกิดขึ้นจากการแก้กิเลสได้ทั้งนั้น

ความเพลิดเพลินในธรรม จึงเป็นความเพลิดเพลินที่แปลกประหลาด เพลินไม่
อึดไม่พอ เพลินแล้วไม่มีความโศกเศร้าเคลือบแฝงมาตามหลังเหมือนกับความเพลิน
ในสิ่งทั้งหลาย! จิตใจถ้าฟังธรรมทางด้านปฏิบัติเข้าใจ ก็แสดงว่าฐานของจิตมีพอสมควร
แล้ว ตามธรรมดาถ้าไม่มีฐานของจิต ไม่มีอะไรเลย ฟังธรรมด้านปฏิบัติจะเข้าใจได้
ยาก

แม้แต่อาจารย์เองก็เคยฟังเทศน์ท่านอาจารย์มั่น เมื่อไปถึงท่านที่แรกฟังไม่รู้
เรื่องราวอะไรเลย เวลาท่านเทศน์ถึงเรื่องธาตุ เรื่องขันธ เรื่องกิเลส การถอดถอนกิเลส
ด้วยวิธีใด ๆ อาการใด ฟังไม่เข้าใจ เพราะฐานของจิตเราไม่มี มีแต่ความฟุ้งซ่านรำคาญ
โดยถ่ายเดียว แต่เมื่อจิตได้รับการอบรมและฟังเทศน์ไปโดยลำดับ จนใจพอมีความ
สงบบ้างแล้ว จึงเกิดความเข้าใจและซาบซึ้ง กระทั่งจิตมีฐานแห่งความสงบแล้ว ยิ่ง
ไพเราะเพราะพริ้ง ซาบซึ้งจับใจตลอดเวลาในการฟัง จากนั้นก็ยิ่งมีความดูดดื่ม หิว
กระหายอยากฟังท่านเทศน์อยู่ตลอดเวลา

ท่านเทศน์ละเอียดลออ และเทศน์ธรรมชั้นสูงเท่าไร แม้นตจะยังไม่เข้าใจในธรรมชั้นนั้น แต่จิตก็พลิตเพลินไปตาม ประหนึ่งมือจะเอื้อมถึงพระนิพพานอยู่แล้วในขณะที่ท่านเทศน์ เป็นความพลิตเพลิน วาดภาพพจน์ไปตาม รู้สึกว่าเร็นเริงภายในจิตใจอย่างบอกไม่ถูก พอท่านเทศน์จบลงก็เหมือนเอากระทะมาครอบหัวนี้แหละ มองไม่เห็นอรรถธรรมที่ท่านแสดงไปแล้วนั้นเลย พยายามบึกบึนตะเกียกตะกายไปตามกำลังความสามารถของตน นี่เวลาฟังธรรมฝ่ายปฏิบัติไม่เข้าใจ มันเป็นอย่างนั้น

ใจคนเรา เวลาโง่มันก็เหมือนจะไม่ฉลาด เวลามันหลงก็เหมือนจะไม่รู้เลย เวลาทุกข์ก็เหมือนจะไม่มีสุขอยู่ภายในตัวเอง คนทั้งคน จิตทั้งดวง ไม่มีสาระอะไรเลย เหมือนกับถ่านเพลิง ถ้าพูดถึงร้อนมันก็ร้อนเหมือนถ่านเพลิง พูดถึงดำมันก็ดำเหมือนถ่านเพลิงที่ไม่มีไฟ แต่เพราะการชำระการบำเพ็ญอยู่โดยสม่ำเสมอ และค่อยขัดเกลากันไปเรื่อย ๆ ใจค่อยผ่องใสขึ้นมา ๆ ความรู้ก็เกิดขึ้น ความฉลาดก็มาพร้อมกัน ความสุขก็มาพร้อมกันกับความผ่องใส ใจก็เบิกบานยิ้มแย้มแจ่มใส มองดูใจเรารู้สึกว่ามีคุณค่าขึ้นโดยลำดับ จนกลายเป็นความอัศจรรย์ขึ้นภายในจิตใจของตนก็มี

เมื่อปฏิบัติเข้ามา ๆ อะไร ๆ ก็พิจารณาไปหมด เรื่องโลกธาตุกว้างแคบมากน้อยเพียงไร พิจารณาไปหมด ปล่อยวางไปโดยลำดับด้วยการเข้าใจแล้ว ๆ ผลสุดท้ายแม้แต่เรื่องธาตุเรื่องชั้นธก็สักแต่ว่าธาตุว่าชั้นธ พิจารณาลงไป อะไรก็เป็นขึ้นเป็นอันเช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายที่อยู่ภายนอกกายเรา มันตกอยู่ในกฎแห่ง “ไตรลักษณ์” เช่นเดียวกัน จนเข้าใจเรื่องภายใน คือส่วนร่างกายได้อย่างชัดเจนเหมือนสิ่งภายนอก ใจก็ยังมีความสว่างไสว เลยจากผ่องใสขึ้นไปเป็นความสว่างไสว

ร่างกายเราแต่ก่อนเหมือนกับภูเขาทึบทั้งลูกนั้นแหละ แต่เวลาจิตใจมีความผ่องใส มีความสว่างไสวแล้ว มันแทงทะลุไปได้หมด ร่างกายเหมือนไม่มี มีก็เป็นเงา ๆ เท่านั้น เพราะอำนาจแห่งความรู้ อำนาจแห่งความสว่างที่ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดภายในใจ เป็นประจำอยู่ภายในร่างอันนี้ มองอะไรก็สว่างไปหมดเพราะจิตสว่าง นั่นแหละตอนมีความอัศจรรย์ นั้งอยู่ที่ไหนก็ภูมิใจตัวเอง อัศจรรย์ตัวเอง คืออัศจรรย์จิตดวงนั้นว่ามีจิตดวงเดียวนี้แหละอัศจรรย์ และเด่นอยู่ในร่างนี้

ในขั้นเริ่มแรกเป็นอย่างหนึ่ง แล้วต่อมา ๆ เป็นอีกอย่างหนึ่ง ใจค่อยเปลี่ยนสภาพมาเรื่อย ๆ ด้วยการชักฟอก การปฏิบัติ การบำรุงรักษา จนกระทั่งถึงขั้นมีความสว่างไสว เกิดความอัศจรรย์ภายในตัวเอง!

งานที่จิตขั้นนี้พิจารณาก็มีแต่เรื่องชั้นธเท่านั้น ไม่มีเรื่องอื่นใด แม้แต่รูปซึ่งเคยพิจารณามาจริง ๆ เป็นการเป็นงานแต่ก่อนก็ปล่อยวาง พอถึงขั้นปล่อยแล้ว รูปชั้นธใจก็ปล่อยวาง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ชั้นธแต่ละอย่าง ๆ ก็ปล่อยวางด้วยการ

พิจารณารู้ได้ เช่นเดียวกับรูปชั้นหรือสภาวะธรรมทั่วไป ไม่ได้นอกเหนือไปจากวิสัยของสติปัญญา ที่สามารถอาจรู้ได้ด้วยการบำเพ็ญอยู่เสมอนี้เลย

รูปชั้นรู้ได้ปล่อยได้ เวทนาชั้นรู้ได้ เวทนาชั้นนี้หมายถึง เวทนาที่เกิดขึ้นภายในชั้นรู้ก็เข้าใจ สัญญาชั้นรู้ก็เข้าใจ สังขารชั้นรู้ก็เข้าใจ ชั้นเหล่านี้จะละเอียดโดยลำดับ จนกระทั่งรวมเข้าไปสู่จิตอันเดียว รูปอันหยาบก็รู้เท่า เวทนาอันหยาบเกี่ยวกับร่างกายก็รู้เท่า สัญญาที่หมายหยาบ ๆ ก็รู้เท่า สังขารที่เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ก็รู้เท่า วิญญาณรับทราบสิ่งภายนอกก็รู้เท่า รู้เท่าโดยลำดับ อาการของชั้นอาการของกิเลสที่เกี่ยวข้องกันก็หดรัดเข้าไป เหลือแต่จิตดวงเดียว

จิตดวงเดียวก็ต้องอาศัยอารมณ์ คือสังขารความปรุง สัญญาที่แยบออกมาหมายนั้นแหละเป็นงานของจิตในขั้นนี้ การพิจารณาก็ต้องหันเข้าไปสู่จิตดวงที่ผ่องใสดวงที่สว่างผ่องใสแหละ สังเกตสอดรู้อาการของจิตที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ปรุงดี ปรุงชั่ว ปานกลาง ก็ดับไปทั้งสิ้น ดับไปแล้วไปอยู่ที่ไหน?

นี่คือความค้นคว้า ความทดสอบ หรือความสังเกตของจิต เพื่อหาต้นเหตุของมันว่าเกิดที่ตรงไหน มีเท่านี้ที่เป็นงานของจิตขั้นนี้! นอกนั้นจิตรู้เท่าปล่อยวางหมดแล้ว ไม่มีความหมายอะไรทั้งสิ้น เพราะจิตเข้าใจแล้วและปล่อยวางแล้ว จะเอาความหมายมาจากไหน จิตเป็นผู้ให้ความหมายว่านั่นดีนี่ชั่ว เมื่อจิตทราบชัดทั้งสิ่งนั้นแหละทั้งความหมายที่หลอกลวงตัวเองแล้ว จิตย่อมถอยตัวเข้ามา แม้ที่สุดในเรื่องของชั้นห้าภายในตัว ก็ยังถอยและปล่อยวางได้ เหลือแต่ความรู้ที่ผ่องใส ที่สว่างใสอยู่ภายในใจ ภายทั้งกายก็เหมือนไม่มี มีแต่ความรู้นี้ครอบไปหมด และสว่างใสอยู่ภายในทั้งกลางวันกลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน ทุกอิริยาบถมีความสว่างใสอยู่เป็นประจำ

แต่ความสว่างใสอันนี้ก็เคยอธิบายให้ฟังแล้ว เราไม่ทราบถึงความสว่างอันนี้คืออะไร เพราะไม่เคยเห็นไม่เคยพบตั้งแต่วันเกิดมา ว่ายังงั้นเลย! มันถึงใจดี แล้วทำไมจะไม่หลงไม่ติดคนเรา! ทำไมจะไม่ชอบ ทำไมจะไม่รักไม่สงวน ความไม่เคยเห็นไม่เคยรู้ทำไมจะไม่ว่าเป็นของมีค่ามีราคา ทำไมจะไม่ว่าเป็นของอัศจรรย์ ต้องว่าด้วยกันทั้งนั้นแล! เพราะไม่เคยเห็นอันใดที่จะอัศจรรย์ยิ่งกว่าธรรมชาติอันนี้ ในบรรดาที่เคยผ่านมาแล้ว เพราะฉะนั้นจิตจึงติดได้

แต่เมื่อติดไปนาน ๆ เรื่องของโลกมันเป็นอนิจจัง เพราะอันนี้เป็นสมมุติ สมมุติมันก็ต้องอยู่ในกฎ “อนิจจัง” เมื่ออยู่ไปนาน ๆ มองกันไปนาน ๆ ชมกันไปนาน ๆ รักสงวนกันไปนาน ๆ ชอบใจกันไปนาน ๆ สังเกตกันไปนาน ๆ มันก็ทำให้มีแง่คิดได้!

สิ่งที่ทำให้มีแง่คิด ก็คือความรักสงวน ไม่ให้มีอะไรมาแตะต้องจิตดวงนี้เลย บางที่ยังมีปรากฏเป็นความเฉาๆ ขึ้นมานิดๆ ให้อ่าน ทำให้สงสัยว่าจิตนี้มันเฉาขึ้นมาได้อย่างไร? ทำให้เป็นข้อคิดข้อกังวลขึ้นมาตามขั้นของจิต แม้จะไม่มีมากก็ตาม แต่นี้ก็ชิงตำหนิ และเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์เวทนาอย่างละเอียดขึ้นมาจากจุดที่เฉาชนิดๆ นี่ก็เป็นเวทนาของจิต ไม่ใช่เวทนาของกาย!

อยู่เฉยๆ ร่างกายไม่เจ็บไม่ป่วย เวทนาของจิตแสดงเป็นความสุขรื่นเริงภายใน จิตดวงนี้ขึ้นมา ก็เป็นสุขเวทนา เวลาจิตมีความเศร้าหมองบ้างเล็กน้อยตามขั้นละเอียดของจิต ก็เกิดความไม่สบายขึ้นมา ความไม่สบายแม้ไม่มากก็เป็นทุกข์เวทนาอันละเอียด ขึ้นมาอยู่นั่นแล ถ้าเราสังเกตด้วยสติปัญญา ก็ทราบ นี่เป็นสมมติที่จะต้องย้อนกลับมาพิจารณาจุดนี้ ว่าทำไมมันถึงเฉา ทั้งๆ ที่พยายามรักษาอยู่ทำไมถึงเฉาได้? เป็นเพราะเหตุใดถึงเฉา ธรรมชาตินี้เป็นที่แน่ใจแล้วหรือ? ว่าใสแล้วทำไมเศร้าได้? เพียงปรากฏชนิดหนึ่งก็ให้เห็นประจักษ์หลักฐานแสดงว่านี่ไม่ใช่ของเที่ยง ไม่ใช่ของแน่นอนพอให้ตายใจได้

นั่นแหละ ! ที่นี้สติปัญญาถึงจะปักเข้าไปตรงนั้นว่านี่มันเป็นอะไรแน่? มันถึงเป็นอย่างนี้ ที่นี้ก็แสดงว่าไม่แน่ใจ หรือไม่ไว้วางใจกับความสว่างไสว ความอัศจรรย์อันนั้น จึงต้องพิสูจน์อีกทีหนึ่ง เพราะมันไม่มีที่จะพิจารณา เนื่องจากมันหมดสิ่งที่ควรพิจารณา

ที่นี้พอจะสติปัญญาเข้าไปตรงนั้น กำหนดว่ามันเป็นอะไรต่ออะไรกันแน่ กำหนดดูเข้าไป ๆ การดูของสติปัญญาขั้นนี้ ดูจริง ๆ ไม่ได้มีความเพลา ความพลั้งพลาดไปไหนเลย ดูอะไรเป็นการเป็นงานจริง ๆ ทำเป็นทำ กำหนดอะไรเป็นอันนั้นเต็มไปด้วยความจงใจ เต็มไปด้วยสติปัญญารอบตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อนำมาใช้ในจุดนี้ทำไมจะไม่ได้ผลอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นขั้นของสติปัญญาอัตโนมัติแล้ว ใช้งานในทางใดได้ผลอย่างรวดเร็วทันใจ เมื่อใช้งานในจุดนี้ทำไมจะไม่ได้ผล!

ประการสำคัญก็คือ ความไม่แน่ใจที่เกิดขึ้น ทำให้สงสัย จึงต้องใช้สติปัญญาพิจารณาจตุรจตุ สังเกตดูมันเป็นอะไรแน่อันนี้? นี่แสดงว่าจุดนี้เป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณาขึ้นแล้ว หรือเป็นสภาวะธรรมอันหนึ่งที่จะต้องพิจารณาเช่นเดียวกับสภาวะธรรมทั่วไป พอพิจารณาลงไปเท่านั้นไม่นานอะไรเลย เพราะมันคอยจะหายไปอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงว่าเราเฝ้าเฉยๆ พอกำหนดเข้าไป ก็โอ้เรื่องที่ว่าเป็นอัศจรรย์นั้นมันก็สลายลงไปทันที คำว่า “อัศจรรย์” อันนั้นก็หมดไป ! ความที่ว่า “เศร้าหมอง, ฝอ, ใส” ก็หมดลงไปพร้อมๆ กันกับธรรมชาตินั้นที่สลายตัวลงไป นั่นคือขั้นสุดยอดแห่งสมมุติ ขั้นสุดยอดแห่งกิเลสแห่งอาสวะ ท่านเรียกว่า “อวิชชา”

นี่แหละคือ “อวิชชา” แท้อยู่ตรงนี่เอง! ไม่มีอันใดเป็น “อวิชชา” ยิ่งกว่าอันนี้เป็นของละเอียดลออมากทีเดียว จนถึงขนาดต้องหลงมันไปได้ ลืมตัวไปได้ เผลอไปได้ ยึดมันมันได้แบบหน้าด้านไม่รู้จักกายตัวเองเลย ทั้งที่ว่าตนฉลาดเฉลียวปราดเปรียว

เมื่อความอัศจรรย์ของสมมุติอันนี้สลายลงไปแล้ว สิ่งที่เป็นวิมุตติ ไม่ต้องถามว่าจะอัศจรรย์เหนืออันนี้สักเท่าใด!

ศาสดาของโลกเป็นผู้เหนือโลก เป็นผู้ประเสริฐสุด พระสาวกอรหัตตอรหันต์ท่านประเสริฐสุด เพราะจิตดวงที่บริสุทธิ์ซึ่งพ้นจากเครื่องหุ้มห่อ ที่มีความสว่างไสวหรือความผ่องใสนี้เป็นตัวการสำคัญ

เมื่ออันนี้สลายไปแล้ว ธรรมชาติที่อัศจรรย์เหนือโลกสมมุติก็แสดงตัวขึ้นมาอย่างเต็มดวง นั่นแหละความประเสริฐของท่าน ท่านประเสริฐที่ตรงนั้น นั่นจึงเป็นความประเสริฐแท้ โดยไม่ต้องระวังรักษา ไม่ต้องเป็นกังวล ไม่ต้องปิด ไม่ต้อง สงวน ไม่ต้องรักษา ไม่เหมือนความสว่างไสวซึ่งเปรียบเหมือนมูตรคุณนี้ ซึ่งต้องรักษา เป็นความกังวลอยู่ตลอดเวลา คือกังวลตามชั้นของจิต แม้ไม่มากก็มีให้ปรากฏ สุขเวทนาก็มีอยู่ที่นั่น เพราะมันเป็นชั้นของสมมุติ สมมุติกับสมมุติก็เข้าถึงกันได้ พอสมมุติอันละเอียดนี้สลายลงไปหมดแล้วก็ไม่มีอะไรปรากฏ!

ฉะนั้นพระอรหันต์ท่านจะเสวย สุขเวทนา ทุกขเวทนา และ อุเบกขาเวทนาในจิตเหมือนอย่างที่เคยเสวยมาแล้วในคราวยังไม่สิ้นกิเลสอาสวะนั้นเป็นไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะธรรมชาติที่เหนือสมมุติทั้งปวงนั้น เป็นเครื่องยืนยันในตัวเอง เวทนาเหล่านี้เป็นเรื่องของ “สมมุติ” ทั้งหมด เมื่อจิตดวงนั้นพ้นจากสมมุติแล้ว จะเป็นเวทนาเหมือนอย่างจิตทั่วๆ ไปไม่ได้ และมีข้อหนึ่งที่แสดงในหลักธรรมว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ” พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ความสุขของพระนิพพานนั้น ไม่ใช่ความสุขอย่างโลกๆ ซึ่งเกิดแล้วดับไป เกิดแล้วหายไป แต่เป็นความสุขที่มีอยู่ตั้งเดิมกับธรรมชาติแห่งจิตที่บริสุทธิ์แล้วเท่านั้น จึงไม่จัดว่าเป็น “เวทนา” ถ้าเป็นเวทนาจึงต้องเป็น “อนิจจัง ทุกขัง อนตตา” ไปด้วยกัน อันนั้นไม่เป็นเวทนา จึงไม่มี อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ไฉน เข้าไปเกี่ยวข้องได้ จิตที่พ้นจากสมมุติเป็นอย่างนี้

นี่แหละที่พระพุทธเจ้าท่านประเสริฐ ท่านประเสริฐในที่นี้เอง แล้วนำธรรมออกจากธรรมชาตินี้มาสั่งสอนโลก ไม่ได้ออกจากสิ่งใด ออกจากความบริสุทธิ์นี้เท่านั้น การแสดงธรรมออกมาจึงเป็นธรรมของจริงเต็มส่วน ถ้าพูดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็ร้อยเปอร์เซ็นต์เลย แสดงธรรมออกสอนโลกต้องเป็นความจริงร้อยเปอร์เซ็นต์นี้แลผู้รู้จริงเห็น

จริงนำธรรมออกมาสอนโลก จะผิดที่ตรงไหน ตนเป็นผู้ปฏิบัติมาเอง ทั้งวิธีปฏิบัติก็รู้ และผลก็ได้รับอย่างประจักษ์ใจ เมื่อนำออกทั้งเหตุทั้งผลมาแสดงแก่โลก จะผิดไปไหน

ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโลกได้ผลเป็นที่พึงพอใจมากมาย ยิ่งกว่าพระสาวกทั้งหลาย เป็นเพราะเหตุนี้แล เพราะพระพุทธเจ้าเป็นพุทธวิสัย มีอุบายวิธีต่าง ๆ ที่สั่งสอนโลกได้ลึกซึ้งกว้างขวางมากมาย

ส่วนสาวกท่านก็มีความสามารถลงไปจากพระพุทธเจ้า เพราะรู้จริง เห็นจริง เหมือนกัน เป็นแต่เพียงไม่กว้างขวางเหมือนพระพุทธเจ้า เพราะเป็น “สาวกวิสัย” เป็นวิสัยของสาวก

ฝ่ายหนึ่งเป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า ต้องผิดกันเป็นธรรมดา แม้จะถึงความบริสุทธิ์ด้วยกันก็ตาม ความสามารถที่จะนำธรรมในแง่ต่าง ๆ ออกมาสอนโลก ต้องพร้อมด้วยสติปัญญา ความฉลาดสามารถตามวิสัยของผู้นั้น ๆ ตลอดถึงครูอาจารย์ของเรา

ยกตัวอย่างเช่น ท่านอาจารย์มั่น เป็นต้น การแสดงธรรมทางด้านปฏิบัติ ไม่มีใครเทียบเท่าที่ผ่านมา ความฉลาดแหลมคม การแสดงออกในแง่ต่าง ๆ ของธรรมทันทับผู้ฟัง คือทันกับกิเลสของผู้มาศึกษาอบรมนั้นแล เพราะฉะนั้นกิเลสจึงต้องหลุดลอยไปเรื่อย ๆ จากการสดับฟังกับท่าน นี่! การแสดงออกผิดกันอย่างนี้ เพราะผู้หนึ่งรู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ พูดออกมาจากความจริง ผู้ฟังก็เข้าใจได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เข้าใจตามหลักความจริงไม่ผิดเพี้ยน ไม่ใช่แสดงแบบงู ๆ ปลา ๆ เหมือนกับพวกเราทั้งหลายสั่งสอนกันเจ้าของปฏิบัติมาพอลุ่ม ๆ ดอน ๆ งู ๆ ปลา ๆ สั่งสอนคนอื่นจะเอาจริงเอาจังมาจากไหน เพราะเจ้าของหาความจริงไม่ได้ สั่งสอนคนก็จริงไม่ได้ซี เลยต้องเอางู ๆ ปลา ๆ ออกช่วยพอรอดตัว ผู้ฟังก็ฟัง งู ๆ ปลา ๆ รู้ก็งู ๆ ปลา ๆ เลยมีแต่ “งู ๆ ปลา ๆ” เต็มศาสนา เต็มผู้ปฏิบัติศาสนา

เพราะฉะนั้นผู้เริ่มปฏิบัติที่แรก จะงูจะปลา ก็งูก็ปลาไปก่อน แต่เอาให้เห็นชัด ปลาที่ปลาจริงประจักษ์กับใจของเราซิ คือจะเป็นธรรมขั้นใดก็ให้รู้ประจักษ์กับใจเรา เพราะธรรมเป็น “สนธิภูมิจิโก” พระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาด ผู้ปฏิบัติจะพึงรู้เองเห็นเองด้วยกันทุกคน ไม่ว่าหญิง ไม่ว่าชาย เพศใด วัยใดก็ตาม เพราะ “สังฆธรรม” มีเหมือนกัน นี่ ไม่นิยมนักบวชหรือภราดรว่าหญิงว่าชาย ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติธรรมเป็นของกลาง ส่วนเพศนั้นท่านพูดไว้ตามขั้นตามภูมิ

เพื่อประกาศว่า ผู้นั้นเป็นเพศ “นักรบ” พุดง่าย ๆ “เพศนักบวช” เว้นจากกิจการบ้านเมืองทั้งหมดแล้วไม่ไปเกี่ยวข้อง มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อความรู้อย่างเห็นจริง

โดยถ่ายเดียว แต่เมื่อเข้าสู่สงครามแล้ว ไปนอนเฉย ๆ ก็ให้เขาเอาปืนแหย่เอาตายได้เหมือนกัน นี่นักบวชแล้วไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ จะว่าเข้าสู่สงครามอะไรกัน! ให้กิเลสมันแทงเอา ๆ ตายพินาศฉิบหาย มันจะผิดแปลกอะไรกับฆราวาสผู้ไม่สนใจธรรม ดีไม่ดีสู้เขาไม่ได้ การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างหนึ่ง การรักษาสิกขาบทวินัยตามเพศของตนนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง มันคนละอย่าง!

ส่วนกิเลสละ ไม่ว่าหญิงว่าชาย ไม่ว่านักบวช ฆราวาส มีได้ด้วยกัน และแก้ได้ด้วยกันถ้าจะแก้ นั่นแหละการแสดงธรรมและฟังธรรมในครั้งพุทธกาล จึงผิดกันมากมายกับสมัยที่สุกเอาเผากิน และเอากิเลสเป็นเหตุผลอรรถธรรม ไม่สนใจต่อความจริง ถ้าเป็นธรรมแล้วคัดค้าน ถ้าเป็นกิเลสแล้วยอมจำนน!

จากนั้นก็คือครูอาจารย์ที่รู้จักจริงเห็นจริง เพราะปฏิบัติจริง แสดงธรรม ผู้ฟังถึงใจซาบซึ้งและยังเป็นเชื่อหนุนกำลังใจเราให้มีแก้ไขประพฤติปฏิบัติตามอีกด้วย เพราะอำนาจแห่งความเชื่อ ความเลื่อมใส ความถึงจิตถึงใจ จากการฟังเทศน์ของท่านเป็นหลักสำคัญ

เราก็เป็นเครื่องญาติของพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว ไม่ต้องว่าสมัยโน้นสมัยนี้ สมัยโน้นรู้สมัยนี้ไม่รู้ สมัยโน้นคนปฏิบัติบรรลุมรรคผลนิพพาน สมัยนี้คนไม่บรรลุ เราอย่าไปคิดอย่างนั้น เป็นความเข้าใจผิด เป็นการส่งเสริมกิเลส ไม่ดีเลย

สมัยโน้นท่านก็สอนคนมีกิเลส กิเลสมีประเภทเดียวกันกับของพวกเรา สมัยนั้นท่านก็สอนคนให้แก้กิเลส เราก็แก้กิเลสเหมือนในสมัยโน้น แก้กิเลสตัวไหน ๆ ก็กิเลสที่มันอยู่ในหัวใจของเราแหละ ซึ่งเหมือนกันกับกิเลสสมัยโน้น แก้ด้วยข้อปฏิบัติเช่นเดียวกันกับข้อปฏิบัติในครั้งโน้น จะผิดกันที่ตรงไหน? จะมีกาลมีเวลา มีสถานที่ที่ตรงไหน ไม่มี อยู่ที่ใจเราเอง สัจธรรมไม่มีกาลสถานที่ อยู่ที่ใจเราด้วยกัน

สัจธรรมคืออะไร? ทุกข์ สมุทัย นี่เป็นฝ่ายกิดกัน มรรคคือข้อปฏิบัติ นี่เป็นฝ่ายบุกเบิก นิโรธเป็นความดับทุกข์ เมื่อบุกเบิกได้เท่าไร ด้วยมรรค นิโรธดับทุกข์ไปโดยลำดับ ไม่มีเหลือภายในจิตใจเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล ให้อย่นเข้ามาตรงนี้ เราอย่าไปคิดว่ากาลนั้นกาลนี้ เป็นการคิดให้เราท้อถอย นี่เป็นอุบายของกิเลสสั่งสอนเรา เราไม่รู้เท่าทันกิเลสจึงมักคลานตามมันโดยไม่รู้สึกรู้หา ให้เอาธรรมมาเป็นเครื่องมือดังที่สอนไว้ จะไม่มีปัญหา ในครั้งพุทธกาลกับในครั้งนี้เหมือนกัน สำคัญอยู่ที่ผู้ปฏิบัตินี้เท่านั้น อันนี้เป็นที่แนใจตามธรรม จึงขอยุติการสอนเพียงเท่านี้

พระนิพพานกังวานอยู่ในจิต

เทศน์โปรดคุณเพาพงา วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘

เมื่อจิตได้สร้างตัวเองจนปรากฏเป็นจิตที่มีคุณค่าขึ้นมาแล้ว ความสำคัญต่าง ๆ ภายในจิตที่เกี่ยวเกาะเกี่ยวยึดถือสิ่งนั้นว่าเป็นของมีคุณค่า สิ่งนี้เป็นของดี ก็ค่อยจางลงไป ตามคุณภาพของจิตที่ค่อยเชิบตัวขึ้นไปโดยลำดับ หากจิตไม่ได้รับการอบรมด้วยธรรมใด ๆ เลย และไม่มีคุณธรรมใด ๆ ปรากฏภายในตัวเลย ก็จะต้องคว้านโน้นคว้านนี้ต่อไปเป็นธรรมดา เหมือนคนตักน้ำคว่ำหาที่ยึดที่เกาะนั่นเอง ไม่ว่าใครและมีความรู้สูงต่ำเพียงไร หรือเป็นชาติชั้นวรรณะใด เพศใดวัยใดก็ตาม ต้องเป็นในลักษณะเดียวกัน เพราะสิ่งที่พาให้หมุนให้คว่ำให้เกี่ยวยึดมั่นอยู่กับใจ สำคัญว่าอันนั้นจะดีอย่างนี้ อันนี้จะดีอย่างนั้น หลอกใจให้หลงไปคว่ำอยู่ทั้งวันทั้งคืน เพราะจิตนั้นไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ว่ายึดไม่ได้

เมื่อได้รับการอบรมด้วยธรรมพอประมาณที่ควรจะทราบได้ว่า สิ่งใดเป็นสาระ สิ่งใดไม่เป็นสาระ อันใดเป็นสาระมากน้อย อันใดไม่มีสาระเลย การอบรมไปโดยลำดับ จิตก็ย่อมทราบและเลือกเฟ้นเฉพาะสิ่งที่ควรยึดควรเกาะ จิตย่อมสร้างสาระอันสำคัญขึ้นมาภายในตัว และ ย่อมทราบสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวไปตามลำดับขั้นภูมิของจิต ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยทราบมาเลย ดังนั้นท่านจึงสอนให้อบรมจิต คือชำระสิ่งที่ไม่มีคุณค่า และทำจิตให้อับเฉา ทำจิตให้ชุ่มมัวมัวสุขอยู่กับอารมณ์สกปรกโสภณออกไป เพื่อจิตจะได้รู้แจ้งเห็นจริงขึ้นโดยลำดับ เมื่อสิ่งที่ไม่มีคุณค่าเหล่านั้นค่อยจางไป เพราะการชำระขัดเกลา

ปราชญ์ทั้งหลายท่านถือจิตเป็นสำคัญมาก ในธรรมก็ประกาศไว้ว่า “มโนปุพฺพบุญมา ฐมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา” ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน สำเร็จแล้วด้วยใจ คือเรื่องใจเป็นสำคัญในตัวคนตัวสัตว์ ดังเช่น พระอัสสชิแสดงธรรมแก่พระสารีบุตร เมื่อคราวพระสารีบุตรยังเป็นปริพาชกอยู่ว่า “ธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุ เมื่อจะดับก็เพราะดับเหตุก่อน ผลก็ดับไปเอง” ท่านพูดถึง มหาเหตุ มหาเรื่อง หมายถึงใจดวงนี้ ผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดดวงไวอย่างพระสารีบุตร ก็ทราบ “มหาเหตุ” ได้ทันที จับความจริงได้ในขณะนั้น และได้สำเร็จพระโสดาบัน เพราะจับหลักความจริงแห่งธรรมได้อย่างมั่นใจ หายสงสัยในการที่จะเสาะแสวงหาอะไรต่อไปอีก นอกจากจะเสาะแสวงหาครูบาอาจารย์ที่เชี่ยวชาญเพื่อธรรมขั้นสูงขึ้นไป และเพื่อหลัก

อันแน่นหนามันคงยิ่งกว่าที่ได้แล้วนี้ขึ้นไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นท่านจึงเรียนถามพระอัสสชิ ว่า “ท่านอยู่สำนักใด ใครเป็นครูเป็นอาจารย์ของท่าน?” เมื่อได้ทราบแล้วก็ชักชวนบริษัทบริวาร ๒๕๐ คน ไปศึกษาอบรมกับพระพุทธเจ้า นี่คือท่านได้หลักใจอันแน่นอนไว้แล้วในภูมิธรรมเบื้องต้น คือพระโสดาบันเป็นผู้ได้ “อจลศรัทธา” เชื่อหลักและยึดหลักความจริงได้ไม่สงสัย เป็นอจลศรัทธา คือความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวโยกคลอน เมื่อไปถึงพระพุทธเจ้าและได้รับพระเมตตาสั่งสอนจากพระองค์แล้ว บรรดาบริษัทบริวารที่ไปด้วยกัน ๒๕๐ คนนั้น ต่างก็ได้สำเร็จมรรคผลนิพพานไปด้วยกันทั้งหมด

ยังเหลือแต่พระสารีบุตร และพระโมคคัลลาน์ แต่ปรากฏว่า ๗ วันต่อมา พระโมคคัลลาน์ ได้สำเร็จพระอรหัตผล พระสารีบุตร ๑๕ วัน จึงสำเร็จธรรมขั้นสุดยอด เพราะท่านมีนิสัยชอบใคร่ครวญเหตุผล กว่าจะลงกันได้ จึงนานผิดกับเพื่อนฝูงที่ไปด้วยกันอยู่มาก ท่านอบรมธรรมอยู่ในสำนักของพระศาสดาได้ ๑๕ วัน จึงสำเร็จพระอรหัตผลขึ้นมา ด้วยภูมิจิตภูมิธรรมอันลึกซึ้งกว้างขวางมากรองพระศาสดาลงมา ในบรรดาพระสาวกที่มีปัญญามาก ต่อมาก็ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น อัครสาวกเบื้องขวา และเป็นเอตทัคคะทางภูมิปัญญาเฉลียวฉลาดในบรรดาสาวกทั้งหลาย ทราบว่า ฝนตกตลอด ๗ วัน ๗ คืน ท่านยังสามารถนับได้ทุกเม็ดฝน แม้เช่นนั้นยังถูกตำหนิจากพระพุทธเจ้าว่า อย่าว่าเพียง ๗ วันเลย สารีบุตร แม้ฝนตกอยู่ตลอดกาลปี เราตถาคตก็สามารถนับได้ นี่แหละหว่างพระพุทธเจ้ากับพระสารีบุตร แม้เป็นผู้ฉลาดในวงสาวกด้วยกัน เมื่อเทียบกับพระพุทธเจ้าแล้ว จึงผิดกันอยู่มากราวฟ้ากับดิน

การบำเพ็ญของท่านภายใน ๑๕ วัน ได้สำเร็จพระอรหัตผล ก็นับว่ารวดเร็วอยู่มาก ทั้งนี้เพราะท่านเคยบุกเบิกมานานในชาติหนหลัง มาชาตินี้ท่านจึงฆ่ากิเลสวัฏวนลงได้ ไม่หม่นไปสู่ภพนั้นกำเนิดนี้อุบัติไม่หยุดราวกับกังหันในเวลาต้องลม นี่เราพูดส่วนผลที่ท่านได้บำเพ็ญมาหลายภพหลายชาติ จนความสามารถพอตัวแล้ว เพียง ๗ วัน ๑๕ วัน ก็สำเร็จ ดูว่าง่ายนิดเดียว ส่วนเหตุที่ท่านดำเนินมาแต่อดีตชาติ ก็เหมือนกับเราๆ ท่านๆ นี่แล ต้องมียากมีง่ายไปตามแขนงของงาน

แต่การแก้กิเลส ซึ่งเปรียบเหมือนการเหินหนังเหินเนื้อในอวัยวะเราออกจากตัวเรานั้น ย่อมเป็นของทำได้ยาก เพราะระหว่างกิเลสกับเราคือใจ และอวัยวะเคยแนบสนิทติดกับเรา ราวกับเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมานานแสนนาน ดังนั้นเมื่อจะเหินกิเลส ก็กลัวเราถูกเหินเข้าไปด้วย เนื่องจากไม่ทราบว่าอะไรเป็นเรา อะไรเป็นกิเลส เพราะคล้ายคลึงกันมากยากแก่การสังเกตสอดรู้ ถ้าไม่ใช้ความพยายามด้วยสติปัญญาจริง ๆ คำว่า “กิเลส” กับเรานั้น อยู่ด้วยกัน กินด้วยกัน นอนด้วยกัน รัก ชัง โกรธ เกลียดด้วยกัน ชี้เกี่ยจ อ่อนแอด้วยกัน ขยันในสิ่งไม่เป็นทำด้วยกัน ชอบทำความเสียหายแก่ตนเอง

และคนอื่นอยู่เสมอด้วยกัน ชอบคึกคะนอง ไม่มองดูอายุสังขารของตนด้วยกัน รักสุขเกลียดทุกข์ แต่ชอบทำสิ่งที่จะให้เกิดทุกข์มากกว่าให้เกิดสุขด้วยกัน

เวลาจะทำความดีตามทางของปราชญ์ มักท้อถอยอ่อนแอด้วยกัน มักถือว่าทำยากทำลำบากด้วยกัน มักตำหนิตนว่าบุญน้อยวาสนาอาภัพในเวลาที่จะประกอบทางดีด้วยกัน แม้เวลาจนตรอกหาทางแก้ตัวไม่ได้ เพราะถูกบังคับให้สวมนต์ภาวนาบ้าง ก็ต้อม ๆ มอง ๆ ดูเวลาวานาฬิกาได้เท่าใด จะได้ออกจากคุกภาวนาเวลาเท่าใดด้วยกัน พอนั่งไปราว ๕ หรือ ๑๐ นาทีชักกระตุกกระตัก อยากลุกจากที่ภาวนา ตามองดูเข็มนาฬิกาด้วยกัน แล้วพาลโกรธให้นาฬิกาว่ามันตายแล้วหรือไง มองดูเข็มไม่เห็นกระตักเดินบ้างเลย เรานั่งภาวนา คือนั่งเกือบชั่วโมงแล้ว มองดูเข็มนาฬิกาไม่เห็นเคลื่อนที่คว่ำลงมาหุบทั้งเสียไม่ดีหรือด้วยกัน

ขณะนั่งภาวนา “พุทโธ ๆ ๆ” ก็ได้สองสามคำ ใจถลาลงไปลงนรกจกเปรตที่ไหนไม่สนใจ มีแต่เพลิดเพลินในมโนภาพ ธรรมารมณ์ต่าง ๆ ไม่มีขอบเขตด้วยกัน พอหลุดออกจากห้องขัง คือ ที่ภาวนา ออกมาก็ทวงหนี้สินจากธรรมด้วยกันว่า “ไอ้โฮ เรานั่งภาวนาแทบตาย เหมือนติดคุกติดตะราง เวลาออกมาแล้วไม่เห็นได้เรื่องราวอะไร ใจก็หาความสงบไม่ได้ ที่นี้เข็ดไม่ทำอีกแล้ว เทียวสนุกใจดีกว่า เหล่านี้ไม่ทราบว่าเป็นเราหรือเป็นกิเลส? เพราะคละเคล้าเป็นอันเดียวกัน ยากแก่การสังเกตอยู่มาก

ความที่กล่าวมา เป็นเรื่องกิเลสกระซิบใจเรา แต่การถือว่ากิเลสเป็นเรา และสิ่งกล่าวตำหนิตนคือธรรมมาโดยตลอดเป็นฝ่ายกิเลส แต่คนเราชอบกล่าว ชอบคิดนึก และชอบทำกันอย่างนี้ ทั้งที่เกลียดกิเลส รักธรรมคือความดีงามทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ตัวกิเลสกับตัวเราจึงกลมกลืนเป็นอันเดียวกันอย่างสนิทติดจม

ด้วยเหตุนี้การแก้ การถอดถอนกิเลส การทำลายกิเลส จึงเป็นเหมือนการทำลายตนด้วยในขณะเดียวกัน ใคร ๆ จึงไม่อยากแก้ไม่อยากทำลายกิเลส กลัวตัวเองจะถูกทำลายให้ฉิบหายล่มจมไปด้วย จึงอยู่ด้วยกันอย่างสนิทใจยิ่งกว่าการจะคิดแก้และถอดถอนทุกข์ที่ยอมทน คงคิดว่ากิเลสก็ต้องทุกข์ด้วยกับตน ความจริงกิเลสมันไม่ทุกข์ มันไม่ยอมทนทุกข์ มีแต่เราคนเดียวเท่านั้น

ในโลกนี้ไม่ปรากฏว่าใครฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า ที่ทรงนำอุบายวิธีมาสั่งสอนโลก ให้รู้จักแยกแยะสิ่งที่ปลอมและสิ่งที่จริงออกจากกัน จนกลายเป็นผู้พ้นภัยไปได้โดยสิ้นเชิง ดังพระสาวกอรหันต์ท่านเป็นตัวอย่างอันเลิศ

แม้เช่นนั้นก็ยังยากสำหรับผู้นำธรรมมาปฏิบัติ ไม่ทราบจะแยกแยะอย่างไรถูกอย่างไรผิด สุดท้ายก็มอบอำนาจให้กิเลสทำการแยกแยะให้เสียเอง มันจึงพอใจกว่าวันทั้งเรากว่าวันทั้งกิเลสเข้าเป็นอันเดียวกัน และเป็นตัวประกันความปลอดภัยแก่มัน ไม่ต้อง

ถูกทำลาย เพราะจับเราบังหน้าไว้อย่างมิดชิด สติปัญญายังเข้าไปไม่ถึงตัวมัน ถึงแม้คำว่า “เรา” คำว่า “ของเรา” คำว่า “เราไม่มีกำลัง สู้ไม่ไหว” ไปเสียสิ้น

อย่างไรก็ตาม กรุณาจับร่องรอยแห่งธรรมที่ท่านแสดงให้ฟังแล้ว นำไปคลี่คลาย เชือดเฉือนกิเลสด้วยสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร แม้การเชือดเฉือนจะถูกกิเลสบ้าง ถูกเราบ้าง ก็ยังดีกว่าถูกกิเลสเชือดเฉือนเราอย่างเดียว ในขั้นเริ่มแรกการเริ่มฝึกหัดทำสมาธิภาวนาในขั้นต้นนั้น ต้องเป็นงานสำคัญและหนักอยู่บ้าง เนื่องจากเป็นงานไม่เคยทำ และยังไม่รู้จักจิตและอารมณ์ว่าเป็นอย่างไร ทั้งไม่รู้ว่า “จิตสงบ” “จิตรวม” เป็นอย่างไร เป็นเพียงได้ยินพระท่านอธิบายให้ฟัง ส่วนความจริงเรายังไม่เคยทำ ยังไม่เคยพบเห็นผลของการทำสมาธิภาวนา

ประการสำคัญ อย่าตีตนให้เจ็บให้ตายก่อนเป็นไข้ เช่น กลัวจะสู้ไม่ไหว ทนไม่ไหว เป็นต้น ต้องสู้จนได้ ทนจนได้ เพื่อความพิเศษในตัวเรา!

ศาสดาของเรา พระสาวกอรหันต์ที่เป็นสวามีของพวกเรา ท่านเป็นนักสู้ไม่ใช่สักถอย เราผู้เป็นลูกศิษย์ท่าน จึงถอยไม่ได้ จะเสียเกียรติเราที่เป็นลูกศิษย์มีครูสอน และเสียเกียรติศาสดาของเรา ชัยชนะมีได้ด้วยการต่อสู้ กู้ซื้อที่เคยแพ้และเสียเปรียบกิเลสมานาน ชาตินี้ขอแก้มือจนมีชัยชนะ เมื่อถูกกิเลสต่อยลั้มหมอน หรือนอนอยู่หัวทางจงกรม รู้สึกตัวตื่นขึ้นมา จงจับอาวุธ คือ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ลุกขึ้นต่อสู้ทันทีที่ไม่มีถอย และต่อสู้ไปเรื่อย ๆ ในอิริยาบถทั้งสี่ เพราะกิเลสมันฝังจมอยู่ลึก ถ้าไม่ขุดค้นลงถึงฐานของกิเลสที่ฝังจมอยู่ จะไม่ได้ตัวมันออกมาทำให้สุมใจ ที่มันเคยเป็นมหาอำนาจกดขี่บังคับเรามานาน

ชาตินี้เราเป็นชาติมนุษย์ บรุษหญิงชายเต็มตัว ไม่ต้องกลัวเสียชาติ เพราะการรบบฟันหักแหลกกับกิเลส ความตายในอำนาจของกิเลสกับความตายเหนืออำนาจกิเลส นั้นต่างกันอยู่มาก เราต้องการรบบและตายเหนืออำนาจกิเลส จำต้องทำให้เต็มไม้เต็มมือ อย่าอ่อนข้อรอความตายจากกิเลส ซึ่งเคยมีเคยเป็นมานาน เพราะความกลัวตายเป็นกลมายาของกิเลส ความขี้เกียจอ่อนแอ เป็นความยอมจำนนต่อกิเลส และเป็นทาสของกิเลส ความเป็นทาสของกิเลส เราเคยเป็นกันมานานไม่เช็ดไหลบ้างหรือ ถ้าเช็ดไหลก็ต้องขยันหมั่นเพียร และต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดเป็น “ยอดคน” คือ “ยอดเรา”

ในธรรมท่านว่า “ทุกขา ชาติ ปุณฺณปุณฺ” การเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ซ้ำไป นั้นฟังซี! ดีไหม? ความเป็นทุกข์ซ้ำไป เพราะความเกิดเป็นต้นเหตุ! ธรรมบทหนึ่ง “ทุกขํ นตฺถิ อชาตสฺส” ทุกข์ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด นั้นฟังให้ถึงใจ ซึ่งเป็นตัวรับทุกข์ทั้งมวล เพราะการเกิด ๆ ตาย ๆ ใจผู้รับทุกข์ในการเกิด จะยังอยากเกิดเพื่อรับทุกข์ต่อไปอีกไหม? เพียง

หลวงตาบ๊วโง่ ๆ เช่ ๆ ยังชักขะแยงในทุกซ์ แม้ไม่ขะแยงในการเกิดอีก ที่นี้การเกิดอีกกับการต้องรับทุกซ์อีกมันแยกกันไม่ออก ถ้าไม่อยากทุกซ์อีกก็ต้องกลัวความเกิดอีกจึงจะชอบตามหลักเหตุผล หลวงตาบ๊วจะหาทางออกแบบไหนวิธีใด นี้มอบให้เป็น การบ้านหลวงตาบ๊วไปทำ ได้ผลอย่างไรให้มารายงานตัวอย่าชักช้า เวลานี้ “กิเลสวัฏวน” กับ “ธรรมวิวัฏฏะ” กำลังรอฟังความรู้ความเห็นของหลวงตาบ๊วอยู่อย่างกระหาย ว่าจะเอาอย่างไรก็ดี ถ้าหลวงตาบ๊วไม่ชอบทุกซ์แต่ยังชอบการเกิดอีก “กิเลสวัฏวน” ก็คว้ามือหลวงตาบ๊วไปเกิดในสถานที่ “จ้ง ๆ ” คือ จ้งแบบทุกซ์อย่างเข้าสมอง และฝังจมเหมือนฝักลัดหนอง จะเซ็ดหลาบกับโลกเขาไหม? ทำไม่ชอบนัก! เรื่องเกิดนี้!

ถ้าหลวงตาบ๊วเข้าตามตรอกออกตามประตูละก็ แม้จะยังมีกิเลสเต็มหัวใจ ก็ยังพอมีหวัง “ธรรมวิวัฏฏะ” เมตตามาเยี่ยมบ้าง ไม่หันหลังให้เสียทีเดียว เอ้า! หลวงตาบ๊วรีบไปคิดเป็นการบ้าน อย่าชักช้าเนิ่นนานจะเสียการ เสียข้าวสุกผักต้มชาวบ้านที่เขานำมาบำรุงแต่วันเริ่มบวชเกือบ ๕๐ ปีแล้วนี้ ข้าวของชาวบ้านหมดไปเท่าไร ยังมามัวเพลิดเพลिनกับความเกิด และความทุกซ์ที่เป็นเงาติดตามความเกิดอยู่ได้หรือ แต่นี้ต่อไปต้องเอาจริงเอาจัง อย่าทำเล่น ๆ เสียตายข้าวสุกชาวบ้านเขา!

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” ตนเป็นที่พึ่งของตน ด้วยการกระทำของตัวเอง “ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตปฺปํ อกุขาตาโร ตถาคตา” ความเพียรเผากิเลสทั้งหลายให้เราร้อน เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายทำเอง พระตถาคตทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้ชี้บอกแนวทางเท่านั้น นั้น! พึงชิจะมานอนใจเพื่อรับดอกเบี้ยววัลอยู่เฉย ๆ ได้หรือ? พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ก็ทรงทำเอาเอง พระสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ทำของท่านเอง เมื่อได้รับอุบายแห่งธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว

พระองค์ขึ้นแต่เพียงอาวุธให้ต่อสู้ข้าศึกเท่านั้น อาวุธก็หมายถึง “ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา” นี่เอง เป็นเครื่องมือฆ่ากิเลส เป็นศัสตราวุธเพื่อฆ่ากิเลส

การจะนำธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อกิเลสอย่างไรนั้น เป็นอุบายความแยกคายของสติปัญญา กำลังวังชาความสามารถของแต่ละราย ที่จะเข้าสู่สงครามด้วยความอาจหาญชาญชัย ด้วยความเฉลียวฉลาดมากน้อยเพียงไรเป็นเรื่องของเรา ตลอดถึงความแพ้วความชนะ ถ้าเราด้อยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร กิเลสก็ทับถม เราก็อแพ้ ถ้าเรามีความอาจหาญชาญชัย ฉลาดคล่องแคล่วแกลวกล้าด้วยสติปัญญาแหลมคม ก็สามารถทำลายกองกิเลสอาสวะทั้งหลาย ซึ่งเป็นข้าศึกนั้นให้ราบไปได้ ชัยชนะก็เป็นของเรา เรื่องมีอยู่เท่านั้น แต่ละคน ๆ เป็นเรื่องที่จะช่วยตัวเอง ยิ่งวาระสุดท้ายเราจะหวังพึ่งใครไม่ได้ ต้องพึ่งสติปัญญาของตัวเองโดยเฉพาะ

ญาติมิตรสหาย พ่อแม่ พี่น้อง สามิภรรยา ลูกเต้า หลานเหลน แมร์รักสนิทเพียงไรก็รักแต่ทำให้อารมณ์ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ก่อความทางเดินของเราให้ขัดข้องยุ่งเหยิงไปเท่านั้น ไม่ใช่จะเป็นเครื่องบุกเบิกเบิกถนนหนทางให้เราได้โดยสุขกายสบายใจที่เรียกว่า “สุคโต” สิ่งที่จะเป็น “สุคโต” ต่อเราโดยเฉพาะนั้นก็คือ ความพากเพียรของเรา ที่หวังพึ่งตนด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เพื่อให้ได้คุณงามความดีมาบรรจुไว้ในใจอย่างอบอุ่นเท่าที่จะพาให้เป็น “สุคโต” และกำชัยชนะให้หลุดพ้นจากสิ่งกีดขวางได้ ต้องใช้สติปัญญาให้เต็มภูมิ อย่าประมาทธาตุขันธ์ พระพุทธเจ้าทำไมท่านรู้เท่ากัน

คำว่า “ธาตุ” ของพระพุทธเจ้ากับธาตุของเรา คำว่า “ขันธ์” ของพระพุทธเจ้ากับขันธ์ของพวกเรา เป็นธาตุเป็นขันธ์ประเภทเดียวกัน ความโลภโมกษประเภทเดียวกัน ความยึดถือในธาตุในขันธ์ด้วยอำนาจของกิเลสก็เช่นเดียวกัน สติปัญญาที่จะนำมาใช้เพื่อแยกแยะธาตุขันธ์เหล่านี้ ซึ่งเป็นความผูกพันกับจิตใจ หรือใจไปผูกพันกับสิ่งนั้นแล้วเอาความร้อนมาสู่ตนเอง ก็เหมือนกันกับในครั้งพุทธกาล เราจะแก้ด้วยวิธีใด?

พระพุทธเจ้าท่านแก้ได้ด้วยพระสติปัญญา เราจะเอาอะไรมาแก้ ทำไมพระพุทธเจ้าทรงรู้ได้เห็นได้ แล้วถอดถอนพระองค์ออกมาจากสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นภาระอันหนักหน่วงนั้นได้ ขันธ์ของเราหนักมากยิ่งขึ้นกว่าขันธ์ของพระพุทธเจ้าอย่างไรบ้าง มันก็เท่ากัน ทำไมเราจะสลัดตัดทิ้งสิ่งเหล่านี้ด้วยสติปัญญาของเราไม่ได้ เราเป็นศิษย์ “ตถาคต” ผู้ทรงสั่งสอนความเฉลียวฉลาดแหลมคมให้แล้วทุกแห่งทุกมุม เพื่อนำมากำจัดสิ่งที่ป็นข้าศึก ดังที่พระองค์ได้เคยทรงกำจัดมาแล้ว ทำไมเราจะกำจัดไม่ได้

คำว่า “พุทธบริษัท” จะหมายถึงใคร ถ้าไม่หมายถึงเราที่เป็นชาวพุทธ และปฏิบัติตามพระองค์อยู่เวลานี้ ซึ่งเป็นผู้กำลังก้าวเข้าสู่สงครามแห่งกองทุกข์ทั้งหลาย ทั้งกองทุกข์ในธาตุขันธ์ ทั้งกองทุกข์ในจิต ที่เกิดจากกิเลสอันมีอยู่กับเรา ใครจะเป็นผู้รบ ใครจะเป็นผู้รุก ใครจะเป็นฝ่ายแพ้ฝ่ายชนะ ถ้าไม่ใช่เราคนเดียวนี้ไม่มีใครเป็น

ความแพ้เป็นของดีเมื่อไร เพียงเขาเล่นกีฬาฟันกันแพ้ เขายังเสียใจและเสียหน้าเสียตาอับอายขายหน้า เราแพ้กิเลสแพ้มาตั้งกัปตั้งกัลป์ พอรู้จักเพียงสภาวะตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วมารบกับกิเลส ยังจะแพ้กิเลสเสียอีกก็ขายหน้าเราและขายหน้าครูท่านนั่นเอง

พระตถาคตคือผู้แก้แล้วกล้าสามารถ ผู้อาจหาญ ผู้ชนะในสงครามอันใหญ่หลวง ได้แก่ “สงครามแห่งวัฏจักร” ทรงสลัดปิดทิ้ง ทำลายกองจักรแห่ง “วัฏจักร” จนฉิบหายวายปวงไม่มีอะไรเหลือ เหลือแต่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์ล้วนๆ นี่คือ “ตถาคต” ซึ่งเป็นแม่ทัพของพวกเรา เราซึ่งเป็นทหารเอกแห่งศาสดาผู้ทรงนามว่า “ศาสดาเอก” เราจะ

ดำเนินอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่าดำเนินตามร่องรอยแห่งครูเพื่อชัยชนะ ถ้าไม่ดำเนินไปด้วยความขยัน ไม่ดำเนินด้วยสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร จะเอาอะไร? เพื่อชัยชนะ! มีสติปัญญานี้เท่านั้น ที่จะสามารถเอาชนะเพื่อนำชัยชนะมาสู่เราได้ ส่วนความโง่เขลาบาปปัญญามีมากเท่าใด ก็เป็นกลุ่มของกิเลส ที่จะมารุมจิตใจเราให้เกิดความเดือดร้อนอยู่ตลอดไปและหาทางออกไม่ได้ แพ้ไปตลอดสาย ความแพ้เป็นสิ่งที่น่าอัปยศ ไม่ว่าแพ้อะไร! ที่นี้เราแพ้กิเลส เราจะมีหน้ามีตามีชื่อเสียงมาจากไหน กิเลสเป็นสิ่งที่มิหน้ามีตาดีแล้วหรือ จึงต้องการเป็นบริษัทบริวารของมัน

ธรรม คือความดีเลิศที่มีอยู่ภายในจิตเราดวงนี้ ฉายแสงออกมาไม่ได้เพราะถูกกิเลสปกคลุมจนมืดมิดปิดทวาร นับแต่กิเลสปกครองเรามาเป็นความสุขความเจริญมาน้อยเพียงใด ผลที่ปรากฏเพราะกิเลสปกครองใจนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ที่แสดงให้เห็นอยู่อย่างชัด ๆ ก็มีแต่เรื่องของความโลภ ความโกรธ ความหลง ความรู้มึนร้อนภายในใจเท่านั้น ที่เป็นผลแห่งความปกครองของกิเลส

ส่วนธรรมแม้มีมากน้อยที่คุ้มครองจิตใจเรา มีแต่ความสงบเย็นใจไปโดยลำดับ ๆ เราพอจะเห็นได้ชัดว่า คุณธรรมหรือคุณค่าแห่งธรรมกับกิเลสผิดกันมาน้อยเพียงใด เป็นกาลเวลาที่เหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว ที่เราจะใคร่ครวญเลือกเฟ้น สิ่งใดที่เห็นว่าเป็นภัยจึงพิจารณาให้เห็นว่าเป็นภัยอย่างถึงใจ สิ่งที่เป็นคุณก็ให้ถึงใจด้วยความเห็นคุณ แล้วพยายามบำเพ็ญ พยายามต่อสู้ด้วยสติปัญญาอย่างถึงใจเช่นเดียวกัน เมื่อต่างอันต่างถึงใจกิเลสที่อยู่ในใจจะทนอยู่ไม่ได้ สติปัญญาก็ถึงใจ ความเพียรก็ถึงใจ เมื่อถึงใจย่อมถึงกิเลส ต้นทางที่จะให้ได้ชัยชนะมีอย่างนี้

พระพุทธเจ้าและสาวกก็เหมือนกัน ท่านอยู่ในสกุลใดก็ตาม ตามประวัติ คำว่า “สกุล” สักแต่ว่าเท่านั้น พอก้าวเข้ามาสู่ความเป็น “ศิษย์ตถาคต” แล้ว มีแต่ตั้งหน้าสู้โดยถ่ายเดียว เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ไม่หมายป้าช้า ล้มลงที่ไหนเป็นป้าช้าที่นั่น ก่อนที่จะล้มเป็นป้าช้า ก็ขอให้ได้ชัยชนะในสงครามระหว่างกิเลสกับธรรมเสียก่อน ท่านจึงครองมหาสมบัติภายในใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงหวังอย่างยิ่งของพระสาวก ฉะนั้นท่านจึงได้เป็น “สงฆ์ ธรรม คจฺจามิ” ของพวกเรา ด้วยการต่อสู้เพื่อชัยชนะอย่างไม่หมายป้าช้า นี่คือนิพพานเพื่อชัยชนะของผู้จะไม่มาก่อภพก่อชาติ ก่อความทุกข์ความทรมานให้แก่ตัวต่อไปอีกตลอดกาล

ต้องเป็นผู้เห็นภัย ต้องเป็นผู้มีสติตั้งระมัดระวังรักษาจิตใจของตนเสมอ อย่าให้สิ่งชั่วหมองเข้ามาเกี่ยวข้องพัวพัน เพราะเป็นของไม่ดีมาแต่ไหนแต่ไร เราก็พอทราบแล้วว่าอย่างประจักษ์ใจ

การแก้จิตใจให้หลุดพ้นไปโดยลำดับนั้น คือการสร้างคุณสมบัติของใจขึ้นให้เด่นภายในใจตนเอง กระทั่งเด่นขึ้นอย่างเต็มที่ สิ่งใดที่เป็นสมมุติที่เคยซึมซาบอยู่ในใจก็หมดไป เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ นี่แหละคือชัยชนะอย่างเต็มที่ในศาสนา ตถาคตของเราก็เป็นผู้ได้ชัยชนะมาแล้ว สาวกอรหัตตอรหันต์ทั้งหลายได้ชัยชนะมาแล้วด้วยวิธีการอันใด ก็ได้ นำวิธีการอันนั้นมาสอนพวกเรา ให้ได้อ่านได้ยินได้ฟัง ได้ปฏิบัติตามอยู่ขณะนี้ ซึ่งเป็นแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสนาและสาวกท่านดำเนินอยู่แล้ว ทำไมจะแก้กิเลสไม่ได้!

มีอยู่อย่างหนึ่ง คือให้หนูที่กำลังเข้าไปเรื่อย ๆ ส่วนที่แก้ได้แล้วเราทราบชัด ๆ ที่ยังไม่ได้ก็ต้องได้ด้วยวิธีการที่เราเคยแก้มานี้ ไม่มีวิธีการอื่นใดที่จะแก้กิเลสได้ นอกจากวิธีการที่เคยดำเนินมานี้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกต้องแล้วเท่านั้น จะแก้กิเลสได้ตั้งแต่ต้นจนจบสถาน ไม่มีกิเลสเหลืออยู่ภายในใจเลย

แดนนิพพานนั้นกังวานอยู่ในความรู้ของเราทุกรูปทุกนาม แทรกซ้อนอยู่กับกิเลสนั่นเอง ไม่อยู่ที่ไหน เป็นแต่เพียงว่ากิเลสนั้นออกหน้า ต่อไปกิเลสก็ล้าหลังถ่างตีปัญหาทัน ล้าหลังแล้วก็สลายนิพพานวายปวงไปหมด

ป่าช้าของกิเลส คือที่ไหน ที่เผาศพกิเลส คืออะไร เครื่องเผาศพของกิเลส คืออะไร ก็คือ สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ป่าช้าของกิเลสอยู่ที่ไหน กิเลสมันเกิดอยู่ที่ไหนป่าช้าของมันก็อยู่ที่นั่น คืออยู่ที่ใจ เผากันที่ใจนั่นแหละ นิพพานไปที่ใจ นิพพานไปด้วยปัญญา “ตปธรรม” นี่แหละคือไฟเผากิเลส ตป คือ ความรุ่มร้อน รุ่มร้อนกิเลสเผากิเลสรุ่มร้อนจนตายไป นี่แหละที่ว่า “พระนิพพานกังวานอยู่ในจิตใจของเราทุกคน” เป็นแต่เรายังไม่ได้เปิดความกังวานนั้นออกจากสิ่งที่ปกปิดอย่างเต็มที่เต็มฐาน ความกังวานจึงแสดงตัวออกมาไม่ได้เต็มที่เต็มฐาน

ความกังวานของจิตที่บริสุทธิ์ แห่ง “สุอุปาทิเสสนิพพาน” นี้ กังวานทั่วแดนโลกธาตุ หากที่กำหนดกฎเกณฑ์ หาชอบเขตบริเวณมิได้ เพราะไม่มีสมมุติอันใดที่จะมากีดกันธรรมชาตินี้ ท่านจึงว่า “ธรรมเหนือโลก” เหนือขอบเหนือเขตของสมมุติใด ๆ ทั้งสิ้น คือใจที่บริสุทธิ์นี้แล

จากนั้นก็กลายเป็น “ธรรมที่บริสุทธิ์” ขึ้นมา จะพูดว่า “ธรรมที่บริสุทธิ์” ก็ได้ “ใจที่บริสุทธิ์” ก็ได้ไม่มีอะไรแย้งกัน สิ่งที่มาแย้งกันก็ได้แก่สมมุติ ได้แก้กิเลสเท่านั้นที่มาแย้ง มากลบบมาลบหรือมาเป็นขาคึกกัน เมื่อขาคึกหมดแล้วก็ไม่มีอะไรแย้ง จะว่าอะไรก็ได้ ไม่ว่าก็ไม่ใช่ปัญหา อยู่อย่างอิสระอย่างสบาย ไม่มีเรื่องมีราว นี่แหละท่านเรียกว่า “มหาสมบัติ”

นิพพานสมบัติกับมหาสมบัติก็อันเดียวกัน จงพยายามขุดค้นขึ้นมาให้ได้ มีอยู่กับธรรมชาติที่รู้ๆ ด้วยกันทุกคน สิ่งปกปิดกำบังนี้เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ด้วยความพากเพียรตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ จงนำไปพิจารณาแล้วพิตัวเข้าโดยลำดับ สิ่งที่เรามุ่งหวังมาเป็นเวลานาน จะปรากฏขึ้นในจุดแห่งความรู้นี้แห่งเดียวเท่านั้น ไม่มีที่อื่นใดเป็นที่แสดงออกแห่งความบริสุทธิ์หรือธรรมบริสุทธิ์

จึงขอยุติการแสดงเพียงเท่านี้

สร้างเรือนสามชั้นให้จิต

เทศน์โปรดคุณเพาหงา วรรณะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๙

การฝึกหัดอบรมในเบื้องต้น ก็ไม่ผิดอะไรกับเราไปดูต้นไม้ที่จะนำมาทำบ้านปลูกเรือน ไม้ทั้งต้นเมื่อไปดูแล้วมันอ่อนใจพิกลบอกไม่ถูก อะไรที่จะสามารถนำไปทำเป็นบ้านเรือนได้ มองดูเห็นแต่ไม้ทั้งต้น เต็มไปด้วยเปลือกกระพี้ กิ่งก้านสาขา ดอกใบเต็มไปหมด ซึ่งล้วนแต่สิ่งที่ไม่ต้องการทั้งนั้น ที่มองไปเห็นนั้น สิ่งที่ต้องการมองไม่เห็นเลย คือแก่นที่เป็นเนื้อแท้ ซึ่งสมควรจะมาทำเป็นบ้านเป็นเรือนได้ มันอยู่ภายในลึก ๆ โน้น มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อนี้เลย มันมีตั้งแต่เปลือกแต่ลำต้น มองขึ้นไปข้างบนก็มีแต่กิ่งก้านสาขาใบดอกเต็มไปหมด แล้วทำไมจะไม่อ่อนใจ และไม้ที่จะปลูกบ้านปลูกเรือนให้สำเร็จโดยสมบูรณ์นั้น ต้องมีจำนวนมากด้วย ไม้ต้นเล็ก ๆ จะมาทำบ้านทำเรือน นำมาเลื่อยมาแปรรูปเป็นต่าง ๆ ให้ได้หลาย ๆ แผ่น หลาย ๆ ชั้น ก็เป็นบ้านเป็นเรือนที่เหมาะสมไปไม่ได้ จะต้องหาไม้ต้นใหญ่ ๆ เนื้อแข็ง ซึ่งลำบากแก่การทำให้ย่อยเลย ไปมองเห็นต้นไม้แล้วมันทำให้อ่อนใจอย่างบอกไม่ถูก มือเท้าก็อ่อนปวกเปียกไปตาม ๆ กัน

แต่เมื่อรู้วิธีที่จะทำแล้ว แม้อ่อนใจก็พอพยายามถูไถกันไปได้ ไม่หัดมือที่ใจอยู่ทำเดียว เมื่อตัดโค่นลงมาแล้วก็ต้องเลื่อย ต้องมีแบบมีฉบบ การตัดการโค่นการเลื่อยอะไร ต้องมีแบบมีฉบบมีหลักเกณฑ์ ต้องมีวิชาเกี่ยวกับงานนั้น ๆ จึงจะทำได้ มิฉะนั้นไม้ก็เสียหายหมด ผลจะพึงได้ก็ไม่ปรากฏเท่าที่ควรจะมี

นี่การประพฤติปฏิบัติธรรมทางด้านจิตใจ ในเบื้องต้นที่เรายังไม่เคยทำเลย มันก็ต้องมีอ่อนใจด้วยกัน ดีไม่ดีจะนั่งภาวนาแค่ ๕ นาที ๑๐ นาที ใจนั้นราวกับจะถูกเขานำไปผ่า ทำให้อ่อนเปียกไปหมด พอทราบได้จากท่านสั่งสอนเรื่องการภาวนาเป็นงานยากเท่านั้น ใจเริ่มจะซอกไปเสียแล้วเพราะกลัวมาก ดีไม่ดีหาเรื่องปวดหนักปวดเบามาช่วยชีวิตไว้ ไม่งั้นจะไปเสียให้ได้ก่อนความเจ็บไข้ได้ป่วยจะมาถึงตัวเสียอีก

“โน้น ! ฟังซิ มนุษย์ขี้แย กลัวกิเลสจะขี้เอา ! เพียงท่านเอาเรื่องภาวนามาสอนว่า เป็นงานสำคัญยิ่งกว่างานอื่นใดเท่านั้น ผู้ฟังจะสลับสไลไปตามกัน !”

ประการหนึ่งพระกรรมฐานท่านมักจะสอนเรื่องภาวนา ตามที่ท่านเคยทำมาเพียงเริ่มต้นว่า “ในบรรดางานของพระพุทธศาสนา งานภาวนาเป็นงานสำคัญ และเป็นงานที่ทำยากกว่างานอื่น ๆ บรรดาที่เป็นกุศลด้วยกัน จะว่าหนักก็หนักไม่ย่อย ต้องใช้

ความละเอียดลออ ต้องใช้ความอดทนความจริง ๆ จัง ๆ ถึงจะได้ผลเป็นลำดับไป และได้ผลเป็นที่พึงใจ”

ผู้ฟังทั้งหลายเพียงได้ยินว่า ภาวนาลำบากอย่างนั้นอย่างนี้บ้าง ตัวเองยังไม่เคยทำ มันคิดลำบากไว้ก่อนแล้วว่าเป็นทุกข์มาก ทรมานมากเกินไปร่างกายต้องแย่ เห็นจะสู้ไม่ไหว ไม่ทำดีกว่า นั้น ! เห็นไหม ทำให้คิดทุกข์คิดยากคิดลำบาก ท้อถอยอ่อนแอภายในใจ เลยทำให้ใจอ่อนไปหมด นั้น!มันจึงเหมือนกับเราไปดุดันไม้ใหญ่ ๆ ที่จะเอามาปลูกบ้านทั้งหลังนั้นแหละ !

จะอย่างไรไม่ว่าทั้งต้นนี้ จะทำอะไรแปรรูปเป็นบ้านเรือน? ควรคิดย้อนตัดกระแสของความอ่อนแอเสียบ้างว่า ศาลาโรงธรรมสวนะที่เรา นั่งอยู่เวลานี้ มีแต่ไม่วางต้นกันทั้งนั้นแหละ เขานำมาแปรสภาพเป็นกระดานพื้น กระดานฝา เป็นชื้อ เป็นแป เป็นตง เป็นจันทัน เป็นอะไรล้วนแต่ความฉลาดของช่างเขา จนสำเร็จโดยสมบูรณ์ขึ้นมาเพราะความอุตสาหะพยายาม และความฉลาดสามารถของเขา

การบำเพ็ญจิตใจก็เหมือนกัน ต้องอาศัยความอุตสาหะพยายามความอดทนเช่นเดียวกัน ท่านสอนวิธีการ เช่น ท่านสอนให้ทำอย่างนั้น ให้ทำอย่างนี้ และบอกวิธีภาวนา หรือวิธีเดินจงกรม วิธีนั่งสมาธิ ให้ทำจิตอย่างนั้น ๆ เป็นวิธีการสอนของท่าน

เราซึ่งไม่เคยทำเลยมักเป็นทุกข์ก่อนแล้ว จิตใจอ่อนไปหมดไม่มีกำลังที่จะทำเลย แต่ถ้าความมุ่งหมาย ความพอใจ อยากได้บ้านได้เรือนหลังสวย ๆ งาม ๆ แน่นหนามั่นคงสง่าผ่าเผย เป็นที่ปลอดภัยไร้ทุกข์โดยประการทั้งปวงแล้ว ก็ไม่เห็นยากอะไร !

บ้านทั้งหลังโลกเขาสร้างกันได้ ทำไมเราจะสร้างไม่ได้ เขาเอาอะไรมาสร้าง เขาสร้างด้วยวิธีใด เราก็คอน ๆ หนึ่ง ทำไมจะปลูกบ้านหลังหนึ่งด้วยไม้เหล่านี้นี้ไม่ได้ละ ! เพียงมีมานะเป็นแรงดันเท่านั้น มันก็ทำได้ด้วยกัน นี่ก็เช่นเดียวกัน !

ท่านผู้มีบ้านมีเรือนหลังสง่าผ่าเผยใหญ่โตรโหฐาน ปรางกุฎแก่งายดาอย่างเด่นชัดเต็มบ้านเต็มเมือง มองไปทางไหนก็เห็นอยู่รอบทิศ ก็เพราะความมานะเป็นสำคัญ

ท่านผู้ยังมัวลสัตว์ให้กระเทือนทั่วแดนโลกธาตุ และอยู่ในสังคมมนุษย์เวลานี้ ก็ได้แก่จอมปราษฎ์ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย ที่สร้างบ้านสร้างเรือนใจอันแน่นหนามั่นคง และยอดเยี่ยมกว่าบ้านเรือนทั้งหลาย ท่านทำวิธีใด? จึงสามารถฉลาดรู้เหนือโลกทั้งสาม ที่บรรดาสัตว์ทุกชั้นติดข้องอยู่ ? ผลก็ประเสริฐเลิศโลกจนปรากฏชื่อลือนามสะท้อนทั่วไตรภพ ประกาศสอนธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้สัตว์โลกได้ทราบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เราก็คอน ๆ หนึ่ง ซึ่งมุ่งหวังต่อความสุขความเจริญ เฉพาะอย่างยิ่งความสุขความเจริญทางจิตใจ ถ้าจะเดินแบบศิษย์มีครูละก็ ท่านทำอย่างไรเราก็พยายามทำอย่าง

นั้น จะยากลำบากแค่ไหนก็จำต้องทนสู้ เพื่อความดีที่รอรับผู้มีความพากเพียรไม่ลดละ
ท้อถอยอยู่แล้วตลอดเวลา

จิตทั้งดวงมันก็เหมือนไม้ทั้งต้น ก็ทราบอยู่แล้ว เพราะเต็มไปด้วยรากแก้วราก
ฝอย กิ่งก้านสาขาของอวิชา ตัณหา อุปาทาน ทั้งนั้น จะปอกเอาง่าย ๆ เหมือนปอก
กล้วยได้อย่างไร เพราะภายในจิตมีแต่อันเดียว คืออวิชาตัณหาหุ้มห่อเต็มไปหมด ตัว
จิตจริง ๆ มองไม่เห็นเลย นั้น ! รู้ไหมว่าจิตเราน่ะมันเต็มไปด้วยสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น เนื้อ
แท้ของจิตแท้นั้นจนมองไม่เห็น มีแต่เรื่องกิเลสตัณหาอาสวะไม่รู้กี่ชั้น และหุ้มห่อมากี่
กัปก็กลบแล้ว ! จิตที่ถูกหุ้มห่อปิดบังหมดหรือไม่หมด พอกำหนดจิตลงไปก็ไปเจอกับ
จอมกษัตริย์ คือ “วิภูจักร” เจอแต่วิภูจักรมันก็ต้องอ่อนใจคนเรา ! เพราะความมืดตื้อก็
คือเรื่องของกิเลส ความไม่รู้ประสีประสาอะไรเลยมันก็เป็นเรื่องของกิเลส จึงมองหาทิศ
ทางที่จะเป็นสารคุณพอเป็นเครื่องดูตมจิตใจไม่เห็น เห็นแต่ความมืดมนทั้งนั้น ทำให้
เกิดความท้อแท้อ่อนแอภายในใจ การเรียนปฏิบัติเบื้องต้นเป็นเช่นนั้น ไม่ว่าใครยอมจะ
เป็นไปทำนองเดียวกัน

พระพุทธเจ้าก็ตาม พระสาวกก็ตาม พวกเรา ๆ ท่าน ๆ หรือครูอาจารย์ทั้งหลาย
ที่เคยให้การอบรมสั่งสอนเรามาโดยลำดับจนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ตาม ท่านที่เคยเป็นเช่น
เดียวกับพวกเรานั้นแล แต่เพราะความพยายามเป็นสำคัญ เมื่อได้รับการศึกษาเล่าเรียน
หรือได้รับอุบายต่าง ๆ จากครูอาจารย์ และนำวิธีการนั้น ๆ ไปปฏิบัติ ด้วยความเพียร
ของตน สติปัญญาท่านแนะวิธีอย่างไรก็พยายามดำเนินตาม และพยายามบังคับจิตใจไป
ตามร่องรอยแห่งธรรม ถ้ามันคิดปรุงแต่งแขนงออกไป ด้วยอำนาจของกิเลสบังคับให้
แตกไปทางใดบ้าง คิดปรุงไปทางใดบ้าง ต้องพยายามหักห้าม และจุดลากเข้ามาด้วย
สติ พยายามหาอุบายเหนี่ยวรั้งมาด้วยสติปัญญา อย่าอ่อนข้อตามใจที่กำลังเป็นนักโทษ
พอแหกคอกคือความควบคุมของสติปัญญาออกได้ จะไปเที่ยวขโมยเขาอีก!

เบื้องต้นแห่งการปฏิบัติเป็นอย่างนั้น ต้องบังคับกันอย่างเข้มงวดกวดขัน ตั้งทำ
ตั้งทางเหมือนจะเอาเป็นเอาตายกันจริง ๆ กับภาวณาเพียงอย่างเดียว การ
ภาวณาท่านถือว่าเป็นความดี แต่ในขณะที่เราทำเหมือนจะเอาเข้าตะแลงแกง ถูกฆ่าถูก
สังหารอย่างนั้นแหละ มันฝืดมันเคืองมันอะไรบอกไม่ถูก ใครโดนเข้าก็รู้อย่างนี้ เรื่องรวม
อยู่ในนั้นหมด

ทีนี้เมื่อใจที่เต็มไปด้วยกิเลส ถูกการบังคับบัญชาชักฟอกอยู่เสมอ ก็เหมือนกับ
ได้ถูกจุดลากขึ้นมาจากโคลนจากตม แล้วชะล้างด้วยน้ำสะอาด คือสติปัญญานั้นแล ใจ
เมื่อถูกฝึกปรืออย่างเอาจริงเอาจัง ก็ค่อยปรากฏผลคือความสงบความเย็นใจขึ้นมา
ความสงบกับความเย็น กับความสบาย อยู่ด้วยกันนั้นแหละ

ถ้าใจสงบก็สบาย ความสบายนั้นเกิดขึ้นจากการฝึกอบรม การบังคับบัญชาเกิดขึ้นจากการทรมานด้วยสติปัญญา หักห้ามไม่ให้จิตคิดเพ่นพ่านไปเที่ยวสังสมกิเลสอันเป็นยาพิษ เพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ ตัดทางเดินของกิเลสด้วยสติปัญญา หักห้ามไม่ให้คิดปรุงไปในอารมณ์ต่าง ๆ ในขณะที่ต้องการความสงบแก่จิตใจ เมื่อทำถูกวิธี จิตก็เริ่มปรากฏเป็นความสงบ สงบมากขึ้น สงบละเอียดลออขึ้นเรื่อย ๆ ที่นี้เรียกว่า “พอมิต้นทุน” เพื่อเป็นกำลังใจแสวงธรรมต่อไป เหมือนกับเขาเริ่มตัดไม้ พอตัดเข้าไปก็จะเริ่มเห็นแก่นของมัน ยิ่งเลื่อยออกมาเป็นแผ่น ๆ เป็นตัวไม้ชนิดต่าง ๆ ยิ่งได้เห็นชัดว่าเป็นไม้เนื้ออย่างใดบ้าง ดีอย่างใด ปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัย เนื้อบริสุทธิ์ดีอย่างใดบ้าง ทราบไปโดยตลอด

จิต เมื่อมีความสงบเย็นก็ย่อมเห็นจิตของตัวเอง ซึ่งทรงตัวอยู่ด้วยความสงบสุข ไม่มีอารมณ์ต่าง ๆ เข้ามาก่อกวน ความไม่มีอารมณ์เข้ามายุ่งเหยิงก่อกวนนี้เป็นความสงบ และเป็นความสุข นี่คือคุณค่าของจิตที่เกิดความสงบ แสดงคุณค่าให้เราเห็น ในขณะที่เดียวกันก็ได้เห็นทั้งโทษที่จิตเกิดความฟุ้งซ่านวุ่นวาย ตั้งแต่เริ่มแรกปฏิบัติหรือก่อนปฏิบัติ ก็สามารถประมวลเข้ามาเห็นโทษในเวลาจิตสงบได้ ไม่เช่นนั้นเราก็มองเห็นโทษในสิ่งที่เรากำลังทำไม่ได้ ถ้าไม่มีความสงบเป็นเครื่องยืนยันเลย

เมื่อจิตมีความสงบ ความสงบนี้จะเปรียบเทียบกับความไม่สงบ คือความสงบมีผลดีอย่างไร ความไม่สงบมีผลร้ายอย่างไร ก็เห็นได้อย่างชัดเจน จงพยายามบุกเบิกจิตใจให้ก้าวหน้าไปโดยลำดับ หรือพยายามค่อยๆ เชียสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจด้วยปัญญา และชำระสะสางมันออกด้วยความไม่นอนใจ

จิตก็มีความสงบแน่นและละเอียดลงไป ตามประโยคพยายามของผู้บำเพ็ญที่จะเรียกว่า “สมาธิหรือไม่สมาธิ” นั้น มันเป็นเพียงชื่อของภูมิจิตภูมิธรรมประจำจิตเท่านั้น ข้อสำคัญขอให้เห็นความปรากฏภายในใจที่เรียกว่า “สนฺทิฏฐิโก” เห็นเองสำหรับผู้ปฏิบัติเถอะ

ความสุขความสบายหรือความอัศจรรย์อะไร จะเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นกับจิตดวงที่ถูกชำระซักฟอกอยู่เสมอเสมอนี้แล ไม่มีที่อื่นเป็นที่ปรากฏความแปลกประหลาดและอัศจรรย์ใด ๆ นอกไปจากจิตที่กำลังฝึกอบรมอยู่ในเวลานี้ เมื่อจิตได้เริ่มเห็นความแปลกประหลาดและอัศจรรย์ขึ้นมาในตัวแล้ว ความขยันหมั่นเพียรและความอดทนสำหรับพยายามนั้นย่อมเป็นมาเอง ทุกข์ยากลำบากแค่ไหนก็ไม่ยอมลดละ ไม่ยอมถอยหลังเดินหน้าไปเรื่อย ๆ ด้วยความเพียร ที่นี้ก็พอทราบการเข้าการออกของจิต การคิดผิตคิดถูกของจิต การก้าวเดินของจิต เดินผิตเดินถูกอย่างไรบ้างก็พอทราบได้ เพราะมีสติปัญญา เป็นเครื่องระวังรักษา แต่ก่อนไม่มีเลย มีแต่กิเลสที่คอยขยี้ขยำเสียแหลก

หมด ถ้าหากจิตนี้เป็นเหมือนสิ่งทั้งหลายแล้วไม่มีอะไรเหลือเลย ยังจะเลยเป็นผุพังไปเสียอีก อาจเรียกว่า “เป็นอากาศธาตุไปหมด ”

แต่ไม่เป็น เพราะจิตคงทนต่อทุกสิ่งทุกอย่าง จะทุกข์จะยากลำบากแค่ไหน ก็รับทราบอยู่โดยปกติของตน ไม่มีความฉิบหายทลายไปดังวัตถุอื่น ๆ เมื่อได้รับการชักฟอกด้วยการเสวยแล ความสว่างภายในตัวก็ปรากฏขึ้นและเริ่มฉายแสงออกมา เพราะแต่ก่อนถูกสิ่งปิดบัง อันเป็นสิ่งสกปรกโสภณ เป็นสิ่งมืดดำปิดบังไว้ ต่อมาค่อยกระจายออกไปด้วยความเพียร เช่นเดียวกับก้อนเมฆดำ ๆ ที่จางออกไป ก็มองเห็นแสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ฉะนั้น! จิตใจก็เริ่มมีความสว่างไสวขึ้นมา นั่งอยู่ที่ไหนก็สบาย ทำงานอะไรอยู่ที่สบาย ทำให้เพลินลืมนเวลา ใจดำรงตนอยู่ด้วยธรรม คือความสงบสุขในอิริยาบถต่าง ๆ คึดย้อนหลังไปถึงการภavanaในชั้นเริ่มแรกก็อดซ้ำตัวเองไม่ได้ เพราะลืมนึกคลุกคลานเหมือนเด็กกำลังฝึกหัดเดิน คิดในวงปัจจุบันก็ทำให้เพลิน คิดไปข้างหน้าก็ทำให้เพลิน และกระหม่อมต่อการขยับตัวขึ้นด้วยความเพียรไปเรื่อย ๆ เลย ทำให้เพลินทั้งในธรรมที่กำลังเป็นอยู่ และธรรมวิมุตติหลุดพ้นในวันข้างหน้า

ความสงบความสบาย ความแปลกประหลาดความอัศจรรย์ ค่อยเริ่มปรากฏขึ้นตามขั้นแห่งความสงบมากน้อย หรือละเอียดขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ นี่ท่านให้ชื่อว่า “สมาธิ” คือ มีความแน่วแน่นความมั่นคงอยู่ภายในจิต จิตไม่ค้อยโอนเอนเหมือนแต่ก่อน เพราะมีหลักมีเรือนใจเป็นที่อยู่อาศัย เนื่องจากความพยายามสร้างเรือนธรรมให้จิต

เรือนขั้นนี้เป็นขั้นสมาธิ สงบเย็น ใจสบาย พอมีจิตมีความสบายเราก็เริ่มเห็นคุณค่าของจิต ตั้งแต่จิตเริ่มสบายเป็นลำดับมา เหมือนกับเรามีทรัพย์สมบัติอยู่ภายในตัวเรา ไปไหนก็ไม่ค่อยมีวิตกกังวลว่าจะอดอยากขาดแคลน เพราะทรัพย์สมบัติเป็นเครื่องสนองมืออยู่กับตัวแล้ว จิตใจเมื่อเห็นคุณสมบัติขึ้นภายในตัว เกิดความสงบเย็นใจ ประจําใจอยู่แล้ว คนเราย่อมมีความสบาย จะยืน เดิน นั่ง นอน ก็ไม่ว่า ร้อน ชื้น มัว ไม่ว่าเหว่ มีความเย็นสบายอยู่ด้วย “สมาธิธรรม ”นี้เป็นขั้นของสมาธิ เป็นเรือนขั้นหนึ่ง

ขั้นต่อไป ก็คือ “ขั้นปัญญา ” พยายามฝึกหัดคิดค้น ตามธาตุตามชั้นธัมม ตามอายตนะทั้งภายในภายนอก ตามโอกาสและความถนัดใจเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นหลักธรรมชาติที่ท่านสอนไว้โดยถูกต้องแล้ว เป็นทางเดินของพระพุทธเจ้า เป็นทางเดินพระอริยเจ้าทั้งหลายที่ท่านเคยผ่านไปแล้ว ท่านเคยเดินไปแล้วเป็นความถูกต้อง จึงนำมาสอนพวกเราว่า “นี่คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แห่งธาตุ ชั้นธัมม อายตนะ และสิ่งทั้งหลายในสากลโลกธาตุนี้ เป็นทางเดินเพื่อพระนิพพาน เพื่อความหลุดพ้นเป็นลำดับ ๆ”

ธรรมใดที่เป็นความสนิทภายในใจ ถูกต้องกับจริตนิสัย เรามีความสนิทกับธรรมใดในธรรมทั้งสามประเภทนี้เป็น “อนิจจัง” ก็ตาม เป็น “ทุกขัง” ก็ตาม เป็น “อนตตา” ก็ตาม เรามีความชอบกับอาการใดใน “อาการ ๓๒” หรือกับธาตุใดในธาตุทั้งสี่นี้ หรือกับอายตนะใดในบรรดาอายตนะที่มีอยู่ในตัวเรา คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ตลอดจนใจ เราจะพิจารณาอายตนะใด อาการใดของร่างกาย หรือธาตุใดของธาตุทั้งสี่นี้ ย่อมเป็นทางเดินเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยกัน เพราะเป็น “สังขธรรม” ด้วยกัน ถ้าเป็น “ไตรลักษณ์” ก็เป็นไตรลักษณ์ด้วยกัน เป็น “สติปัญฐานสี่” ด้วยกัน ตามแต่จริตของเราที่ชอบจะพิจารณานักในอาการใด ในธาตุใดชั้นใดใด จะเป็นต้นเหตุให้กระจายไปหมด

ไม่เพียงแต่รู้เพียงธาตุเดียวชั้นเดียวเท่านั้น ยังสามารถซึมซาบตลอดทั่วถึงไปหมด ไม่ว่าชั้นใด ธาตุใด อายตนะใด เพราะเกี่ยวเนื่องกัน เป็นแต่เบื้องต้นเราชอบในอาการใด ชั้นใด ธาตุใด เราพิจารณาสິงนั้นก่อน แล้วก็ขยายงานออกไปด้วยอำนาจของสติปัญญา ที่มีความชำนาญและสามารถโดยลำดับ

เหล่านี้คืองานของเรา งานของผู้ปฏิบัติที่จะพิจารณาหรือดำเนินไปจนถึงจุดที่หมาย เหมือนว่าก้าวเดินไปเรื่อย ๆ ด้วยหลักธรรม คือ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา เป็นสายทางให้พาเดินไปด้วยสติปัญญา นี่ขั้นนี้เป็น “ขั้นปัญญา ขั้นถอดถอน”

ขั้นแรก คือสมาธิ เป็นขั้นที่ตะล่อมกิเลสให้รวมตัวเข้ามาอยู่ภายในจิต ไม่เที่ยวเพ่นพ่านและก่อกรรม ขั้นนี้ให้จิตมีความสงบ พอจิตมีความสงบแล้วก็มีการพิจารณา ท่านจึงไม่ให้นอนใจ

“สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปุผลา โหติ มหานิสสา” ปัญญาที่สมาธิอบรมดีแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก” คือ สมาธิเป็นเครื่องสนับสนุนปัญญาได้ดี แต่ไม่ใช่มีสมาธิแล้วจะเกิดเป็นปัญญารับรู้เองโดยเจ้าของไม่ต้องพิจารณา อย่างนี้เป็นไปไม่ได้

ตามหลักปฏิบัติแล้วต้องพิจารณา พิจารณาตรงไหน จุดใดอาการใด ให้มีความรู้สึกสัมผัสสัมผัส มีสติ มีความรับทราบ มีความจงใจอยู่ในจุดนั้น ในอาการนั้น ในธาตุนั้น หรือชั้นนั้น ๆ จึงชื่อว่า “ปัญญา” เมื่อพิจารณาเข้าใจแล้ว ปัญญาจะค่อยซึมซาบไปในชั้น และธาตุอื่น ๆ โดยลำดับลำดับ เป็นความเพละในการพิจารณา ไม่ใช่จะพิจารณาด้วยการบังคับเสมอไป เมื่อจิตได้เห็นคุณค่าของการถอดถอนกิเลสด้วยปัญญา มากน้อยเพียงไร ย่อมมีความดูดดื่มต่องานของตนไปเองโดยลำดับ เพื่อถอดถอนกิเลสที่ยังมีอยู่ กระทั่งไม่มีอันใดเหลืออยู่ภายในจิตใจนั้นเลย จิตย่อมมีความเพละเพราะมีต้นทุน คือสมาธิไว้แล้ว เป็นความสุขสบาย

เวลาเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าด้วยการพิจารณาในแง่ธรรมต่าง ๆ ด้วยปัญญา ก็ถอนจิตออกจากงานนั้นเข้าสู่สมาธิ คือความเย็นสบายนี้เสีย ไม่ฟังชานรำคาญ เพราะเรามีเรือนแห่งความสงบอยู่แล้วภายในใจ จากนั้นก็พิจารณาต่อไป การพิจารณา ก็เหมือนเขาทำงาน เมื่อเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าก็พักเสียที เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อน นอนหลับให้สบาย

เวลาพักจิต เราไม่ต้องห่วงเป็นกังวลกับงานพิจารณาใด ๆ ทั้งสิ้น พักให้สบาย พอสบายแล้วก็ทำงานพิจารณาอีก เวลาทำงานก็ไม่ต้องไปกังวลกับการพัก เพราะได้พักมาแล้ว เวลานี้เป็นเวลาทำงาน ขณะที่พักเพื่อความสงบของจิต ก็ตั้งหน้าตั้งตาพัก จะพักด้วยธรรมบทใดก็ได้ เช่นกำหนด “พุทโธ ” หรือ อานาปานสติ ให้ตั้งหน้าตั้งตาเพื่อความสงบเท่านั้น ไม่ต้องไปยุ่งกับเรื่องปัญญาใด ๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่ทำสมาธิเพื่อให้เข้าสู่ความสงบ พอออกจากความสงบที่จะก้าวเข้าสู่ทางด้านปัญญา ก็ให้มีหน้าที่พิจารณาทางด้านปัญญาเท่านั้น การห่วงสมาธิเพื่อความสงบนั้นไม่ต้องกังวล เพราะขัดแย้งกับงานที่กำลังทำ นั่นคืองานของปัญญา

การทำงานต้องมีการคิดการปรุง การตรikirตรอง พินิจพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ตนยังไม่รู้ไม่เข้าใจ ซึ่งกำลังติดพันกันอยู่ให้แจ้งด้วยปัญญา เวลาทำงานต้องทำให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ไตร่ตรองดูจนเห็นแจ้ง เห็นจริง

เอ้า ธาตุชั้นฐ์ ชั้นฐ์ใดถนัดกับจิต รูปชั้นฐ์แยกดูให้ดี มันมีแต่กองเนื้อ กองหนัง กองกระดูกทั้งนั้น ป่าช้าผีดิบเป็นอย่างนี้หมดทั้งโลก เรามาถือทำไม? ไม่อายความจริง บ้างหรือ การถือว่าเป็นเรา เป็นของเรานะ นี่คือการสอนเราสอนอย่างนี้ ดูซิ เราไปเยี่ยมป่าช้า ป่าช้าภายนอกค่อยยังชั่ว แต่ป่าช้าภายในตัวเรานี่เต็มไปด้วยของปฏิกูล โสโครก สัตว์ตายเก่าตายใหม่ใกล้ไกลมารวมอยู่ที่นี่ น่าอึดหนาระอาใจยิ่งกว่าป่าช้า นั้นมากมาย ทำไมถือวานี้เป็นเรา นี่เป็นของเรา ไม่ละอายกฏธรรมชาติบ้างหรือ คือความจริงทั้งหลายเขาไม่ได้เป็นอะไรกับใครนี่ เขาไม่รับทราบรับรู้อะไรจากใคร แต่ทำไมเราจึงไปยอมตนต่อเขาจนลืมหืมแล้ว ก็โดยทุกขมาให้ตัวเองอย่างมาก หนักยิ่งกว่าภูเขาทอง เป็นทุกข์ยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก

การพิจารณาอย่างนี้ ก็พิจารณาเพื่อแก้ความหลงของเรานั้นแล ไม่ใช่พิจารณาเพื่อจะเอาธาตุเอาชั้นฐ์ เอารูป เอาอายตนะ เหล่านี้มาเป็นตนเป็นของตน เขามีความจริงอยู่อย่างไรรู้พิจารณาเพื่อให้ถึงความจริงนั้น ๆ จะได้ถึงความจริงของจิต จะได้ถึงความจริงของสติของปัญญาอย่างชัดเจนทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายเป้าหมายแห่งการพิจารณา และฝ่ายผู้พิจารณา ตลอดถึงสติปัญญา อันเป็นความจริงแต่ละอย่างในองค์มรรค การพิจารณาจึงไม่ได้หมายจะเอาสิ่งนั้น ๆ เช่น เราพิจารณารูป ก็ไม่ได้หมายจะเอารูป เอา

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่พิจารณาให้รู้เรื่องของรูป ธาตุ ชั้นนี้ นี้อย่างชัดเจนตามความจริงของมัน การพิจารณา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เช่นเดียวกัน เพราะจิตเป็นผู้ลุ่มหลง จิตเป็นผู้สำคัญมันหมาย จึงต้องแก้ความสำคัญมันหมายของตนด้วยสติปัญญาให้เข้าใจชัดเจนโดยลำดับ

อย่าสำคัญตนว่า เคยพิจารณาหลายครั้งหลายหนแล้ว แม้วันหนึ่งเวลาหนึ่งจะพิจารณาตั้งหลายครั้งหลายหนไม่สำคัญ ! สำคัญที่ความเข้าใจจนปล่อยวางได้ หากรู้สึกอ่อนเพลียก็เข้าพักจิตพักกายเป็นกาลเป็นเวลา ดังที่เคยอธิบายมาแล้ว พักในความสงบ น้อมจิตเข้ามาสู่ความสงบแล้วพักเสีย หรือพักผ่อนนอนหลับเสีย เพื่อบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย จากนั้นก็พิจารณาตามที่เคยพิจารณามาแล้ว ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ไม่หยุดไม่ถอยจนเป็นที่เข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วจิตก็ปล่อยเอง เพราะเราพิจารณาเพื่อความเข้าใจเพื่อความปล่อยวาง ไม่ใช่เพื่อความยึดถือ

ถึงจะยากจะลำบากอย่างไรก็ตาม เมื่อได้ดำเนินจิตก้าวเข้ามาถึงขั้นนี้แล้ว จะเป็นขั้นที่มีความพลิตพลินต่อทั้งเหตุทั้งผลที่ได้รับมาแล้ว และผลที่จะพึงได้รับในกาลต่อไปด้วยการประพฤติดุปฏิบัติ และเป็นผู้เข้าใจในงาน ถ้าเป็นไม้ก็กำลังเลื้อย กำลังไต่กลบเหลี่ยมของมันอย่างพลิตพลิน เพราะเข้าใจวิธีทุกอย่างแล้ว ไม้ก็เริ่มตกรอกมาเป็นแผ่น ๆ ไม้ขาดวรรคขาดตอน กระดานจะเอาประเภทไหน เลื้อยออกมาเป็นชั้นเป็นอันเห็นอย่างชัดเจน ควรจะไต่กลบเหลี่ยมก็ไต่ลงไป ควรจะเจาะจะส่ว ก็เจาะลงไปส่วลงไป ตามความฉลาดของช่างที่ต้องการอย่างใด

ความฉลาดของผู้ปฏิบัติ ที่จะแยกแยะธาตุชั้นนี้ให้เป็นอะไรตามความจริงของมัน ก็แยกแยะกันด้วยอำนาจของสติปัญญาไม่ลดละทอดถอย จนสามารถถอดถอนตนออกได้ เช่น จากรูป เป็นต้น ถ้าพิจารณาลงไปจนเห็นชัดเจนแล้วตามความจริงของมัน จิตจะทนไปยึดมันถ้อยมันอยู่ไม่ได้ บังคับให้ยึดก็ยึดไม่ได้ ต้องถอนตัวออกมาทันที เพราะความรู้จริงเห็นจริง ถือเอาความรู้จริงเห็นจริงเป็นสำคัญ ถือเอาความรู้รอบเป็นสำคัญ ไม่ได้ถือเอาความจำได้มาทำลายความจริง

ที่อธิบายมานี้มีอยู่ในที่ใด ก็มีอยู่ในตัวของเรากับกันทั้งนั้น รูปร่างเจ็บปวดตรงไหนก็กายเรา เป็นทุกข์ที่เรา สะเทือนเราให้เป็นทุกข์ ไม่สะเทือนที่อื่น มันอยู่ที่นี้ เพราะฉะนั้นจึงต้องพิจารณาที่ตรงนี้ เพราะนี่เป็นบ่อแห่งเรื่องที่เกิดขึ้นมากระทบกระเทือนใจ สิ่งภายนอกยังไกลแสนไกล สิ่งนี้กระทบเราอยู่ตลอดเวลา จึงต้องพิจารณา พิจารณาให้เห็นชัดโดยสม่ำเสมอ อย่าได้หลง ! อย่าหลงกลมายาของสิ่งเหล่านี้ เดี่ยวแสดงอย่างนั้นขึ้นมา เดี่ยวแสดงอย่างนี้ขึ้นมา ให้เราหลงและลุ่มไปตามเสียยังไม่ยกเกี้ยว “มวยลื้อ

มีแต่ชื่อ ไม่มีฝีมือ นี่ ”ถ้าปัญญาไม่ทันก็หลง หลงไปยึดไปถือ หลงสำคัญว่าตนเป็นนั่น ตนเป็นนี่ เข้าไปไม่หยุดหย่อน

ขณะที่หลงที่เผลอตัว ขณะนั้นแลที่กิเลสได้ทำแล้ว เราจะแพ้แล้วถ้าแก้ไม่ทัน ต้องพยายามแก้ให้ทัน การพิจารณาของปัญญาพิจารณาอย่างนี้ กายก็พิจารณาให้เห็นตามความจริงอย่างนี้ เวทนาไม่เกิดจากไหนละ เกิดจากกายนั้นแหละ อาศัยกายเป็นที่เกิด แม้จะไม่รู้เรื่องกันก็ตาม เวทนาเป็นเวทนา ไม่รับรู้กับจิตกับกายก็ตาม กายเป็นกาย ไม่รับรู้กับจิตกับเวทนาจึงตาม แต่มันเกี่ยวเนื่องกันอยู่ จิตเป็นผู้รับรู้สิ่งเหล่านี้ และหลงยึดถือสิ่งเหล่านี้ จึงต้องพิจารณาให้เข้าใจเพื่อปล่อยวาง

ถ้าจิตไม่ฉลาด จิตโง่เขลาเบาปัญญา ก็ต้องไปยึดเอาทั้งสองนี้เข้ามาเป็นไฟเผาตัวอีก จึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะให้เห็นตามความเป็นจริงของกาย ของเวทนา ของจิต ให้ชัดเจนลงไป การพิจารณาธรรมขั้นนี้เพลิน เพลินมากทีเดียว นี่เป็นขั้นธรรมดาที่เรียกว่าเพลิน เป็นขั้นราบรื่น ขั้นสม่าเสมอ เป็นความเพลิน!

เอ้า ! ที่นี้ขั้นที่จนตรอกจนมุมคืออะไร ? ขั้นที่ทุกขเวทนาเกิดมาก ๆ นี่แหละเป็นขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อ ขั้นที่เอาจริงเอาจังทีเดียว ถ้าเป็นแซมเปียนก็เข็มขัดแซมปี จะหลุดถ้าไม่เก่งจริง ทำอย่างไรจะให้เข็มขัดมันคงอยู่ตัวได้ ได้ชัยชนะ ต้องใช้ปัญญาอย่างเด็ดเดี่ยวเฉียบขาดทีเดียว เราเป็นนักต่อสู้ไม่ยอมถอย นอกจากลมหายใจขาดดิน ลื่นใจไปเสียเท่านั้นถึงจะถอย ทุกข์จะเกิดขึ้นมากน้อย เราต้องคิดถึงเวลาตายเป็นสำคัญ ยิ่งกว่านี้ ขณะที่เป็นอย่างนี้ยังไม่ตาย ขณะที่ตายมันหนักยิ่งกว่านี้ จนทนไม่ได้ถึงขั้นตาย !

เพียงเท่านี้เราจะพิจารณาไม่ได้หรือ เหตุใดเราจะพิจารณาได้ในเวลาเวทนาหนักขนาดตาย เพียงทุกขเวทนาเท่านี้เราสู้ไม่ได้ ถึงขนาดตายเราจะสู้ได้อย่างไร เพียงเท่านี้เรารู้เท่าไม่ได้ ถึงขั้นตายเราจะรู้เท่าได้อย่างไร นำมาเทียบเคียง พิจารณาเข้าไปทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในขณะนี้กับทุกขเวทนาในขั้นตาย มันเป็นเวทนาอันเดียวกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาด้วยปัญญาอย่างแหลมคมให้รู้เท่าทันเช่นเดียวกัน พิจารณาแยกแยะให้รู้มันเจ็บมันทุกข์มากเท่าไรจิตยังไม่ถอย หมุนตัวเป็นเกลียวเข้าไปสู่ความจริง คือทุกขเวทนามีกายกับจิต แยกกันให้เห็นชัดเจนในขณะนั้น โดยปกติมันเป็นคนละอย่าง ๆ อยู่แล้วตามหลักความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้

การเป็นกาย เวทนาเป็นเวทนา จิตเป็นจิต แต่มันคละเคล้ากัน เพราะความโง่ความหลงของเราเท่านั้น คำว่า “คละเคล้ากัน ”ก็คือเราเป็นคนไปกว้านเอามาคละเคล้า เอามาเป็นตัวเราเป็นของเราต่างหาก ธรรมชาตินั้นเขาไม่ได้รับทราบว่าเขาเป็นอะไร แม้แต่เกิดทุกข์ขึ้นมาเขาก็ไม่รับทราบ ไม่มีความหมายในตนว่าเป็นทุกข์และเป็น

ทุกข์ให้แก่ผู้ใด สิ่งเหล่านี้เป็นความสำคัญของจิตเท่านั้น กายก็ไม่ได้สำคัญจนว่าเป็นทุกข์ ทั้ง ๆ ที่เวลาทุกข์เกิดขึ้นอย่างมากมายภายในร่างกาย กายก็ไม่ทราบความหมายว่าตนเป็นทุกข์ และไม่ทราบความหมายว่าตนเป็นอะไร หรือเป็นของใคร

เวทนา คือความทุกข์เป็นต้น ทุกข์มากทุกข์น้อย ก็เป็นธรรมชาติความจริงของตน ไม่มีความสำคัญมันหมาย ไม่มีความรู้สึกว่าตนเป็นอะไร และเป็นขึ้นกับสถานที่ใด เป็นขึ้นเพื่อกระทบกระเทือนอะไร เป็นเหตุเป็นผลกับอะไรหรือกับใคร ไม่มีทั้งนั้น เป็นความจริงของเขาล้วน ๆ สำคัญที่จิตจะต้องพิจารณาให้เห็นชัดเจนตามสิ่งเหล่านั้น ทุกข์ก็ให้เห็นว่ามันเป็นทุกข์อย่างแท้จริงอันหนึ่งเท่านั้น ไม่สำคัญเอาว่าทุกข์เป็นเรา เราเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นกาย กายเป็นทุกข์ ซึ่งจะนำทุกข์มาคละเคล้ากันกับจิต ต้องพิจารณาให้เห็นชัดดังที่อธิบายมานี้ นี่แลเวที่อันสำคัญ คือตรงนี้แหละ !

เมื่อคราวจนตรอกหาทางออกไม่ได้ด้วยวิธีอื่นใด ต้องสู้ด้วยวิธีนี้โดยถ่ายเดียว เวทีนี้ใครจะหาทางถอยเป็นอย่างอื่นไม่ได้เลย นอกจากต้องสู้ด้วยวิธีนี้ ซึ่งเป็นแบบ “ศิษย์มีครู” จึงจะกำชัยชนะไว้ได้ด้วยความอาจหาญ ทุกข์ในขั้นนี้ที่เกิดขึ้นกับเราเป็นทุกข์ที่ถอยไม่ได้ ถอยเท่าไรมันยิ่งเหยียบย่ำเราลงไป จนสติตั้งไม่มีกับตัวเลย นั่นดีแล้วหรือ ? ตายด้วยความเสียสติ ล้มละลายด้วยความเสียสติ ด้วยความไม่เป็นท่า ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องต่อสู้เหลวที่สุด นี่เรียกว่า “เหลวที่สุด” แพ้อย่างหลุดลุ่ม แพ้แบบนี้ใครต้องการหรือ ?

คำว่า “แพ้อย่างหลุดลุ่มนี้” ไม่มีใครต้องการเลย เรายังพอใจแพ้แบบนี้อยู่หรือ จึงนอนใจ ไม่รีบฝึกหัดสติปัญญาไว้ต้อนรับแต่บัดนี้ ! เอ้า กัดฟัน พิจารณาสู้ลงไป ถ้ายังมีฟันพอได้กัดนะ ทำอย่างไรจึงจะไม่แพ้ ค้นลงให้ชัดเจน !

จิตตายไม่เป็น จิตไม่ใช่ผู้ตาย จิตเป็นนักต่อสู้ สู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกข์เคยเกิดมานานแล้วตั้งแต่วันเกิด จิตยังต่อสู้มาได้ ทำไมทุกข์เกิดขึ้นในขณะนี้จิตจะต่อสู้ไม่ได้ล่ะ ? สติปัญญาเราเคยได้ใช้มาบ้างแล้วในกิจอื่น ๆ กิจนี้สำคัญจงนำมาใช้ อย่าหมกหมมเอาไว้เวลาตายจะไม่มีอะไรติดตัวจะว่าไม่บอก

พระพุทธเจ้าเคยใช้ พระสาวกท่านเคยใช้มาแล้ว ทำไมเราเอามาใช้จะอาภัพเล่า อาภัพไม่ได้ เมื่อเราเป็นนักรบอยู่แล้ว เป็นผู้สนใจต่อปัญญานำมาคิดพิจารณา นำมาค้นคว้าอยู่แล้ว ตามเรื่องของรูป เวทนา จิต ที่กำลังต่อสู้ หรือประจัญบานกันอยู่เวลานี้ แยกกันให้เห็นตามความจริงของมันด้วยปัญญา จะได้ชัยชนะที่ตรงนี้ !

เมื่อได้ชัยชนะที่ตรงนี้อย่างประจักษ์แล้ว เอ้า! จะตายก็ตายเถอะ ! ความกล้าหาญที่ไม่เคยคาดคิดเกิดขึ้นทันที จะตายที่ไหนก็ตายเถอะ เวลาไหนก็เถอะ อิริยาบถใดก็

เถอะ มันเป็นความจริงเสมอกันหมด ทุกข์เป็นทุกข์ เราเป็นเรามาตลอดอนันตกาลแล้ว
นี่เป็นความรู้ นี่เป็นกาย นี่เป็นเวทนา มันต่างอันต่างจริง

เอ้า ดับ ๆ ไป ! ถ้าไม่ดับ จะอยู่ก็อยู่ไป ผู้รู้ก็รู้ไป และรู้อยู่เสมอไม่ลดละความ
เป็นผู้รู้ เป็นนักรู้ กระทั่งหมดเรื่องที่จะให้รู้ต่อไปก็ปล่อยตามความจริง หายห่วง ดัง
พระพุทธเจ้าท่านปรินิพพาน คือหมดเรื่องในขั้นที่จะนำมาใช้ เหลือแต่ธรรมล้วน ๆ

การปรินิพพานหมายความว่าดับรอบ ไม่มีอะไรเหลือเลยบรรดาสมมุติ นี้
แหละสงครามหรือการพิจารณาให้เห็นจริงเห็นจัง ให้เห็นความสามารถของตนว่า มี
ความแกล้วกล้าสามารถขนาดไหน หรืออภัพแค่ไหน เราจะทราบที่ตรงนี้แล เมื่อทราบ
ที่ตรงนี้ว่า เรามีกำลังความสามารถเต็มที่แล้ว กับสังขธรรมทั้งหลายที่แสดงตัวขึ้นกับเรา
ว่าต่างอันต่างมีความเสมอภาคกันด้วยความจริงแล้ว ก็หมดความกลัว! ไม่มีหวั่น ! เรา
ต้องการความไม่มีหวั่น ต้องการความปลอดภัย ไม่มีอะไรมาช่วยวนจิตใจให้เกิดความ
ลุ่มหลง ต้องปฏิบัติให้ถึงฐานความจริง

นี่เราพูดถึงเรื่องขั้นของการปฏิบัติ เรื่องธาตุ เรื่องขันธ รูปธาตุ รูปขันธ กับ
เวทนาขันธ แสดงตัวขึ้นเป็นความทุกข์ ว่าร่างกายเราเป็นทุกข์ เวทนาเป็นกองทุกข์ขึ้น
กับเรา ใจเราจึงอยู่ในท่ามกลาง อาจถูกทั้งสองอย่างนี้ประดังกันเข้ามาระทบ เลยกลาย
เป็น “เนื่อบนเขียง ”ไปได้

ทางหนึ่งหนุนขึ้นมา คือเขียงหนุนขึ้นมา มีดสับลงไป ตัวเราคือจิตก็เลยแหลก
ละเอียดพอดี ถ้าปัญญาเรารอบ ก็เรานั้นแหละเป็นผู้ฟันอะไรต่ออะไร เขียงเราก็ฟันลง
ไปได้ ขึ้นเนื้อต่าง ๆ บนเขียงเราก็สับลงฟันลงได้ มีดเราหามาได้คือปัญญา สิ่งเหล่านี้
เลยเป็นอุปกรณ์ให้เราใช้อย่างสะดวกสบายถ้าเราฉลาด ถ้าเราไม่ฉลาดก็สิ่งเหล่านี้แหละ
จะฟันเรา เช่น มีดฟันมือคนเป็นต้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่แหละเป็นข้าศึก
ต่อเราผู้โง่ ถ้าเราเป็นผู้ฉลาด สิ่งเหล่านี้แหละเป็นเครื่องมือในจิตของเรา มีความแหลมคม
เพราะอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นหินลับ เราพิจารณาสิ่งเหล่านี้ จึงเกิดความเฉลียวฉลาดขึ้นมา
ถอนตนขึ้นมาได้ด้วยความสามารถ เนื่องจากการพิจารณาสิ่งเหล่านี้ นี่เป็นเวทีสำคัญ
ในการภาวนา นี่พูดถึงเรื่องทุกข์เวทนา กับกาย กับจิต

ที่นี้เราพูดถึงเรื่องพิจารณาภาคทั่ว ๆ ไปในสังขธรรม ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง
สุด เราก็พิจารณาอย่างนี้เหมือนกัน เวลาเกิดเรื่องขึ้นมาก็ให้พิจารณาอย่างนี้ เวลาไม่
เกิดเรื่องก็ให้พิจารณาให้เข้าใจสิ่งเหล่านี้ จนกระทั่งปล่อยวางได้เช่นเดียวกัน

อวิชชาปจฺจยา สงฺขารํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ ไป
เรื่อย ๆ มันส่งออกมาจากจิตนี้แหละ ท่านอาจารย์มั่นท่านว่า “ฐิติภูตํ อวิชชาปจฺจยา
สงฺขารํ ท่านว่า ฐิติภูตํ หมายถึงจิต อวิชชาอาศัยจิตเป็น อวิชชาปจฺจยา สงฺขารํ ขึ้น

มา เพราะฉะนั้นจึงต้องพิจารณาสิ่งที่นั่น เพราะ อวิชชาปัจจัย สงขารามันออกมาจากจิต เป็นขึ้นจากจิต มีจิตเป็นที่อาศัยของอวิชชา ไม่มีจิต อวิชชาอาศัยไม่ได้ จึงต้องพิจารณาสิ่งที่นั่น ชำระกันที่นั่น ฟาดฟันกันลงไปที่นั่นด้วยสติปัญญาอันทันสมัย อวิชชาขาดกระจายไปหมด

อวิชชาขยี้เตวอเสสสิราคณิโรธา สงขารนิโรโธ...เป็นต้น ที่นี้ก็ดับ ๆ ๆ ๆ เรื่อยไปจนถึง นิโรโธ โหติ นั้น ! ในเบื้องต้นของว่า “สมุทโย โหติ พอกลายเป็น นิโรโธ โหติ อวิชชาดับ อะไร ๆ ที่เกี่ยวโยงกันก็ดับไปหมด กลายเป็น นิโรธ ดับทุกข์ดับสมุทัยภายในใจอย่างไม่มีอะไรเหลือเลย !

นี่เป็นขั้นสุดท้ายแห่งการสร้างบ้านสร้างเรือนมา ตั้งแต่คว่ำไม้ทั้งต้นมาปลูกบ้านปลูกเรือน มาไสยกลบเหลี่ยม มาเลื่อย มาเจาะ มาส่ว ตามความต้องการของนายช่างคือผู้ปฏิบัติ จนกระทั่งสำเร็จขึ้นมาเป็นบ้านหลังอัศจรรย์ มีความสูง สูงพ้นโลก สง่างาม ขึ้นมาที่จิตใจ ย่อมมีความลำบากเป็นทางเดิน แต่สุดท้ายก็มีความอัศจรรย์อย่างยิ่งจากความลำบากนั้น ความลำบากนั้นจึงเป็นเครื่องสนับสนุนให้ผลนี้เกิดขึ้นเป็นที่พึงพอใจ ดังหลักธรรมท่านกล่าวไว้ว่า “ทุกข์สุสานนุตร สุข” สุขเกิดในลำดับความทุกข์ คือการประกอบงานด้วยความทุกข์เสียก่อน ก่อนจะได้รับความสุขนี้ !

การประกอบความพากเพียร จะเป็นของง่าย ๆ เมื่อไร ต้องแบกแต่กองทุกข์ด้วยการกระทำทั้งนั้น หนักก็ทำ เบาก็ทำ หนักก็ทุกข์ เบาก็ทุกข์ด้วยกัน จนกระทั่งถึงความสุขความสมบูรณ์ ก็เกิดมาจากความทุกข์ที่เนื่องมาจากการกระทำนั้นแล นั้น!

นี่เป็นบ้านเป็นเรือนอันสมบูรณ์แล้ว ชั้นหนึ่งเป็น “สมาธิ” ชั้นหนึ่งเป็น ปัญญา ขั้นสุดท้ายเป็น “วิมุตติ” บ้านสามชั้นอยู่สบาย ! ที่นี้อยู่กันไปจนกระทั่งถึงวันปรินิพพานจะเป็นท่านผู้ใดก็ตามเมื่อถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นแล้ว เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา ต้องอาศัยกันไปเป็นลำดับ ในระหว่างขั้นนี้กับจิตที่ครองตัวอยู่ ต้องได้บำเพ็ญสมาธิ บำเพ็ญทางด้านปัญญาพิจารณาตามเรื่องราวของมัน เพื่อเป็น “ทิฐฐธรรม” มีความรื่นเริง คือเป็น “วิหารธรรม” เป็นเครื่องอยู่สบาย ๆ ในระหว่างขั้นนี้กับจิตที่ยังครองตัวกันอยู่ จนกระทั่งผ่านเรื่องขั้นที่เป็นตัวสมมุติแล้ว สมาธิปัญญาก็ผ่านไปเช่นเดียวกัน เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน จากนั้นก็หมดสมมุติที่จะพูดกันต่อไปอีก

จึงขอยุติการแสดงเพียงเท่านี้

ศาลาโรงครัวผึ่งอุปาสิกา วัดป่าบ้านตาด คือสถานที่ที่องค์หลวงตาพระมหาบัวถือนคุณเพาพงาเป็นเหตุ
ในการแสดงธรรม มีโยมมารดาและญาติธรรมฝ่ายหญิงอยู่ด้วย ภายหลังจึงนำธรรมมาถอดเทป
พิมพ์เป็นหนังสือ ๒ ชุด ชื่อ “ธรรมชุดเตรียมพร้อม” และ “ศาสนายูที่ไหน”

ธรรมชุดเตรียมพร้อม

เรียบเรียงโดย	ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน
	วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี
พิมพ์วันที่	กันยายน 2562
จำนวน	6,000 ชุด

